

Magy. Jrv.
0, 15061.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

27

MAGYARI ISTVÁN

AZ ORSZÁGOKBAN VALÓ SOK ROMLÁSOKNAK OKAIRÓL

SÁRVÁR 1602

KIADTA

FERENCZI ZOLTÁN

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

1911

245821

REGI MAGYAR KÖNYVTÁR

ÁLLAMTULAJTÁS

37

MAGYARI ISTVÁN

AZ ORSZÁGOKBAN VALÓ SZOK

ROMLÁSOKNAK OKAIRÓL

BUDAPEST 1902

FRANKLIN



FRANKLINI

BUDAPEST

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KIADÁSA

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

BEVEZETÉS.

I.

Magyari István életéről mind maig alig tudunk többet, mint azt, a mit könyveiben, Pázmány műveiben és egy-egy sovány adatban itt-ott róla olvashatunk. Mindez pedig édes-kevés. Jellemző, hogy mindazok közül, kik a magyar protestantizmus történetét régebben megírták, csak kevesen szólnak róla, legtöbben még nevét sem említik. Nem említi Czvittinger Dávid *Specimen Hungariae Literatae* (1711), Rotarides Mihály *Historiae Hungaricae literariae* (1745), nem Bod Péter, sem *Historia Hungarorum Ecclesiastica* cz. híres kézirati munkájában, melyet Rauwenhoff adott ki három kötetben (1888—1890. Leyden), sem pedig a *Magyar Athenas*-ban (1766), miből az következik, hogy mindössze egy-két példányban ránk maradt műveiből Bod egyet sem látott. Nem említi Debreczeni Ember Pálnak *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transsylvania* cz. Lampe Friedr. Adolphtól 1728-ban kiadott műve sem, a mit egyébaránt a mű tartalma (szólván t. i. csak a református egyház történetéről) eléggé megmagyaráz.

Nyomatott műben Magyari nevét először, mint már irodalomtörténeti alakét, tehát Pázmányt nem számítva,



Horányi Elek említi *Memoria Hungarorum et provincialium* cz. művében 1776-ban, hol a II. 590. lapon ennyit ír róla: «Magyar nemes, írta *De arte bene moriendi*-t. Előszava Nádasdi grófhoz. Kiadta Sárvárt 1660-ik (sic! 1600 helyett) évben. 8r.»

Ezóta rendszeresen szólnak róla ilyféle művekben hol rövidebben, hol hosszabban, hol egyik, hol másik művéről, míg aztán Toldyn kezdve az irodalomtörténet állandó alakja lett.

Horányi után Wallaszky Pál *Conspectus reipublicae literariae* (1785) művének első kiadása kifelejtí, de ugyane mű második kiadása 1808-ból már említi a 194. lapon.

Időrendben tehát Horányi után legközelebbi sorban Vilfinger Ernest János foglalkozik vele, még pedig már behatóbban, 1796-ban megjelent kis művében: *Az úgy nevezett Dunán túl való területben lévő aug. conf. tartó ekklesiaknak múlt két században élt fő igazgatóinak avagy superintendenseinek rendjét világosabban ki-nyomozta és maga költségén közre-botsatotta V. E. I. a sopronyi ev. gyülekezet prédikátora.* (Soprony. 1796. 45. l.) Vilfinger a következőket írja Magyariról: «1601. Eszt. még Magyar István grof Nádasdy Ferencz udv. káplánja és senior Sárvárott szolgált». (19. l.) «Vagyon birtokomban — mond a 26-ik lapon — Magyar István fő senior, udvari káplány és sárvári prédikátor, ugyan Sárvárott 1601, karatsony hava 9-dik napján ki-nyomtatott illy tzímü könyve: A pusztaságnak édes Hazánkban okairól, s annak meg-orvoslásárúl. Az akkori idő szokása szerint a könyv eleibe Göntz verseket készített ezen alájok való irással: Nicolaus Göntz de Pálháza, Gymnasiarcha Sárváriensis».

Vilfinger tehát ismerte Magyar főművét, noha cí-

mét rosszul idézi, a tartalomra s nem a pontos címre gondolván.

Legfontosabb az, a mit a 27-ik lapon mond, a hol Zvonarits Mihály superintendensről szól. Itt ezt írja: «Middön még ezeni prédikátor volt, már kereste Magyar István senior az ő eszét a tanáts-adásban. Emlékezetes igen Magyar Zvonaritshoz irt levele 1602. 27. Mart., a mellyben a fő senior kéri tanátsát Zvonaritsnak, valamelly aszszonynak dolgában, ki kegyetlen öldöklésről vádoltatott; de a kinek a nagyságos Grófné (t. i. Nádasdy Ferenczné, a később híressé lett Báthori Erzsébet) pártját fogta. Ki tiltsa-e Magyar István ezen aszszonyt a communióból, vagy sem? Kéri továbbá Zvonaritsot, hogy a szomszéd keresztúri prédikátort, Pythiraeus Gergelyt is ez eránt meg-kérdezni ne terheltelessék».

Utána Sándor István *Magyar könyvesháza* említi 1803-ban Magyar főművét 1602-ből. Ugyane főművét részletesen és a maga korához mérve jól írja le Németh János *Memoria typographiarum* (Pestini, 1818) műve 135—137. lapján, a hol közli az *Epistola dedicatoriát* s az olvasóhoz intézett egész bevezetést. Ez Magyar művének első bővebb ismertetése. Megemlékszik még e műről a 89, 90. lapon is. A 91. lapon pedig hasonló módon leírja Magyarinak Nádasdy Ferencz halálakor tartott prédikációi 1604-iki kiadását is.

Mellözve ez alkalommal a továbbiakat, hiszen a czél csak annak rövid vázolata volt, hogy Magyar mint került bele az irodalomtörténetbe, műveit könyvészetileg megközelítő hűséggel, pontosan először Szabó Károly írta le a *Régi Magyar könyvtár* I. kötetében.*

* A róla szóló irodalom azon kívül, mit az irodalomtörténeti könyvek írnak róla, a következő: Zimányi János, *Magyar*

Érdekes itt még megemlíteni azt is, hogy az evangélikus egyház történetének írói hazánkban jó ideig szintén nem vettek Magyariról tudomást. Nem említik ugyanis a következő, különben alapos és terjedelmes művek: Okolicsányi Pál ügyvéd *Historia diplomatica de statu religionis evangelicae in Hungaria* (1710), Ribini Joannes híres műve: *Memorabilia aug. confessionis in Regno Hungariae a Ferd. I. usque ad III.* (1787), Klein Joh. Sámuel: *Nachrichten von den Lebensumständen u. Schriften evangelischer Prediger* (I—II. 1789), melyet másodszor kiadott Fabó András *Monumenta evangelicorum aug. conf. in Hungaria historica* III. kötetében.

Nem említi Schmal András sem *Adversaria ad illustrandam historiam ecclesiasticam Evang.-Hungaricam pertinentia* (1765) című terjedelmes kézirati művében, melyet Fabó szintén kiadott a *Monumenta* II. kötetében. De már ugyanő ismételve szól s lényeges adatokat közöl róla *Brevis de vita superintendentum evangelicorum in Hungaria commentatio* című, még 1751-ben írt másik kézirati munkájában (Fabó: *Monumenta* stb. I.). Ekkép 1751-ből ez volna első irodalomtörténeti említettése, azonban ez a mű csak a múlt században lett ismeretes a Fabó említett kiadásában. (1861.)

István (Ungvár, 1888. 31. l.), Kovács Géza, *Magyari István* (Bpest, 1902. 54. l.), Gáti B., *Magyari István nyelve*. 1910. Dézsi Lajos, *Magyari István irod. működéséhez* (*Irodalomt. Közl.* XIII. (1903.) 467—74. l., hol az *Ars bene moriendi*-ből a versek fordításait közli. Ide tartozik még, hogy Szilády Áron a *Régi magyar költők tára* I. 340. l. közli Magyari főművének 177. lapjáról a virágénekekről szóló híres részt, ugyanezt említi a II. 438. l. és közli a III. 396. lapon a Magyari megjegyzését a lengyelekről főműve 178. lapjáról. Életét l. még Szinnyei József *Magyar Írók*. A többi, a mi róla szól, itt mellőzhető.

Schmal e művében Göncz Miklós evang. superintendensről szólva, a következőképen emlékszik meg Magyariról is: Göncz Miklós «Magyari István sárvári lelkésznek és Nádasdi Ferencz udvari káplánjának, a ki egy könyvet adott ki magyar nyelven 1601-ben a romlások okairól és orvosságairól, egy igen ékes elegiában, dicsőítést nyujtott, mely alá így írta nevét: Nicolaus Göncz de Pálháza Gymnasiarcha Sarvar.» (Sarvariensis.) Schmal tehát világosan ismerte Magyar könyvét. Említi továbbá még Muraközi György életrajzában, azt a fontos adatot mondván róla, hogy Muraközi után evang. superintendens volt s mondja ezt e szókkal: «Ide kell beiktatni Magyar István superintendenst, l. Martinus Jakab *Theoremata metaphysica, exercitatione decima, quam tuitus est Jacobus Mockius Sempronius. Pannon.*» Ez a doktori vita 1603. nov. 26-án Wittenbergben folyt le s ezt a dissertatiót Mockius Jakab ajánlta Magyar Istvánnak, gr. Nádasdi Ferencz udv. papjának, ezen vidék superintendensének, valamint Zvonarics Mihály, czenki lelkésznek 1603 nov. 26-án. Megjegyzem, hogy ezt a dissertatiót Halleban és Bécsben is hiába kerestem s így csak ebből az adatból szólhatok róla. Ez az egyetlen egykorú adat eddig, mely Magyar superintendensségét bizonyítja.*

* U. o. 83., 85. l. Fabó András *Beythe István életrajzában* (Magyar akad. *Értesítő.* 1863. IV. 221. l.) ezt szintén elismeri, de oly alakban, hogy Beythe István 1585—1597-ig volt superintendens, «ő utána pedig (1597—1612) Réczés János, Magyar István és Klaszekovics István esperesek kormányozták» a nyugati egyházkerületet a Dunántúl, a Fertő és Balaton közt a Rába mindkét partján. Láttuk, hogy föntebb sem Vilfinger, sem mások egyébként nem említik a superintendensek közt, csak szeniornak, fő szeniornak mondják. Meglehet, hogy mint ilyen ne-

Ez adatokon kívül Pázmány Péter a maga *Feleleté*-ben, melyet Magyarinak itt kiadott munkájára irt 1603-ban, a 45—46. lapon így szól: «... egi varga, egi Baba, egi ollian locze Praedicator mint Magiari Iftuan, ki chiac alig gázolt be terdig az Philippi Gramaticaba, alig tud magyar iraft, alig lepet vitembergaba, es mingiart oly dolgokat, oly nyluan lát az Zent Irasban, melliekrül Zent Agofton, Zent Ciprianus, Zent Athanafios &c. ingien sem gondolkottac».

E szerint prédikátorsága előtt Vittembergben tanult volna. Ámde a vittembergi egyetem tanulóinak nevét közli Bod, Fraknói s végre megjelent a tanulók teljes névsora is. Mindezek egyikében sem fordul elő neve. Az adat tehát legalább is bizonytalan.*

Biztos az, hogy először Sárvárt találkozzunk vele, Vas megye e mezővárosában, melynek ura ekkoriban a rendkívüli erejű, a korában Fekete Bégnek hívott Nádasdy Ferencz volt, a Nádasdy Tamás nádor (1498—1562)

vezték némelyek superintendensnek is és a XVII. század kezdetén levő zavarokban csakugyan végzett ily főigazgatói teendőket, a nélkül, hogy szorosán ez lett volna, mert ugyanő 1604-ben megjelent s alább ismertetendő utolsó művében is csak így írja magát: «Az Nagyságtok Kaplanya Magyarit Iftuan Praedicator és Senior», holott a dissertatio szerint ekkor már superintendensnek kellett és lehetett volna neveznie magát.

* V. ö. *Historia Hungarorum ecclesiastica*. I. 360—367. l. — Frankl Vilmos: *A hazai és külf. iskolázás a XVI. században*. 296—319. l. — *Album academiae Vitebergensis*. I—III. — L. még Bartholomaeides *Memoria Ungarorum qui in Universitate Vitebergensi studia confirmarunt*. 1817. Említi ugyan Magyarit a 95. l-on, de Schmalra hivatkozva, hogy Mockius neve Tamás volt s nem Jacob. Révész Imre *Magyar tanulók Wittenbergben Melanchthon haláláig* (1517—1560) már cziménél fogva sem említhetné. (*Magy. Tört. Tár.* VI. 207—230. l.)

és Kanisay Orsolya fia, ki született 1555-ben, meghalt 1604 jan. 4-én Sárvárt s eltemették Lékán. Neje volt a csejthei kinzásokról ismert Báthori Erzsébet. (Megh. 1614. Csejthe várában.)

Mivel Sárvárt Magyarai előtt Muraközi György volt az udvari pap, a ki superintendens is volt, a ki különösen működött abban, hogy a csepregi synodus 1591 junius 2—3-án (ó-naptár szerint) létrejöjjön s ő vette rá Nádasdi Ferenczet, hogy összehíja, melyen Muraközi is részt vett; tehát ebből következik, hogy Magyarinak Sárváron való ú. n. első papi működése mindenesetre az 1591-ik év utánra, Muraközi elköltözése utánra esik, kinek azonban sem eltávozása, sem halála évét nem tudjuk. Az bizonyos, hogy 1596-ban Muraközi még aláírta az alább említendő *Artikulusokat* az ágostai hitvallás tiszta tanairól. Ez idő utánra esik tehát halála s így Magyarinak még az ő életében sárvári második papnak kellett lennie s csak Muraközi eltávozása vagy talán halála után lett első pap és senior.*

Egy másik adat, melyet önmaga mond, az itt kiadott művének előszavában olvasható (*b₄*. verso): «Én az el mult eíztendőkben, — mond — az hadakozás alat, az taborban Nagyfagoddal iartomban, az Z. irafbol, es az külfő historiakbolis loc tudos emberek nec irafokbol, szedegettem egy kis könyuetfket egyben, melyben, (mint ennyi zur zauar időben) meg mutattam reuieden minden romlafoknac, pufztafagoknac, es orszagokban valo loc valtozafoknac okait». **

* L. Fabó: *Beythe I. életr.* (Magyar akad. Ért. IV. 1863. 224., 227. l.) — U. ott a 219. lapon azt mondja Fabó, hogy Muraközi a csepregi colloquium idejében pulyai pap volt s bizonytalan, hogy volt-e sárvári pap egyáltalán. Azonban ugy látszik, volt.

** E kiadásban 49. l.

Egy másik helyen, a 166-ik lapon, egyenesen megmondja, hogy ott volt Esztergom alatt Nádasdyval. «Mert ha népünket el hordgyac, és mint Esztergom alatt letünkben, loc edes atyagnac, anyagnac, holtig valo keferues firlalmokra, czordauaal haytiac el őket fze-münc elől, mind marhaftol barmoftol, az varac és pufzta Castelioc, bizony nem otalmaznac minketis meg, f nemis taplalnac el: edgyic az mafickal volna io».

Esztergomnak ez a sikertelen ostroma, mert erre s nem az 1595-iki visszafoglalásra czéloz, 1594-ben történt. E szerint azt kell föltennünk, hogy Muraközi György ekkor már nem volt sárvári pap s helyét a papságban Sárvárt Magyaritöltötte be, most már mint első pap és senior.

A második pontos adat róla 1596-ból való. Ekkor ugyanis «ünnepélyes esküvel» ő is aláírta 78 társával együtt azokat az artikulusokat a reformatusokhoz át-pártolt Beythe István és társai ellen, ki ezért az ev. superintendensségről le is mondott, melyek az ágostai ev. hitvallás igazságait fejezik ki azok ellen, kik ezekkel szemben egyebet hirdettek. Ezek az artikulusok az 1591-iki csepregi zsinat eredményei, melyről Beythe István, mint ismeretes, eltávozott s ezzel a dunántúli evangélikusok közt szakadás állt elő. Ezeket az artikulusokat 1598-ban Német-Kereszturon ki is adták ily cím alatt: *Symmaia azoknak az articulosoknak kikreol vetekeodesek tamadtanak az Augustana Confessioban valo tanettok kôzött* stb. (8r 84 levél. Nyomtatta Manlius János.)

II.

Életét ezután a legjobb fonalon, művein követhetjük. Ezek a következők:

1. Beust Joachim (â=de): *Ars bene moriendi. Az iol es bodogul valo meg halasnac mestersegerél.* Sarvarat,

Nadasdi Ferencz költsegen. 1600. 8r. Szabó Károly a keszthelyi Festetics-könyvtár példánya alapján, melynek címlapja hiányzik, a címet a szöveg elején való föliratból így adja: (*Az iol és bodogul valo meg halasnak tudomanyarul irattatot kézbéli könyuetske.*) Elöl címlével, latin *Epistola dedicatoria*, előszó *Az keresztien olvasonac* és nyomtatási hibák = 7 szztl. lev., a mű áll 146 számozott levélből, de végül még 1—2 lev. hiányzik, melyeken *Az halalnac ideie elöt valo kóniörges* fejeződik be. Magyarai e művét, mint a következőt is, nemcsak Nádasdi Ferencznek ajánlta, hanem az ő óhajára fordította is le, a mint a latin előszóban mondja, hol Beust művéről is megemlékszik. Az *Epistola dedicatoria* alatt ez áll: «Datum Sarvarini, in festo Decolationis Joannis Baptistae, qui dies lugubri habitu deplorat, miserabilem Ludovici Regis Hungarorum cladem. Anno Virginis partus M.DC. Gen. et M.D.V. (Generosae et Magnif. Dom. Vestrae). Servitor addictissimus Stephanus Magyarinus. Senior in Ecclesia IESU Christi verè Catholica».

E szerint az előszót János fővétele napján, 1600 aug. 29-én írta, a mohácsi vész évfordulóján. Minthogy úgy e művében, mint a következőben arról panaszkodik, a nyomtatásbeli hibákról szólva, hogy ezeket a könyvnyomtató követte el, mert nem tud magyarul s mivel a következő művét Manlius János nyomtatta: ebből világos, hogy ez a műve is Manlius műhelyéből került ki, a ki egyébaránt Magyarinak 1604-ben megjelent utolsó művét is kiadta, csakhogy nem Sárvárt, hanem Kereszturon. Ugyanis mint vándornyomdász az idők viszontagságai miatt 1582 óta hol Németujvárt, hol Monyorókeréken, Siczen (Német-Sicz, ma Felső-Lövő), majd újra Németujvárt, Német-Kereszturon, Sárvárt

(1600—1603) és 1603-tól újra Német-Kereszturon működött.

Magyari e művét, mint maga is mondja, Beust (à) Joachim művéből fordította. E mű czíme *Enchiridion de arte bene beateque moriendi*. Conscriptum per Joachim à Beust, in Planitz IC. aetatis suae 75. (Impensis Bart. Voigti. Anno 99. = 1599. 12r. 2, 127. l. Index 4 lev. Lipsiae. Imprimabat Franc. Schnelboltz. Typis haeredum Beyeri. A. 1599.) Szerzője e művét annyira szerette, hogy egy irott példányát koporsójába tétette. Ez a Beust a maga korában híres jogtudós volt, 1522 ápr. 19-én született, később Wittembergben tanár lett, előkelő hivatalokat töltött be, több jogi és theologiai művet írt s meghalt birtokán Planitzban 1597. febr. 4-én. Tőle származott az a gr. Beust, kinek mint osztrák külügyminiszternek hazánk történetében is nagy szerep jutott. Beust e könyvében számos idézet van latin költőkből, néhány egész terjedelmében, pár németül is. Ezeket Magyari a legnagyobb részt lefordította s ezeket adta ki Dézsi idézett értekezésében.

2. *Az Országokban valo soc Romlasoknac okairol*, melyet ebben a kiadásban most újra kibocsátunk. Megjelent Sárvárt 1602-ben, kiadta saját költségén. 4r. Elöl címlevél, ajánlás Nádasdi Ferencznek, aztán *Epistola Dedicatoria*, előszó *Az Keresztien Olvasonac* és öt latin vers distychonokban (*Summaria praefatio Authoris, In . . . Stephani Magyarini . . . librum . . .* Andrási Mihálytól, ekkor a csepregi iskola rektorától (frontisterium), *Anagrammatismus* ugyanattól, *Ad lectorem Pálházi Göncz Miklóstól*, ebben az időben a sárvári gymnasium rektorától (Gymnasiarcha), a későbbi dunántúli evang. superintendenstől s végül *Liber de se ipso*) 12 szztl. levél, 190 számoz. lap, (az első 16 l. nyomdai

hibából számozatlan) végül mutató tábla, az olvasóhoz egy néhány sor és nyomtatási hibák 5 szztl. levél.

Az *Epistola Dedicatoria* végén, mely 1601 decz. 9-én kelt, a mely napon épen holdfogyatkozás volt, így írja magát: «Az Nagysagod Kaplannya Magyar Iftvan Praedicator Senior». András Mihály pedig így nevezi: «Senior in Ecclesia Christi primarius, et Concionnator aulicus».

3. *Az Tekintetes, Nemzetes, Nevezetes Vitez Vrnac, az Nagysagos Nadasdi Ferentz nec, etc. Kit az Vr Isten, ez vilagy nyomorult eletből, az öröc diczössfegben magahoz vót, 4. Jan. Anno 1604. Sarvarat. Teste felet, es temetesekor lét ket Praedicatioia Magyar Istrannac.* — Az Nemes es Vitezlő Madaraz Miklos Költsegeuel Niomattatot Kereszturat Manlius Janos által. 1604. 4r 46 szztl. levél. Ajánlva van a megboldogult özvegyének, Báthori Erzsébetnek.

Ez a műve annyiban érdekes Magyar életére nézve, mert ebből megtudjuk, hogy azon hónap alatt, a mi alatt Nádasdyt eltemették, t. i. 1604 jan.—febr.-ban, több prédikációt tartott ura felett, melyeknek tárgyát is adja. Ezek: «*az halál, es arra valo io keszületről, ez világi elet nec soc keresztiről, okairól, azoc ellen valo vigasztalásfokról, az fel támadásról, az öröc életéről, az meg igazolásról es hasonlo dolgokrol valoc*», de költség híján csak kettőt adott ki, mert a közkivánat általában óhajtott megjelenésüket.

Másik érdekessége az, hogy megtudjuk belőle, hogy kéziratban már kész volt Pázmány műve ellen a felelete, de világosan költség híján nem adhatta ki s utóbb a kézirat elveszett. Erről ezt mondja a kiadást igazoló bevezetésben a III. pont alatt: «*Vegezetre, mert az minemü dolgokrol valo tanóságoc, vadnac ez prediatiokban, miért hogy azokrol, mas irafombais veteke-*

defem vagyon Pazman Péter Jefuitával, (kinec ragalmazo irafara való *feleletemis keszen vagyon*, czac költfég héiáual vagyoc meg) hogy az mafik iráfom, annyeual röuideb legyen, azértis akarom, az moftani teueligesec ellen, az lelkec allapattyat, bőfegefen megh magyarazni».

Ebből megtudjuk azt is, hogy már ez a két prédikáció is néhány fő kérdésben részben felelet kívánt lenni Pázmány 1603-iki művére, mintegy előkészületül a részletes válaszhoz, mely nem jelent meg.

Említést tesz még Magyarai itt kiadott főműve *Epistola dedicatoria*-jában (b² levél verso-lapján) Hunnius Egyednek az *Ecclesia eiusque capite Christo* művéről is e szavakkal: «De ezt, hogy Papa Antichriftus legien, amaz tudos es Istenfelő Hunnius Egied Doctor bőuebben meg bizonyitya, az Ecclefiarol valo könyuenece mafodie refzeben, melliet remelec rőuid nap Magiar nieluennis ki menni, az kerefztienec közze». E helyből Pázmány (l. *Felelet*. 1603. 13. l.) azt magyarázta ki, hogy ő akarja ezt a művet lefordítani, mivel ez a Hunnius Aegidius (1550 decz. 21—1603 ápr. 8) Wittembergben Magyarai tanára volt. Pázmány azonban már id. műve 61. lapján helyreigazítja önmagát, mert míg könyvét írta, a fordítás megjelent ugyancsak Sárvárt Illésházy István költségén Manlius műhelyében, Eszterházi Tamástól és Kürti Istvántól. «Ezeket immar nyomtattiac vala, — írja Pázmány — mikor kezemben akada Hunniusnac az Aniazentegihazrul irt könyue: melliet magiarra forditot nem Magyarai Istuan, (à mint mondam az kőniunece mafodie rezebe, hogy ertettem vala) hanem Eszterhaz Tamas». Így is van. Magyarai idézett helye egyáltalán csak annyit mond, hogy a mű meg fog jelenni, mert erről neki tudomása volt, de azt nem mondja, hogy ő fordítja, vagy fordította.

III.

Magyarinak itt kiadott fő művére térve, mely mint ismeretes, az egész XVI. és a XVII-ik század első felének egyik ú. n. uralkodó kérdését tárgyalja, mindenekelőtt figyelemünkre méltó, hogy már előtte jóval, 1563-ban Károli Gáspár gönczi pap egy lényegében hasonló című és tartalmú könyvet írt e cím alatt: *Keet könyv Minden országoknak es Kyralioknac io es gonoz fzerenczeieknek okairul: (melyből meg erthetni, mi az oka az Magyar orzagnac is romlasanak es feiedelmeknek fzerenczetlensegknek) Es Miczoda Ielenfégekből esmerhettiük meg, hogy az istennec Iteleti közel vagion.* (Debreczen, 1563. 8r. 94. szztl. lev.)

A mint már a cím is jelzi, akként oszlik két részre a mű is. Az első szól a romlások okairól, a másik a jeleségekről, melyek Isten ítéletének közelségét jelzik. A mű alap gondolata ugyanaz, mint Magyarié. Ő is az Istentől való elszakadásban, tehát a vétékben és bűnben keresi a romlás okát, de művében a katolicismus ellen való erős és határozott támadás, viszont a kérdésnek a hazafiság eszméjével az az erős összekapcsolása, mi Magyar művében s általában a későbbiek felfogásában oly jellemző, még nem oly határozott és kifejezett s műve Magyaréhoz mérve, vázlatos és felületes, ki egyébként Károli művét világosan nem is olvasta. Meg kell jegyeznünk, hogy ezt a könyvet azok a nagy török harcok sugallták, melyek 1552—1562-ig pusztították hazánkat. Annak, hogy a katolikusok ellen kevés benne a támadás, sőt egyenesen a romlások okaiul nem mondja őket s hogy a súly főleg az általános vétkeségre és bűnösségre van helyezve, oka az, hogy ekkor

a katholicismus újraébredése és hatalmassá válása s ezzel a protestantismus üldözése még nem történt meg, sőt mintegy lehetetlenségnek látszott. Ezzel szemben Magyar műve nagyobb események és nagy vallási harcok közt nagyobb okok terméke.

Magyarinak *Az országokban valo soc romlasoknac okairol* című könyve tehát nemcsak az ő művei közt a legfontosabb, hanem általános irodalmi érték szempontjából is a korabeli legfontosabb és minden ízében a legjellemzőbb művek egyike. Először azért, mert ez hívta ki Pázmány Pétert az irodalmi vitára, sőt írói pályára; másodsor, mert oly kérdéseket tárgyal, melyek az egész XVI. században s a XVII-iknek nagyobbik felében nemcsak osztatlanul foglalkoztatták nálunk az elméket és a hazafias gondolkodást, hanem ezeknek fő irányítói voltak s mint ilyenek, termékenyekké váltak a vallási, politikai életben és talán minden másnál jobban sugalmazták a költészetet s általában az irodalmat.

Műve alapgondolatait maga felsorolja előszavában és elmondják a hozzá intézett dicsőítő latin költemények.* Ezek a következők. Az emberiség üdvösségére szükséges tanítások le vannak téve az ó- és újtestamentumban. Az ember azt hihetné, hogy ezeknek világos tanításaival mindenki megelégszik vagy legalább a más-ként hívők, t. i. a katolikusok, az igaz hívőket nem üldözik. De ezzel épen ellenkező történik. Mennél jobban terjed az igaz hit, annál inkább üldözik követőit és annál inkább nevezik őket új tudományuaknak, hittől sza-

* Az irodalomban egyetlen jó kivonatát l. Pázmány P. *Összes munkái*. Magyar sorozat. I. 4—7. l. Itt Rapaics Rajmond sajtó alá rendezte Pázmány *Felelet*-ét s ahhoz bevezetést és jegyzeteket írt.

kadtaknak s bármi természeti csapás vagy török veszedelem éri hazánkat, ezeket Luther Márton tanainak és követőinek rójják fel.

De hát mindez nem áll. A Luther tanítása nem új, hanem az igazi, a régi, mely egyedül a biblián alapul. Ez az igazi apostoli tudomány, mely ugyanaz, mint a bibliával megelégedő ősi keresztyéneké. Ellenkezőleg, könnyű bebizonyítani, hogy a pápista hit az új, mely telve van a pápák találmányaival, tehát emberi hozzá-tételekkel, mint a képek, remeteség, apáczaság, pilis, mise, csuklya, búcsú, utolsó kenet, bérnálás, olvasó, szentek segítségül hívása, papok nőtlensége, purgatorium, böjt, hamis tanítás az úr vacsoráról, a jócselekedetéről, szabadakaratról stb. Így jött létre a sok foldozásból «egy nagy új hit», a mostani pápista vallás. Erre néhány oldalon adatokat sorol fel a pápáknak szerinte ú. n. találmányaiból, kik több dologra nézve egymásközt is ellenkező rendeleteket adtak, sőt részben eretnekek voltak.

Ebből világos, mond, hogy a pápisták az új hitűek, mert ők szakadtak el a szentirástól, melyhez kezdetben, az első harminczegy pápa alatt ragaszkodtak, a kik nem öltötték még fel a későbbiek hatalmát és külsőségeit, kik szerinte antichristusok. Mindebből foly, hogy Luther és hívei elszakadtak a pápától, de az igaz hitben megmaradtak, melytől ellenkezőleg a pápák távoztak el.

A másik ok, a miért művét írta, az, hogy a mily igazságtalanul nevezik a Luther követőit a pápisták új tudományuaknak, épen oly méltatlanul és hamisan mondják őket a hazai sok nyomorúság és a török hódítás elhatalmasodása okainak. Mert noha emberek s így gyarlók és magok nem oly tiszták, mint tudományuk, de a pusztulás okai sem Luther, sem követői,

mert hiszen Luther előtt is sok keresztyén országot pusztított el a pogány. Mi az oka e pusztulásnak, azt megmutatja főkép a szentírás, azután a történelem. Ő e két forrásból merítve írta könyvét már több évvel ezelőtt, mialatt Nádasdyval a táborban járt. Művét urának ajánlja, mint a király és egyháza igazi hívének, az igaz tanítók pártfogójának, a ki ő vele is sok jót tesz s az ő védszárnyai alatt csendesen élhet. De végre ajánlja azért is, mert ura az ország védője, vitéz hős; már pedig ő sok mindent ír könyvében arról is, hogy a keresztyéneknek miként kell hadakozniok a pogány török ellen.

Az keresztién olvasónac szánt előszavában megmondja továbbá, hogy művét az akkor folyó nagy török háborúk hatása alatt írta, melyek 1593-ban kezdődtek s 1608-ban értek véget, honnan a történelem összefoglalva az egészet 15 éves török háborúnak nevezi. Isten dicsősége, vallásának haszna, az édes hazához és nemzetéhez való ragaszkodása adta kezébe a tollat, hogy megmutassa, mik a sok romlás okai s miként lehetne tőlök szabadulni. Ezért művét négy részre osztotta. Az elsőben szól az országokban történő változások okairól, a másodikban arról, hogy az engedetlenekre még nagyobb romlás vár, a harmadikban a zsidók és más nemzetek s királyok történetéből példákat sorol fel, hogy hasonló bajok ellen mit tettek, végre a negyedikben elősorolja, hogy mi is mihez tartsuk magunkat, ha meg akarunk mentetni.

Ez utóbbi részben a következőket emeli ki. A szentírásból ismerjük meg Isten akarátát s kövessük. Ne üldözzék a pápisták az evangélikusokat, hagyjuk el a gonoszságokat, tartsunk általános böjtöt. Első sorban ne várainkban, erőnkben, számunkban, hanem Istenben

bízzunk, legyünk hálaadók s a hadi nyereség elosztásában igazságosak. Ezeket tanulhatjuk a zsidók példájából. A többi népek példája a következőket ajánlja: az erkölcsös házaséletet, melyre az akkori főkérdés, a papok nőtlensége miatt ismételve rátér, még pedig egy külön fejezetben is, továbbá ajánlja a belső békét és vitézséget. Emez utóbbinak előmozdítására valók a közterhek apasztása, a vitézek jó tartása, a népesség oltalma, a bátorság, a tobzódás kerülése, a fegyelem, gyorsaság, a csata hevében a prédálás kerülése (célzás az 1596-iki mezőkeresztesi csatára), a győzelemmel élni tudás, jó hadnagyok, a végvárak megtartása, a fejedelmekhez való hűség, a csatában a helyválogatás megszüntetése, a fegyelem, az ellenség kicsinylésének kerülése, igazságszeretet, a várostromlásban való rend és komoly eljárás. Ezen a helyen olvasható az a nevezetes hely (178. l.), melyben a különböző nemzetek tábori gonoszságairól szól.* De mindenek felett való az Istenben vetett hit és vallásos élet, mert mint számos példával bizonyítja, Isten segélye nélkül elveszés, pusztulás a sorsunk, hiában minden egyéb. Épen gonoszságaikért engedte Isten már annyiszor pusztulni a keresztyéneket Luther előtt s ha meg nem térünk, még nagyobb romlások érnek. Végzi aztán az egészket egy imádsággal. Ez imádság elejének lényege körülbelül ugyanaz, mint Kölcsey *Hymnus-áé*, ki talán olvasta is ezt a helyet, második fele pedig, mely szerint az Istent el nem ismerő pogány ellenség megrontatását kéri, egyenesen a zsoltárok visszhangja.

Ezek Magyarai főeszméi, melyeket egyoldalúsága mellett is majdnem rendkívüli ismeretekkel és idézeteiből

* Idézi Szilády Áron is (*Régi magyar költők tára*. I. 340.), mint főntebb említettük, egész terjedelmében.

következtetve, nagyon kiterjedt olvasmányokkal támogat, de gyakran beleelegyítve kora naivságait, néha babonás hitét is. Ezek a fő eszmék azonban, mint látható, nem az övéi, hanem egész koráé. Első ezek közt az az ó-testamentomi felfogás, hogy Isten a maga egy, igaz imádásának feltétele mellett szerződést tart a magyarokkal, mint egykor a zsidókkal. Elhalmozza a magyarokat is épen úgy kegyeivel, de borzalmasan megbünteti hűtlenségökért, mint a biblia szerint megbüntette a zsidókat. Úgy látszik, hogy hazánkban már a protestantizmus előtt is meg volt gyökerezve ez a vallásos eszme a biblia s más egyházi tanok alapján, mely idők folyamán, a zsoltárok alapgondolata szerint, az egyesekre is kiterjedt. Az egyesek is tehát az Isten imádását szerződésszerűen fogták fel, minek tökéletes kifejezői pl. Balassa Bálint énekei. A magyar nemzet és a zsidók példája közti hasonlatnak legkorábbi költői kifejezője, még pedig egyenesen a zsidó és magyar nemzet közti párhuzammal, mely szerint ez ép oly választott nép, mint amaz, elpártolásai miatt az Isten ép úgy bünteti, évszámmal kimutathatóan Farkas Andrásnak *Az zsidó és magyar nemzetről* (1538) szóló éneke. Ez aztán a protestantizmus terjedésével, épen a hitbeli kérdések uralkodása miatt, egy még sajátosabb felfogássá változott, mely a *Zrinyiászban* lelte meg utolsó, leghatalmasabb költői kifejezését, hogy t. i. a nemzet romlásának főoka az igaz vallástól való elpártolás. Ezt természetesen a katolikusok a protestánsoknak, a protestánsok a katolikusoknak rötták fel. Az uralkodó nézet aztán ebben a formában nyert felekezet szerinti kifejezést: a katolikusok azt mondták, hogy a protestánsok hozták ránk a vést az ők új vallásukkal, a protestánsok pedig azt mondták, hogy a katolikusok hozták ránk, mert a

katholikus hit az új vallás, mely az igazi keresztyén-ségtől idők folytán eltért.

Látható, hogy ez a felfogás egyfelől nem egyéb, mint az időkhöz alkalmazott módosítása és alkalmazása a régi büntudatnak, mely szerint Isten büntet, mint gyermekeit, mert bűnösök vagyunk; másfelől nem egyéb, mint ebből kifolyóan tehát a pártok szokott szemrehányásai a vallásos vagy inkább felekezeti szempont szerint alkalmazva. A mint a mohácsi vész előtt a nemzeti királyság és idegen királyság, azaz a nép és urak pártja vágta volt különösen egymás szemébe a török foglalások és hódítások földidézését, akképen tulajdonították most ezt, egy talán még szenvedélyesebb érzés sugalmazása alatt, a felekezeti eltérésnek, az igaz vallástól való elpártolásnak és hitetlenségnek, mely Isten előtt a legnagyobb bűn, a mint másfelől előtte legnagyobb érdem a bűnbánat és hit.

Nem lehet feladatunk e rövid bevezetésben e vallásos és hazafias eszme kapcsolatát és időnkint való változatait végig kísérni. Most csak azt jegyezzük meg, hogy Magyarai ezt a könyvét a katolikusok részéről az evangélikusokra ujabban a török háborúk és foglalások alkalmából hárított felelősség ellen írta és viszont e könyvében a katolikusokra hárítja az újabb romlásokat. Ez az ujonnan fölvetett vád a katolikusok részéről tehát annyira kapcsolatban áll az 1593-ban kezdődött török háborúval s ennek csapásaival, hogy ezt Magyarai egyenesen mondja is, sőt ezt nevezi meg műve írásának közvetlen oka gyanánt. Valószínű, hogy e könyvét nem valamely irat, hanem a katolikusok által a táborokban és templomokban hirdetett általános vádak ellen írta, mert különben megnevezné a könyvet és nemcsak az általános vádat.

Noha azonban ennek a vallásos-hazafias vádnak visszautasítása és a katolikusokra háritása a mű fő lényege s a legtöbb helyet ez foglalja el, benne van még egy pár más korszerű gondolat is, melyek épen ily mélyen gyökereznek a XVI. és XVII. század meggyőződésében.

Ezek egyike az általános erkölestelenség, romlottság és törvénytiszteletlenség miatti ismert általános és jogos panasz. Ezek a hitetlenséggel kapcsolatban Isten büntetésének épen oly valódi okai, mint a hitetlenség és bálványozás. Nincs az egész XVI. és XVII. századnak vallásos és erkölesi írója, költője, a ki e miatt ne panaszkodnék vagy ne mennydörögne s ne jósolna rettentő csapásokat, sőt az emberiség pusztulását, a világ végét. Másik a föld népének elnyomása, kifosztása, törvényellenes gyötrése miatti panasz s miatta való fenyegetés. Harmadik az idegenek segítsége elleni kikelés, melynek Zrinyi a maga *Afium*-jában oly hatalmas szózzal adott kifejezést.

Ez az utolsó panasz is pár százados. Tudjuk, hogy midőn a török terjeszkedett, a nemzetben lassanként gyökeret vert az a meggyőződés, mely maig uralkodik nemzetünk politikai felfogásán, hogy idegen segély nélkül Magyarország sem fönn nem állhat, sem meg nem menthető. Innen eredt a nemzeti királyság eszméjének elhalványulása a jobb meggyőződés ellenére. Ezt követte az 1505-iki országgyűlésen kitörésre jutott másik meggyőződés felülkerekedése, hogy csak a nemzeti királyság és a saját nemzeti erőnkre támaszkodás menthet meg. De ekkor már nem lehetett ezt a meggyőződést érvényre juttatni. A nemzet valami olyat gondolt, hogy őt és hazáját nem neki vagy legalább is nem neki egyedül, hanem idegennek kell megvédeni. Ez volt végelemzésében annyi megelőző más kísérlet után, végre

a Habsburg-ház elfogadásának, sőt kívánásának alap-gondolata. A nemzetben azonban megmaradt a másik, a nemzetre támaszkodás, mint egyedüli mentőeszköz érzése is; sőt a XVI. század második felében, későn, uralomra jut és egy másfél századig tartó törekvésben lel kifejezést, hogy megszabadítsa a hazát az idegentől, most török segélylyel, majd a maga erején. Ámde az Aesopusnál oly egyszerűen, de oly találóan kifejezett igazság érvénye a segítséget kereső ló meséjében rajtunk is betelt s a szatmári compositio végleg megoldta a kérdést.

IV.

Magyari e könyvére Forgách Ferencz, akkor nyitrai püspök megbízásából, ki Pázmányt ennek megírására meghívta radosnyai kastélyába (Nyitram.), Pázmány Péter válaszolt *Felelet az Magiari Istvan Sarvari Praedicatornak, az ország romlása okairul irt kőniuere* (Nagyszombat, 1603. 4r. 8 lev., 295 l. s végül 11. lap) cz. a.,* az Ésaiásból (LX. 11. 12) vett következő jeligével: «Aperientur portae tuae iugiter, die ac nocte non claudentur, vt affe-ratur ad te fortitudo gentium, et reges earum addu-centur: *Gens et regnum quod non seruiert tibi, peribit, et gentes solitudine vastabuntur*».

Elöl van egy három distichonból álló latin vers Forgách Ferenczhez, azonban előleges megállapodásból az *Epistola dedicatoria* szerint a mű mégsem neki, hanem tervszerűen ugyanannak a Nádasdy Ferencznek van ajánlva, mint a Magyarié. Ez az ajánlat kelt Radosnyán 1602. október 14-én (pridie Idus octobris). Ebben már

* Ezt is bővebben ismertette már Németh János: *Memoria Typographiarum*. 1818. 158—160, 1,

előre keményen visszautasítva Magyarai vádjait, főleg arra kéri, nagy elismerésekkel szólva Nádasdy nagy erényeiről, hogy mivel Magyarai műve a Nádasdy «nevének fénye alatt» jelent meg s egyedül őt választja bíróul, tehát függeszse fel ítéletét s hallgassa meg a másik félt is. Ezért az ő neve alatt adja ki ő is e művét, nemcsak nagy erényei miatt, hanem mert ő is őt választja bíróul. Mindebben természetesen a Nádasdy esetleges meggyőzésének és áttérítésének czélzata eléggé szembeötlő.

A mint ez a bevezetés, meg a Magyarai ellen írt latin versek már mindjárt a könyv elején mutatják, ez a könyv nemcsak czáfolja Magyarait, hanem keményen, szenvedélyesen és minden módon lenézve támadja is. E tekintetben tehát a Magyarai nyugodt, higgadt, bárha a lényegben szintén támadó művének a hangnemre nézve teljes ellentéte s hidegen és meggyőződéssel mondja igazságosoknak az evangélikusok elleni üldözéseket.

Pázmány hat részre osztja könyvét. Az elsőben felsorolja Magyarai művének a katolikusok elleni vádjait, tehát nem az egész könyv tartalmát. Az ezekre vonatkozó felelet teszi a könyv másik öt részének tartalmát. Ugyanis a II. részben megmutatja, hogy a Lutheristák és Kalvinisták vallása teljesen új, előttök így és ezt soha senki nem hitte; a III. részben megmutatja, hogy a kath. vallás nem új és nem emberi találmány; a IV. részben megmutatja, hogy az egyházi emberek gonosz élete semmit sem árt az igaz vallásnak és hogy a lutheristák, mint saját írásaikból be fogja bizonyítani, sokkal gonoszabb életűek a katolikusoknál; az V. részben megmutatja, hogy a katolikusok nem bálványozók; végre a VI-ikban, hogy a lutheristák okai «minden nyomoruságinknak és kárvallásinknak».

Ez utóbbira nézve a 281. lapon így szól: «Az mi faniarufagunkra teruen immar: Nilua à kinec zeme vagion, ezebe veheti, hoga az mi nemzetsegünkön, az Iftenek bozzu allo, haragos oftora vagion: Es nem chiac ugi faniargat minket mint az io fiakat, ha nem mint gonoz fzolgakat.

Ha ki meg tekintti romlafunkat: magunktul, külfő nemzetfegtül, ellenfegtül zerzet foc infigűnket: Ha ki az Erdeli izoniu rettenetes puztitaft, rablaft, gialazatot meg hannia magaba: Ha ki az Ehfeget, dög halalt, hadat, baromnac uezedelmet, es rőuid zoual, meg tekintti az mi vezet orfzagunknac Sőpreiet (*Efa*: I. u: 6): Nilua azt mondhattia felőlle *A planta pedis, ad verticem, non est in eo sanitas, uulnus & liuor, & plaga tumens.* Es nilua igen vakoc vagiunc ha megis ezűnkbe nem vőzzűc hoga ez az Iften oftorozafa, *plaga inimici,* (Ier: 30 u: 14) haragos bűntetes es nem chiac fiui oftorozas, latuan hoga az gazdag, tellies, bő, diczőffeges es neuezetes orzag chiac nem arniekka lőt, chiac nem telliefeggel el fogiot:

Hoga pedig nem mi, hanem, ti legietec nagioib okai, az ti vyonnan toldozot foldozot, foc regen karhoztattot eretnekfegekből őzue tatarasztatot vallaftokkal, meli (mint az vipera kigio fiakrol zoktac mondani) meg emezti azokat az kik őtet zűltec, es tartottac, igen kőnniű meg mutatnunc».

Ennek kapcsán megtérésre szólítja fel őket a fejezet végén. (295. l.) Végzi könyvét egy Nádasdyhoz intézett *Peroratio*-val ékes latin nyelven, majd benne újra megtérésre hívja fel a lutheristákat s kéri Istent, hogy őt hibáiból javítsa meg.

Ez a *Felelet* tartalma. Bővebben nem térünk ki rá ezen a helyen, mert első sorban is lesz még rá alka-

lom, midőn e vállalatban ez a mű is, a terv szerint, meg fog jelenni. Addig is nemcsak e mű eredeti kiadása található meg több ép példányban, hanem a Pázmány *Összes munkái*, magyar sorozat I. kötetében újra ki van adva (1894) s legtermészetesebb, ha az érdeklődő e mű után egyenesen Pázmány könnyen megkapható művéhez fordul, a melynek olvasását semmi kivonat nem pótolja.

Meg kívánjuk még a teljesség kedvéért jegyezni, hogy Pázmány sokszor más helyen is megemlékezik Magyariról. Ezek közül néhányat, a legfontosabbakat, felsoroljuk. Ugyanis *Az mostan támat vy todomaniok hamissaganak tiiz nilvan valo bizonsaga* (1605) művében mint íróról ezt a jellemző és Magyar higgadtságát elismerő nyilatkozatot teszi: «Azok-közzül, kik Magyar országba az régi keresztyén vallás ellen irtak, alég olvastam, ki mértékletesbnek tettetné magát Magyar Istvannal». (3. levél.) Ugyanott megemlékezik újra Magyar könyvéről s egy adoma keretében kigunyolja, hogy műve IV. részében a hadviselés módjáról is pap létére tanácsokat osztogat s aztán így folytatja: «Szinte így (mint egy Formio nevű filozófus, a kit e miatt Hannibal kinevetett) Magyaris Regulat ir a Vitézlő rendnek, maga gyermekségétül-fogva Szamosfalvan* a taligakeneshez értett többet, hogysen a vitezlő, fő emberek tisztéhez».

Megemlékeznek továbbá róla többször a *Kalauz*-ban is. Egy helyt ezt írja: «Végezetre, magam meg-tapasztaltam, nem csak egyéb rend-béliekben, de a *Praedi-*

* NB. Erdélyben van egy Szamosfalva, de ez a hely Pázmánynál bizonyára csak gúnyos czélzás egyáltalán valamely falunévre s nem Magyar származáshelyére.

katorok-ban-is; hogy számtalanon, lelki ismeretek-ellen követik az Ujságokat; kivalt-képpen azok, kik egy kevéssé tudósbak. Mert, nem-csak *Sár-vári Praedikator*-túl, *Magyari István*-túl, de egyebektül-is hallottuk; hogy, azzal mentették magokat a velünk-való beszélgetéstül, hogy, nem akarják lelki-isméreték csendességét fel-zavarni; az az, félnek hogy az Igazságot meg ne ismérjék». (III. könyv. XIV. rész. Az 1637-iki kiadás. 403. l.). Megemlékezik az *Appendix*ben is: *Mint bizonyítottam Magyari-ellen, a mostani Vallások Ujságát* cz. részben, melyben röviden ismétli ezt a czáfolatát az 1603-iki válaszból. (1067. l.). Ugyanitt, czélzással az úrvacsorában elfoglalt lutheri álláspontjára, őt *ubiquista praedicator*nak nevezi. Továbbá újra czáfolja Magyarinak azt az állítását, mintha a régi conciliumok a lutheristák nézeteit igazolnák s vallásukat a régiéek követték volna. (163—165. l.) Mindezekben ismétli a *Felelet*-ben előadott bizonyítékait.

Ha most e két művet, melyek emígy, minden túlzás nélkül szólva, új korszakot nyitottak meg a magyar vallásos vitatkozó irodalomban, de egyszersmind a magyar prózáírásban is, egymással összevetjük, a *pálma Magyarié*. Még pedig nemcsak abban, hogy nyugodtabb, higgadtabb és legalább a módban szokatlanul mérsékelt, hanem abban is, a mit a próza ily neme nem mellőzhet, az érzésben, melegségben és költőiségben, továbbá magának a prózának hangzatosságában, világosságában, tisztaságában is. Naivabb, mint Pázmány, egyszersmind egyszerűbb és minden tekintetben olvashatóbb, nem terheli úgy túl mondatait s nem használ annyi tudást mutogató idézetet és nyelvileg hibátlanabb. A nagy vitatkozó a *Felelet*-ben még úgy tűnik fel, mint a ki most járja az íráság tanulóéveit s ez a könyve valóban későbbi műveivel nem versenyezhet.

V.

Említettük már, hogy Magyarai a *Felelet*-re megírta válaszát, mely költség hiánya miatt sohasem jelent meg s a kézirat pedig elveszett, azonban a Nádasdy felett tartott két prédikációját ő maga részben válasznak tekintette. Ezek közül az első csakugyan majdnem egészen Pázmányra és művére s a köztök folyt vitára vonatkozik, de erről utóbb Pázmány nem vett tudomást, valószínű, hogy nem került kezébe.

A czáfolt kérdések a következők az I. prédikációban: nincsen purgatorium, a halál óráján nem kell lelünk a szenteknek, csak Istennek és Krisztusnak ajánlanunk, tehát nem Máriának sem. Ezt már részletesebben is kifejti. De különösen részletesen czáfolja azt, hogy purgatorium volna, mert a szentírás csak mennyről és poklról tud. Czáfolja továbbá, mintha a lelkek a halál után megjelenének, mint «Pázmány atya» mondja, kit máshelyt «az én Pázmán jebusitám», vagy «az én jesuitám»-nak nevez. De ha a lelkek megjelenének is, tőlök nem tanulhatjuk meg az üdvösség útját; mert ha Isten akarná, megjelenhetnének ugyan, de Isten ezt nem akarja s így minden lélekmegjelenés az ördög műve. A beszéd második része terjedelmesen foglalkozik a purgatorium elleni czáfolattal, melyre nézve összesen kilenczrendbeli bizonyítékot sorol fel a katolikusok és itt főleg Pázmány könyve ellen. Ebből következik s ennek bizonyítása a prédikáció harmadik része, hogy mi a halottakért nem tehetünk semmit, mert a jók a mennybe, a gonoszok pokolra jutnak örök kárhozatra, tehát a megtérés ideje mindenkire nézve a földi élet.

Az első beszédet tehát tanítás alakjában csak mintegy alkalmul használja fel a temetés egyik napján, névszerint jan. 11-ikén, hogy a megjelent híveknek egy pár nevezetes kérdésről szentírási oktatást adjon és Pázmány állításainak ide vonatkozó részét czáfolja.

A második prédikációban, melyet Lékán a temetés-kor tartott, már csak pár rövid hely vonatkozik a katolikusokra, melyeket az első részben Szent Pál igéinek magyarázata közben inkább csak odavet. A prédikáció második része egészen csakis urának emelkedett s igen szép dicsérete mint embernek, mint vallása hívójének s mint vitéznek.

Végül, mert üresen maradt három oldal, Tertullianustól tesz oda három idézetet arról, hogy melyik az igaz régi hit és nem emberi szerzés, hanem a szentírásban előadott igaz tudomány, végül Lactantiustól egyet a templomi képek és szobrok ellen.

VI.

Magyarinak a következőkben kiadott nevezetes műve épen oly ritka, mint általában többi műveinek példányai. A másik kettő közül is a Beust-féle műből csak egy meglehetősen teljes példány ismert, egy csonkát Dézsi látott, mely jelenleg a Nemz. Múzeumé, egy másik külföldön lappang; a két prédikációból két példányról van eddig tudomásunk. Az itt kiadott műnek négy példánya ismert, ezek mindenikét felhasználtam s még ezekből együtt sem sikerült egy mindenben teljes kiadást eszközölni. Az utolsó levél t. i. hiányos. Érdekes, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtárában (Quart. Hung. 268.) van a Jankovich Miklós gyűjteményéből egy 1658-ban ugyanegy kéztől, a saját kora helyesírásával készült

másolata, de az utolsó levélnek a keresztyén olvasóhoz szóló része s a sajtóhibák jegyzéke ebből is hiányzik. A különben gondos másoló nem tartotta érdemesnek ezt is leírni, mert egyébként ő maga oly teljes példányból másolt, mely ma ismeretlen. A végén ez áll: «Berhard. Finis non pugna coronat. Perfecit scribendo, Deo propitio, A. C. N. 1658. finivitque 14. Novembris. A. D. L.» Ezt a három betűt egy későbbi kéz így magyarázta: «Auxilio Domini Luctabor». Az utolsó lapra megint egy más kéz ezt írta: «Promittit Aegidii Hunnii Tractatum de Ecclesia, in praefat. lit. k». (T. i. k betűvel jegyezte meg a lapot.) De szólunk már róla, hogy ez tévedés, a művet nem Magyari fordította le.

Maga ez a kiadás oly hű, mint csak lehet. Követi az eredetit minden helyesírási tulajdonaiban és nyomdai gyarlóságaiban, mely utóbbiak sokkal számosabbak, mint a helyesírásiak. Mert hiszen a nyomdászok nem tudván magyarul, mint azt Magyari és Pázmány (*Felelet*) egyaránt megjegyzik, továbbá a szükséges, a magyar hangokat helyesen jelző betűk hiánya miatt is, oly hibákat okoztak és különösségeket alkalmaztak a nyomtatványokban, melyek az akkori helyesírásnak egyáltalán nem hibái. Röviden az azon korbéli kéziratok helyesírása jobb, sokkal jobb, mint a nyomtatványoké. E kiadásban csupán a rövidítéseket oldottuk fel, melyek szerint itt-ott az *m*, *n* jellel (\bar{m}) van jelezve, felbontottuk a *hogy*-ot, mely sokszor *hoó*-nak van nyomtatva s általában a *g* helyett mi legtöbbször *gy*-t nyomattunk, ha néha előfordul, mint *galafztatotnak* (59. l.) s nem alkalmaztuk a szók megszakításában sajátosságait, melyek szerint a különben többnyire helyes elválasztás mellett vannak ilyenek is: *fe-gyuert* (39., 59. l.), *fu-tua* (49. l.), *ho-gy* (61. l.), *na-gy* (75. l.), *aua-gy* (69. l.), *I-ftenis* (113. l.),

czodala-tra (71. l.), *va-gy* (115. l.), *fogyatkoza-ftis* (79. l.), (ez utóbbi abból ered, hogy az *is-t* mindig a megelőző szóhoz írja) stb., de többnyire nem következetesen. Az *f-t*, mint kötőhangot, összeköti a szóval, így: *f-akar*, de nagyon sok helyt nem. Ez, úgy látszik, a betűk hibája miatt marad el, mert sok helyt a kötőjel (-) kiköpása még részben látszik. Végre a néhányszor előforduló nyulványos *e* betűt a latin helyeken *ae*-vel, a magyarban *e*-vel nyomtattuk s a legfeltűnőbb sajtóhibákat, melyeket maga is jelez, kijavítottuk.

AZ ORSZAGOK

BAN VALO SOC ROM-
LASOKNAC OKAIROL, ES AZOK-
BOL VALO MEG SZABADVLASNAC IO
modgiarol, mostan vyonnan irattatol, es soc bõlis

ambereknek irafokbol szereztetet hasz-
nos könyuetske.

MAGYARI ISTVAN SARVARI

Prædicator által.

Pfalmo LXXXI. vers: XIII,

Vaiba az en nepem halgatot volna engemet, es
az Israel az en utamban iart volna, miuan
semmie tõttem volna az õ ellensegeket, es az
õ baborgatoi ellen, fel emeltem volna az en
kezemet.

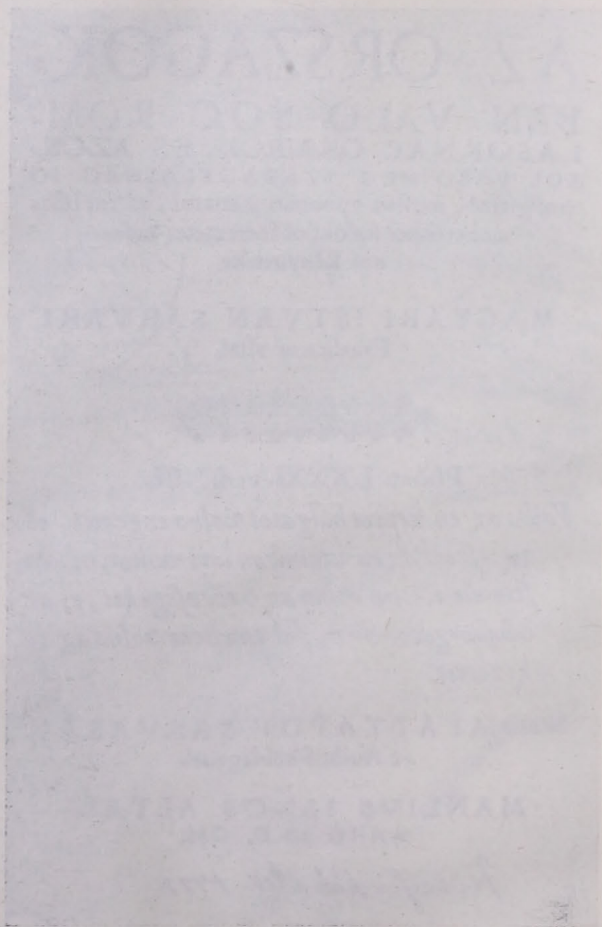
NIOMTÁTTATOT SARVARAT.

az Author költségeuel.

MANLIVS IANOS ALTAL,

ANNO M. D. CIL.

Franciscus Rohk Árt 1777.



A Z T E K I N T E - T E S E S N A G Y S A G O S

VITEZLŐ KERESZTIEN VRNAC,
NADASDI FERENTZNEC, AZ FELSE-

ges II. Rodolphus Romai Czafzarnak, Magyar
ország kiralianac, és edes attianac, Louafz mesterenec, és
tanaczanac, az Dunan innen ország fő Capitannianac,
Fogaras földenc örökös, Vafuar és Sopron var megienec
fő Ispannianac, az Vr Christus Ecclesiaianac, és az benne
leű kerefztyen tanitoknac Isten vtan taplaloianac,
mint kegyelmes Vranac és pa-
tronufanac.

*Az mindenható Ijtentől Z. fiaert, io egef-
seges, io szerenczes, bekefeges, és idueffe-
ges hozszu eletet kiuan, és szolgál-
latiat aianlia.*

AZ egy felfeges mindenható VR Istenec, czoda
nagy io volta tündöklic ebbē mi hozzanc,
kegyelmes Vram, hogy az mi időnkbenis,
az ő Z. igeienec, szent Euangeliomanac, vilagos
szöuetneket, illien nagy tündöklicfel, geriefztette
fel, ez hala adatlan vilagnac, igeruen az őrc ele-
tet, amaz ő szerelmes fiaban, az mi Vranc JESVS
Christusban, minden hiuőkne: és valamelliec az

emberi nem(i)zetnec idueffegere szükfegefec, mind azokat, az O és Vy Testamentomban, be peczeteluen az szent Sacramentomockal, oly igen vilafogon (sic) elönkben atta, hogy nem ok nélkül minden embernec, meg kellene az ő igeiben aianlattatod tudomannial idueffegere elegendni. Es bizoniara vgyan azt remelhetne ember, hogy az Euangelionnac ellenfegijs, az igaz tudomannac, ily vilagos tündökleben auagy Istenhez terülest tanolnanac, auagy ha azt nemis, de az igaz tudomant haborgatni, és szidalmazni meg szünnenec: de im nem hogy iobbulnanac az igaffagnak giüldöi belöle, hanem főt mennel vilagofban Isten szent akarattiat hirdetteti közöttünc, annal nagioz zendüeffel tamadnac fel az igaz tudomannac el niomafara, és annal nagioz torockal kialtnac minket (kie czac az szent irasbol tanolliuc meg idueffegünk nec vtat) vy tudomaniuaknac és hittől szakkattaknac lenni: és loc több szitkokatis ver nec feiünkhöz. Es el anniera mennec el az dologban, hogy akar az viz, dög halal, f-dragafag, f-akar az pogany ellenfeg hatalmazzec el raitunc, leg ottan minket kapnac elő, és azt mondgiac hogy mi legiünc Luther Martonnal, minden niomorufagoknac okai, mert czac Luther Martontol fogua kezdette volna az kerefztieneket az Poganisag haborgatni: az előt penig mig az Papahoz halgattanac, borral, buzauual bekefeggel böuölköttenez volna.

Nem tagadom vgian, hogy effele szollafockal, az egyigiü embereket fokfzor elis hitetic az Papifac: de ha ki nem az emberi okoffagbol, hanem az Istennek igeieből tefzen az dolog felöl iteletet, könnyen fel talallia, hogy meltatlan terhel-

tetűnc mi ez dolgockal. Mert hala legyen az Vr Istenec, ez ideig mēg mi semmit sem tanítottunc az hitnec agazattia ellen, sem amaz negy regieb conciliomoc ellen, vgy mint, az Nicenomi, Constantzinapolyi, Ephe(π)fomi, ès Chalcedinomi ellen. Az Athanasius symbolumiatis szeretettel meg tartottuc, mint hogy ez vtannis ezekkel ki nem akarunc allani. El sem szakattunk penig semmibennis, czac egy pontban czac egy tzigelybennis, az Istenec ő (ô) ès vy Testamentombeli Aniaszentegyhazatul, mely az Istenec tizta tudomaniat, minden toldozas, foldozas, ès változafnelkül igazan meg tartotta. Nemis rakodot sohais feiűnkre, f-ez vtan sem rakodie, hogy mi vy tudomant hirdetnenc. Mert noha, mint szinten Jofias kiraly ideiebennis, fel talaltatuan Helcias fő Pap altal, az tőruennec el reitet könyue, az Baluaniozas ki giomlaltatuan, vilagofban kezde hirdettetni az Istenec akarattia: 2. Reg: 22. V. 8. c. 23. V. 3.

igy Luther Marton ideieben, ès attol foguais, az Istenec könyuenec fel talalafa vtan, hatrab ha giattatec az Baluaniozas, f-az Apostoli tudomany (mellyet loc emberi szerzettel vontac vala be az Papistac) ifmeg vilagofban kezde hirdettetni: mint hogy vgyis kellet annac az szent Ianos latafa szent, az vtolfo időben ki nilatkozni: De miert Apoc: 14. V. 6.

hogy az Luther hit, nem mas, hanem vgyan azon igaz tudomany vala, melyben Adam, Seth, Noe, Abraham, az Patriarchac ès az Prophetac volta nac: mellyet Christus Vrunc, az Apostoloc, ès az ő vtannoc valo igaz hiuec praedikallottanac, ès tartottanac, mint ezt Luther Marton, ès ő vtannais loc iambor, Istenfelő, ès bölcz emberec, meg mutattac, az szent irasnak erős fundamentomibol:

azert vy hitnec, vy tudomannac azt nem mondhatni, mely immar az elöttis volt, és szinten vgy hirdettetet, mint most tanittatic az Euangeliommal, az ő (ô) és vy Testamentommal meg elegendő ke-refztyenektól.

De fôt ha vgyan valoban meg roftalliu az dolgot, könnyen meg bizonithattiu mi, hogy az Papista hit sockal viab legyen, az mi vallafunknal: Mert mind ő (ô) f-mind(III) vy Testamentomban, az egy közben iaro, és szozolo Jefus Chrifuffal elegettenec meg az hiuec idueffegekre mint mijs, az fzerent mint az szent irasban erről ki jelentette volt Isten akarattiat. De az Papiſtac foltos hitiről, az szent iras semmi diczeretes emlekezetet nem teszzen, vgy mint mely nem az szent iras fzerent valo, hanem az mint az hiftoriac rea meg tanitnac, az Papaknac és az ő hozzajoc halgatoknac talalmaniokbol, egytzeris, mafzoris külömb külömb időkben, foc idöuel az Apostoloc vtan, tataroztatot ki. Mert minec vtanna, az Romai Papa ily nagy meltofagot foglalt volna maganac, hogy ő nem ember, hanem Isten volna: hogy senkitől meg nem iteltethetnec: hogy az Apoftol ellenis, safarkodhatnec: hogy az termefzetet el valtoztathatna: hogy sem- miből valamit teremthetne: hogy az hamiffagbol, igaffagot czinalhatna: az vtan olztan meg nem elegenduen, az Istentől az szent irasban aianlattatot tudomañial (melyhez sem hozza tenni, sem valamit belölle el venni szabad nem volna, meg szinten az Angyalnakis) kezde foc emberi talalmanio- kat fzerzeni, és azokat az idueffegnec el vesztefe alat, biffaggal vetni az emberekre, az Istenec ki ielentet akarattia ellen. Es mind addig toldozac

Dift. 96. c.
fatis euiden
ter. can. 9.
q. 3. Dift:
43. can:
Lect: in
dift: 82. can:
presbyter.
Ioan: 14. 2.
Tim: 3.
Matth: 15.
Ierem: 7.

foldozac hitöket az Papac rendel egymas vtan, hogy im egy nagy vy hitöt, ez mostani Papista vallast kouaczolac vegre ki. Illyen emberi szerzes ez, hogy bizonios napokban, az Papa olaial elegitet feier viafzbol, valami apro barany kepeket czi-
 nal, azokat Istenec baranianac neuzei, az szent Ioä. I. V. 29.
 Janos ellen, ki az Christust mondgia annac lenni.
 Es azokrol az kepekröl azt tanitya Papa, hogy ha Lib: 1. Cer:
 ki niakaban vifeli, tehat szinten vgy el mossa bü- Pontific:
 net, mint az Vr Christus vere, hogy az villamaft fect: 7.
 el üzi, giermec szülöket meg tart, és tüztöl viztöl
 meg otalmaz. Melynel mi lehet egh alat nagyob
 karom-(iv)las?

Ide valo az harangnac meg kerelztelefe: az szenteknec segitsegül hiuafa, az Papoc hazaffag kiuül valo elefe, az Vr vaczoraianac meg lopasa, az mife, az penzert valo bün boczatas, az sugua valo gionas, az szentelt viz, es hat szaz effele emberi talalmanioc: mellyeket noha az Apostoloktol rend szerent reaioe szarmazot tudomannac mond-
 nac az Papiftac lenni, de miért hogy kõniü az historiakbol meg bizonitani, hogy iob refzre mind õ magoc az Papac, és az õ hozza halgatoc szerzettec azokat bizoniara czac hirec sem volt az Apostoloc ideiekben. Mert loc idöuel az Apostoloc vtan, Innocentius Papa tilta meg, az Vr vaczoraianac masodic refzet az köffegtöl, az Lateranomi conciliomban. Az negiedic Eugenius penig az Bafiliai conciliomban ennec ellene vegeze. Az harmadik Innocentius Papa, és az harmadic Honorius szerzec, hogy az Vr vaczoraibeli kenier az templomban mafzorrais meg tartatnec: maga Clemens czac mas napra sem akarta azt meg tar-

tatni. De niluan vagon iamborfaga ez Innocentiufnac, eleg haborufagot fzerzet Galliaban, eleteben penig ektelen buya volt.

Az mifenec touaba deac nieluen valo mondatat, az mafodik Vitellianus, ès elfõ Agathon Papac gondolac: De az elfõ Miklos Papa, meg engette, hogy az Totoc ès Lengielec fzületet nielueken mondhatnac. Siricius, Pelagius II. Gregorius VII. Pafcalis II. &c. tiltac meg az Papoc hazaffagat. Az II. Pius penig azt iria, hogy az Papoktol nagy okbol tiltatot volna meg az hazaffag, de nagy oka volna, mellyert meg kellene engedni nekie. Az elfõ Leo Papa, az mafodic es harmadik Gergely, f-többennis iauallottac az kepeknec tizfteletit: az hufzon harmadic Janos Papa penig, nagy ellenfege volt az kepeknec. Antheus azt rendelte, hogy az ki az elõt Pifpõc nem volt (v) az Papaua ne leheffen, de Conftantius II. ès Benedictus VIII. czac Laicufoc, egyhazi emberec fem voltanac: az kilentzedic Benedec penig (ki nagi õrdõngõs vala, ès az mely afzfzoniokat akart varaslafaual magahoz büuõlte) az hufzon eggiedic Ianos, ès többennis, czac iraft fem tuttac, f-megis Papafagra mentenec. Az elfõ Gergely Papa (ki ideieben foc vy talalmany iõue be az Ecclefiaban) tilta meg bõit napokon, az hus, tey, vay, fait, ès tikmony etelt, Z. Pal Apoftol ellen, ki azt õrdõgi tudomannac neuezi, ès Eleutherius ellen, ki az elefegben valo illien valogataft meg tiltya. Az harmadic Innocentius talala, az fugua valo gionaftis. Nectarius Conftantinopolitanus Patriarcha penig, az giunafnac fzine alat etet paraznafagert, az fugua valo gionaft meg tilta. Honorius III. gondola az oftia-

1. Tim. 4.

Polyd: li: 6.
e. 10. lib:
5. decr: tit:
38. can:
omnibus
utriufque.

nac az miseben valo fel mutatafat: az kilentzedic
 Gergely ofztan ahoz ezengeteftis szerze: Innocen-
 tius IV. penig, (ki oly Iftentelen vala, hogy az
 mise mondoual, az oftiaban merget rendelt vala
 adni, az Czafzarnac) paranczola hogy az emberec
 ackor terdre esnenec. Zephirus az fa kelieh he-
 lyet, iueg, Vrbanus penig az iueg helyet, arany
 es ezüft kelyhet szerze az Vr vaczoraiahhoz. Az
 elfö Miklos Papa, az Czafzarokat es feiedelmeket,
 vgy mint Laicufokat ki rekeszti az conciliomok-
 bol, Marcellus penig, Damafus II. Julius öket be
 boczattiac. Bonifacius III. hatalmat ad, praedi-
 callafra, keresztelefre, es oldozafra az baratoknac:
 Gregorius penig azt meg nem engedi. Calixtus azt
 rende, hogy fenkinec fe legyen szabad, az Romai
 Ecclesiától külömbözni, de Fabianus annac ellene
 mondot. Az ördög üzefre valo szentelt vizet, az
 elfö Alexander Papa szerze: Az viznec az borhoz
 valo elegiteset az miseben az hetedik Alexander
 gondola. Nagy Bodog, es kis afzfzon napiat, Anno
 D. 1273. tayan szerzec, Gregorius X. (vi) ideieben az
 Lugdunomi conciliumban. Bodog afzfzon latoga-
 tafa napiat Anno 1380. korban talala, amaz ke-
 gyetlen hatodic Vrban Papa, ki öt Cardinalt bui-
 tatuan sakban, az vizben vettetet vala. Giümölcz
 olto Bodog afzfzony napiat penig az Aquifgrani
 fynodusban szerzec Anno 821. taiban. Bonifacius
 az szentec estin valo böitöt: egyhaz napiat az
 harmadik Foelix, az negiedic Foelix penig az ha-
 lalra betegülteknec olaial valo meg kenetesekek
 gondola. Sabinianus az olai egest, Vitellianus az
 orgonat viue be az templomban. Honorius szent
 kereszt fel magasztaltatafa napiat: az negiedic

De conf:
 dift: 1. can:
 vafa.
 Dift: 95. can:
 vbi nam.

Polyd: de
 inuen: lib:
 5. c. 8. lib:
 5. c. 10.

De conf. dift:
 I. can: pro-
 nunciandum.

Polyd: lib:
 6. c. 4. Vo-
 lat. Plat.
 Plat. Volat.

Gregorius penig mind szent napiat szerzec. Hogy az Papac az ő neuket, mellicet az keresztfegeben Istennec adtac volt, el változtaffac, és mint ha meg mafolnac az ő neki szentelt neuket, ezt az mafodic Sergius talala, mert ennec az előt Os Porci vala neue: az kilentzedic Gergely Papa penig (ki nem czac hamis agybol valo giermeke vala, az harmadic Innocentius Papanac, hanem igen dihüs emberis vala) szent Ferentz, Dominicus, és Ersebeth napiat rende. Az Maria fogantatafa és bē mutatafa napiat, az negiedic Sixtus Papa talala, kijs igen buya ember vala.

Volat.

Mit mondgyac immar, amaz Canonoc orakrol? Aztis az mafodic Vrban Papa toia az több emberi szerzeshez Anno 1090. taiban. Ezekhez az vtan, Anno 1240. taikor, az kilentzedic Gregorius hozza tolda, az Salue reginat: kiket köuetuen az hufzon kettődic Janos Papa, Anno 1320. korban, azt vegeze, hogy az Aue Mariara napiaban haromszor czengetnenec, Marianac tisztessgere. De ez az Janos Papa az ki nem czac fertelmes agybol valo vala, hanē foc több gonoffagi között eretnekfegetis hint vala, hogy itilet napia előt az hiueknec lelkec az Iftent nem lathatnac, sem az gonofzoke nē giörtörtetnenec. Ezek bizo(vii)niara, és ezekhez hafonlo foc talalmanioc, nem az Apostoloktol maradot tudomany, hanem merő vylagoc az Iftennek igaz Ecclesiaiaban, bar ne mondgyac regi, és az Apostoloktol reaioc maradot tudomannak az Papistac. Mert ha szinten annac mongiakis, kezekben kapiuc, f-reaioc bizonitiuc hogy ő magoc szerzettec: nem az Apostoloc ideiekben penig, az mikor ő magoc sem voltak az Papac, hanem foc időuel az vtan,

Polyd: lib.
6. c. 12.

mint az historiakból meg tetzic. Vgian nagy kü-
 lömbözes es ellenkezésis vagion szerzesekben, mert Plat: de Vi-
 tis Pontific:
 az mit eggie szerzet, az mafic azt fel bontotta,
 mint az harmadic Istuan Papa semmiue tötte az
 mafodie Constantinus vegezefet. Stephanus VI. az
 Formofus rendelefit, Romanus I. ifmeg az hatodie
 Istuan Papaet, vizfontac Theodorus az Romanufet,
 ès az mafodie Pal Papa az mafodik Pius talalma-
 nyit, eggye az mafic vegezefet igy ueztec fillyefztec
 es bontac fel. Tifztes Apostoli tudomany, az melly,
 maid minden Papa ideieben, mint eggy Polypus
 valtozuan, mas kàrbàn allapodie meg. Jarul azis
 ide hogy az Papac közzöl nemelleyec eretnekecis
 voltanac, mint Liberius Papa, ki az Arrius eret-
 nekfeget tartotta. Honorius Monotelita eretnec volt.
 Marcellinus az baluanyoknac aldozot. Anastafius
 az Photinianus teuelgesen volt, hogy el haggyam
 az XXII. Janos Papat ès többeketis kic teuelgef-
 ben talaltattanac. Mongyuk azt azert, hogy ezek-
 nec hamis ertelmeis, az Apostoloktul maradot tu-
 domany legyen, ès az egesz Z. iraft fel bontyue
 uele. De auagy tfak igys meg akarta Iften az Pa-
 piftaknac vy vallafokat nyilatkoztatni mindeneknec
 valakic az igazat fel akariac kerefni.

Hieron: in
 Chron: &
 Fortunatio
 Alpho: con:
 Haer: li: I.
 c. 4. Fla:
 Bon. Lib: 3.

Immar ezekből meg tetzic az, hogy az mi hi-
 tunc regieb legien az Papiſta hitnel kit foc Papac
 foldoztac őszue, f-nem mi hanem az Papiſtac le-
 gienee vy tudomanyuac. (VIII) Meg tetzic azis ezekben,
 hogy nem mi hanem őc legyenek hittül szakattac:
 mert nem mi szakadtunc el az Z. irafban előnk-
 ben adatot Prophetaknac es Apostoloknac tudo-
 manyoktul, (mert mint az Atyac, igy mijs az mi
 Vruc Jefus Christufnac erdeméből hizüe iduőffe-
 Act:15.V. II.

günket) hanem az Papiftac, kic meg nem elegenduen az Iftentül az O es Vy Testamentumban nekünc aianlattatot igaz Melsiaffal, és az ő erdemeuel idueffegekre, magoc kalapalanac magoknak, az Z. iraffal ellenkező tudomant. Ezt penig tfac az vlta kezdek, miulta az foc emberi szerzeft be ueven az Ecclesiaban, melly kiualtkeppen Gregorius Magnus ideieben kezde lenni, az mikor az Purgatorium es az halottakert valo aldozafnac velekedese foc több vyfagokkal be vetettetec, noha az előttis neminemü fengeiek kezdet vala lenni az hittül valo el szakadafnac. Ha az mostani Papiftac meg marattanac volna abban az tudományban, melyben, amaz harmintz egy Romai Pispökóc (kiket őc Papaknac hiunac) Linufltol fogua Milchia-defig voltanac, egyet ertenenec velünc: mert ezece velünc egy ertelemben leuen igaz lelki pafztoroc voltac, az idueffegöket az Christusban kereftettec, három rend Coronat nem vifeltenec, feiedelmekkel labokat nem tfokoltattac, az Tfafzari tiftben magokat nem artottac, és summa szerent az Z. iras ellen valo foc szerzefeknec beket hagyuan, iamboroc voltanac, kic vereketis ki ontottac az Christusert, de nem az emberi talalmanyokert. De miholt ezektől az tudományban el tauoztanac, legottan lassan lassan tellyeffeggel ki szabac az igaz tudománybol magokat, es vegre amaz nagy Antichristufnac kezdec magokat ielenteni, kiről az Z.

2. ad. Theff. Pal Apostol szol, mint ezt ennec előtteis Gregorius Magnus meg iöuendölte volt. Ki iollehet nemelley dologban teuelgettis, de ez dologban igazat ertöt, hogy az le(IX.)gyen az Antichristus, ki ő magat fő Papanac es közönfeges Pifpeknece hiuattatna.

2. ad. Theff.
c. 2.

Io: Auen:

Papa penig az. Az Salisburgi Eberhard Pispökis, az Reginsburgi Conciliumban, nagy erőffegekkel bizonította Papat Antichriftusnac lenni. Azont mondotta Joachimus Chalaber, Arnulphus Episcopus Aurelianus, Michael Centenafis. Az Ferrarai Hieronymus Sauanarolat, azert egettete meg Florentiaban Alexander VI. Papa, mert Papat Antichriftusnac, az ő tudomanniat penig hamisnak mondotta vala lenni. De tudgyuc Alexander Panak is minden io voltat, meg tanitnac az historiac reiaia. Mert egy az hogy az szentfeggel compolarkodottis, amaz koporfo verse szerent,

lib: 7. f.
685. 1240.

Vendit Alexander coelos, altaria, Christum,

Emerat ille prius, vendere iure potest,
annac fölötte igen faitalan es buiais volt, ki Petrus Mendoza Cardinalnac termelzet ellen valo buiafagrais szabadfagot adott volt, s-az ü maga fertelmefsegeis ki tetzic az Lucretia koporfo verfeböl, melly illyen:

Valer: Volat:

Hie: Mar: in
Eufebio.

Hic iacet in tumulo Lucretia nomine, sed re
Thais, Alexandri filia, sponfa, nurus.

Io: Iouia:
Ponta:

Touabba ördöngöfis volt, mert az ördöggel köteftis töt volt tfac hogy Papaua lehetne: es Baiazetnec az ötsetis (kit az Töröc ket szaz ezer aranyon valtot vala meg tőle) mereggel meg etettete. Nem tñoda tehat hogy illy kegyetlenöl tfelekedett Hieronymuffal. De ezt hogy Papa Antichristus legien, amaz tudos es Iftenfelö Hunnius Egied doctor böuebben meg bizonitya, az Ecclefiarol valo könyuenec mafodie refzeben, melliet remelec rñuid nap magiar nieluennis ki menni, az kereftzienec kőzze.

Vic: Volat:
Marius in
Eufeb.

Noha azert mi az Papistafagtul el szakadtunc,

de azzal hittől szakattakka nem lettünc: mert az igaz hitben meg maraduan, tfac attol az feregtől szakattunc el, melly(x.) el szakadot volt az igaz apofoli Ecclesiától, es uy tudomant formalt volt maganac: mely fereg mind tudományaban hamis volt, es vytaft tót volt, mint az felfő szokbol meg tetzic, f-mind erköltseben foc gonoffaggal, tellyes, vgymint Iftentelenfeggel, szentleg tőreffel, feiedelmfegnec meg vtalafauval, gyilkoffaggal ver ontafal, fertelmefeggel, kegietlenfeggel, arulofaggal es foc több tzegetes vetkekkelis. Mind ezeket az historiakbol foc peldakkal bizonithatnam meg, de rőuidfegnec okaert ez peldakkal meg elegszem. Az

Li: ad Card: masodic Siluefter Papa őrdőfeg által lőn Papaua,
S. Marci. mint Joannes Stella Venetus iria, illyen okkal, hogy holta vtan mind testestől lelkestől az őrdőge lenne. Leo X. midőn Petrus Bembus az Euangeliumbol szolna neki, tfac fabulanac regenek monda azt lenni. Az hetedic Bonifacius az Z. Peter egyhazanac minden kintfet el lopa: az VIII. Kelemenis, ki hamis agybol valo vala, szentleg tőrőnec es az szentfeggel kereskedőnec bizonitatot lenni, mint hogy Benedictus IX. őis felteben mas fel ezer funt ezüstőn ada el az hatodic Gregoriusnac az Papafagot. Nyiluan vagyon azis Adrianus Paparol, Alexanderről, az nioltzadic Bonifaciufrol, az ötődik Martonrol &c. mint tiprottac legienec laboc ala az feiedelmeket. Gyilkoffagot es ver ontaftis lokat töttec az Papac: Bonifacius VI az tizőnőtődic Janos Papat meg fogata, szemeit ki tolyata, es az tőmlőtzbem ehel őle meg, f-vgy lehet Papaua. Az masodic Julius Papa, az Z. Peter kultfat, az Tyberis vizben vete, es nagy fog tfi-

Naucl: lib: 1. Gen. 79.

Barnus de VI: P. R.

Luit: Tici: li: 3. c. 12. de gest:

korgataffal ment az ver ontafra Galliara. Ez het elztendõ alatt, ket szaz ezer keresztien emberrel többet õlete meg. Az Papac fertelmes eleterõl eleg bizonfag az harmadic Sergius, az nioltzadic Innocentius, kinec koporfo verfeben ezt oluaffuc:

Imp: Plat:
fune: Hul-
dricus.

Spurcicies, gula, auaritia, atque ignauia defes,

Hoc Octaue iacent quo tegeris, tumulo. Ifmeg(xl.)

Octo nocens pueros genuit, totidemque puellas; Marull:

Hunc merito poterit dicere Roma patrem.

Az nioltzadic Janos Papa, ki az procefsioban fiazec meg, kirõl Joannes Pannonius igy ir:

Foemina Petre tua quondam aufa federe cathedra,

Orbi terrarum iura verenda dedit.

Hinc compressa quidem multos latuisset in annos,

Facta foret partu ni manifesta nouo.

Poft haec Roma diu fimili sibi canit ab aftu,

Pontificum arcanos quaerere fucta finus.

Nec poterat quisquam referantes aethera clauis

Non exploratis fumere testiculis.

Cur igitur noftro mos hic iam tempore ceflat?

Ante probat quod fe quilibet effe marem.

Az harmadic Pal Papa penig (hogy az tõbbit el haggyam) az eggic hugat Julia Farnefiat, az hatodic Alexander Papanac atta vala fertelmeflegre az Hoftiens Cardinalfagert, az mafikkal penig (kit vegre megis etete) õ magais gonofzul el vala, Agrippa. ezen Papa az maga tulaidon leaniaual Conftantiaual, es Vnokaiual Laura Farnefiaualis ektelenkedec: es Regiftrumaban negyuen õt ezer tefteckel kereskedõ tiztatalan afzonyallatokat irattatot volt fel, kiktõl minden holnapban fizetelt vött. Kegiet-

lenfegekis egbe hatot az Papaknac, az tizenharmadic Janos Papa az Cardinaloc közzöl nemellyeknec fzemeket kitolyata, kezeket, nyelueket, orrokat el meteltete: az harmadic Sergius, nioltz elztendő muluais fel vetettete az koporfobol Formufufnac testet, feiet vetettete, es az meg maradot három vyatis (mert ketteit az ötödik Iftuan Papais az előt el metzettete vala) el vagattatuan mind testőtől az Tyberisben uettete. Frideric Czfzar az Norimbergai gyűlelben nyiluan panaszolkodic az feiedelmec előtt, az har(xii.)madic Alexander Papanac arulo voltaris, es az ő arulo leuelet, melliet az Szultanhhoz irt volt, elis olvafta előttöc. Annakokaert holot mind tudomanyokban, f-mind erköltökben illien gonofzoc lettene legyene az Papac, az ő tőlöc valo el valafunkert hittül szakattaknac minket semmikeppen nem mondhatnac: öc azoc. Vgyanis nem effele hamis tudomanyu es tzegetes gonoffagokkal meg terheltetet emberektől (kiknec iduezitő hitec nintfen) kel az igaz hitöt meg tanulni, halnem az Z. iras szerent, az Iftennec igeienc halafabol, azoktol kie az Apoftoli tudomanyban meg maradtanac, kiknec feregeből valoc mi vagiunc.

Rom: 10.

Vegezetre mikeppen hogy, hamiffan és meltatlan, neuezne minket az Papiftac vii tudomanyaknac és hittől szakattaknac: azonkeppen meltatlan, és hamiffan mondnac, az fok nyomorufagoknac, és az poganoknac raitunc valo el hatalmazafanac, okanakis lenni: mert noha emberi romlotfagbol, és gyarlofagbol miis vetkezünc, ki miatt megis erdemlyünc az bünteteft, de azert tudomanyunkal (melly olly tizta, hogy ha életünkélis olyan szepec lehetnenc) fem mi fem Luther Mar-

ton nem adtunc okot ez loc puztafagokra. Mas okai vadnac ez loc romlafoknac, nem az Luther hüt, sem nem ő maga Luther, kinec fzületefenel eleb, loc keresztyen orzagos puztitot el az Törőc. Azokat az okokat főkeppen az Z. iras, igen fzeppen elönkben rakogattya, es meg mutattya, hol es mi- kor minemü bünökert, mint verte legyen meg Iften ellenfeggel, az reghi fzfogadatlanokat, kik- nec peldaiokbol tfac akariuc, könnyen vegere me- hetünc az loc puztafagoknac okainac. Az Z. iras vtan, az külfő hiftoriakis fokat irnac az orzagos- ban valo valtozafokrol, es meg mutattyac okaitis(XIII.) az valtozafoknac. Azokbolis sokat tanulhatunc az puztafagnak okairól: de főkeppen az Z. iraf adgya valofagos okait az birodalmoknak el valto- zafanac elönkbe. En az el mult esztendőkben, az hadakozas alat, az taborban Nagyfagoddal iartom- ban, az Z. irasbol, es az külfő hiftoriakbolis loc tudos embereknac irafokbol, fzedegtettem egy kis könyuetfket egyben, melyben (mint ennyi zur za- uar időben) meg mutattam reuideden minden rom- lafoknac, puztafagoknac, es orzagosban valo fok valtozafoknac okait. Ha ki altal oluaffa, es az Z. irasbol teszen felőle iteletet, ő magatolis fel talal- hattya, sem fzemelyeben, sem tudomanyaban nem lenni Luther Martont, az romlafnac okanac lenni: hanem azokat az fogyatkozafokat, mellyekről en az könyuben szoltam.

Akaram penig ez kis könyuemet bizonyos okok- bol az Nagyfagod neue alat ki botfatani. Elfőben mert latom hogy fziuel lelekkal vagyon Nagyfagod az igaz tudomanyhoz, f-nem gondol azoknac el- lenünc valo kialtafokkal, kic loc kigyó bekat ver-

nec az feiünkhez, az Christufban valo mi hitünkert. Nagy aiandeka ez az Iftenec. Mert meg Zafzlos Vrakatis talalni ez mostani idöben, kik az Papif-taknac valo kedueskedesböl, sem hidegec sem melegec az hüt dolgaban. Nem olyan Nagyfagod (tudgya Isten, hizelkedesböl semmit nem szolloc) hanem ö felfegenec feiedelmünkne, meg aggya vgyan, hiufeggel azt, az miuel Nagyfagod az Iftenec parantfolattya szerent tartozic, engedelmessen: de az Isten tizteffegere nezö dolgokban semmit keduert felelemert, nem tfelekefcic Nagyfagod: mellyet meg az mas felis ditferettel tfodal Nagyfagodban. Melto vala azert hog az Nagyfagod illyen alhatatoffaga, az mostaniaknakis io tiköre lenne. Annakfelette, miert hogy az Iftenec Ecclesiaiban, az tanitok(xiv.)hozis oltalommal vagion Nagyfagod, akarom aztis hogy ez könyuetskem, mind az oltalomra nezue, batorfagofban forgana az keresztyenec kezeben, s-mind foganatoffab es tekenetesb lenne az keresztyenec közöt. Touabba tartozomis velle, hogy az Nagyfagod neue alat botfatanam ki, mert nem tfac loc iot vöttem, s-vezekis naponkent Nagyfagodtul, de az Nagyfagod szarnya alattis vagon tfendes szallafom. Mellyekert nem akartam halaadatlan lenni. Vegezetre azertis, mert Nagyfagod nem tfac az Praedicatoroknac taplaloia, es otalmazoia, az Scholaknak epitöie, hanem az mi edes hazanknakis, az poganyoc ellen erös paiffa is, ki sem faratfagauual, sem költfegeuel, sem karauual, sem teste szakadafauual nem gondol, de sziue szerent, nagy hüfeggel szolgal ö felfegenec az Romai Csaszarnac, es edes hazanknac, ennyi fok vezedelminken. Miert hogy azert Nagyfagod-

nac az alatta valo vitezekkel, fokfzor fzeimbennis
 kel az poganfaggal menni, ez könyuetske penig
 arrol valo tanolfagotis ad, mikeppen kel kerefz-
 tyeni modon, az poganokkal hadakozni, halznof-
 nac es vgyan fzükfegesfnekis itelem, ez könyunec
 az Nagfagod neue alat valo ki menetelit, hog az
 N: neue alat es peldaiához kepeft, az vitezeknelis
 keduessfeb lenne. Kerem azert Nagyfagodat, hogy
 ez en kis munkamat, es faratfagomat vegye Nagy-
 fagod tõlem io neuen. Isten eletemet hozzabitan,
 iövendõben tõb dolgokbannis akaroc Nagyfagodnac
 fzolgalni. Az Vr Isten Z. fiaert, az egy közben
 iaro Jefus Chriftufert, orfzagunknac illy vezedel-
 mes allapattiaban, ennyi foc valtozafokban es
 romlafokban, es az Papiftaknac az kerefztyenec
 ellen valo gonofz igyekezetekben, elteffe es tartfa
 meg Nagyfagodat, foc io elztendõkig nagy io egef-
 fegben, az õ Aniafzentegyhazanac oltalmazasara,
 es az poganfagnac romlafara; Afzoniommal(xv.) õ
 Nagyfagauat, kis Vramekkal es kis Afzoniomekkal
 egyetõmben. Amen. Kõlt Saruarat Karatfon hau-
 nac kilentzedic napian, mely nap az holdban nagy
 fogiatkozaf lõn, kinec ereiet az Vr Isten rolunc
 forditfa az poganokra, es az velec egy igat vo-
 nokra. Vrucne fzületefe vtan 1601. elztendõben,
 melyben az io Isten nagy irgalmaffagabol orfza-
 gunknac eggyic erõs baftyaiat Szekes Feier Varat,
 az reghi Magyar kiralyoc Coronazo es temetõ he-
 lyet (kit Szultan Szoliman ez elõt õtuen nioltz
 elztendõuel meg võt vala) fok Tõrõknece, mind
 varban mezõben nagy vezedelmeuel, az kerefztye-
 neknece vizfza ada, Budanac kapuiat vele be teue.
 Mely erõffeget fzent fiaert az Vr Isten tartfon meg

fokaig az kerefztyen keznel, es az melle fzaadit-
fon több heleketis, az ő fzent neuenec tizzteffegere,
Amen.

Az Nagyfagod

Kaplannya

*Magyari Ijtuan Praedi-
cator Senior.*(XVI.)

AZ KERESZTIEN OLVASONAC.

LAtuan az mi el nyomorodot orfzagunknac, es
el keseredet nemzetsegünkneec, ez egynehany
efztendőben, az poganfag miat, foc karban valo
allapodafat, es valtozafat, hafznofnac itelem lenni,
az nagyob romlafoknac el tauoztatafert, azoknac
az okoknac (melliec okot adnac az pufztafagra)
elő fzamlalafat, és eltauoztatafat. Ez ada okot ke-
refztyen oluafo ez kis kőnyuemnec irafara. Senki
bofzufagara nem irtam, fem gyalazattyara, fem
magam mutogatafombol, hanem bizonfagom az
Iften, hogy legfő oka az Iftenneec tizzteffege, es az
ő Anyafzentegyhazanac hafzna: Az vtan ofztan,
az mi edes hazankhoz és nemzetlegemhöz valo
fzeretetem, kinec illy vezedelmes allapattyaban,
auagy tfac ezzelis hafznalni es fzolgalni igyekesz-
tem, hogy az ő romlafanac okait (mellyeket ez
ideig is ha megifmert es el tauoztatot volna, iob-
ban let volna dolga) elő fzamlaltam, es meg mu-
tattam mint fzaadulhaffon meg foc pufztafagabol.
Ez oka irafomnac. Negy resze lefzen penig ez kis
kőnyünee. Az elő refze az orfzagokban es biro-

dalmokban valo valtozafoknac okairol fzol. Az mafodie nagio b romlafokkal fenyegeti az fzfoga-
 datlanokat. Az harmadie az reghi Sido keresztye-
 nekne, az tób pogan es keresztyen feiedelmekne,
 hozzanc hafomlo (igy !) nyomorufagban valo peldaio-
 kat fzamlallia elő. Az negyedie arra tanit meg, mijs
 mihez tartfue magunkat, ha meg akarunc fzaba-
 dulni. Ved io neuen azert keresztyen oluafo töl-
 lem, ez io akaratbol fzarmazot, faratfaggal őfzue
 fzedegettetet es költsfegemmel ki niomtattatot köny-
 uetfkemet, ès ha mi ellened valo nehez fzo benne,
 nekem megbofas: en czac az vetket feddem. Legy
 io egeffegben.(XVII.)

SVMMARIA PRAEFA-
 tio Authoris.

Q Visquis es, impressos tristis qui pectore casus,
 Hunnorum genti, sedulus ipse doles,
 Me lege, nam iustae hic panduntur in ordine caufae
 Quae secum clades, & mala tanta trahunt.
 Inuenies etiam praenuncia verba, futuri
 Multò maioris, quam fuit antè mali.
 Scilicet ex certis veri sum prouidus augur
 Fatidica cernens mente, futura notis.
 Talibus at monitis (nam sunt tibi caufa timoris)
 Quifquis es attonitus crimina cuncta fuge.
 Attamen, vt solers medicorum cura mederi
 Morbis, praesenti Numine saepe solet:
 Sic ego nunc vobis, diuino flamine ductus
 Ostendo, quo sint illa cauenda modo,
 Vt quoque Sauromatae, genus intractabile, multis
 Cum Turcis, vinci Marte fauente queant.

Quare vos Proceres animos huc vortite vestros,
 Pannonici torquet quos pia cura soli:
 Confiliumque datum, memori comprehendite mente:
 Et iuxta ostensum vivite rite modum.
 Inter vos pietas sit pax, concordia, sitque
 Firma fides, sacrae religionis amor.
 Vnus & assensus, constantia firma, manusque
 Iuncta sit, atque celer quilibet arma ferat.
 Sedibus à patrijs nam sic pullabitur hostis,
 Sic praefens vobis Numen adesse potest.
 Venturasque simul poenas vitare licebit:
 Quas nostro scimus nos peperisse malo. (xviii.)

IN REVERENDI, ATQVE

*Clarissimi viri, D. Stephani Magyarini,
 Senioris in Ecclesia Christi primarii, &
 Concionatoris aulici, Spectabilis ac Ma-
 gnifici domini D. Francisci de Nadaſd,
 &c. solertissimi, librum, de causis & re-
 medijs malorum, Epigramma Acrostichon
 Michaelis Andreadae, Frontiste-
 rii Chepreghiani R.*

SERIA semper agis Stephane, & quia seria scribis,
 Munere te dignum nostra Thalia putat.
 Tu quia Pegaseo tinctus, bene labra liquore,
 Aonij custos Castaleique chori.
 Et quia sacrata redimitus fronte corolla,
 Gaudia doctiloqui fersque refersque viri.
 Plurima cura tibi pietatis, & vsque salutis,
 Atque gregis, (pascunt quem tua scripta) Dei.
 Hunc etiam doctus, docta dictante Minerva,
 Relligione grauem porrigis ecce librum.

At tibi pro tantis, quae munera nostra Thalia
 Ipsa feret donis, quae tibi dona dabit?
 Nestoreos viuas, dicet, Pyliosque per annos,
 Nestoreos numeres laetus in orbe dies.
 Viue, vale, longas felix celebresque Camoenas,
 Viue, vale, nobis pascua plura ferens.
 Sit tibi laeta dies quaecunque refulget Olympo,
 Sit, tibi forte nocens nox inimica, procul.(xix.)

Anagrammatismus eiusdem.

STEPHANUS MAGYARINUS.

Anagramma.

Sapit Herus magnanimus.

Rite sapis Magiari, quod nomina clara reuincunt,
 Nam, nifi magnanimus quod sapit, ipse sapis.
 Sancta sapis, pia cuncta colis, sacra scisque docesque,
 Et facis vt quifquis viuere posse sciat.
 Namque doces veram cunctos reparare salutem,
 Namque doces verum scire rescire Deum.
 Quid maius? quid sanctius est? quid gratius atque,
 Quàm ad vitam, veram scire docere viam.
 Ergò tibi laudes meritas has, nofter Apollo,
 Musarumque facer fertque refertque chorus.

AD LECTOREM.

Cernere si libeat spaciofa volumina coeli,
 Cum luna solem, fydera cuncta simul:
 Siue tuos vertas oculos ad semina terrae,
 Et sub se quicquid pallida luna fouet:
 Mira videre potes. Nam motu semper eodem
 Verfatur coelum, terraque munus obit.

Hinc annus retinet partes & mensis eandem,
 Et seruant motus hinc elementa suos.
 Non herbae mutant vires, non fructibus arbor
 Orbatur, semen dat genus omne suum,
 Vnde frequens igitur (quaeres) mutatio rerum?
 Cur tam diuerso tramite cuncta fluunt?
 Proelia, tot strages, effusique vnda cruoris,
 Pestis, crebra fames, vnde venire solent?(xx.)
 Omnia (quod maius) cur sic vertuntur ad imum
 Florentes vrbes, oppida, regna ruunt?
 Quid causae immanis Christi cur nominis hostis
 Nos superet, vastet, vinciat, abripiat,
 Ceu pecudes vendat, caedat, caesofque dietim
 Compedibus vinctos turpiter atque necet?
 Cur pecudes ipsae nostro pro crimine poenas
 Dant, nil delinquant: nam ratione carent?
 Id natura docet LECTOR BONE quod sine causa
 Estque fuitque nihil, nil fierique potest.
 Causa sui similes effectus semper habebit,
 Effectus bonus est, si bona causa fuit.
 Fons dulcis nunquam riuos effundit amaros,
 Nec dulcis putido Lympha venire solet.
 In nobis igitur tantorum causa malorum
 Haeret, quam ratio caeca videre nequit.
 Funditus hos donec fontes, causasque malorum
 Espurges, putidas semper habebis aquas.
 Accrescente malo, crescit quoque poena. Proinde
 Praeuenias, ne tu praeueniari malis.
 Iudaeos, Latios, priscos sequitorque Parentes,
 His dextro ducibus Marte meabis iter.
 Haec summa STEPHANVS cura MAGYARINVS in
 Congessit, Zelo ductus vtique pio. [vnum
 Tam benè, tam dextrè, diuini tramite verbi,

Quae scripsit, grauibus testibus illa probat.
 Quilibet vt sexus pariter iuuenumque senumque
 Arripere, & firma mente tenere queat.
 Candide LECTOR opus puro preciosius auro
 Hoc, manibus voluas nocte dieque tuis.
 Hinc paruam doceas chara cum coniuge prolem,
 Ancillas, seruos, quos tua cura fouet.(XXI.)
 Viribus integris etiam MAGYARINE valeto,
 Ante diem Parcae nec tua fila fecent.
 Vt multos tua gens fructus cepisse laborum
 Gaudeat, & nomen tollat ad astra tuum.

*Nicolaus Göncz de Palháza
 Gymnasiarcha Saruariensis.*

LIBER DE SE IPSO.

ZOile miraris, mala tot quia fusa per orbem,
 Labe sua in tantum corpora nostra premant!
 Ne mirere, mali causam tua crimina nosce,
 Est vindex scelerum, causa nec ipse Deus.
 Me lege, mi vigili studio curaque reuolue,
 Ex me scire potes, cur mala tanta feras.(XXII.)

ELSŐ RESZ.

Melyben szoloc, az pusztafagnac okairol, mellyec miat meltan büntet az Isten, ez soc ver ontással, romlással, pusztafaggal, es keferü rabfaggal.

NEm alitok ez föld kereksegeben, oly eztelen, es böltfefegetől meg fosztatot embert lenni, ki azt nem tudna, hogy ha valaki, meg akarya folyafatul, az folyo patakot allatni, annac leg előfzõris, az viz eredetit es forrasat kelleffec fel keretni, ha munkayat heiaban valonac lenni nem akarya: az mint szinten, hogy az ertelmes oruos Doktorocis, leg előfzõris, az betegfegnec okat szoktac fel keresni, mellyet fel talaluan, könnyebben ellene alhatnac az betegfegnec: Mert mindenkor könnyeb az ollyatan artasoknac ellenec allani, mellyeknec okat ember elmeieuel meg foghatya.

Igen fel vót es szokot mondas penig ez, minden bõlts Philosofhusoknal, posita causa, ponitur effectus: hogy valahol forras vagon, ot viznek is kel lenni, mint szinten hogy ahol tüz vagon, ot meleg, es egefis vagon, mert, az tüz ennelkül nem lehet. Valamig az eszkõz el nem uetettetic, az fac à tüzrõl el nem hanyattatnac, es az lang meg nem foytatic, de fõt tõb tõb, eszkõz rakatic à tüzre, mind addigis czak heiaban igyekezel az tüzet meg oltani, mert vgy az egefnece ereye szem latomaft neuekedic. Ha penig az eszkõzõket az tüzrõl el vonszod, czac õ magatulis meg alufzic az tüz.

Prou. 26.
verf. 20.

Ezecz azért igy leuen, igen szükfeges, mindenece elõt(1.)te, ennec szorgalmatoson vegere menni, miokai legyenec az kerefztyen orszagokban, es birodal-

mokban valo foc valtozafoknac, miért es honnan szarmazzanac, az egh alat valo nemzetfegekre, es meg az oktalan barmokrais, az foc fele vezedelme, romlafoc, verontafoc, mert oknelkül femmi fem szokott lenni.

Amaz egy öröcke valo melyfegees Iehoua Iftenec, ki minden allatokon vralkodic, bizonyara oly igen nagy veghetetlen igaffaga, es io volta, hogy szükfeg legyen valami nagy büntetefekre valo okoknac ot ielen lenni, valamely orfzagot, es nepet ily kemény romlafockal, ehfeggel, döghalallal, ver ontaffal es pufztafaggal ostoroz, mint Magyar orfzagot, az szomfzed kerelfztyen tartomanyokkal egetemben faniargatya. Mely infegeknec, valamig fel nem kerelfüec okait, es el nem tauofztattyuc, de mind addigis czac hiiaba halafzunc á sekely vizben, es czac fic remenfeggel taplallyuc magunkat, ez foc infegec alol valo meg szabadolafnac biztatafaual.

Sokfzor harom zaz hetuen ezftendötöl fogua, eleg tanatfot tartottunc à közönfegees giülesekben erről, mint alhatnanc az Pogany Törököc ellen, de miért hogy az büntetefeknec okait, nem tuttuc igazan meg ifmerni, es el tauofztatni, mindē vegzefünknc, tanats tartafunknac, költfegünknc, es hadakozafbeli faratfagunknac ez löt hafzna, hogy mi fotton fottunc, az ellenfeg penig, szapodot ellenünc, melyről irafokban lokan panafzolkodnakis: maga mind vitelfzegre termet erős ferfiackal, f-mind az hadi fzerfzamoknac, es fegyuerknec bőfegeckel, főt az hadakozafnakis, az viz menteben valo iob alkolmatoffagaua, es eleffel, fellyebb valoknac lattatunk mi, az el faradot, es mezfzünnen iöt meg remult poganfagnal lenni.

Nem fockal vagyon nekünkis külömben dolgunc az Törököckel, mint Herculesnac vala, az Hydra kigyó ellen(2.) valo igyekezetiben, mert mikeppen hogy, ha edgic feyet Hercules el vagya vala az Hydranac, leg ottan mas ket vagy harom feye nõ vala az egy el vagothelyeben, azonkeppen mijs, ha egy vagy ket elztendöben kemenyen tartuan magunkat, egy Paffat vagy Beket meg verünc, egy vagy ket erőffeget meg vefzünk: ha tekintyüe ezac hamar ifmeg sockal többen es gonofzbae tamadnac helyekben, kie az mit nyertünkis nepünkneec foc karaua, es orfzagunknac nagob' pufztulasaua, vizzha vefzic töllunc, mint ezt az regi Magyar kiralyoc Hiftoriaya, Görögorfzagnac, es Epirus feyedelmeneec Castriotus Görögnec peldayoc elegge meg mutattya.

Annac okaert, miért hogy az mi meg keferedet szerelmes hazankbeli fok pufztafogoknakis, valami meg tapafztalható tzegeeres okai vadnac, ier laffuc meg, mi legyen enneec valofagos oka, hogy az Poganyoc mi raitunc ily nagy diadalmot vötteneec, mi pedig naprol napra, edes orfzagunkal, ekes varofinkal, foc iöuedelmü Pifpökfeöünkel, Erfekefeöünkel es fzerzetünkel f-polgari rendünkel fogiatkofztunc. Luther Martont mondgyac foka, az ö tudomanyaua enneec okanac lenni, de mely hamis legyen ki tettzie ide hatrab niluabban. Hifzem ha Luther volna enneec oka, hat ackor lennijs kellett volna, mikor ez romlasoc kezdetteneec, mert caufa prior eft effectu, elöb köl az kufönek az ö folyafanal lenni. De nem volt meg ackor Luther Marton ez vilagon, mikor immar regen meg afztatta kerefztyen verben fegyueret az poganfag:

mert vagon immar több kilentz az hatuan elzendeienel, hogy az Mahomet vallafan valo pogyanoc, pufztitani kezdette az keresztyen orszagokat, olykor mikor meg azac hire sem volt Luthernek, nem hogy okot adot volna ez infegekre.

Mas okai vadnak tehat, az keresztyenek romlafanak, olyac mellyec Luther Marton előttis voltanac, mellyeket ha szabadulafunkat kiuannyuc, valaha immar meg kel ismer(3.)nunc es el kel taufztatnunc. Mert bar harom vagy negy elzèdeig nyereffeggel iariunkis, de ha ezt nem czelekefzuc, bizonyara felő lefzen, hogy vegre kezünkön ne vefzefuc, es à Phrygiaiackent karunkon kefen ne bankodgyunc.

Vayha elmenket homaly nem fogta volna be, azac oluafnuc az Prophetac irafit, vgyan kezunkel meg tapogathatnuc ez okokat, mert azokban niluan vagon, hogy az bünökert hafonlo romlaffockal, fenyegeti Isten az engedetleneket. Noha penig az Hiftoriac es böltsfec, hol egy, f-hol mas fogiatkozast mondnac, valamely helnec el pufztulafanac okanac lenni, vgy mint conduifeletlenfeget vagy arultataft &c. de azert tudni valo, hogy az ollyatan fogyatkozafokis, Iftentől büntető ostorul botfattatnac à foc gonoffagokert az emberekre. Mely Isten soha semmi gonofznac nem volt vgyan, f nemis lefzen oka, de azert, à bünökert, az orszagokban valo foc romlafokat, bizonyos ezközőc által fzocta ki fzoalgaltatni, vgy mint ellenfeg, hadac, part ütefec, arultatafoc, es hafonlo büntető fogiatkozafoc által.

Amos 3. verf.
6. Hab. 1.
ver. 6.

De meg szünunc talam czodalkozni raita, miert pufztullyunc ily szörnyen, ha az köfztünk

valo foc gonoffagoknac el aradafat meg tekintyük. Ime köfztünc vagyon baluanyozas, vizzha vonyas, gilhoffag, fertelmefteg, hitötlenfeg, irigyfeg, keuelyfeg, arultatas, refzegfeg tobzodas, es minden fele gonofsag. Tifzteseg adaffec minden iambornac, de ha iol meg gondollyuc, czac igen keufet talalunc, ki tifztiben hiuatallyaban el iarna hiuen. Az lelki pafstoroc reftec à tanitalban, keufet eppitnec io peldaiöckal, az Pap Vrac es fzerzetefec, giengefegnec, pöpaflagnak, buiaflagnak es kazdagflagnac kerrefenec szolgálnac. Az feiedelmec es Vrac gonduifeletlenec. Az Magiftratufoknac, kel czac az io lakas, henyeles, perpatuar, keuelyfeg, irigyfec, es foc gonoffag: Az vitezlő nep nem az fzepe öruendetes fzebadflagnac, hanem az nyerefelegnec es praedanac öruendez, ko(4.)borol, dul, fozt, es minden latorfagot czelekefzic: akar ki nyerie, czac ő ragadomannyal telheffec meg, azzal ő keufet gondol: az tisztuifelöc nem az közfönfeges iora, hanem magoc hafznokra vifelnec gondot. Az varofbeliec, falubeliec, kerefkedök, es mefteremberec fem iobbac, ökis főfvenyec, alnokoc, az mas karaual magoknac mint hafznalhaffanak azon törice eyel nappal feieket. Nezd el immar az törüenteuöket, iraftudokat, prokatorokat, es Notariufokat, ayandekban telhetetlenec, es kiben fogiatkozas nem volna czac igen keufet talalfz: im meg az giermekec közföttis el aradot á foc gonoffag.

Senki ne czodallya tehat, ha az foc gonoffagert Iftenis meg vonfza töllünc fegitfeget, mert Iften ő fzent felfege (kinelkul fenki giözedelemmel nem iarhat) foa fem lakhatic edgyut effele fzfogadatlan gonofz kerelfztienekkel, hanem io modgya va-

gyon ő fzent felfegenec benne, mikor es mikeppen bűnteffe meg az gonofzokat. Innet vagyon hogy az Vr Isten, avagy io modot sem ad az hadakozashoz, auagy ha valaha io alkalmatoffagot mutatis, de az had előt iaroknac es vitezeknec, à foc gonoffagert, vgy el vezzi batorfagokat, hogy meg az alkalmatoffaggal sem tudnac elni, fokfzor penig bűntetefül zurzauart, ehfeget, dragafagot, dõghalalt, vizzha voniaft, heuet, hideget, effõt, hauat, boczat à taborra, mellyec miat el kezdet dolgokat, veghez sem vihetic.

Mind ezec niluabban lefznec, ha az fzent Irafbol, es Hiftoriakbol, tanofagnac okaert peldaiul, elõ szamlaloc egy nehany dolgokat, mellyec valamely tartomannac vagy nepnec romlafanac okai voltanac: Ezt penig az vegre, hogy ha az mi orfzaginkbannis meg tapafztallyuc lenni azokat, auag el hadgyuc õket, auagy ha el nem akariuc hadni, tuggyuc mit kelleffec feiünkre varnunc.(5.)

HOGY AZ ISTENI SZOLGAlatnac zine alat valo, baluany es idegen Isteni tiszteletec, f-eretneksegec legyenek fő okai, az orfzagoc romlafinac es el pufztulafinac.

Az hamiffagnac, mind á Sido, f-mind az kereszttyen Hiftoricufoc, az igaz Isten parantfolattyanac által hagafat az baluany imadaft, mondgyac lenni. Mert holot az elõ Isten tellyes igaffag legyen nem akarya hogy az ő törueyeben czac egy pontotis hatra veffünc, meg hatta aztis, hogy ahoz se hozza ne tegyünc, se benne el ne vegyünc, melynec ha ki edgiket által hagyta, vetkezie az, á többi ellenis, vgy mond Z. Iakab.

Az Baluaniozas oka a fok pufztalagnac. Deut. verf. 2. Iac. 2. ver. 10.

Rakua penig à Z. iras velle, mely eröffen Isten az Baluany imadast meg tiltotta legyen, melyben ha Ketelkednel, oluafd meg imez helyeket, vgy mint: Exod. 20. v. 3. & 22. v. 20. Leuit. 19. v. 4. & 26. v. 1. Deut. 5. v. 7. 8. & 17. v. 3. Pfal. 81. v. 7. & 97. v. 9. & 115. v. 4. Sap. 15. v. 15. Hab. 2. ver. 18. I. Cor. 10. v. 14. & I. Joan. 5. v. 21. es ezekhez hasonlok. Am Ofeas Propheta Hof. 4. v. 10. & cap. 9. ver. 1. Iudic. 2. ver. 17. vgyan paraznafagnac neuzei lenni, nezuen arra, hogy mikeppen testi parazna az, valaki törüeny hazas tarsaual meg nem elegenduen, maffal fertelmekedic, azonkeppen lelki parazna legyen az, valaki az egy elő Istennel (ki az atya, fiu es Z. Lelec) meg nem elegenduen, valami mas teremtet allatban veti bizodalmat, mellyel Isteñek tartoznac, es abban kerefi büne boczanatyat f-idueffeget, à miben meg nem talalhattya. Ezt mely igen bannya az Vr Isten, az Prophetaknal valo fok panafzi, meg mutatyac.

De lassuc meg immar, kie legyene az Baluanyozoc, es ha meg büntetteffeneke pufztafaggal vagy nem: Es iollehet, minden Eretnekfeg, hamis tudomany, teuelyges, poganfag, Töröc, f-fidohüt, Keuelyfeg, főfuenfeg, ördengöf(6.)feg, búbay, babonafag, varaslas, bab izemen és egyeb ördöngös keppen valo iduendöles, berbitelő varallo tzirkalmazoc, es hasonlo dögleletes Boszorkanfagoc, niluan valo Baluanyozafoc legyene, de most en azokat hatrab hagyuan, azt mutatom kiualtkeppen meg, az Papiftak legieneke Baluaniozoc vagy, mi kerefztyene. Mert az Papahoz halgato fouany es izetlen fokafag, nagy Torockal kialt minket Eretnekne es Baluany imadoknac lenni, noha soha sem

bizonithattya reanc azt, mint mi nekie feiekre rakhatyuc hat zaz fele teuelygő Baluanyozasokat. Nem imad az Baluant (mert nem Baluany à Chriftus) valaki czac az egy Jefus Chrifrust, az ő Z. attyaual es Z. Lelkeuel imadgya, es vgy imadgya, mint à Z. iras imadandonac lenni tanitya, es idueffeget egyedül czac ő tőlle varya, ingyen, az Iftennec igireti fzerent, melyben az Chriftusban valo hüt által refzesülhetni: Mi penig ezt czelekedgyünc. Hat nem imadunc Baluant, f-nemis vgyunc eretnekec.

Hogy penig à fœc emberi talalmanyokbol ki tataroztatot foltos Papista hüt, fœc fele Baluanyozaffal legyen tellyes, im egy nehanyat elő fzamalaloc benne, f-az vtan Z. irasbolis meg bizonitom.

Effele Baluanyozafoc imezec: öntöt, irot, es faragot kepec imadafi, Remetefeg, Apatzafag, Barat zerzet, pilis es kozzoro nyires, mife fzolgáló kis papfag, minden rendbe zerzeteckel, ereklyec, mifező oltaroc Papifta modra, halottakert, földön, vizen iarokert, nehezkefekert, gyermek fzülökert, magtalanokert, harmad f-negied napi hideg lelkert es hasonlo dolgokert valo mife mondafoc, papi öltözetec, gertya tartoc, ampolnac, lampafoc, vti oltaroc, zöuetnec es gyertya fzentelefec, temienezőc, zazloc, monftrantiac, fűtőlefec, czengetefec, papifta orgonalafoc, es tzimbalmozafoc. Az szentelt vizzel valo hintes, szentelt fo, fű, berke, es mint ha ördögöt üzhetnenc vellec valo eles, az(7.) hamuazafoc: az 40. napi böitnec köteleffeg alat, es benne valo ceremoniaknac meg tartafoc. Tűz, viz, viaz, es kokonnya szentelesecc, kuklyaba, cordaba valo öltözefec, proceffioc, buczuiarasoc, az

papoknac búbayos fel szenteltetefec, az vtolfo kenet, az kerefztelefben f-Bermalafban valo, hafzontalan kenefec, fozafoe, arczul czapafoc. Az indulgentiac, az kenyér Chriftus, es annac tarto kalytkaya, az Agnus Deinec nyakba függefztefe, az Vrnapi Baluany oftyanac vtzatol vtezara valo faffangoltatafa. Az pünköfd napi fagalambnac (mint ha menyböl à Z. Lelec iöne) ala botsatafa: az fa legennec nyakon kötue, fel akasztua (mint ha Chriftus menne menybe) à templom padlafara valo fel huzafa: az bünökert valo valtfagoc, es eleg tetelec; az oluafokon valo berbitelefec: à palmaba fel öltöztetet fzamar: a kerefzt czokolas, kep öleles, azokhoz valo foc ayac pattogatafoc: Koporfo es oltar kerengefoc: az Vr vaczorayanac meg hamifitasa: az halottakert valo böitölefec, à purgatorium az templomoknac es oltaroknac, szentec neuere valo neuztetefec, harang kerefztelefec, elefegben valo valogatafoc az hus etelnece bizonios napokon meg tiltafa, à szentec tetemiuel valo tzi-gankodafoc, az meg holt szenteknec fegitfegül huafoc, az hazaffagnac meg tiltafa, es ezekhez hafonlo foc kabafagoc, mellyekböl bünöc botfanattyoknac erdemet tanityac à Papiftac, ki zarmazni.

Ezec hogy niluabban legyenec, im szent irafbol hozoc rolla bizonfagot. Es leg előfzör, ezzel bizonitom: mert kepeket tiztelnece, imadnak, czokolnac, nekic terdet, feyet haytnac, mellyet Iften eröffen meg tiltot, mikor azt hatta, hogy femminemü kepet, fe menyben, fe földön, fe föld alatt, auagy a vizekbë valo allatoket, akar irot, akar öntöt, f-akar penig faragot legyen, ne imadgyunc, fe ne tizftellyunc. Melyről Mofes így fzol: atkozot

Exod. 20.
ver. 4.

Deut. 27.
ver. 15.

ember, à ki faragot es öntötkepet czinaland, az Vr elöt valo vtalatoffagot, mester em(s.)ber keze munkayat, es azt reitek helyre teszi, es mind az egez fokafag feleluen, mondgya ezt, hogy vgy legyen. Ha nemha azert ő maga Isten czinalya az Papif-tak imadando kepeket, de ha mester emberec czinalyac (mint hogy az iras emberi munkanakis Pfal. 115. V
4. Sap. 15.
V. 15. neuzei affele Isteneket) tehat iut ez mondasban nekic.

De talam azt mondgyac, hogy őc az kepeket nem imadgyac? Bator ne imadnac azt mondhatnam, de maga igenis imattattyac, melyről sokat oluashatz az önnön könyuekben: mint Bonauenturanal (super fent: lib. 3. d. 9. q. 2.) f-mafuttis: Part. 3. q.
23. Azt irya Thomasis Omnis imago est veneranda, sicut illud cuius est imago. Cum ergo Christus adoretur adoratione patriae, consequens est, quod etiam eius imago sit adoranda adoratione patriae. I. diuini cultus: hogy minden kep tisztelendő legyen, szinte vgy, mint az, á kinec kepe. Holot azert az Christus Isteni tisztelettel imattaffec, köuetkezie hogy az ő kepetis Isteni tiszteletnec imadafual kelleffec imadni.

Nemde nem nagy Baluanozafe azert, az Christufnac kö, fa, rez, ezüst, vagy arany kepet, szinten olyan Isteni tiszteffeggel imadni, mint önnön magat az Christuft? De ha szinte nem imadnakis, maga imadgyac: az kepek tiszteletitis meg tiltya Isten, őc penig tagadhatatlanul tisztelic, mikor ölelic, czokolyac, nekik terdet feyet haytnac. Bizony ezec szem latomast ellenkez nec az Isten paranczolatyual.

Ha azert nem Baluanyozas, à Christus es à

fzentec kepeket imadni, czokolni, tífztelni &c. fzent
 Epip. in ep. Epiphanius, miért tótte volt à Chriftus kepet ki
 ad. Joan. az templomokbol? miért rontatot ki à templomokbol
 Hierof. à Constantinapoli fynoduskoris Anno DCC.LIV.
 Patriar. miert diczeri az iras, Jofias, Jofaphat, Afa, Amazia
 Sabell. lib 8. Ennea de 8. Re. 22. V. 2. &c. 23. Ofias, Ezechias iambor kiralyokat az kepec ron-
 V. 3. 2.par. tatafaert. Cyprianus (mint Hieronymus mondgya)
 4. V. 5. tract: de nem czac(9.) nem imatta az kepeket, de fót vgyan
 vanit: ido- rontottais ôket. Am Tertullianus kepeckel valo
 lorum. Baluanyozas ellen, vgyan iraftis hagyot, z. Agof-
 Lib. de ido- tonis igy ir: Tudom hogy lokan vadnac kie ko-
 lolat. porfokat es kepeket imadnac, es azt nagy fzent-
 Li. I. de Catho: c. 34. De obitu Theo- fegnec f-Ifteni felelemnec tartyak &c. De az Anya-
 morib. Eccl. dofij. In fzentegyhaz karhoztattya ez fzikafokat, es meg
 paraenet. L. akarya ôket iobbitani, zent Ambrufis z. Ilonarol
 6. Stromat. mond: Meg talala (vgymond) Ilona, az kerefzt fan
 fellyül valo iraft, de à kiralt imada, nem az fat
 &c. Clemens: Alexandrinufis ki Anno 200 elt
 mond: niluan meg vagon tiltua mi tóllunc, hogy
 czalard mesterfeget ne czinallyunc: mert azt
 mondgya à Propheta hog femminemü mennyen,
 földön valo allatnac hafonlatoffagara kepet ne czi-
 naly: Ifmet mafut: vgyan femmi kepünc nintfen
 nekünc it ez vilagon, mert femmi nints, ki az
 Iftennece kepet, az teremtet allatoc közöt, ki ab-
 razolhatna.

Hifzem ha fzükfegesek voltac volna az kepec,
 imadafi, az Apoftoloc bizonfagul iraft hattac volna
 felölle, f-aztis meg mutattac volna, mitfoda kü-
 lömbfeg legyen, az poganioc es az kerefztyenec
 kepec közöt: de nem otalmaztac ôc à kepec ima-
 dasat. Mikor à Baluanioc ellen vetekettec az Po-
 ganiocckal, ha kep imadoc lóttac volna, az Po-

ganioc meltan vethettec volna szemekre, hogy ôket tiltanac az kepektől, holot mas felől ô magoc tartanayac es tiztelneyoc. De nem olvasunc illyen dolgot ô felöllec: maga nem kerülhetec volna ei, ha kep tiztelöc voltac volna.

Mafodszor ezertis Baluanyozoc, mert az igaz Mefsias Kiuül, ostiabol löt Christuft imadnac: Azt tanityac, hogy mikor á pap az vr vaczorarabeli (így!) kenyerre es borra raya mondia az iget, az kenyerből es borból, leg ottan à Christus valofagos teste vere es Istenfege valtozie, s-immar semmi bor, kenyer ot nem leszen: es azert nem altallyac, egy kőnyuőkben, mellyet így hinac: Stella clericorum, nagy karomlással (10.) azt mondani, hogy az mife czinalo papoc es baratoc, az ô teremtőiökneec teremtői legyenec, es ezzel à züz Marianal fellyeb valocka tefzic ôket, hogy Maria csak egytzer fogatta es szülte volna Christuft, à mife mondoc penig, valamenyefzer, akaryac, mind annifzor teremtheffec Christuft. Nem nagy Baluaniozase ez?

Eccius in
Enchirid:

Nem monta Christus Vruc, hogy az kenyerből borból valtoztatna az ô z. testet, veret, mellyet immar az züzneec meheből fel vőt volt: hanem ez mondással: ez az en testem, ez az en verem, azt akara ielenteni (mint z. Pal meg magyarazza) hogy az kenyer es az bor, refzeltetne velünc az ô valofagos z. testet es z. veret. Effele hamis Prophetakat azert, kie imit, amot, à szurdokban mutogatyac à Christuft, Vruc paranczolatya szerent el akarunc tauofztatni, mint Baluaniozokat.

Luc. 2. V. 7.

I. Cor. 10.
ver. 6.
Matth. 24.
V. 23.
Mar. I. 3.
V. 21.
Luc. 17.
V. 23.

Harmadszor Baluaniozoc, mert á io czelekedetekből Baluant czinalnac, mikor azoknac erdemekből variac öröc eleteket. Mert így szolnac: mi

Bernardin.
Refet. fer.
20.

In compendio Theologico de grat: sanctif. Ista: 43. V. 25.
 Ro. 3. V. 24. & 4. V. 5.
 Eph. 2. V. 8. 2. Ti. 1. V. 9.
 Tit. 3. V. 5.
 I. Ioa. 1. V. 7. Phile. 1. V. 6. Heb. 6. V. 10.
 2. Pet. 1. V. 5.

Lu. 17. V. 10. Ro. 8. V. 18.
 Li de compunc. cora.

Ista. 6. 4. V. 6.

De grat: & libero arb. cap. 9.

czelekedetünkkel meg erdemelhetyüc az öröc eletet: Annac okaert niluan fel kel vennünc, es bizonial tartanunc, hogy ez elet vtan, minden ketfegnelkül öröc eletünk leszen, az io czelekedeteknec viszontagfaggal valo meg aiandekoztatasaert. Iismet mafut, az io czelekedeteket haromnac mondgyac mert (meg) erdemlöienec lenni, az öröc eletnec, à kegyelemnec neuekedefenek, es à büntetefnec meg lagyitalanac. Az z. iras penig arra tanit, hogy az Istenec igireti szerent, czac á mi Vrucnc Jezus Christus kinnya es halala által engeszteltüc meg mi büneinkről az atyat, es czac á Christufban valo hitből veheffüc el az öröc eletet, az io czelekedet penig, hitünk-nec es Istenünkhez valo engedelmeffegünk-nec bizonfagi legyenec. Hat Balvany imadas az czelekedetet fellyeb böczülni, hogy sem mint á Christus erdemet: vgyan czac halzontalan szolgac(11.) vagyunc mi, ha nem tudom mennyi iot mielnenk is: ez vilagi mi szenuedesinc, nem erdemlic meg, az iö- uendöben bennünc meg ielenendö diczöffeget, azt mondgya z. Pal Chrysoftomusis azt mondgya, hogy ha szinte ezerzer meg halunkis, ha azt Lelk-nec minden iouait meg czelekedgyükis, de meg sem czelekedhetünc oly melto dolgot, mellyel az Istentől vöt iokat meg erdemelhetnüc. Efeiasis az hauikorfagos afzfzonyallatnac vtan latoffagahoz (igy) hasonlitya minden mi igaffagunkat. Nem az mi erdeminkert vizzen (vgymond z. Agoston) Isten az örök eletre, hanem az ő irgalmaffagaert. Baluan-yoznac tehat à Papistac, kie külömbet tanitnac. Negiedfzer, mert azt tanitiac, hogy az efet vtannis az ember, az Istent, it ez vilagon elteben, tellyes sziueből szeretheti, es az ő paranczolatyat

be töltheti, főt meg sokkal nagobbakatis czeleked-
 hetic az paranczolatnal, mely dologrol lafd meg
 Petrum à Soto (in assertione sua de lege) de maga
 fenkit sem mutathatnac pufzta embert, ki bünte-
 lennec mondhatna, magat, mert minniaian könyör-
 gűnc bünűnc boczanattiaert. Mi fzüksesg volna pe-
 nig bünűnc botfanatyat kernűnc, ha be tölthetnűc
 az tőruent? Bizony nem az tőrueny be töltefeuel
 kerkedic z. Pal mikor így fzöl: Nem azt az iot
 czelekefzem, mellyet akar nec, hanem az gonozt
 czelekefzem, mellyet giűlölőc. Ifmet, Az Teft az
 lelec ellen vagiodic, à lelec penig az teft ellen,
 vgy hogy ne czelekedheffetec, vgyan azonokat, à
 mellyeket akartoc. Mafuttis azt mondgya, hogy
 vgyan czac egy ember fintfen, ki iot czelekedgyec:
 mellyet z. Daudid Prophetais bizonyit. Ezent ta-
 nityac à z. atyakis, lafd meg z. Agoftonnal. lib.
 I. de nupt. & concup. c. 25. lib. 4. cont. Julian
 Pelagia: & in enarrat: Pfal. 140. Tehat Baluanio-
 zoc à Papiftac.

Oetődzör, mert à fza bad akaratbolis Baluant
 czinalnac, (12.) midőn azt tanitiac, hogy ember à fza-
 bad akaratnac ereieből, meg terheffen Iftenhez, es
 ő tölle illendőkeppen Ifteni kegielmet erdemelhef-
 fen, mint am Antoninus a (part. 4. tit. 9. cap. 7.
 §. 1.) Gabriel (lib. 3. d. 30. conclud. 5.) irafokbol
 meg tetezic. Ezt tanitani penig Baluaniozas: Mert
 hogy z. Agoftonnal szollyac, mit czelekedheffec à
 fza bad akarat, ha nem segittetic, meg mutattatot
 Adamban: Az gonofzra elegendendő ő maganac, az
 iora penig nem eleg, hanem ha Iftentől segittetic
 &c. Es azert mondgya Vrunc, hogy ő nalla nélkül
 femmit sem czelekedhetűnc z. Palis nem hiiaban

I. Reg. 8.
 V. 46. Pro.
 20. V. 9. 2.
 par. 6. V.
 36. Eccl. 7.
 V. 21. I.
 Ioan. I. V.
 8. Pfal. 32.
 V. 7. Ro. 7.
 V. 15.

Gal. 5. V.
 17. Ro. 3.
 V. 12. Pfal.
 14. V. 2.

a
 Anton. par.
 I. Tit. 11.
 C. 3.
 De nouo
 cantico c. 8.

Ioan. 15. V.
 5. 2. Cor.
 3. V. 5.

Ioann: 6. v.
44.
Lib. de præ-
dest. Mat.

b
Lib. de pec-
cator: me-
ritis, & re-
mif: lib. 2.
cap. 8. Ro:
9. V. 16.
& ca: 2.
V. 4.

mondgya, hogy mi magunktól elegtelenec vagyunc meg czac az ionak meg gondolafarais, hanem Iftentől legyen à mi elegfegünc. Senki sem mehet Vrunkhöz (mint ő maga mondgya) hanem ha az atya vonandgya őtet. Halgaffanac tehat, (vgymond z. Agofton) az emberi erdemec it, mellyec Adamban el vesztenec, es vralzkodgyec à kegyelem, mely az IESVS CHRISTVS által vralkodic. Ismet: mond, Faradoznac az emberec meg talalni, az mi akaratunkban, miczoda io legén mienc oly, mely mi bennünc Iftentől nem volna, es minden (mimodon) talaltathaffec meg az à io en nem tudom. Azont erti szent Ambrufis (in Epist: ad Rom: cap: 4 & de vocatione gentium) es szent Bernhardis (super cantica fer. 17.) f-többennis fokban. Tehat holot az meg terhetes sem az akarioe ne legyen, sem az futoie ne, hanem czac az irgalmas Iftene, baluanioznac az Papistac, midőn à szabad akaratnac ili nagyot tulaidonitnac.

Hatodfzor, mert mint az őrdög, így őkis ketlegben eytic az embereket, es minden lelki vigaztalaftol meg fosztyac őket, holot vakmerőfegnec es eretnekfegnec mondgak lenni, haki bizonyal hizi, büneinec boczanatyat, imatfaganac meg halgattafat. Bizonfag erről Antoninus (par. 4. tit. 6. cap: 2. §. 7.) es Staniflaus Hofius Cardinalis (lib: 1. de haeref:(13.) noftri temporis) kie vtalatos vakmerőfegnec tartyac ezt lenni, hogy bizonynal hidgye ember ezeket.

Maga à szent iras arra tanit, hogy ketelkedes nélkül, kelleffec, az meg terefben hinnünc, bünnünc boczanattyanc meg nyerefet, erős hittel meg foguan, hogy imatfagunkban meg halgattaf-

func, az Istenec esküeffel meg erőfsittetet igireti
 fzerent. Mindenece lehetfegefec az hiuóknec, azt Mar: 9. V.
23. Matth.
14. V. 31.
 mondgya Vruc: Petert is meg fedde ketelkedefe-
 ról. Szent Pal bünnece mondgya lenni, valami hit-
 ből nintfen: nintfen pedig az ketelkedes hitből,
 mert ellenkezie velle. Abrahamotis diczeri hogy
 hitből meg erőffödöt volna, es nem ketelkedet
 volna az Istenec igiretiben, mely erős hitöt Ab-
 rahamnac meg igazulafara mond fzent Pal lötnece
 lenni. Zent Peteris erős hittel hadgya hogy az I. Pet. 5. V.
9. Iac. I.
V. 6
 ördög ellen allyunc. Zent Jakabis azt mondgya,
 hogy ne habozzunc, hanem hitből keriuce Iftentől
 az mit kerünc, ketelkedesnelkül. Mely dologrol
 olvafo meg imez helyeit à z. irafnac, Rom. 3. 4.
 8. 9. 10. Gal. 4. Eph: 3. Hebr: 10. & 11.

De köszönnyüce à Papistaknac, es ez eges vi-
 lag előttis proteftalunc raita, hogy az ő magoc
 vallafoce fzerent, oly tudomant hirdeffenece őce, mely
 az embereket nem bizonyal hinni, hanem ketel-
 kedni tanciza: az z. iras, es az Apoftoli credo
 ellen, mellyben nem azt vallyuce, hogy ketelkedem
 bünöm boczanattyaban, hanem ezt mondgyuce, hi-
 fzem bünöm boczanattyat. Oh ketfegeben eytő tu-
 domany, ki foc fzepe lelki vigafztalafoktol foztod
 meg az embereket.

No maft tanoltac à z. atyac az Iften igeieből,
 mert így fzol z. Agofton: magyarazvan z. Palnac In exposit.
Epift. 8. ad
Rom: n. 58.
 irafat. Bizonios vagyok (vgymond) es nem mon-
 dotta hogy velekedem. Tellyes hittel tartotta, hogy
 fem femminemü halal, fem ez ideig valo elet, fem
 à több keuetkezendő dolgoc, el nem szakafzhatyac In Tract: de
non cogi-
tando in
craftinum.
 az hivő embert az Istenec fzeretetitől: Ifmet,
 Tauol legén(14.) fziueből minden ketelkedes, annac à

ki ker, es el iő neki, az adakozonac ki aradafa. Ne rettegyen à ki ker, es nem vonfza meg magat á ki ofzto. Azont vallyac Chrysoftomufis (in Epift. ad Gal. cap. 5. & in 1. ad Timoth. homil. 8.) Cyprianus (ferm. 4. de moralit) Gregorius Nazianzenus (in orat. consolatoria in grandinis calamitate) Hilarius (in Matth.) Bernardus (ferm. 3. de fragmentis 7. misericordiarum. & in dedicat. Ecelef. ferm. 5.) Auguftinus (ferm. 18. de verb: domi: & in Ioan: tracta: 22, item homil. 52. in Ioan.) es többenis. Hat őrdőgi tudomaniocak Baluanioznac az Papiftac, ketlegben eytő hitőckel.

Hetedfzer mert à fzent kereltseghez, kenetet nyalab giertiat, fót, es kerez t haniaft foldoztanac, es az Anyafzent egyhaznac ellenfegene c, mondgyac azt lenni, valaki ezeket tagadna, az kereltseghez fűkfegefeknec lenni, mint am Petrus Sotus ezeknec fűkseges voltoknac tagadoiat, hittől fzakatnac neuzei lenni, de hamiffan. Mert ha ezec à kereltseghez fűkfegefec volnanac, nem mulatta volna el Vrunc: hanem az kereltfeg felől valo paranczolatlyaban, tanofagot adot volna felöllőc: De miert hogy ot el mulatta, iele az hogy affele emberi talalmanyoc legyenec, az minemüekről Vrunc azt mondgya, hogy czac hafzontalan tifttelic őtet, az emberi talalmannac tanitoi.

Nioltzadfzor Baluaniozoc, mert mintha nem tőkellertes volna az kereltfeg, Bermalaf tiszterec vtanna, tanituan, hogy fenki fem lehet io es igaz kerelttyen, valamig meg nem bermaltatic: hogy ezt tanciac bizonfag rolla Gratianus (cap. 1. de confecr. distinct: 5.) es Clemens (Epift: 4.) de főt vgyan nagyobnakis tartiac az bermalaf t,

In Catholica
affer: de
baptifmo.

Matth. 28.
ver. 19. &
c. 15. V. 9.

Capit: de
his distinc.
eadem vbi
habet Rub.

kereftfegnel midõn azt mondgyac, hogy bermalafnac fzentfege, meltofagofb legyen az kereftfegnec fzentfegenel: vgy mint mely által à z. lelec aian-deca neuekedgyec emberben. De oly^(15.) niluan valo hamiffagoc ezec, mellyec feleletre fem meltoe, mert akar ki által lathatya hamis voltat.

Kilentzedfzer, mert varafolnac, az balsamomnac, olainac, viznec, fonac, kokonnyanac, füenek, faknac &c. fzentelefeuel es velle valo eleffelis: mert nem à vegre elnec velle, melyre Iften teremtette, hanem az balsamomnac, es olainac, külfõ hafznat, Iften rendelete kiuül vakmerõkeppen, lelki eletre vonfzac, bünboczanatyara, õrdõgkergetefre, es oly nagy erõt tulaidonitnac nekie, mint az kereftfegnec mely kezf karomlas. Az vizzel valo eleftis, mind teftit, f-mind à kereftfegbelit, búbaira forditottac, holot annac hintefenec õrdõgüzfenec, es boczanando bünõkneec meg boczatafanac ereiet tulaidonityac: Az fonac hogy õrdõgõt f-bofzorkant üzzõn, bünt boczaffon f-mind lelki tefti egeffeget adgyon. Ezen ereyet mondgyak lenni, à kenyerneec, bornac, tikmonnac, faitnac, hufnac, fodornac, fűnec, berkenec, hamunac, viafznac, viafzgyertianac &c. az varaslo berbiteles vtan, mellyekrõl nem czac paranczolatot nem adot Iften, de fõt megis tiltotta, midõn à mit az Chriftus erdemebõl kellene varni, azt ezekben tanityac lenni.

Tizedfzer, mert az harangalis baluanioznac, kereft atyakat allatuan elõ meg kereftelic, kirõl 1. Maximilian Czafzaris panafzolkodic: Ha halotnac harangoznac, õrdõget üz azt mondgyac, es azert ha mikor afzfzony ember hal meg ketfzer

vonfzak meg, ha ferfi haromszor, melyről Joannes de Selua Parifienfis (in tractatu suo de beneficio I. parte, q. 5. II. 99.) emlekezetet teszen. Tartiac aztis hogy Z. Janos napian, es szent Agota estin valo harangozas, ördögötis üz, bü baios, babonas bofzorkaniokatis meg tilt, hogy az leuegő eghen ne iarhaffanac, f-kart ne teheffenec. Ezecc mind

Deut. 18. v. ördögi varaffaloc, de Mofes által Isten erőffen meg
I. c. 11. tiltotta.(16.)

Az Papa Bal- Tizenegyedfzer, mert mint Iftent, vgy imad-
uany. In gyac Papat, ember nec lenni tagadgyac, földön, vi-
extraua: zen menyben, pokolban Isteni hatalmat tulaido-
vnam fan- nitnac neki. Az nioltzadic Bonifacius Papa, oly
ctam de ma: nagy hatalommal kerkedet, hogy az egeß emberi
& obedien: nemzetet hatalma ala vettetetnec lenni, nem sze-
gyenlette mondani. Decius es Ludovicus Gomefius

mondgyac, hogy valamit Isten meg czelekedhetic,
Papais mind meg czelekedheffe azt. Felynus ötet

In fumma de Iften nec meri mondani: Joannes de Turre Cre-
Eecl: lib: mata, azt hazudga, hogy Papa meg nem botran-
2. cap. 109. kozhatic az hűt es emberek nec idueffegekre nező
& 110. dolgokban. Fortunius Gartia (Lib. 1. in princ. 4.

coll. de pactis) törüeny ala vettethetetlenec
mondgya Papanac meltofogat: Carolus Ruinus
penig hizelkeduen azt mondgya, hogy à Z. Pal
Apostol irafa ellenis, hatalma legyen Papanac va-
lamit zerzeni, lafd meg, conf. 109. num. 1. in
quinto vol. Augustinus Beroiufis igy szol (in ca:
cum tu, num: 1. de vfuris) hogy azt czelekedheti
Papa ez földön, az mit Isten menyben. De mind
hizelkedefből zarmazot hazugfagoc ezecc, mellyeket
miert hogy tuduan el szenvedet Papa, nagy Bal-
uant es Anticristust czinalt ő magaban. De miért

nem veri meg az pogany ellenfeget, ha oly hatalmas? miért nem veszi vizzha Hierufalemet? Conftantinapolt? Bizon ha oly hatalmas volna, io ideien meg tettzenec. Akozot Baluany meg kiffelbit az Iften vard reiad czak.

Vegezetre ezert Baluaniozoc az Papiftac, mert à meg holt szenteket imadgyac, es hiiac segitfegül, az egy igaz közbe iaro VR IESVS CHRISTVSSAL meg nem elegenduen, minden szentböl közben iarot czinalnac, es az ő erdemekert bűnőc boczanatyat variac: Bizonfag rolla Petrus Lombardus (lib. 4. fentent. D. 45.) Bonauentura (Dist: eadem q. 3.) Caspar Satzgerus (indagine 8. de(17.) sanctor: inuocat.) es többennis. Ez előt, mint egy 112. eztendőuel nagy Iftentelenül, meg à Z. Daudid Pfalmufitis mind az Maria segitfegül hiufara, es imadafara forditottac, mert valamit Daudid az ő Soltaraban, czac az egy elő Iftentől kert imatfagaban, vgyan azont immar attol fogua Mariatolis kezdec à Papiftac kerni, vgy mint:

Zent Daudid igy kõniörög Iftenec: Tebened biftam VRAM, kerlec soha meg ne gyalasztaffam, az te igaffagodban szabadicz meg engemet. Haicz hozzam az te füleidet hamar szabadicz meg engemet: Legy ennekem erős kõfziklam, es erős hazam, hogy meg szabadicz engemet: Mert te vagy az en kõ fziklam, es erőffegem, annac okaert az te neuedert vezerey es visely engemet &c. Az te kezedben ajanlom az en lelkemet, mert meg valtottal engemet VRAM IGASSAGNAK ISTENE, &c. Ez Daudid imatfagat à Papiftac meg vesztegetuen, igy kõnyörögne Marianac velle: Te benned biztam afzfzonym (Maria) kerlec soha öröcke meg

Baluaniozas à szentec segitfegül hiufara.

Pfal. 31. v.1.

Vide Pfal. Diuae Virg. Mar. Venetijs per Io-

an: de Hallis
impref:

ne gyalaztaffam. Az te kegyelmedben vegy fel engemet: Haycz hozzam à te fűledet, es az en keferűfegemben vidamicz meg engemet. Te vagy az en erőffegem, es az en otalmam, te hozzád kialtec, midõn az enzivem kefergene, f-meg halgatal engemet az õrõc halmoknac teteierõl. Az te kezdedben aianlom ASZZONIOM (Maria) az en lelket, az en egefz eletemet, es vtolfo napomat. Oh nagy karomlas. Igen illic hozza, mint à bot à tegezbe. Mas keppen kellene azt az draga zep zűzet tiftelni, nem effele czufolo karomlaffal.

Az Z. iras niluan arra tanit, hogy czac az egy elõ Iftent kelleffec imadni es fegitfegül hini, minden szűkfeg ideieben, f nem mas által penig hanem czac az egy kőzbe iaro Chriftus Jefus által, kinelkül fenki nem mehet az atyahoz, mert õ oda az vtis, az kapuis, mint imez helyec errõl bi(18.)zonfagot tefznek (Deut: 6. V. 13. & cap. 10. V. 20. Matth: 4. V. 10. Apoc: 22. V. 9. Pfal. 50. & 16. I. Tim: 2. V. 5. Rom: 8. V. 34. Hebr: 7. V. 25. I. Joan: 2. V. 2. Joan: 14. V. 6. & cap. 10. V. 9.) f-tõb helyekis, mellyeket hozfzu volna mind elõ fzamlalni. Nints penig foholis olyan igirete Iftenec, hogy meg akarnaya halgatni azokat, kik az meg holt fzentec által talalnac meg õ Z. felleget. Hat valamig ollian igiretet nem tefzen, addig nemis fzabad az õ ki ielentet akaratyá ellen, mas kőzben iarot, es fzofzolat kerefnűnc, annal kit õ aianlot.

In hom: de
pronectu
Euang:

Chryfoftomusis ezent tanitya, mert így ir: Nem szűkfegefec Iftennel à fzozoloc, fem az ideftoua valo futofas, hogy egyebeknec hizelkedgyel, hanem ha czac magad vagyis, patronufod nintfis, es czac

te magad által kőniörgezfis Iftenec, mindaz által vgyan meg nired à mit kerfz. Mond Z. Agoftonis: vallyon kit találhatnec, ki engemet teneked meg engesztelhetne? Auag az Angyalokhoz kellette iarulnom? Sokan azon igyekezuen fzegyent vallottanac. De az Isten f-emberec kőzöt valo kőzben iaronac, olynac kel vala lenni, ki mind Istenhez f-mind az emberhez hafonlo volna valamiben, hogy mind à kettőben, az emberekhez leuen hafonlo, ne lenne tauol Iftentől, vagy mind az kettőben Istenhez leuen hafonlatos, ne iarna tauol az emberektől, f-vgy kőzbe jaro fe lehetne. Nem kel az fzenteket legitlegül hinya sem imadni, mert nem latyac sem nem hallyac, it ez eletben mint legyen az dolog, azt mondgya Z. Agofton, azt mondgya Epiphanius, hogy fenki az fzentec kőzül imadando ne legyen, mely mondaft Cyrillus bizonyit. lib. 6. contra Julian.

Lib: 10. confefs: c. 42.

De fpirit: & anima c. 19.
Lib: 3. cont.
Hæref: tom: 2. & contr:
Antidico:

Ez tudomany meg bizonittatic az Laodicenombeli Synoduffalis, ahol ily fzoc vadnac: Nem kel az kereztyeneknec az Anyafzentegyhazat el hadnioc, es el menniec, (19.) hogy az vtalatos Baluaniozafra egyben giülekezzenec az fzurdokban, mely tilalmas. Ha valaki talaltatic azert, ki ez titkon valo Baluaniozafst czelekedne, atkozot legyen, mert el hatta, az mi VRVNC IESVS CHRISTVST AZ ISTENNEC FIAT, es az Baluanioknac tífzteletekre ment. Mely canont elő hozuan Theodoretus, mond: Az hala adaft, az Atya Iftenec küld(d) az Chrif-tus által nem az Angyaloc által. Erről oluasd meg Chryfoftomuft (4. homil: de poenit: hom: 44. in Genef: hom: 5. in Matth: hom: 1. ad Theffal. hom: de profectu Euang.) Zent Ambruft (de Ifaac

Canone 35.

In enarratione ad Colof: c. 2.

& anima, & in Epift: ad Roman:) es többeketis.

Mondanad, nem tiftelliuc vgy à szenteket, mint Iftent, mijs jól tudgyuc hogy nem Iftenec? Im hallom de szinten anniat tetzen az, mintha valamely fertelmes afzfzonyallat így fzolna: nem tartom vgy az en fzeretömet, mint hitös Vramat, iol tudom hogy nem törüen fzerent valo Vram. De noha így szol mind az által, az miuel Vranac tartozic, azt azert vgyan à Latornac adgya (tífz-teffeg adaffec, az iambor oluafonac, az hafonla-

Hof: 4.V. 10. toffaggal, azert elec, mert a Z. irafis az paraznafaghoz hafonlitya az Baluany imadaft) így a Papiftakis, az miuel Iftenec tartoznanac, azt à szenteknec adgyac. Vagy ha nem adgyac, miért hiiac öket segitfegül? miért imatkoznac nekic? miért mondgyac à mi atyankot nekic? mert ezeckel czac Iftenec tartozunc, mint az ide fel valo bizonfagokból meg tettzie.

Mint az hazaffagban elő fzemely, mennel tífz-tabb es iamborb, annal inkább fel geried hazas tarfa ellen, ha latya hogy ötet meg vtuhan, mas-hoz adgya magát: hafonlokeppen az felleges Iftenis

Hof: 2. V. 19. (Ki az Anyafzentegy hazat fianac Chrifthus Vrunknak el iegyzette) bizoniara rettenete(20.)fen banya, ha az ő Z. fiaual kötöt hazaffagunkat, effele lelki paraznafaggal meg ferteztettyuc, mert bozfzu allo

Exod: 20.
V. 5.

Iften ő, ki harmad f-negyed izigis meg latogatya az fiokban vetkeket az atyagnac.

Vadnac foc több Baluanyozafocis az Papiftac közöt, mert hamarab eftue lenne, hogy fem elő giöznem fzamlalni, de touabrais hagyok benne, czac ezekbölis elegge ki tetzie, ifzonyu Baluanio-



zafoc: Ideye mar aztis meg latnunc ha pufztafag-
gal, es ellenfeeggel megbünteffeye Iften, ez hamis
Ifteni tizfteletet, auagy nem?

Noha minden fele bünöket, meg szokot Iften ^{Meg bünteti Iften à Bal- uanizokat}
büntetni, mind azaltal az Baluany imadaft, leg
inkab meg szokta, es több fele oltorozaffal bün-
tetni, meg az maradekokbannis: Mint feniegeffen
Iften az Baluany imadafert, azt először im meg
mutatom, s az vtan peldakatis szamlaloc elő rolla.
Mofes Propheta igy szol: Ha el feletkezuen az te ^{Deut. 8.V.19.}
Vradrol Iftenedről, idegen Ifteneket követz, ha
tizfteled őket, es imadod, ime most io ideien meg
mondom teneked, hogy vgyan tellyeffeggel el kel-
velzned. Igly szol Salamonnakis az Iften: Ha el ^{I. Reg: 9. V. 6.}
mentec, s-idegen Ifteneket tizftelendetec, es ima-
dangyatoc őket: el velztem az Israelt az földnec
szineről mellyet nekic attam, es à templomot,
mellyet az en neuemnec valasztottam, el vetem
az en szinem elől, es az Irael pelda befzedül,
neuetfegül leszen minden nepek nec, es ez az haz
pelda leszen: minden valaki altal megyen ő raita,
el almelkodic, es süüöltven, ezt mondgya: miért
mielte ezt az Vr ez földel, es ez hazzal? Es azt
felelic, mert el hattac az ő Vrokat Ifteneket, ki
az ő attyokat AEgyptus földeről ki hozta, es ide-
gen Ifteneket követtene, imattanac, es tizfteltec
őket, s-ezett hozta mind ezt à gonozt az Vr reia-
yoc. Mely dologrol emlekezik Moises és Ieremias
Prophetais. Deut: 29. V. 24. Jerem: 22. V. 8.(21.)

Ahias Prophetais az Vr altal igy szola Iero-
boamnac: miért hogy idegen Ifteneket, es öntöt-^{I. Reg. 14. V. 10.}
teket czinaltal magadnac &c. ennec okaert, ime
en gonozt hozoc Ieroboamnac hazara, es egy labig

meg verem őket, meg az ebeketis &c. Az kic Iero-boambol az varosban halnac meg, azokat az ebec elfzic meg, à kic penig à mezôben, azokat az eghi madarac emefztic meg: mert az Vr mondotta.

Ezech: 12.
V. 16. & c.
6. V. 12.

Ezechiel Prophetanal, harom fele bünteteffel feniegeti Isten az Baluaniozokat. Vgyan ot aztis mondgya: Ime fegyuert hozoc en reatoc, es az ti magoffagbeli oltaritokat el vefztem, es le rontom à ti oltaritokat, mind öszue rontatnac az ti abrazatos kepeitec, es az ti meg ôlettetiteket mind le hintem az ti Baluanitoc elôt, es az IsraeI fiainac holt tefteket, adom az ti kepeitek nec fzinec eleibe, es szellel hintem az ti czontaitokat, az ti oltaritoc kôrniül, minden ti lako helieitekben. Vay ki foc helynec vaflalta meg fogat az Ezechiel mondafa, czac az mi földünkönnis, effele idegen Isteni tizteletert: De az meg nem terôket meg hetzerte nagyob büntetefeckel fenieti Moifes, azt penig mind addig mondgya tartani, valamig az Baluant hatra nem hadnac, es poenitentiara nem ternenec.

Leuit: 26. V.
18.

Immar azert, mint hogy, vgyan azon bozfzu allo Isten vagon mostis, ki ô törüenben volt, valamiel feniegette az regi Baluaniozokat, vgyan

Deut: 32. V.
22. Ezech.
6. per tot.
Ier. 15. V.
6. Leuit: 26.
V. 28.

azonockal feniegeti az mostaniakatis: Amazokat penig ezzel feniegette, hogy mind az Baluaniozo helieckel, oltarockal, szentelt berkeckel, baluan kepeckel el rontatna őket, orszagokat, varosokat, földöket, gabnaiokat, borokat, felesegeket, giermekeket, es minden ekeffegeket az pogany ellenfeg kezeben adna, meg kiffebbitene, es meg remitene őket, vgy hogy az fenki elöttis futnanac, es vgyan tellieffeggel el pufztitana őket. Ezen büntetefeckel feniegeti tehat, az mosta(22.)ni kep, f-szentec imado-

katis, es egieb ide fel elő szamlalt dologgal baluaniozokatis. Mely nagy ereie legyen penig az Istenec feniegetefinec peldaul: im elő szamlaloc az büntetefekben, mellyeckel Isten à Baluany imadokat rontotta.

Az Ifrael fiainac Baluaniozafokert, mind egy labig el rontya vala Isten őket, ha Moyfes köniörgefeuel nem engedte vala meg az Vrat: de megis egy nehany ezer ember ölettetec meg erette, nem lön büntetesnelkül. Nadab es Abihu, az egihből ala szallot tüzzel emesztetenec meg, hogy keuelyfegekből az Vr paranczolatya kiuül, idegen tüzet aldoztanac volna. Az Ifraelitac, miert hogy à Moabitaknac Baalpeor neuü Balvaniockal paranzalkodanac, az Vris azt paranczola, hogy 12. feiedelmeket fel akasztassa Mofes, annac felette ezer ember ölettetec meg. Az vtannis az Baal es Aftharot idegen Isteneckel valo Baluaniozafert, mindenkor meg verte Isten őket, ellenfeggel, hol niolcz ezrtendeig, hol tizen nioltzig, f-hol hetig, f-hol 40. ezrtendeig az őket haborgatoc kezekben boczatotta Isten.

Menyifoc vezedelemre es pufztafagra, adot legyen okot az Baluaniozas regenten, oluafd meg Jeremias Prophetanac 44. refzet, meg talalod nalla Achab kiralis, mind felesgeuel, maradekiual es à Baal papiaiual, meg ostoroztatec a Baluaniozafert. Az Achab fiat Ochoziaftis meg vere Isten, hogy Beelzebubtol tudakozot volna rolla, ha meg giogiulna betegfegeből vagy nem. Az vtannis el vete Isten szemei elől az Ifrael nepet, az foc ifzoniu Baluaniozafert, es mind addig saniargattata, az ellenfeggel, valamig el nem hagyac Baluaniozafokat.

Exod. 32.
V. 28.

Leuit. 10.
V. 2.
Num: 25.
V. 9.

Iudic: 2. V.
14. & 3. V.
8. 14. & c.
1. V. 2. &
c. 6. V. 1.
& c. 10. V.
8. & c. 13.
V. 1.

1. Reg. 18.
V. 40. & c.
22. V. 34.
2. Re. 10.
V. 11. 2.
Reg. I. V.
16. 2. Reg.
17. V. 18.

Az Görögök romlafokis, ezen okert lön egykert (kort), mint az mi edes hazanknakis iob refzre romlafa: mert miért hogy à teremtőt el hagyuan, teremtet allatokban biztunc volt; Istenis el hagyot volt, f-kefz praedac voltunc ellenfegeinknec.(23.)

Enfeb. eccl. Az Baluaniozo Eretnekeketis fokfzor az VR
 Hift: lib. 2.
 c. 10. Io- Iften, mind halgatoiockal őfzue meg rontia, mint
 seph: lib. Theudafnac, Iudas Galilaeufnac, Simon Magufnac,
 18. antiq. Elimafnac, Ben cochabnac Caius caligulanac, He-
 c. Cent. 1. rodefnec, Pilatufnac, Cerinthufnac, Arriufnac,
 lib. 2. c. 11. Olympiufnac, Antiochia varofnac, Metrodorufnac,
 Nestoriufnac, Cimifces Ianosnac, Grimoaldus kiralanac &c. Peldaioc elegge meg mutattya.

Touaba vagon meg ket fele karomlas, melyekertis Iften meltan büntet: egyyie igen titkon valo, ezt czak az hiuec vehetic eszekben, Iften segitfegeből, masic niluan valo mindenec elöt, ezt mind Töröc, Sido, f-kereftien meg ismerheti, mind kettöről rendel szolloc.

Szinnel valo Az titkon valo karomlas ackor leszen, mikor
 iamborfag az Ifteni szolgalatnac szine alat, az idegen Ifteni
 Matth. 23. tizftelet el palasztatic (effele karomlafoc az mel-
 V. 14. Luc. lyekről ide fellieb szollec) mas felől azert tettetes
 20. V. 46. iamborfagnac es hofzfu imatfagnac szine alat, az
 őzuegyeknec es aruaknac iofzagoc meg emesztetic.
 Illyenec az mife faragoc, kie nem Ifteni ahitatof-
 sagbol, hanem mint az Alakofoc penzert iatzo-
 doznac, igy őkis, fizetefert tizftelic az Iftent, penzert
 mutogatyac szentlegeket, zörgetic oluafoiokat, pat-
 togatyac ayakokat, tarkazzac mifeieket, es hannyac
 vetic erdemeket. Ezec rendeltec à Lelec valtfagot, ha-
 lottakert valo könyörgest, az harmintz mifet, es à
 foc indulgentiakat, minden komplarfagockal, mert

fziúóc lelkec az penzhez ragadot, ha lehetne meg az fűftötis penze tennec, penzen immar regen^{2. Pet. 2. V. 14.} menyorfzagotis el attac (noha valoban el nem adhatyac) melyből czac azertis ki rekefztetnec, hogy immar mafnac penzen el attac:

Quod quis enim vendit, nullo post iure tenebit. Mert az mit egyfzer el ad valaki, azt törueeny fzerent az vtan nem birhatya.(21.)

Anniera el merültec penig az penzgiütesben, hogy oly nagy vetket nem czelekedhetel, mellyet penzert meg nem boczatanac: Ha atyadat, aniadat, őfödöt (öccsödöt), batyadat, hugodat, nenedet, felefedet avagy valamely atyadfiat meg ölted volnais, de, őt vagy het garafert meg boczattyac bünödöt, czac zerzetes ne legyen à kit meg öltel. Ha edes anyaddal, neneddel, hugoddal, auagy valamely mas rokonfagoddal, Angyoddal, vagy komad afzfzonyal, fertelmefkettel volnais őt garafert meg boczatyac, az őnnön magoc kőnyuóc erről nekem bizonfagom, mellyet, Anno Dom: 1520. 6. die Junij niomtattanac ki Lutetiban: Az őtődie Vrbanus Papa penig, ha elne, az tennen ver fzerent valo hugodatis, felesegül hadna vened, mint hogy megis engette volt egy nec, hogy edes hugat felesegül venne, maganac bizonfag rolla Antonius Florentinus.

Penzert boczatanak bünt à Papifac

Lib: de tax: cancel: A-post: & tax: Sac: pœnit: A-post:

In sua summ: 3. par: Tit: 1. c. 11. §. quod Papa.

Vram IESVS CHRISTVS, ki mi erettünc kint halalt fzenueduen fel tamattal, es orfzagolfz Z. atyaddal es Z. lelkeddel, meddig fzenueded el, az te Z. vered erdemenecc, illyen nagy karomlafat? mert nem effele roshadando penzen, hanem Z. vereddel valtattunc mi meg büneinkből? Oh nagy Iftentelenfeg, Oh nagy vakfag. Eze az Apoftoli

I. Pet: 1. V. 8.

tízt? Kit oldoztat így: Az Apostoloc penzert? Bizony ezzei nem tiltyac à gonoffagot, de lőt nagyob vtat nitnac reiaja, mert az bünben giõniõrkõdõ emberec, czac gonofz szandekokat viheffe: veghõz, nagy õrõmeft meg adgyac, ezt az õt, hat, auagy het garaft. Ez volna am az nepnec bünet meg enni: ez volna mennyeknec orfzogat az emberec elõt be fzegezni, ez volna nem az iuhokat legeltetni, hanem magat hizlalni: maga

Matth. 23.
V. 13. Eze.
34. V. 2.
Ier: 23.
V. 4.

Non pretio, sed amore Deum vir iustus adorat: nem berert, hanem az igaz ember fzeretetbõl imadgya az Iftent.(25.)

De igen meg tanoltac, amaz hatodic Alexander Papatol, hogy firos legyen az õ szemfeny velztõ szentfegeknek el hitele, mert õ is ezt mondgya vala: Eft bona haec perfuasio, quia per eam regnamus, io ef hiteles ez, mert ez által Vralkodunc. Ezert hitettec tehat el az embereckel, hogy õc pokolbolis ki hozhatyac imatfagockal az lelkeket, mint az hatodik Clemens talalmanyabol ki tetzie. Effele tziganfagokat penig, azert gondoltanac, hogy gonofzul poklul hoszu, imatfagnac szine alat, az mas ember iofzogat magokhoz koporithaffac: maga meg az pogany bõltfekis, Ariftoteles, Cicero, Horatius, Plinius, Martialis, ahol az Romai gonofz szokaft dorgallyac, az mas ember iofzaganac el czalafat, mindenüt, à tzegeres vetkekhez szamalliac. De nints egyeb kõzõnfeget hafzna, orfzag pufztulafanal.

Antonius
par: 3. Tit.
22. Cap. 16.

Iuda. 1. V.
12. Phil. 3.
V. 19.

Illyenec az Baratokis, kikis czac Iftent bofzontyac henielefeckel, kiknec Iftenec az õ hafoc, es minden szentfeget penzert mutogatyac, noha nemellyec czac kezekben sem akaryac venni, f-megis

az ő tetues kuklyaioknac bün boczato erdemet tulaidonitnac. Az Apoftoloc ideiekben, f-az vtannis foc ideig, czae hirek fem volt az Baratoknac, mellyet Chryfoftomufis bizonyit. Ezece mihelt tamadanac, leg ottan foc fele Baluanyozaft tamafztanac, f-vyab vyab modot fzaabanac az Ifteni fzolgalatban, hatra vetuen azt, mely a Z. irafban vacyon. Es im addig fürgölöttec, mig foc fele fzerzeteket nem nemzettec, ki Auguftinianus, Battutus, Benedictinus, Bernardinus, Carmelita, Capuchinus, Carthufianus, Coeleftinus, Dominicanus, Franciscanus, Ieronymitanus, Maturinus, f-ki imez f-ki amaz fzerzetbeli közzüllec, de maga ha kereded, mellyiket fzerzette volt Z. Ianos vacy az több Apoftoloc, mind nemacka lefznek.(26.)

Soc refzre
fzakatak az
baratoc.

Mind azoltais penig, femmikeppen nem egyezhetnec meg egymas közőt, az Ifteni tizfzeletben, kiki mind, fzentebnec es erdemeffebnec tartya az ő fzerzetit lenni, melyről egy tudos ember Ridaeus Renenfis (ki Anno Do: 1467. tayban elt) igy panafzolkodic. Ifzonyu zurzauar tamada, az moftani időbeli Anyafzentegyhazban, az mi fzerzetes Pharisaeufinc altal, kie közőt nem kiezin külömbfeg vacyon az hitben, es egyeb ide fel meg mondot dolgokban: eggyie az mafiknal fzepekedik iobba, fzentebbe, es diczeretesbe lenni. Az aprob Fraterrec fzentfeggel, es igaffaggal fellyeb tartyac magokat, az tanitoc ertelemmel es tudomannyal: Az Auguftinianufoc, Carmelitac, Antonitac, Benedictinufoc, Bernarditac es mind à többiis, önnön köfztök ellenkeznece, morgolodnac, es egymaft gyakran haborgatyac, kikben à leleknec valofagos külömbfege talaltatic, nem az eggyeffeg. Haec ille.

Lib: de vita
& honeft:
cleric: C. 8.

Sabellius
Ennead 9.
lib. 6.

Ezec immar az kez kenyer euō has hizlalo, f-lelec vezztō czalard atyac, oly igen el fokasottanac, az Papahoz halgato helyekben, hogy az ō fokafagoknac szamat ne mondhattuk meg, talam czac az Franciscanufokis vadnac hatuan vagy hetuen ezeren. Mondgyac, hogy mikor hadat az Tőrőc ellen akarta volna indítani Papa, az Generalis harmintz ezer fegyuer foghato Baratot igert volna neki, czac à Seraphicusoc közzül, az hon valo egyhazi szolgalatnac fogyatkozafanelkül.

1. Theff. 4. Ennyi fokafagnac bűn az kenyeret henyeles vtan
V. 11.
2. Theff. 3. uezztegetni, Istenec sem szolgalnac f-az orszagok-
V. 8. naxis karofoc. Ki fokfzor az Vrac es feiedelmec
közöt haborufagot szerzettenec? Ki foc arultataft
tötttenec. Bizonfagot tefzne az Historiac rolla,
imit miczoda kiralt vagy feiedelmet meg őltene,
f-amot kit mikeppen meg etettenec, neha szinten
az oftiabannis mint hogy mind papia barattia kő-
zöt, meg efic effele az Sacra(27.)mentum ki szolgalt-
tafabeli etetes az Papiftaknal, az mikeppen niluan
leszen ez, czac az mafodic es harmadic Victor
Papaknac halalokbolis, kiketis az Vr vaczoraiban
az keliehből etetenec meg. Vrsperg. in Hein. 3.
Herm. contra.

Az Papoc el
bagiuan tiz-
teket vracka
löttene.

Lassuc immar az Papi rend közöt valo titkos
karomlastis. Ezekis mind el hattac tiztkeket, f-földi
Vracka löttene, mind az Papa, f-mind az vtanna
valoc, Cardinaloc, Erfekec, Pispőkóc, Apaturoc,
f-canonokoc, kő varakat, varofokat, falukat, iob-
bogyokat birnac, földi feiedelmec modgyara: ha-
dakozo feregeket tartnac, szentfegefnec, Nagyfagof-
nac hiuattatnac, mezzel kened szayokat ha Nagy-
fagofnak neuezed, vgy keduelic azt az neuet: ez-

nec, ifznac, tobzodnac, hintoban, fzeekben, Lecti-
caban, hordofztatyac magokat, es mint Vrac min-
denben keduekre elnec, f-megis Apoftoloc. Bodog
Iften hogy ne fordulyon el az köffeg ha az egy-
hazi rendis el fordult? Vallyon mellyie Apoftol
birt illyen vrafagot? Talam Peter? de fôt ô vgyan
megis tiltotta, hogy effele vilagi feiedelmec mod-
gyara, ne Vralzkodgyanac az egyhazi emberec, mert
iol tutta, hogy ez ket ellenkezô Vrnac egyfzer
f-mind nem fzolgalhatni, tutta aztis hogy az Vr
meg tiltotta tollôc effele vralkodast, f-nem kerestet
sem ô, sem az több Apoftoloc, vrafagot, könyü ele-
tet, Nagyfagos neuet, nem tartot hadakozo fere-
get, nem voltis Romaban illyen nagy iöuedelmü
fzeke, mint à Moftani Papanac.

I. Pet. 5. V.
3. Matth. 6.
V. 24. Luc.
22. V. 25.

Z. Peter mind haloyat, haioyat, el hatta volt
az Chriftufert, ha penig az harom rend coronat
(mellyet Papanac hagyot volna) el nem hatta volt,
hamiffan kerkedic velle hogy, ôc mindeneket el
hattac, f-az Chriftuft köuettec. Bizony mafra tani-
tot mind Z. Peter, f-mind Z. Pal, midôn ezfele
keuely Vralkodas ellen irtanac. Hol vôtte tehat
Papa ez nagy Vrafagot, mellyel czafzaroknal es
kirali(28.)oknal, annyeual tartya fellyeb valonac ma-
gat, mennyeuel az nap felliül haladgya az holdat?
Kitől tanolta, hogy az czafzarockalis labat czokol-
taffa? hogy à feiedelmekis tartozzanac, kengielenel
fogua neki louat tartani? hogy kötelefec legyenec
ötet fzeekben magoc vallan vinni, neki etket fogni,
mosdo vizet tartani, meg az kiraliokis, es hozza
valo hüfegekről meg eskünni? mert illyen nagy
meltosagit oluaffuc az magoc könyuőkben: es ki
meg ezeknelis nagyob, oly Vrafagat es hatalmat

Matth. 4. V.
20. & c. 19.
V. 27.
2. Pe. 2. V.
10. 2. Theff:
2. V. 4.
Lib. 1. cerem.
pontific. fect:
3. c. 3. &
fect: 12. c.
15. & lib.
1. Tit. 2.
c. 1. de
iure iur:&c.
Tibi domino
diftinc. 63.
C. Si Papa
diftinc. 40.
2. Theff. 2.
V. 4.

mondgyac lenni, hogy ha nagy fereg lelkeket pokolra vetneis, de meg sem volna fenkinekis szabad, tölle meg kerdeni miért miellye azt. Mind ezec, és ezekhez hafonlo mondafoc, inkab bizonyityac Papat Anti Chriftusnac lenni, hogy sem mint igaz Apoftoli ember nec, à Z. Pal tanitafafzerent. Vallyon azert ez nagy karomlafokert nem ronczone meg Iften?

De talam azt mondanad hogy Peterről maradot reya ez Vrafag, vagy azt hogy Constantinus Czafzar atta Papanac Romat Olasz orfzaggal? Hogy Z. Peter Apoftoltol ily nagy Vrafag ne maradot legyen Papara, Bernardusnac Eugenius Pafider. 4. ad Eugen. Pa: pahoz valo illyen irafabol meg tettzie. Senki (vgymond) nem tudgya mondani, hogy valaha Z. Peter, gyöngyös, vagy felyem, barfon ruhaban felöltözköduen, vgy iart volna: nem fedezettet be arannyal, nem vitettetet feyer louon, sem vitezektől nem vetetet környül, sem környül zörgő fereggel meg nem környekezettet, mindazaltal azert elhitte, hogy be töltheti amaz iduefleges paranczolatot, ha engem fzeretz legeltedfd az en iuhaimat.

Lib: de confider. 4. ad Eugen. Pa: c. 4.

Lib: 25. de confider:

Ifmet mafut igy ir: Tanuld meg az Prophetac peldaiokbol az Vralkodaft, nem annyera az paranczolaфра, mint meg czelekedni azt, à mit az időkiuan: Tanuld meg hogy gereblye kel teneked, nem kiralyi paltza, hogy à Prophetai munkat mielheffed. Ifmet. Legyen vgy bator hogy(29.) akar minemü mas modon, aly ezekert boszfzut, de ne Apoftoli törüenyel. Peter sem adhatta teneked azt az mi őue sem volt, az miye volt azt atta teneked, (tudni illic) az Z. gyülekezeteken valo szorgalmatoffagot. Vallyon Vrafagot hagyotte? hallyad

ő magát: Nem vralkoduan (vgymond) à kőffegen, hanem io pelda leuen az nyainac. Es ne velyyed, mint ha czac alazatoffagbol monta volna, f-nem vgyan valoba, az Vr mondafa ez az Euangeliomban: az nepekneec Kiralyi Vralkodnac ő raytoc, ti peniglen nem vgy. Niluan vgyon, hogy az Apoftoloktól meg tiltatic az vralkodas. Nofza azert mennyel te, es nagy mohon foglaly magadnac, auagy Apoftoffagot vralkoduan, auagy vrafagot Apoftoli leuen. Im mind kettőtől niluan meg tiltatol. Ha mind kettőt egytzerfmind akarod birni, mind kettőt elvezted. Haec ille.

Hogy touaba Constantinus sem adot, sem nem adhatot ilyen nagy hatalmat neki, inset meg tettic, mert (bar ne szolyakis az ellenkedő mondasrol, mely hol Peter Apoftoltol maradot Vrafagnak, f-hol Constantinuftol adatot meltofagnac mondgya lenni) ha igaz volna az, soha ily nagy dolgokat az Histicufoc el nem mulattac volna, holot alab valo dolgotis meg irtanac őc Constantinus felől. Eusebius, Socrates, Theodoretus, Rufinus, Eutropius, Orosius, Euagrius, Beda, Paulus Diaconus, Nicephorus, Zonaras, mind irtanac Constantinus felől, de czac eggyic sem emlekezie felölle, hogy Syluester Papanac, Constantinus ily nagy aiandekot adot volna. Touaba meg ackor az kereztyen hütre, meg sem tert volt Constantinus, mikor Syluester meg holt, főt az kereztyeneket haborgatta: mert maid őt elztendőuel előb meg holt Syluester, hogy sem Constantinus meg teruen, fel vőtte volna hatuan őt elztendős koraban Nicodemiaban Eusebiuftol az kerezze(30.)get: Bizonfag erről Eusebius (in lib: de vit. 4.) Hieronymus (in

Cronic.) Rufinus (lib: I. cap. II.) Socrates (lib: I. cap. 39.) Theodoretus (lib. I. cap. 31.) es Ambrosius (lib. de obitu Theodos.) keptelen dolog azert, hogy mikor meg ellenfege volt Constantinus à keresztynen hűtne, akkor ily meltofagot adott volna Papanac.

De ha szinten adni akarta volna (maga nem atta) Syluesternek nem szabad lőt volna el venni, mint hogy Vranc sem veue el az földi kiralyfagot, tuduan, hogy akkor az ő tilzti mas volna. Meg tettzie azis az hiftoriakbol, hogy nagy Constantinus Czafzar vtan, közel negi zaz esztendeig, mind paranczoltac à Görög Czafzaroc Olafz orfzagan, mind az harmadic Leo Czafzarig, ki Anno domini 772. hala meg. Ezt az harmadic Gergely Papa ki atkoza, ezert, hogy à kepeket az templomban lenni nem szenuedi vala, f-ackortol fogua nem kezdenec neki adott fizetni, de az előt mind Czafzarhoz halgattanac, ekoris penig f-ez vtannis mindenkor eleg czalardul foglaltac magokhoz ez nagy vrafagot, vgy hogy nem hiiaban panaszolkottac legyen erről lokan ez előttis.

Alber: de
Rofar: in
L. bene à
Zenone num.
18. c. de
quadr. præ-
scriptione.
Col. 6.

Albericus Doctor igy dogalya (dorgalya) Papanac fel fuualkodafat: Az Romai gyülekezetnek (vgymond) feiedelmi, az ő rauafz es fityesző melferfegeckel az időnece valtozafa szerezent, valtofztattac az ő vegezefeket, hol à birodalmat fellyebb magafztaluan, f-hol lassan lassan alab szallituan, időről időre. De mi vegre, hanem czac azert, hogy alattomban mindeneket, menyieket, földieket, lelkieket, es az ideig valokatis (az mint hiyac) laboc ala vetnenec, à mint nyiluan kerkednekis velle? Az Salisburgi Eberhart Erfekis, az Impe-

riombeli gyülefben, mint egy ket zaz negyuen öt
 efsztendőuel ez előt, így szollot volt oralafaban à
 mint Auentinus Ianos mondgya. Babyllonnac (vgy-
 mond(31.) az az Romanac) az papyai, czac ő magoc
 akarnac Vralzkodni, hozzaioc hasonlot el nem szen-
 uedhetnec, mind addig sem szünne meg, valamig
 mindeneket laboc ala nem tipornac, es az Isten
 templomaban nem ülne, f-fel nem emelkedne
 minden felet az felet, valami tiszteletic. Az kaz-
 dagfagnac ehfege, f-tiszteffeg kiuanafnac szomiu-
 faga kőfztőc olthatatlan. Mennel többet atz az
 mohon kiuanonac, annal többet kiuan, nyucz neki
 uyodat, f-az kezedet kjuannya &c. Az ki a szol-
 gaknac szolgaya volna az Vraknac Vra akar lenni,
 mintha Isten volna, &c. nagy dolgokat szol mintha
 Isten volna &c. Az törüenyeket el valtoztattya, az
 ő magayet meg erőfsiti, ferteztet, ragadoz, foszt,
 czalardkodic, f-öl, amaz el veszet ember, kit Anti-
 chriftufnac szoktanac hinya, kinec homlokán ily
 karomlo neu vagyón irua: ISTEN VAGIOC NEM
 VETKEZHETEM. Az Istenne egyházaban ül,
 f-nagy földön vralkodic szellel. Hactenus ille.

Иогы nebünteffen azért meg az Vr Isten, ef-
 fele hiuatalunc kiuül való karomlafokert. Oerőmeft
 nyuitana vgyan Isten nekűnc, az poganyokon való
 diadalmat, czac mijs Z. akaratyahoz szabnuc ma-
 gunkat, de valamig mind tanitoya halgatoya így
 Istent bszfzontyuc, mind addig sem leszen kiua-
 natos nyugodalmunc. Vay ki bodog varos az (mint
 az harmadic Friderikis mondotta) valamely az be-
 kefegnec ideyen, gondot vifel az hadakozafhoz
 való dolgokra. Vayki boldog az, ki az mas karan
 tud tanolni. Vayha mijs ez előt gondot vifeltűnc

Ioan: Auent:
 lib: 7.
 Annal:
 Anno 1554.
 edit: Ingol-
 fadij.

Ha ioc vol-
 nanc Istenis
 nem hadna.

volna magunkra, f-fel kereftüc volna romlafunknac okait, ki sockal iob állapotya volna most orfzagunknac. Immar most im Istenünkel sem be-keltünc meg: az hadakozashoz sem szinten vgy foptunc, mint kellenè, f-az ellenfegis, ha egy ezf-tendõben nemis, de masban nagy erõuel iõ reanc: Lassad ofztan Isten(32.)nelkül, mint fogfz velle szamot vetni. Igen ofztozunc vgyan az Erfekfegen, Pispõkfegeken, Apaturfagokon, Canonokfagokon, f igen haborgatyuc az Euangellomnac hirdetõit, de felec rayta, hogy ha kõzinkben iõ az Diuifor, kõnnyen meg ofztozhatunc velle, annya iut egyyikünknee benne, boszfzonczuc czac az Iftent. De legyen eleg most it ezt az titkon valo karomlafrul mondani, lassuc immar az niluan valotis mi legyen.

Az hamis ef-
küefertis
orfzagoc
pufztulnac.

Az niluan valo karomlaf ackor leszen, mikor vakmerõkeppen, minden büntetesnelkül es felelemnelkül, ellene iarunc az Isten paranczolatinae, mely most minden rendec kõzõt, mind tanitokban halgatokban felette igen el aradot, mint immar errõlis halliunc tanufagokat.

Ez fele karomlafoc, az Iftenec neuere valo hamis esküefec, atkozodafoc, szitkoc, es azokis kikrõl ide hatrab szolloc. Ezekertis mikor az Vr Iftenec haragya fel geried, mind kõzõnfegesen, f-mind refz fzerent, meg büntettetnec az emberec. Pelda rolla az Magyaroknac Varnanal lõt vefzedelmec: Mert midõn Lafzlo kiraly erõs esküueffel meg erõffittetet frigyet Amurathes ellen, Eugenius Papa ifztekelefebõl, Iulianus Cardinal intefe fzerent, fel bontotta volna, sokaknac tettzesec ellen, f-az ellenfeg földet kezdette volna pufztitani, Amurathes nagy veletlenül szemben szalla Lafzloual,

ötet mind nepeftől meg vere, magais ot vezze Lafzlo, az Cardinallal es foc io vitezeckel egyetemben, kie fegyuer, viz, rablag ehleg, es hideg miat foc ezeren el vezzenec, szent Marton nap eftin Anno Domini 1444. mikor meg Luther Marton ez vilagon sem vala: f-az vtannis igen fanyargata az Magyarokat Amurathes, az hüt meg szejefert, kit Isten sem szeret.

Iryac hogy az űtközeten Amurathes à frigy leuelet elő vette volna, es az eghre ki teriefztuen, nagy fel szoual ezt(33.) kialtotta volna: Ez (vgy mondot volt) Iesus Christus az frigy, mellyet en velem à te kereztyenid vetettenec, az te neuedre meg esküttene, az te neued alat fogadot hütöt meg szejte, fel bontottac, hitetlenül tegedet Isteneket meg tagattanac: Mostan azert ô Christus, ha te Isten vagy (à mint ôc mondgyac) kerlec tegedet, hogy az te bszzfuzagodat, es az enyimet torold meg, es azoknac kie meg à te szent neuedet meg nem ifmertec, mutald meg az meg szejte hütne büntetefet. Es ez szoc vtan verte volna meg az hütü szejte kereztyeneket: Kiucl meg bizonyodec, hogy az hamis esküefert meg rontattalfanac, es ellenfegec elöt kiffefbeget vallyanac az hütü meg szejte emberec, es karomlafert.

Ezent bizonyityac, Macedonianac Philep neuü kirallyanac, Milarcufnac, Moguntinomi Atto neuü Pispökne, Cleomenefne, Aiftulfufnac, Rodolphunac, Ottocarufnac, Burgundianac Janos neuü Hertzegene, Burghardus Erfekne, az Sichemitaknac Semeinec, Gaza varos beliekne, Vlrichufnac, es fokaknac többeknekis peldayoc, kiketis az Isten auagy az hamis esküefert, vagy az foc atkozo-

Bonfin: de-
cad: 3. lib. 6.
Chron: Phil:
lib: 5.

Pausan: in
Arcad:

Indic. 9. V.
46. 1. Reg.
2. V. 46.

dasert es karomlasert meg büntetet. Felő hogy az
 Az őrdöngőf- mi időnkbeli loc hamis esküueftis, szitkozodast,
 legis pufz- pantolodast, es atkozodastis meg ne bünteffe, va-
 titast hoz. lami közönfegees romlaffal.

Exod. 9. V. Az őrdöngőfőc, varafloc, boszorkanyoc, babo-
 11. Leuit. nafoc, es hozzaioe hafonlokis czac boszfzontyac
 19. V. 31. az Iftent, es miert hogy az tizt viselőc őket nem
 Deut. 18. V. büntetic, felő hogy közönfegefen ne bünteffen Ift-
 10 1 Sam. az Iftent, es miert hogy az tizt viselőc őket nem
 28 V. 19. büntetic, felő hogy közönfegefen ne bünteffen Ift-
 2. Par. 33. ten erettekis: Mert ezeketis igen vtallya az Iften-
 V. 11. Paul. nec lelke, mint az irasbol meg tettzie: f-nem is
 Diac: hadgya büntetefnelkül, ha lattya az büntetefben
 valo restfegünk, hanem ő maga kezdi meg bün-
 tetni, mint Saulnac, Manaffefnec, az Pergamenu-
 foknac, Faustus Janos(34.)nac, hatodic Alexander Pa-
 panac, Mafodic Syluefternec, ftőbeknekis peldaioc
 bizonyitya.

Az innep tö- Mit mondgyac immar az innep törefről? Erőf-
 refis pufz- fen meg paranczolta vgyan Isten, hogy az szom-
 titast hoz. batot meg illyuc, mint imez helyekből meg tettzie

Num. 15. V. Deut. 5. v. 12. Ezech. 20. v. 12.) f-megis bün-
 34. tette annac meg nem szentelőit, mind az altal im
 femmi meg illese, femmi böczülleti, nintfen köfz-
 tüne az innep napoknac, vgyan nintlis penig
 fenkiis ki az innep töröket meg bünteffe, ackor
 minden büntetefnelkül fokadalmafkodunc, vende-

Exod. 20. V. gesfkedünc, szolgainknac, szolgaloinknac, es oktalan
 10. barmainknac sem adgyuc meg, azt az nyugodal-
 mat, mellyet Isten paranczolt: ackor Registromot
 hanyunc, adoffagot fzedünc, es több tilalmas dol-
 gokatis czelekefzünc: ackor farafztyuc, royuc iob-
 baginkat, fzőlő, buza latni megyünc, földes Vrhoz,
 vduarbirohoz megyünk, f-azoc miat az Isteni szol-

galatot minden büntetefnelkül el mulattyuc. Hogy ne bünteffen azert meg Isten ez loc gonoffagert?

Halhatza mit paranczol Isten Moyfesnec az innep törökről, az ki (vgymond) meg ferteszteni à Exod. 31. V. szombatot halalnac halalauual hallyon meg: az ki ^{14.} Ier. 17. V. valami munkat teszen ő rayta, meg őletteffec. ^{26.}

Ieremias Prophetanalis azt mondgya az Vr, hogy ha terhet nem hordanac ki f-be szombaton az Ierufalem kapuyan, f-rayta dolgot nem tesznec semmitis, tehat kiralyoc, es feiedelmec iarnac ki f-be az ő kapuin, f-nem fogyatkozik meg lakofoktol az varos, de ha szot nem fogadnac, tüzet gyut az ő kapui közt, ki meg emeszti az ő hazokat, es nem alofzic meg. Helyen helyen penig Isten az Ezech. 20. V. 23. & innep törököt, dragafaggal, dög halallal, haddal, 22. V. 15. pufztafaggal, es rabfaggalis fenyegeti, f-azt mondgya, hogy ackor meg illi az föld az ő ünnep na- Amos. 8. V. 8. pit, az ő pufz(35.)tafaganac minden napiban, mikor Thren. 2. V. 7. őc az ellensegnee földön lesznec, ackor meg nyugfzic az föld, mert mikor őc ot lakofztanac ackor az ő innepeken meg nem nyughatot volna.

No nem czoda tehat hogy most is latunc affele pufzta helyeket, mellyec valaha io bor, buza termő földec, ekes varofoc, draga szep palotac voltanac, mostan penig immar vadac lako helyec, mert ha nem akaryac az emberec az innep törököt meg büntetni, nem feledi el Isten à bünteteft. Cornelius Tacitus azt irya, hogy ha valamely szolga regenten vafarnap dolgozni talaltatot, meg palczaztatot: ha penig valamely szabad ember dolgozni talaltatot rayta, meg intettec vgyan haromszor rolla, de ha semmit sem fogot, f-negyedfzeris dolgon kaptac, tehat minden marhayanac el vesztette

harmad refzet, f-ő magais szam kivettetet. Az Ba-
uaroc ha kit ket louon szekeren menni talaltac
vafarnap, edgyik louat el vontac, de ha ki kezi-
munkat töt, f-meg intettetuen el nem hatta, iob
kezet eluefztette. Hafonlo töruent szabot volt az
Frantzuzoknac Carolus Magnusis. De mi nallunc
lam vgyan femmi büntetefe nintfen.

Az Isten ige-
ienc meg
vtalafaertis
rontatunc.
Hebr. 2. V.
2.

Nagy gonoffag azis kősztünc, hogy az Isten
igeyenec femmi böczülleti nintfen: es helye varo-
linkban, faluinkban, maga melly igen bannya
Isten azt, loc romlasoc tanithattanac volna mar
meg reya, ha szemeinket fel nitottuc volna. Bizo-
nyara ha semmi engedetlenfeg büntetefnelkül nem
marad, hat ezt sem szenuedi el Isten. Nints tifz-
teffege sem feiedelmec, Vrac, nemefec, sem kőffeg
közöt, fokan mint egy czuf befzeddel, vgy iatzo-
doznac velle, fokan varofokba faluikban czac
szallaft sem adnac neki, kőuetuen ebben à Betle-
hembeliekneec halaadatlanfagokat, főt öldőzie, ker-
getic, tőmletzezie es haborgatyac(36.) annac hirdetőt,
es szeretettel veuđit, de felec rayta, hogy mint az
regi meg nem böczüllđit meg oftorozta, igy ezeket
sem hadgya büntetefnelkül Isten.

Ezec ellen loc fenyegetefi vadnac az Vr Isten-
nec, mind az ő f-mind Vy testamentomban: Az
ti hazatoc pufzta lefzen, el vetlec titōket az en
fzinem elől: mely mondaft Vrunkis elđ hoz az ő
igeienec es hirdetōineec haborgatoi ellen, ime (vgy-
mond) pufztan hagyattatic tinektec, az ti hazatoc:
mond Z. Daudis az Vr Chriftus meg vtaloyi el-
len, pufzta legyen az ő lako helyec, es ne legyen
kineec rayta lakozni, mint szinte Moyfefnelis, hogy
igy szol az Vr. Hazat eppitefz, es nem lakol

Iffa: 8. V.
20. & 28.
V. 7. 4.
Efd. 1. V.
30. Matt.
23. V. 38:
Pfal. 69. V.
30. Acto. 1.
V. 20.
Deut. 28. V.
30.

benne, fzolót plantalfz, f nem ifzol à boraban &c. Fiaid es leanyid idegen nepnec adattaffnac vgyan fzemeid elôt, az te földed gyümölcszet, es minden munkadat ifmeretlen nep egye meg &c.

Rettenetes büntetes ez, mert minden külfö bün-
tetefeket be foglal, hadat, romlast, pufztafagot,
ehfeget, dragafagot fzükleget, fzegegyfeget, farat-
fagot. nyughatatlanfagot. gyalazatot, rabfagot, es
minden nyomorufagot. Mely büntetést à Sido nem-
zetfeg el nem kerülhete, hanem mint az Vr meg
iövendöle feyeken telec. Vgy iara Roma varofais,
azis midön az Iften igeiet nem böczülne, fôt az
kereszttyeneket öldözne, am az Vr Iftenis fizetni
kezde neki, mert 139. elztendö forgalaban het iz-
ben adatec ellenfeg kezeben, az Vifigothufoc, van-
daloc, Herulofoc, Oltrogothufoc, oly fzörnnyü rab-
last, es pufztafagot töttenec benne, hogy minden
ekeffeget Romanac femmie töttec volt, kiczint na-
gyot mind egy arant fzablyara hantanac.

Nem oknelkül mondgya tehat Z. Lukats, hogy
az czeledes ember meg haragut legyen az hiuata-
lofokra halaadatlanfagokert, es el külduen, mond
Z. Matthe, az ô(37.) feregit, meg ölete azokat az gyil-
kofokat es az ô varofokat fel gyuta. Meg tanitnac
ezec à mi idönkbeli nyomorufagoknac okaira, holot
ennyi fanyarufag fzorongaffon bennünket: de mit
czelekedheffec egyebet Iften, ha az öruendetes
Euangeliomnac izenetet, gyüldölic. meg vetic, es
haborgatyac, hanem azt à mit az bölez mond.
Miert hogy hiualac, f nem akaratoc, ki nyutam
az en kezemet, es nem vala, ki rea tekintene:
meg vtalatoc minden en tanczomat, es az en dor-
galafomat meg vetetec: Enis neuetec à ti vesze-

Luc. 19. V.
43.

Luc. 14. V.
21. Matth.
22. V. 7.

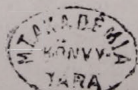
Prouerb. 1.
V. 24.

delmeteken, es czufollac mikor reyatoc iő az, à mitől feltec vala: Mikor el iőuend az hertelen valo nyomorufag, es az vezedelem, mint valami fzel vez, mikor reatoc iő az infeg es Sanyarufag. Ackoron fegitfegül hinac engemet, es nem halgatom meg, reggel kel nec fel f-nem talalna meg engemet.

Az tanitok
haborgata-
fokertis
romlik or-
szagunc.

Lehetetlen dolog azert, hogy az Isten igeyenec meg vtalasa, es annac hirdetőinec haborgattatafoc, vtolfo vezedelmet es romlast ne szerezzen: ezt bizonyitya Ifaiafnac imillyen mondafa: Ifa: 6. v. 11. midőn az Propheta kerdene, meddig volna tartando amaz vakfag, felel az Isten: mind addig, valamig el nem pufztulnac az varofoc, vgy hogy fenki lakofa ne legyen, az hazakban egy ember fe legyen, f-az földis Pufztaua legien. Nagy mezsfze földre küldi penig az Vr az embereket, es nagy pufztafag lefzen ez földön. Mely az Sido nemzetfeleg beis telec.

Es az mit az Sidoc szenuettec, vgyan azont eleitől fogua többennis fokan szenuettec. Az elfő időben, foc gonoffag vala vgyan az emberec között, de főkeppen szinten ackor geriesztec fel Istent, az őzön vizzel valo büntetefre, mikor Noet az igafagnac hirdetőyet meg vtalac: Az Aegyptusbeliekis (noha mar regen vezedelmet erdemlettec volna mertekletlenfegec miat) vegre szinten ackor ve(38.)re meg Isten, mikor az ő Z. ferege ellen tamattanac vala fel. Es ha amaz nagy Monarchiakat el nezuc, tudni illie az Assyriait, Babyloniait, Perfiait, es Görögöt, vgy talallyuc, hogy ez birodalmoknakis, az Isten Anyafzentegy hazanac haborgatafa, es Z. igeienec meg vetefe volt vezedelmeknec oka. Az mi időnkbeli romlafokis azont bizonyityac.



Gondollyuc meg ezokaert, mely nagyra böczüllye Isten az ő igeyet es hiueit, es kiualtkepen à Sidoknac orzagoftol valo el pufztulafokbol Luc: 13. V. 5
 tanollyuc meg, hogy mijs minnyaian mind orzagoftol el vefzünc, ha meg nem terünc, f-az Isten igeienec szallast nem adunc, f-nem böczüllyü: Ro: 11. V. 12. Pfal. 7. V. 13.
 mert ha Isten az ő tulaidon nepenec nem keduezet, bizony minekünc poganyoknac sem keduez. Mert mostis ki vonua tartya eles kargyat, meg huzta kez iyat, es el aranyozta nyilat, meg mostis ki nyugua tartya karyat, f-felő hogy el ne vaghion Ifa: 10. V. 4.
 velle.

Vayha meg gondolnac ezt az Papa feregeben valoc, niluan ezekben uehetnec hogy az Euangelionnac hirdetőyi ellen, nem kellene illyen igen elefitenec kardgyokat. De mennel inkab fenic ellenünc fogokat, annal közelb hozzac az vefzedelmet feiekre. Igen haborgatyac vgyan az keresztyeneket, mind az tanitokat f-mind az halgatokat, tömletzezie, birfagollyac, szamki vetie es kergetic őket, igen akarnac vgyan, hogy az igaz keresztyeneknec valamenyin vadnac, czac egy nyakoc volna, hogy egy czapasban, minnyaiunknac nyakunkat szakaszthatnac, igen furyac vgyan ellenünc az köüet, eröffen tanaczkozna, mint fogyathaffnac el, Pfal. 2. V. 4.
 de az ki az magoffagban lakozie, czac neueti es czufollya az ő halzontalan vegezefeket, f-fegyüert elefittet ellenec.

Igy orzagunkat meg nem szabadityuc, ha mas keppen nem fogunc hozza, mert maganac as az vermet, valaki(39.) az Isten igeie tiztelőinec halot vet. Igen feltem őket, vgy ne iaryanac, mint amaz fel füualkodot Aman, ki Mardocheusnak czinal- Eth: 3. V. 10.

tata az akasztó fat, de maga ő magát kötve fel
 reya. Holophernefis el akarya vala rontani a ke-
 refztyeneket, de am maganac es taboranac tön
 kart velle. Nehez az őszton ellen rugodozni: mert
 Iudith. 13. oly szegedetneec es botrankozafnac köue az Vr
 V. 9. & V. 5. 15. Acto. Christus ki meg rontya, es meg törri azokat, az
 9. V. 5. Ila. kikre efic. No lassatoc czac köuer nyaku Pap Vrac,
 8. V. 15. Matt. 23. haborgassatoc czac az kerefztyeneket, talam hama-
 V. 44. rab el vesztitec az gonofzul poklul hozzatoc ko-
 poritot Vrasagot, de az Isten igeye meg marad
 mind öröcke, az poganyoc közöttis hatalmas Isten
 azt meg tartani, de ti fokot alab hattoc az gögöf-
 fegben, ha arra kel az dolog.

O verben telhetetlen emberek, ha oly igen
 szomiuhozzatoc az verontast, miért nem forditya-
 toc fegyuerteket az Poganyoc ellen, s-hadnatoc
 beket az kerefztyeneknec? Hiszem iob volna szom-
 iusagtokat, az Pogany vereuel meg oltani, hogy
 sem mint az igaz kerefztyenekeuel. Ezert adgyone
 Isten io szerenczet? Lam meg a Poganyoc sem
 czelekednec ily nagy kegyetlenfeget, az kösztöc
 lakos kerefztyeneckel, mert erőszackal nem ken-
 szeritic őket Töröcke lenni, s ha ki Töröcke nem
 leszenis, czac szolgallyon fizessen nekic, nem ölic
 meg erette, nem birsagollyac, nem tömletzezie: söt
 a mely hadat ellenüne tartnakis, nem az hütert
 el annyera, mint az birodalomert tartyac: mert
 ha czac az hütert hadakoznanac uelünc, czac egy
 kerefztyen sem maradhatna birodalmokban, holot
 it ha lehetne, mind nyakokat szakasztanac a ke-
 refztyieneknec az Papista Vrac.

Ezt ha az Töröc czelekedne, czoda nem volna,
 de hogy igy mi magunc rontyuc magunkat, az

ezodalatos nagy dolog. Az ellenfeg ellen, erős férfiac kellettne, de ha az(40.) köfztünc lakozo kerelftyenec veret ily igen fzomiuhozzuc, hol tefzünc fzeret, az io vitezekre? Talam az idegen nemzet vefzen nekünc orfzagot? Io vgyan á külfö legitfegis io rend tartaffal, de ha ő magoc el pufztitnac, hafzontalan. Az hon valo volna tehat hafznofb az tauol valonal, f-azert kellene, az kerelftyen vertöl otalmaskodnunc. Mert az embert fel mezarlani, nem nagy dolog, azt czac az pokis meg czelekedheti, de eletet adhatni czac Iftene. .

Nem kellene tehat az hütert az embereket el vefzteni, mert az ellene vagon az Vr parantfolatyanac, ki nem azt monda hogy à ki az Euan geliomot nem vefzi, azt ölyyed, vagyad, birfagold tömletzezd, főt maft paranczola (Matth: 5. v. 44. & 10. v. 14. Actor: 13. v. 51. Matth. 13. v. 30. Gal. 6 v. 1. Tic: 3. v. 10.) hanem laffan laffan az Iften igeieböl egytzeris mafzoris, az idueffegnee vtara kellene őket tanítani, ha kie el teuelyettec volnais. Hat miért oltalmazzac à Pap Vrac fegyuerrel meltofagakat, es emberi talalmanyokat? hizsem ha oly igen keduefec azoc Iften elöt, az Z. iras volna az ő fegyuerec, abbol kellene hadakoznioc, mint az Apoftolokis hogy vgy czelekettenec (Actor: 6. v. 10. & 9. v. 20. & 15. v. 5. & 18. v. 28.) mit rettegnee tehat oly igen? mit oltalmazzac foc talalmanyokat külfö fegyuerrel? mit feltic maguafzakadafat? Talam nincz Iftenne modgya benne, mint meg oltalmazhaffa, ha oly igen kedueli fok emberi fzerzefeket? O ketfegben efet emberec. Nem meric fzegeenyec, Iftenre bizni magokat, mert latyac elötte minden talalmanyo-

Az hitert
nem kellene
egimafst fel
mefzarolni.

Palin: lib. 10. kat hazzontalannac lenni: meg tanoltac azert Cle-
 Act. 5. V. mens attyoktol, hogy ha külfő fegyuerrel nem
 38. otalmaztatic dolgoc, miert hogy czac emberi fzer-
 zes, czak hamar el bomol es femmiue leszen.

Az mifet bir- It azokat fem halgathatom el, kie birfag alatt
 fagal vetik haytyac az embereket az misere, meg tiltyac penig
 az emberekre az Papifac. az Isten igeye(41.) halgatafatol, kőuetic ezbennis, az
 regi Baluanyozokot kikis bünteteffel eröltettec az
 keresztyeneket valami Isten ellen valo dologra,
 mint Daniel bizonyitya (Dani: 3. v. 6. & 6. v.
 7.) Vallyon Vruc hol, mikor f-kire hanta birfag-
 gal valaha tanitafat? vagy az Apoftoloc? ezek
 penig, mint egy büdős bort tarka mifeyec halga-
 tafat, nem altallyac az emberekre birfaggal vetni:
 maga annyit ert à köffeg hozza, mint az tyic az
 regehez, f-megis az idegen nyelüre kenfzeritic

1. Cor. 14. őket, Z. Pal tettzele ellen, ki hazzontalannac
 V. 18 19. mondgya effele nyeluen valo szollast, mellyet az
 mafic nem erthet, noha hallya. Az hüt Isten aian-
 deka, emberi erő azt nem adhatya, fem az kepek-
 től, fem az tarka mifeből őtet meg nem tanol-
 hatni, hanem az Isten igeyenec hallafabol azt

Rom. 10. V. mondgya Z. Pal.
 17.

Ne öldőzzüc, tehat ne haborgaffuc, ne tőmle-
 tzezzüc, es ne birfagollyuc az Euangelicufokat,
 hanem hadgyunc beket nekiec, hizem ha ember-
 től vagyon tudomanyoc el bomol, de ha Iftentől
 vagyon el nem fogyathatyuc, *mert ha Isten ellen
 Act. 5. V. 39. kezdünc eckepen tufakodni, szinte vgy iarunc,
 mint az regi keresztyeneknec haborgatoyi, es az
 Isten igeyenec meg nem böczüllőyi iartanac. Igaz
 az Isten fo ha nem szenuette büntetefnelkül az ő
 igeyenec meg vtalafat, es annac hirdetőyinec ha-

borufagokat, mint ezec niluan vadnac az felső mondafokból, iob ertelemnec okaert ha többet akarísz rolla hallani, forgasí elmedben imez pel-dakat.

Zacharias nagy batorfaggal feddi Ioast az Baluaniozafert, es inti az meg terefre, de nem lón^{2. Par: 24}
 helye Ioafnal az Isten mondanac, főt annac kő-
 uetetis Zachariaft agyon verec kőuel, kiert az egesz
 Iudat meg vere Isten, mert Izantalan fokafagot
 ada bünteteful az Syriaiaic kezekben. Az Sidoknac
 Thalmud hiftoriaiokból penig, azt mondgya(42.) Rabbi
 Iehofua, hogy Nabuchodozornac fő hadnagya Ne-
 buzaradan, ket zaz tizen egy ezert vagot volna le,
 az Sidokban, az Hierufalemi vőlgyben: az varos
 keritefen belől penig, kilentzuen negy ezeret, miert
 hogy Isten bosíszut akart allani Zachariafert, ki-
 nec vere, mind az napigis mint egy forro fazek-
 ból: fel forrot volna az földből.

Antiochus Epiphaneft, az Sido keresztyeneken
 tőt kegyetlenfegert ifzonyu bel fayaffal, nepenec^{2 Mach: 9.}
 fzegyen vallafual, rothadaffal, el fzenuedhetetlen
 büdőffeggel vere meg Isten, vegre az őnnőn teste-
 ben termet fergeckel, az tetueckel etete meg, mint
 szinten, amaz kegyetlen Herodes Afcalonitatis, ki^{Iofep. lib. 2.}
 foc apro gyermeket őletet vala meg Bethlehem
 tayan. Es Arnolphus Czafzartis, kiis az egyhazi
 embereket haborgatya vala, az fergeckel emefztete
 meg. Herodes Antipafis (ki keresztelő Z. Ianofnac
 feyet vetette vala) am nagy fanyarufagban fzam-
 kiuetefben hala meg. Herodes Agrippa penig (ki
 Z. Iakabnac feyet vetete, ès Z. Petert az tőmletz-
 ben tetete) Antiochus vtan menuen az fergec
 gyomraban temettetec. Aftiages kiralyis, mind á

V. 23.

V. 9.

de bel. Ind:
 & li: 18.
 Antiquit.
 Chron: Phil:
 lib: 4.
 Iofep. li. 13.
 c. 9. Antiq.
 Act: 12. V.
 23.

Euseb: lib: 2. cap. 10. Baluaniozo Papockal, f-zörnnyen meg fanyargattata-
nac az őrdögöktől, f-rutol vezzenec, vgy fizetec
meg Z. Bertalan halalat. Igy iara Egeafis, ki szent
Andraft fel fezzittette vala.

Chro: Phil: lib. 3. Eu- feb. lib: 3. c. 13. Orofi: li. 7. c. 12. Domitius Nero, Domitianus Czafzar, es Traia-
nus, loc kereztyen vert ontanac ki, Z. Pal Z.
Peter meg őlettetenece, de mindeniket meg ronta
Iften erette, Nero ő maga meg őle magat, nepeis
el hafonlec tölle, Domitianus szolgaitol őlettetec
meg: Traianus penig az rettenetes föld indulas
miat, loc varofat vezzte el, és szantalan nepet, ő
magais vegre rut halallal, vezze el. Antoninust, es
Lucius Verust, az kereztyenek haborgatafaert,
olasz orzagogot, es loc tartományokat, oly ifzonyu
dög halalal fanyar(43.)gata, hogy loc varos és falu
maradot és lőt legyen miatta puztaua, és erdőue
lakofnelkül, f-az Romay tabortis imit amot meg
emefzte, Smyrna varofis az vtan nem loc időre,
à föld indulas miat el romla. Lucius Septimius
Seuerufis az kereztyenec haborgattatafokert loc
fele hadi zur-zauart kostoluan, vegre ketfegeben
efuen hala meg.

Hafonlokeppen az több kegyetleneketis, minden-
kor meg büntette Iften, az ő Z. igeyenec meg
vtalafaert, és hiueinece haborgatafaert, mint niluan
lefzen ez, ha meg gondollyuc, mint iartanac ezec:
Maximinus Thrax, Aurelianus, Diocletianus, Gale-
rius Maximinus, Iulianus Apoftata, Vigellius Sa-
turninus, Claudius Herminianus, Seuerus, és Va-
letianus Czafzar, Valens, Genferic, Honoricus,
Anastafius Dicorus, Leo Pietauenfis, f többennis
fokan, kiket f-zörnnyükeppen meg büntetet Iften.

Euseb: li. 7. c. 21. & Hol dög halallal, hol föld indulással f-hol ellenfeggel

fanyargatta Isten az orszagokat, az ő igeyenec ha-
borgatafaert, lafd meg rolla, Eusebiust s-Theodo-
retust &c.

22. Theod:
lib: 4. cap:
4. Cent: 4.
c. 3. Soz:
lib:3. cap.6.

Nehol penig orzagoftol, taboroftolis elvezttette
őket, mint az Z. irasbeli peldac kiuül, meg tettzie
ezeknec Hiftoriaiokbolis, vgy mint Deciusnac, Va-
lerianusnac, Maxentiusnac, Valensnac, Seuerusnac,
Constantiusnac, Liciniusnac, Constantinus Copro-
nymusnac, Constanfnac, Attilanac, Bajazethesnac,
Chrammusnac, Chofroefnac, az Saracenusfoknac, à
Normannusfoknac, Danianac Regnerus Kiralyanac,
s-többeknekis peldaiokbol, kiket az Vr Isten az ő
igeieiert és hiueiert, mind magokat, s mind tabo-
rokat semmiue tötte, ellenfegec elöt, s nemellyeket
keferü rabfagrais adot benne. Igy fizette meg
Isten nekic à kerelztyenec vereket.

Igen felec azert rayta, hogy az mostaniaknac
sem szenuedi el büntetefnelkül, verzfzomiuhozafok-
kat, hanem meg(44.) ronttya és kiffebbiti őket, minden
tartomanyockal egyetemben. Mert el annyera el
aradot kegyetlenfegec, hogy im minden fele te-
uelygeft el szenuedhetnec tartomanyokban, czac
az Euangeliomi tudomant nem, de nem kefie az
Isten, maid ki kereli az ő hiueinec gyilkofit, s-ver-
rel meg tölti torkokat. Vallyons mit hafznananac
azoc, az kerelztyen tanitoc ki üzettetefeckel, kie
őket az ő iofzagokbol ki üzec? Azt hogy az Vr
Isten őketis, nem loc idöre meg fofzta iobbagyok-
tol azokban az helyekben, mellyekből az igaz ta-
nitokat ki kergettec vala, és az ellenfeget közelb
hoza. Az Matyus földén löt rablas, és Geretzhez
az Töröknecc közelb szallafa, io bizonfag rolla.
Ezent varhatyac feyekre, valakie az Isten Anya-

szentegyhaza ellen agyarkodnac. Mellettünc az Iften oftora à Poganfag, ha paranczol neki, orzagoftol el pufztit bennünket. Ha fereget el inditya, az menyei felfeg czac akarmi erőtlen alattalis, meg rontya ellenfegit. Hadgyatoc beket tehat az Vr Iefus hiueinec, f-iobban lefzen dolgotoc.

Pufztit az Touaba ezèrtis boczatya reanc Iften ez foc
 szüleknc romlaft, mert fokan szüleyeket nem tífztelic, nem
 meg nem taplallyac, fõt atkozpac, fzialmazzac, meg veric,
 tífztelefeis. 1. f-nemellyec megis õlic õket, mint amaz atkozot
 Liu: lib: 1. f-nemellyec megis õlic õket, mint amaz atkozot
 Quid: 6. Tullia, kirõl irnac Liuius ès Ouidius: illyen vala
 Faft: Exod. Malleolus, Nero, Mithridates, Nicomedes ès fokan
 20. V. 12. Tullia, kirõl irnac Liuius ès Ouidius: illyen vala
 Malleolus, Nero, Mithridates, Nicomedes ès fokan
 többennis: mert az Iften azokat tefzi nyomoffa ez
 földõn, kie az õ szüleieket tífztelic, fzauokat meg
 fogadgyac, mint Iaphetnek, Semnec, Abrahamnac,
 Ifaaknac, Iakobnac, Iofephnac, Daidnac, Samuel-
 nec, Tobiafnac, Saranac, ès Sufannanac peldaicoc
 meg mutattya: Azokat penig meg rontya, gya-
 korta Vrafagoktol, orzagoftol meg fofztya, es ta-
 boroftol el vefzti, valakie szüleieket nem bõczüllic.
 Bizonfag errõl, Noenac kiffebic fia Cham, ki miert
 Gen: 9. V. 25. hogy atyat meg czufola, minden ma(46.)radekiual meg
 atkofztatec, ès fzolgaknac fzolgaiaua tetetec.

Ezent bizonyitya Ruben peldayais, ki mind az
 Ge: 49. V. 4. aiandekot, f-mind az birodalmat el vefzte, hogy
 az õ attyanac agyat meg nem tífztele. Abfolonis
 mint iara iol tudgyatoc. Az Heli Pap fiainac fzo
 fogadatlanfagokat, elõfzõr nagy ehfeg es dragafag
 kõuete: az vtan az Philiftaeufoc nagy haddal in-
 2. Sam: 18. duluan, õ magokatis meg õlec, f-vnokaibannis foc
 V. 14. ideig oftoroztatec, az hartzonnis 30 ezeren hulla-
 1. Sam: 4. V. 11. nac el. Ide valo Adramelechnec, Sarafarnac, Selim

Czafzarnac, Carolus Craffufnac, az ötödik Henrik-
nec, és Adolphusnak is peldaioc.

Az mit penig mondec, az fzüleieknek nem tífz-
telöknek büntetefekről, azont mondom azokrolis,
kie az nallaknal idősb ven embereket, feiedelme-
ket, földes Vrokat, nem böczüllic meg, őket el
arollyac, ellenec fegyuert fognac, és minden bofz-
szufaggal illetic őket, mert ezekis minemü romlaft
hozzanac reanc, az Ephraimitaknac romlafoc bi-
zonfagat tetzen rolla, kikben Iephta 42. ezeret
vagata le, az reya valo fel tamadafert. Chore,
Dathan, és Abiron peldaiokis ide valo, az vellec
eggyet ertő 250. ferfiackal, kiket az föld felefegeftől,
gyermekeftől, fzolgaftol és minden marhaftol el
nyele, és eleuenen polokra (igy!) boczata: f-meg
annac felette az kie mas nap Moyfes és Aaron
ellen zugolodnac vala, fzingen azokbannis tizen
negy ezer f-het zaz embert veszte el Iften, azokon
kiüül kik Choreual el vesztenec vala.

Az Part ütfe-
nekis pufz-
tafag az
veghe.

Iud: 12. V.
6. Num. 16.
V. 32.

Effele romlaft hoz, am az part ütes, és az tífzt
vifelöc ellen valo fel tamadas: mint ez immar
czac az mi orfzagunkban löt, foc veszedelmekbölis,
elegge meg tettezic, ha meg oluaffuc az Hiftoria-
kat. Fel talallyuc könnyen, mely nagy romlaft és
ver ontaft, zerzetlegyen orfzagunkban, (46.) az polgari
hadnac feiedelme ellen valo fel tamadasa: és part
ütese, czac az egy fekete hadis, az Mattyas kiraly
ellen valo fel tamadafoc: és az Vrac közöt valo
foc vizfza vonyafokis eleg bizonfagot tetznecc erről.

Ez part ütes, es fel tamadas lön oka, hogy az
Moyfes, és Aaron ellen zugolodoc, az igeretnec
földere be nem mehetenec, hanem hol egytzer
f-hol mafzor mind el veszenec, Caleből és Iofue-

Num: 14. V.

30. 1. Reg: tol meg valua: mint Isten meg monta vala. Ezert
2. V. 34.

őlete meg Salomon azokat, kik az ő attya David ellen partokodoc voltanac. Afele part ütes, és egy maf ellen valo fel tamadas miat hulla el

Eufeb: lib: Claudius ideieben, Hufuet napian, amaz 30. ezer
2. c. 18. &
lib. 4. c. 7.

ember, Ierufalemben: Traianus ideiebennis 40. ezer ember nec ontata ki veret az partokodas: Ben Cochabnac part ütese, rettenetes ver ontast zerze, mert ez midõn Iudaeaban õtuen Castelt, 980 falut foglalt volna el, Bethoron varost meg erõsítette volna, f-abbol mind az Romaiaknac f-mind az kõrnyûl valo fozmfzed nemzetsegek nec (mint egy Suehla Cofztolyanbol) nagy karokat tenne, Adrianus, az varost reya meg szalla, mellyet harom efztendõ, f-hat holnap el muluan, meg võn, az part ütõ is ot vesze, õtfzõr valo zaz ezer emberis vagatec le, f-meg penig azokat meg nem szamlalhatac, kie dõg és ehleg miat el vesztene.

Ro: 13. V. 2.

Ez hafzna az part ütes nec, mert valaki Magiftratufa ellen fel tamad, Isten rendelete ellen tamad, mellyet sokszor kõzõnfeget romlasoc kõuet nec. Az Romai kõffeg, mely fzõrnyen romlot legyen, az vizhalkodo polgaroc miat sokszor, Liuius eleget ir rolla, bizonyityac Catilinanac Iuliusnac, Pompeiufnac, Gabanac, Othonac, Vitelliufnac és amaz harmintz vezerek nec peldaioc kie Valerianus és Galienuf ideiekben, magoc kõzõt tufakoduan, igen meg erõtlenitec az birodalmot. Illyen romlas hozo part ütes(47.) volt, it Europaban, à parasztfagnac fel tamadasa azis mely lõt Anno 1525. Nemet orzagan, soc Varosnac, falunac, egyhazi, külfõ, és polgari rend nec soc Clastromoknac, erõs varosoknac, varaknac, Castelyoknac, faluknac, romlafara, mely miat czac Nemet orzaganbannis veszet zaz ezer pa-

rafztfag el. De laffuc immar az tőb Iften ellen
valo külfő karomlafokatis.

It immar az rend kivanya hogy az artatlan
verneç kiontafarol, kegyetlenfeqről, ver szomiuhozafrol,
haragrol, giülőfeqről, ès irigyfeqről, f-azok-
nac büntetefiről, rőuideden emlekezetet tegyec.
Mert ezekis miczoda kőzönfegeç romlafra adgyanaç.
okot, ès minemü vefzedelmeket hozzanac az em-
berekre, foc Hiftoriakbol megtettzie, mind a Z.
irafbol, f-mind az bőlezeç irafokbol: ès hogy rő-
uidfegneç okaert el hadgyam Caint, amaz Amale-
citeft ki Sault meg őle, Daudot, Abfolont, Ioabot,
Iezabelt, Hamant, Cambyfeft, Artabanuft, Achil-
left, Photinuft, Caius Caligulat, Tyberiuft, Cara-
callat, Heliogabaluft, Cafiuft, Brutuft, Artaxerxeft,
Syllat, hetedic Gergely Papat, hetedic Innocen-
tiuft, nioltzadic Bonifaciuft, hatodic Alexandert,
nioltzadic Celement ès fokakat tőbbeketis, czac
imez egy nehany peldakbolis nyiluan lefzen:

Abimelech az ő maga veret, hetuen attyafiat,
kicckel egy vala, mind meg őle, ès három egefz
efztendeig, nagy egyenetlenfeget, foc nyuzaft, ès
ver ontaft tőn az polgarokon vegre midőn Thebes
varoft meg fzallotta volna, nagy fzegyent valla
mind taboroftol, f-ő magais egy afzfzonyallat miat
halalos febben efuen, veget vete foc ver ontafa-
nac. Saulis az foc ver ontaft ezzel fizete meg,
hogy az Philiftaeufoktol meg győzettetuen, tabo-
ratis ot vefzte, mind magauat, f-három fiaiuat
Ionathaffal, Aminadabal ès Melchifuaual egyetem-
ben. Antiochus ifzonyu ver ontaft te(48.)fzen vala, ès
pufztafagot à Sidokon, de am vegre tabora foc
fzegyent valla, mind Gorgias f-mind Lyfias alatt,

Az foc gil-
koffagokertis
faniargat az
Iften.

Iudic: 9. V.
33.

1. Sam: 31.
V. 3.

1. Mach: 4.
V. 14. & c.
6. V. 16.

vegre midőn Elymaist vitatna ő magais, nagy szomorufaggal futua szalada mind taborostol, és idegen földön loc szerenczetlenül valo banatyaban halalos betegfebben efec: az fiais meg fizete loc verontafat. Arataxerxes Ochufis mind orszagat, f-mind eletet el vezte loc kegyetlenfegeiert. Attyagefis, à mint Herodotus irya, gyilkoffagat ezzel fizete meg, hogy Cyruftol meg giózzetteten, orszagatolis meg fozztatec. Ptolemaeufig ezert vezte el taborat Alexandrianal. Theodotus sem iara szebben.

Mit mondgyac Aulus Vitellius felől? gyönyörűfegnec tartya vala ez, ha kit elötte meg ölettetni lat vala, mind szegent, bodogot egy arant öldöz vala, de nem loc időre, meg gyózzettetec, és fogfagban efuen, nyakon kötue, keze hatra kötuen, az nepnec czodayara fél mezeitelen hordoztatec szellel, és gyalazatos halallal meg öletteten, az Tyberifbe vettetec. Mithridates Kiraly szörnnyü verontaft tetzen vala, czac egy napis szellel Afiaban 80. ezeret vagata le az Romaiakban, de vegre büntetefül az maga fia tamada reya, haddal, és vndokul vezte el kegyetlenfegeiert. Maximinus mind fiaftol az kegyetlenfegert ölettetec meg: midőn Aquileia alat volna taborban, és nagy ehfeg volna taboraban. Soc verben asztatta vala meg fegyueret Cassander, de vegre mind taborostol Afiabol futua szalada, f-maradekibannis fokaig büntettetec: így iara Suadopolcufis, Adonibezekis. Sifarat és Holopherneft, aszfzony emberec ölec meg, és summa szerent az verben telhetetlen kegyetleneket, mindenkor meg büntette Isten, f-ez vtan sem szenuedi büntetesnelkül, kiualtkeppen penig ha az ő hiuei ellen kezd nec fegyuereskedni.

Iudic: 4. V.
21. Iudith:
13. V. 9.

Effele vezedelmet hoz az gyűlöfeg, irigyfeg, bozfzfu(49.) allas, és harag tartafis, mert holot az ember veztet kiuanya annac, az kit nem szeret: főt gyakorta elis vezeffe, fo ha nem lehet orzragunc fogyatkozafa nélkül. Niluan vagon penig hogy, minden haborufagra és verontafra, az gyűlöfeg és irigyfeg adgyon okot, mint hogy Cainis ezektől furdaltatuan öle meg Abelt. Efaus el gyűlöle Iakobot, az aldomasnac előtte valo el veuefeiert, vgy annyira hogy Vgyan halalarolis tanatskozic vala. Saul Daudot czac azon irigyfegből kezde kergetni, és miert hogy ő magat nem kaphata, haragiaban Achimeleket az Vrnac 85. papiaiuat le vagata, czac azert hogy Daudnac szallast adot volna.

Gen: 4. V.
5. & 27.
V. 41.

1. Sam: 18.
V. 8. & 22.
V. 18.

Ezec azert, miert hogy igen el aradot dolgoc, mi köztünc, könnyen akar kiis, meg gondolhatya, menyi vezedelemre adgyanac okot. Mert bar ne szerezzenekis mindenkor köszönfeges romlast, mind az altal, fo ha nem lehet nepünkneec fogyatkozafanelkül: ha penig nepünkneec szama fogyatkozic, szükfeg taborunknakis erőtlenedni, mellyet iol ert vala Q. Catulus, ki Syllanac Mariufra valo bozfzufagabol töt meltatlan ver ontasat, ily mondassal feddè meg: kikkel fogunc (vgymond) ez vtan giözedelmet venni, ha az hadakozaskor az fegyuer fogokat, az bekefegkor penig meg ölyüec az fegyuerteleneket? No nem oknelkül szoktac mondani:

Sæpè vili ex flamma, serpunt incendia magna. hogy, kis szikrabol, fokfzor nagy tüz tamad, mi-keppen ez meg bizonyodic, Iulius Cæsarnac és Pompeiufnac egymafra valo törefekneec és irigyfegekneec peldaiokbol, mely foc verontast szerze: Agefilaufnac, és Lyfanderneec bozfzfu tartafoc:

Azont mondhatom Ariftides és Themiftoclefről: mondgyac hogy Ariftides vgyan azt mondotta volna: hogy mind addig sem lehetne iol dolgoc az Athenal(50.)beliekneec, valamig ő és Themiftocles elnenec. Fabius és Scipio, Scipio Nafica, és Cenforius Cato, Caffius és Antonius kőzöt valo harag és irigyfegis loc kőzönleges pufztafagot nemzēnec. Ezeket ha meg gondolnac, az gyűlöfeg tartoc, niluan alab hadnanac az haragban, ha maradasat kiuannac hazaioknac. De laffuc az tőb dolgokatis.

Az parazna-
fagotis pufz-
tafaggal
ronta meg
Iften.

Immar touaba ha meg nituan izemeinket, ket felē nezūnc, rettenetes paraznafagokat, bűyafagokat, hazaffag tőrefeket, és tizftatalanfagokat, tala-lunc lenni minden rendbeli emberec kőzöt orfzaginkban, mely fertelmefegeketis az Vr Iften mind testben f-mind lelekben meg izokot büntetni: Iften orfzagabolis ki rekefztetnec vgyan effelec, de testben sem lefznec büntetesnelkül: ha meg nem ternec. Erről loc peldaine vadnac mind à Z. iralban, f-mind az külfő historiakban, mellyekben im elōis szamlaloc az külfő büntetefekről. Amaz ellő idōben, ez nagy tizftatalanfagis ada okot reya, hogy ōzōn vizzel vesztene el Iften az fertelmes embereket, és minden teremtet elō allatokatis, az barkabeliektől meg valua. Sodomanaec izzonyu romlafais ezert lōn, mert ēghben hata fel Iftenhez az ő buyafagoknac vtalatoffaga.

Gen: 6. V.
2. & 7. V.
23.

Gen: 19. V.
24.

Mikoron Dinat el ragatta volna Sichem, f-meg fertefztette volna, Iakobnac ket fia Simeon és Leui fel tamadanac, és ez szōrniüfegnec bofzfu allataert, mind le vagac az Sichimitakat, felefegeket, gyermekeket rabfagra vüuec, és minden marhaiokban fakmant tōnec. Az Irael fiais midōn az

Gen: 34. V.
27.

Moabitac leanyial paraznalkodnanac, 23. ezeren Num: 25. V. 9. vefzenec el, és ha Phinees, ezzel meg nem engedzeli vala Iftent, hogy az Sido zambrit, és az Madianitac fele afzfzont, Cozbit, kie edgyüt fertelmeskednec vala, mind kettöt által verè, meg nagyob büntetefis fzall vala reiaioiok. Samfonis leg Iudic: 16. V. 21. ottan ki efec Iften kedueböl, mihelen az Po(51.)gany Delilaua kezde buialkodni, f-az ellenfeg kezeben adattatuan fzemeitis el vefzte, f-nagy nyomorufagrais iuta.

Az Thebanomi hadis ezen dologert kezdetec: az Sybaritakis azert vefztec el varofokat. Azon buyafagert romlanac az Lacædemonokis. Tyberius ideieben, Romaban egy Paulina nevü iambor afzfzonyallatot, tziganiul Decius Mundus à Baluaniozo Papoknac, alnoc tanaczokbol meg fzeplöfite, Anubis Iftenec neuzete alatt: mellyet mikor meg ertet volna Paulina, Tiberiufnac panafzla, ki mind kö-Ioseph: lib: 18. c. 7. Antiq. zönfegelen, meg büntete azokat, kie ez dolognac tanaczloi voltanac. Troia romlafais, az hazaffag törefböl fzarmazec ki, mert Menelaufon töt bozfzfufagot, meg akaruan az Görögöc torlani, és Parifon bozfzfut akaruan az Menelaus felefegene el ragattatafaert allani, nagy haddal indolanac, Phrygiat meg vönc, f-vegre tizedic elfzendöben az meg fzallas vtan, foc ver ontaffal Troiatis el rontac. Mondgyac hogy ez hadban az Görögöc közzül, az 80. ezer felet 8. zaz ezeren hullottanc volna el, az Troiaiac közzül penig hat zaz nioltzuan hat ezeren.

Az Gothufoknac kiralyoc Roderic Hispaniaban Iulianufnac leanyat erőfzackal meg fzeplöfitette vala. Mely bozfzfufagbol indittatuan Iulianus, Ro-

deric ellen foc Saracenufokat és Maurokat hiva be Spaniol orszagba, kie diadalmat vőuen Roderic ellen, veget vetenec az Gothufoc birodalmanac Anno 714. Ittis az ket felben czac hetzer valo zaz ezer ember hulla el. Macedonianac Amyntas neuü kiralya, vendegfegben hiva az Perfakat, kie midőn meg borofoduan, az vendegfegnec helyen, az ielen valo afzfzonyi allatoknac fzemermeffegec és tifzteffegec ellen, czelekődnenec nemely dolgot: Amyntas fiaual Alexan(52.)derrel nehez neuen vefzie ezt. Amyntas fia tanaczabol alunni megyen, az fia penig io keduet mutatuan, az afzfzonyi allatoknac, ki menefre valo szabadsagot nyere, igeruen be menefeket. Ki menuen azert amazoc Alexander meg hagyta, hogy az afzfzony emberec ruhaiokban szam fzerent annyin, mint őc voltanac, fel őltőznenec az iffiac, es ruhaioc alat fegyuer lenne nalloc, f-ha valamely az Perfac közzül hozzaioc nyulna, leg ottan fegyuert tantuan altal verne. Amazoc e fzerent czelekeduen, buiafagokert nagy meltan, erdemecfzerent, tőrrel fizetenec az Perfaknac. Azokatis igy büntete Iften.

De mi fzükfeg erről foc peldat elő hozni, ha mindenecc előt nyiluan vagon, mely czoda büntetefeckel és foc feleckel roncza meg Iften czac teftbennis az paraznakat? Egy peldat elő hozuan meg a Z. irafbol, meg elegfzem velle. Gabaa varofban szallot vala meg felefegefől egy leuita, kinec szallafara rohanuan az ot lakofoc közzül nemelyec, el ragadac az Leuita felefeget, f-egefzetfzaka Iften ellen èlènec velle, reggel hogy haza menne az afzfzony, le esec az ayto előt, f-meg hala fzőrnyü halallal. Az Leuita halua talaluan

felefeget, szamàra hatara teuen, hazahoz viue, ot 12. fele vagdala darabra, ès Ifraelnec minden hatarira szellel el küldè. Ez rettenetes dolgot büntetes, ès az egefz Ifrael nepenec nagy romlafa követe.

Judic: 19.
V. 25. &
20. V. 35.

Mert mind egy akarattal fel tamaduan, haddal menenec az Gabaonitac ellen, ès nem magoc karoknelkøl vgyan (mert ò bennekis ket ütközeten 40. ezer ferfiac hullanac el) de meg torlac az Leuita felefegeten tõt kiffebfeget: hol 25. ezeret, hol 18. hol kettõt, f-hol öt ezeret hanyanac az Beniamin nemzetfegeben szablyara, ès summa szerent hat zasztol meg valua, kie az puztában futottanac vala, tellyeffeggel maguat szakasztac Beniaminnac, varofit, faluit(53.) mind el rontac. Ihol czac ez egy peldais, elege meg mutatya, mely igen soc romlast ès puztafagot hozzon az orszagokra ès emberekre, az paraznafag, bar többet ne szollyakis.

Holot azert moltan, minden rendbeliekben, igen el aradot legyen à paraznafag, hogy ne büntessen meg Iften erette? Az szegenyekben meg büntetic az lopast, mely az paraznafagnal kiffeb bün: ez nagy fertelmeffeg penig (mellyert meg ölni hatta Iften az embereket) szabadgiaba nyargal büntetefnelkül. Eleg büntetes ha Bika penzt ad az Ifpannac, vagy földes Vranac erette: fokat penig czac meg sem merne rolla szollitani, bar tiztatalankogyekis, özuegyeket, szüzeket ronczonis, auagy pogany nemzetfeeggel latorkodgyekis, fokban czac neuettegre veszic, mosolygaffal mulatyac, fokban vgyan kerkefzneki buyafagoackal.

Leuit: 18.
V. 29. &
20. V. 10.

Maga bizon meg tanolhattuc volna, ez nagy gonoffag mely soc veszedelmünkre adot legyen

okot, és taborunknac menyi meg tartoztatatafaual
lőt legyen. Mikor meg gondolom, ki loc buyafag,
fertelmefeg, és paraznafag volt taborunkban, ez
egy nehany elztendőben: ki loc nem taborban il-
lendő, telteckel kerelkedő fertelmes szemelyec,
niargallottac szellel az vitezec közöt, meg szünöm
szerenczetlenfegünkön almelkodni, f-azon czodal-
kozom inkab, hogy mind el nem vesztuen, ennyi
ioualis latogatot Isten bennünket. En az ta-
nacz(olom), az tizt vifelőc, minden rendbeliekben,
szemely valogatafnelkül, bünteffec meg, ha kie
benne talaltatnac ez nagy fertelmefeg, ne szallyon
feiünkre közönfegesen az Istennek büntető oitora.

Pufztafagot
hoz az ra-
gadozafis.

De hogy beszedemben tova b mennyec, szollyunc
immár az loc orzafrol, toluailafrol, vfararol, præ-
dalaafrol, ragadozafrol, és telhetetlen főfuenfegrőlis:
mert ezekis, czak orzagicunc veszedelmere valo go-
noffagoc. Minden(54.) bölcz Philosophufoc, (kie ekefec
ertelemmel) egyenlőkeppen azt tartyac, melyet à
Z. irafis bizonit, hogy az hamiffagert, irigyfegert,
bozfzufagert, loc fele czalardfagokert, es vizha
fordult èlèfekert, az birodalom, edgyic nemzetfegtől
elvetetic, f-az mafiknac adatic, de az igaffagert
őregbül es gyarapodic. Mert holot minden allat,
termelzete szerez meg maradafat kiuanya, sem
gonofzul, sem hamiffan nem akar szolgaltatni. Va-
lahol azért az hamiffag, és az Istenec allatual
valo gonofzul eges, az igaffagot és io rend tartast,
felliül haladgya, szükfeg ot az orzagnac, mind
embereftől, barmoftol, tellyeffeggel el pufztalni,
mind addig fogyatkozie.

Ecel: 10. V.
8. loel. 1.
V. 17.

Col: 3. V. 5. Az hamiffagot penig, auagy az arannac eheze-
feből, az telhetetlen főfuenfegből (melyet Z. Palis

Baluany imadafnac mond) auagy az keuelyfegből és epitesbeli tzifrafagbol, mondgyac az bölczec ki szarmazni: vgy hogy ne mondotta legyen hiiaban Z. Agoston, à főfuenfeget az igaffagnak muftoha annyanae, és Gehennanae daikaianae lenni: Mert innet tamadnac az etelben, italban, és ruhazatban valo pompafagoc: innet vésznece eredetet, az lopafoc, toluailafoc, vfuralkodafoc, foc rouafoc, nyuzafoc, foztafoc, prædallaafoc, meltatlanfagoc, satzoltatafoc, és erőszakoc: mellyekből, mint à viragbol az gyümölcs, így az orszagnakis romlafa szokot szarmazni.

Ezecs közzül, elfő refzt, az egyhazi iőuedelmek-nec, (mellyeket à regiee à bölcz tanitoknac taplalaful rendeltec volt) ideftoua, az földes Vraktol valo el ragadozfztatafa foglalya maganac. Mert noha firosnac tetzie az mostaniaknac, ha gonofzul poklul, az egyhazi iőuedelmet magokhoz koporithatyac, f-nem hogy á tanitokat legeltetnec az magokebol, hanem à regiectől nekiec rendeltetet iőuedelmetis el vonfzac, és az mit fizetnekis, auagy feddeffel, avagy imigy amugy adgyac meg nekiec, az Z. iras ellen: az melyben arra tanittatunc, hogy ha az tanitoc lelkieket uetnec az halgatoknac, és az lelki aiandekot közlic ő vellec, nem nagy dolog, főt melto legien, hogy az halgatokis az testiekben szolgallianac ő nekic, és az tanitokis az ő halgatoioknac testi marhaiokat meltan arathaffac: főkeppen holot az olliatan egyhazi embe-rec, kie az igeben és à tanitasban munkalodnac, ket fele tizteletre legienec meltoc: mondom hogy noha firosnac tetzie az mostaniaknac, ha magokhoz koporithattiac az egyhazi iőuedelmeket: de

Az egyhazi marhanak ragadozafatertis romlunc.

Rom: 15. V. 27.

I. Cor: 9. V. 11. 1. Tim: 5. V. 7. Deut: 25. V. 4.

maga niluan vagyon, loc főfő nemefeknec, hamifan az egyhazi iőuedelmekből gyütöt, kazdagagoknac, mind az magokeual egyetemben semmire, prædara és szaporatlanfagra valo iutafabol, mely keues hafzna legyen. Mely dolog miért hogy igen el teriedet, Iften az ellenfeggelis meg büntet èrette.

Az lopokrol. Az több orzaoloc és toluailafokis, czac erőtlenitic az orzapot, noha az Lacedaemonoc, és Bactrianuoloc, nagy dicziret és viteffeg gyanant tartottac: mert holot az lopoc, könnyen akaruan elni, futyac az munkat, f-vgyan megis el akarnac azert az mafébol elni, az közönfeges ionac nem lehet tartoztatatafa nélkül: mellyet czac à Tzigany nemzetfegnec kőltzunc valo karos lakafabolis ezünkben vehetnenc, kikis ha velunc egy arant vonnàc az igat az dolgozafban, hafznoloc lehetnenc vgyan, de igy czac az kenyeret veztegetic, és szükfeget szereznec henyelefeckel és lopasockal. No nem hiyaban irya Athenæus az Corinthusbeliec io törüenyec felől, hogy ha kit lattanac mindenkor friffen lakni, meg szoktac volna kerdeni, miből ellyen, és miuel keressé kenyeret, ha anny kazdagfaga volt, melyből kőltfeget fel erte, tuttac azt, az maga iouabol igazan elni. Hol ha penig az kőltfeg több volt iőuedelmenel,^(56.) meg tiltottac, hogy azt az vtan ne czelekedne: melynec ha nem engedet meg büntettec. Hol ha penig nagy kőltfeget tót az, kinec semmie nem volt, az hoar kezében attac. Mert iele volt, hogy hamis kereményből elne.

Az vforafokrol.

Exod: 22.
V. 25. Deut.
23. 19.

Touaba nem czac az mas ember hazanac meg afoi, és az toluaioc, hanem az vforafokis, kart hoznac czac az orzagakra, mert holot azt paran-

czolta legyen az Isten, hogy az szükölködökne, az mit kölczön adunc vfurauaal meg ne vegyüeraitoc, az az, az menyit attunc, annal többet ne vegyünc, niluan meg tetzic, mely nagy haragya geriedgyen fel Istenec, az vfurafoc ellen. Hifzem azt paranczolta Isten, hogy ha szükfegeben költfön adtz felebaratodnac, vfurat ne vegy tölle, se többet annal az menyit attal: hanem fellyed â te Iftenedet, had elheffen az te atyadfiais. Penzedet neki vfurara ne adgyad, se gabonat többet rayta ne vegy. Akarkiis által latya, azert, hogy ez Isten mondafanac meg nem tartafa, fel geriefzti reanc haragyat, és büntetesnelkül ez nagy kegyetlenfeget, nem hadgya.

Leuit: 25.
V. 35.

Azt alityac nemellyec, hogy czac az penz nec töb fizeteffel valo be veteleben legyen az vfuralkodas: de az z. iras vgy mint vfurat, mind meg tiltya azt, valami töb az meg fizetekor annal, az menyé volt az ki adafkor, az akar penzben, f-akar valami mas dologban, vgy mint, borban, buzaban, arpaban, zabban &c. talaltaffec lenni. Vfuralkodol azert ha buzadat, és ezekhez hafonlo marhadat, költfön adod felebaratodnac illyen ockal, hogy ha tiz köböl buzat adtz neki tizen öt köblöt adgyon erette, auagy szölödben, szanto földedben egy napig kettőig dolgozzec felieb. Mert akar mint palastollyukis az vfuralkodafnac vlatatos neuzetit, és bar neuet valtofztatuan, intereffenec, aiandeknac, vagy halaadafnac ielenec mondgyukis lenni, de maga mind vfuranac mondgya azt az iras, valami na(57.)gyobb merteckel, böuebben leszen az meg adafkor, hogy sem mint az költfön adafkor volt.

Az lopokat fel szoktuk akasztani, bizonyara ^{Az hamis} mertekről.

penig ha igazat kel mondanunc, sockal többet lopnac az vfuraoc, az hamis lingel, reffel, kőbőllel, fontal, pintel előc (hogy azokat se hadgyam el) az szegenyfege, amaz aprolec oruoknal, mert lam maid az vereketis ki sziyac szegenyeknec az foc fatzoltato vfuraual. Vayha mostan elne Agis, ki foc igazgatafa volna effele vfuraoc ellen. Lucullus és Cato ha latnac az mostani foc hamis vfurakat, femminec alitanac mind az Afiait f-mind az Siciliait, ez mostaniakhoz kepeft.

Hogy ne romollyon azert orszagunc, ha mind egy felől, mas felől magunkis el fogyatyuc és szegenyityűc egymast? Hifzem ackor volna iol orszagunc dolga, mikor az benne lakoc birnac magokat, ackor tarthatnanac eleffel és penzel hadakat, de igy az nagy szegenyfege miat, miuel segithetnec bennünket? Az kőffegis el fogyatkozic igy, f-az vfurabol gyüytöt penznec sem adgya Isten szaporafogat, mert

Non habet euentus, fordida præda, bonos. az vtalatos prædanac, nintfen io fükereffege. Szükfeg annac dèlbennis vaknac lenni, ki ezt által nem latya.

Az feletteb
valo fatzol-
tatafrol.

Mit mondgyac immar, az feiedelmeknec, Vraknac, és tizt vifelőknec, az szegeny kőffeghez valo kemenfegekről? Tiztesszeg és dicziret adaffec az olyanànac, ki az alatta valokat, otalmazza takarगतya, és nem czac az gyapiat veszi el, hanem ofzlopulis veti magat a kőffeg mellet, az ellenfeg ellen, mint io atya: Sokakat adgyon Isten illyeneket, f-azokatis tarcza meg az kiket adot, de vayki fokan vadnac kie az magiftratuffagban, nem az kőzönfeges iot, nem orszagunc maradafat

kerefic, hanem az magoc hafz(58.)nokat halafzac, és mint az olay mindeneken felyül akaruan iarni, törüentelen az fzege nyfeget, dulyac, fofztyac, és erő hatalommal, mind addig huzzac vonfzac, mig czac haiokat fzakalokat nem hadgyac fzege nyeknec.

No valami merteckel merünc mi egyebeknec, Luc: 6. V. 38. olyannal mer nec egyebekis minékünc. Ha mi az kőffeget el koborollyuc, ismeg mas koborlokat, ellenfeget, hoz Isten mi reankis, kic el prædalyac ragadomanyunkat. O ha ezt meg gondolnac azoc, (az vitezekről, és Magiftratufokrol fzolloc,) kic gyakran az kőffeget haborgatyac, tor kon verue mindeneket el vonfzac, mely nagy romlaft hozzon ez nagy meltatlanlag közönfegelen reanc, talan engedelmefbec lennenec, az fzege nyfeghez.

Iayt kialt Efaias minden ragadozoknac, és ő Iff: 33. V. 1. magokatis prædara iutandoknac mondgya lenni, valakic mafon huznac vonfznac: Nemde nem nagy hertelenfeggel tamafzte Isten ollyakat, kic Abakuc Hab: 2. V. 8. mondafakent, mardoffanac, fzagaffanac, f-ragado mannya tegyenec: minden effele nyuzo fofztokat: és miert hogy fokakat fofztottanac meg, ökis maf tol meg fofztattaffanac. Iai effele koborloknac. Soc Exod: 22. V. 24. özuegyeket, aruakat, nyomorithatnac vgyan meg, egy ideig, de nem fzenuedi el Isten büntetefnel kül, mert fegyuerrel fenyegeti öket, és azt mondgya hogy, felefegeket özuegyfegre, f-gyermekeket arua fagra volna iutatando erette. Ertic ezt à regi böl czekis, kic az foc időktől mindenekre meg tanit tattanac, és azert nem oknelkül mondgyac, amaz hatalmas Romai birodalmot, az többi közöt, az tífztartoknac ragadozafokert, meg gyalafztatotnac

lenni, miért hogy az erőszac igen gyamoltalan tamafza volna az birodalomnac.

1. Reg: 12. Ezen dolgot bizonyityac imez peldakis: Ro-
V. 16. boam Salamonnac fia, köüetven à bolond iffiaknac
2. Par: 10. tanaczat, nem(59.) czac alab nem szallita szolgalatyat
V. 16. és adoyat az nepnac, de főt inkab, nagyob terehel
fenyegete őket, és azert, tiz nemzetleg szakada el
az Ifrael fiaiban tölle, f-Ieroboamhoz hayla:
1. Reg: 21. Achabotis meg büntete Isten, hogy az Naboth
19. szöleiet erő hatalommal el vötte volna. Darius,
Silla, Achæus, Kiraly, Iuftinianus Czafzar, Phocas
és többennis fokan, meg attac az adot, à foc fa-
toltatafert. Az mely Isten azert regenten, meg
büntette ez modnelkül valo kegyetlenfeget, az
Magiftratufokban à foc meltatlan adoztataft, mind
keresztyenec, f-mind poganyoc közdöt, mint az Si-
doknac, Chananæufoknac, Affiriyaknac, Babylo-
niyaknac, Perfiyaknac, Górogöcncac, és Romaiak-
nac, peldaiokbol, ki tetzie, azon Isten, mostis meg
rontya, az köfflegen nyuzo fofztokat, akar kie le-
gyenec azoc.

Az iuhakot
nem io far-
kas pafz-
torra bizni.

Karos azis, mikor az köffegnac, és á közönfe-
ges ionac conduifelese, gyakran ollyakra bizattatic,
kie miatt hogy telhetetlenec, több gondot vifelnec
arra: mikeppen magoknac nagy hafznot tehessene-
nac, bar az feiedelemnac, Vraknac, köffegnac, és
orzagnac karaual legyenis. Ezac azoc, kik à sze-
genyeknac faratsfagos veritekekből, tzifralkodnac
efznac, ifznac, tobzodnac, és törüentelen czigazzac
őket, kie ellen fokan czac mottzanni sem merne-
de mint az kapofztas kertet, az eh ketskere nem
io biznya, sem az lud fiakat roka pafztorra, igy
azokra sem batorfagos az köffegbet biznya, valakie

telhetetlenfegből, nagy mohon ohaityac az kazdagfagot. Mert effele faskeselliuc, magoknac tefz-nec hafznot, de ürefitic az tarhazat, és fogiattiac az fzegeifeget.

Ha mikor effelec ellen panaszolis az köffeg, ritkan veszi hafznot, mert auagy hireckel sem efic azoknak, kic tehetnenec rolla, auagy ha szinte hireckel efikis, nem iol informaltatnac, holot nem az ferelmes feltől, hanem az ma(60.)fiktol, vagy aiandekert mellette szolloktol ertekezic meg az dolognac mi voltat, kic mint edgyic Farkas az mafikat meg nem efzi, így őc sem tamadnac egy mafra. Az feiedelmec és Vrac tiztec az, hogy az köffeg panaszatis meg halgaffac, ha melto, heltis adgyanac neki, f-ne mindenkor czac, az gyengenlepő, és tzifraniaro, barfonyos, vduari pauaknac hidgyec el fzauokat. Mert keptelenec lattzic, hogy az el fzegeyedec, el epedet es el faradot köffeg, az nallanal hatalmafbat, meg haborgathaffa, noha, mint az kep irokat, így ezfele koritolokatis nehez legyen hazugfagban hadni.

Niluan ha ő fellege feiedelmünc, atyai io voltabol, maga nem kezdi hazanknac, f-az köffegnec gongyat vifelni, az loc feneketlen kascoc, aiandekban telhetetlen tiztartoc, és kaborlo vitezec, az mint el keztec, nem lokara vgy meg emesztic így, és meg mellyesztic az köffeget, hogy bator semmi Pogany ellenfeg ne iöönis reanc, magunkis el fogyathatyuc magunkat. Vrac Vrac (kic maradaftokat fzeretitec) niffatoc meg fzetemeteket, f tartfatoc ti magatoc az kormant, ne hadgyátoc akar kinekis az köffeget nyuzni fosztani, valaki mafra bizza az maga dolgat, holot az Vr fzeimei hizlallyac meg

Karos az
erőfzac.

az louakat, kar nittyá meg füleit, hidgy en-
nekem.

Az erőfzac és modnelkül való felelem, el ide-
genüleft és az köffegnec io akaratlanac meg alu-
uafat nemzi: mert à mint Ouidius irya, minden
Luc: 11. V. ember vefztet kiuanya annac, az kitől fel: Innet
17. vefznec eredetet, az part vtefec, vizha vonyafoc,
à köffegnec fel tamadafi, és hon való foc haboru-
fagoc, mellyekből romlas és pufztulas kőuetkezie,
az mint Vrucne mondgya. Draga madar az por
madar, szabadyara sem kel vgyan boczatani, mert
el ragadna az lo, de feletteb, ereienel fellyeb, vyab
vyab rouaffal, fizeteffel, fzol(61.)galattal, nemis kellene
fatzoltatni, mert karos orfzagunknac, amaz regi
mondafockent: Baratinkat nem kel kenfzeritenünc,
mert ha igen meg vonfzod az hurt, el szakad:
Az szabad akarattól futo louat, nem kel farkan-
tyuzni, mint Liuiufnal ezt könyven meg találhatod.

Az főfueniek-
ről.

Tiis kic az főfuenfegben telhetetlenec vattoc,
czac az köffeket fogyatkozftatytatoc, dragafagot
fzerzetec, és orfzagot pufztitotoc, magatoknac sem
hafznaltoc belőlle, f-az közönfeges iotolis meg
fogatoc. Nem oknelkül mondotta volt egy főfueny
tarfatokrol Demofthenes, midőn temetni vitetnèc:
Ez (vgymond) nem élő életet èlt, de egyebeknec
életet hagyot. Anny hafznat vefzitec tiis kazdag-
fagtoknac, mint Midas, kiis, mikor meg nyerte
volna Bacchufol, hogy valamit illetve, mind
arannya lenne, f-latnais hogy kedue fzerent foc
arannya lenne, bodognac iteli vala magat egy elő-
fzör, de midőn etele és italais, valamellyet à fza-
iahoz vinne, mind arannya változnec, f-immár
ehel kellene meg halni, kefdőn vőue bolond kiuan-

Ouid: lib.
11. Metam.

faganac karos voltat ezeben. Ti főuenyec, ti vatoc ezec kikiről az Midas neue alat peldaz Ouidius.

Az főuenfegis azert karof orszagunknac, mert az meg kazdagulafnac ehfegeből tamadnac az orzafoc, toluailafoc, vfuralkodafoc, prædallafoc, foc meltatlan rouafoc, hamis kerefkedefec, fondorkodafoc, hamis bizonfag tetelec, hamis mertekec, az

adâlbeli foc tziganfagoc, komplarfagoc, arultatafoc, és hafonlo gonoffagoc, mellyec mind az főuenyekre, f-mind az orszagokra romlaft szoktac hozni: mikeppen ezt Achannac, Delilanac Saul kiralynac, Elifeus Propheta szolgaianac Giezinec, Iudafnac ki Vrunkat el arula, Ananiafnac felefege nec, Antiochufnac, Pythiufnac, Antoniufnac, Mauritiufnac, Phocafnac és fokaknac többeknekis peldaioc bizonyitya, kiknec telhetetlenfegec, (62.) vezedelmes lön. Leonardus Chiensis Constantzinapoly vezedelmeről iruan, az fesuenfeget ily hanya, szemekre az Görögök nec. Oh meg nyomorodot Görögök, kie mindenkor szegenyfegeteket hanyatoc vetétec, ime fel talaltac hizem immar az ti el reitet kintfegeteket, mellyet az varos segitfegetől meg tagattatoc. Ettől feltlec titöketis főuenyec, hogy kefön kezditec, de Karofon ackoris, tehetetlenfegetec artalmas voltat, ezetekben venni.

Immar az törüenbeli foc meltatlanfagot, és hamis perpatuarkodaft sem halgathatom el, mert latom foc iamboroknac vgy lenni dolgokat, hogy ha nekic a Törökök, vagy Sidoc elöt uolna perez, mar regen vegis löt volna dolgokban, holot mi köfztünc, io ha ezac fel vöttekis pereket, nem hogy el vegesztec volna. Sokszor oly dologis efic, hogy az igaffag fzeretö feiedelmec és Vrac, akar-

Iofue. 7. V.
25. Iudi:
16. V. 5.
1. Sam. 16. V
9. 4. Re
5. V. 23.
Matt: 26.
V. 15. Act.
5. V. 3.

Az törüeni
ki nem szol-
galtatafertis
romlunc.

nác vgyan, az artatlant otalmazni, í igaffagat ki szolgaltatni, de nemely aiandec be fziuo törüeny teuóc, lelkec ifmeretec ellen, auagy el fordityac az törüent, auagy keduert, baratslagert fokaig vontattyac, az pert: mellyet Isten igen ban.

Nem oknelkül felelt volt igy Török Czafzar, vezerinec, midön azt tanatslanac neki (mint az Rhodbeliec, irtac volt az harmadik Frideriknec) hogy az kerefztyenektől, főkeppen penig az Nemetektől, imez okokert, ő femmit fem felne: I. Mert az kerefztyenec igyenetlenec volnanac, és mint hogy az ő vyai nem egy arányuac, igy őkis soha egy akaraton nem lehetnec. II. Mert az munkat nem szoktac volna, hanem tobzodoc, refzegefec leuen, taborokis rakua volna fertelmes szemelyeckel. III. Mert az dologhoz (mellyet io moddal kellene forgatni) modnelkül, és io rend tartafnelkül czak imigy amugy fognanac, Hadnagyokat penig parnan heuerőket valasztananac. IV. Mert á törüennec, és igaffagnac ki szolgaltatafaban reftec volna(63.)nac, az iokat fem aiandekoznac meg, í az gonofzokatis büntetefnelkül hadnac, az kic kegyelmet erdemlenenec azokhoz kegyetlenec, engedelmelec volnanak penig, ez büntetef meg erdemlőkhöz.

Im hallod, hogy az törüenybeli nem io szokastis előhözza, az többi kőzöt ez Pogany feiedelem, melyből efzedben vehetned az igaffagnac ki nem szolgaltatafanac vefzedelmes voltat. Felette bannya Isten, midön az őzuegyeknec, aruaknac, és á szegeny kőffegnec, igaffagoc vagy nem szolgaltatic ki, vagy hamifra fordittatic, és azert effelekre fel geriesztuen haragiat, vgy mint ő tölle

Moyfes által, meg atkosztattakra, veszedelmet, romlast, és pufztafagot szokot bozatatani, fenyeget-
 uen az Prophetaknal azzal hogy az törüennec Ezech: 22.
 meg hamisitaafaert, minden bozszufagat ki ontana V. 31. Amos
 reane, és az ő haragianac tüzeben meg emefz- 5. V. 11.
 tene, kő hazainkban nem lakhatnanc, és szőlőnc Michae. 3.
 boraban nem ihatnanc, mert el rontatna varofin- V. 21. Sohp.
 kat, mező földè tenne az helyet, vagy erdőt 3. V. 6.
 neuelne, az templom helyen, miglen minden lakofi-
 tol meg nem fogyatkoznanac varofinc.

De mi fokban meg sem gondolnac ezzel, az tör- 2. Par. 19.
 ueny teuőkben, és noha nem emberi hanem If- V. 8.
 teni törüent forgatnac, f-minden dolognac iol ve-
 gere kellene menniec, szemely valogatafnelkül, Az törüeni
 mind szegenynec bodognac igazat kellene itelniec teuőc rea
 aiandeknelkül, és giülőfeget, felelmet, keduet, ba- hallgassanac
 ratfagot, atyafilagot hatra kellene hadnioc az tör- az igiefekre.
 ueny tetelben, mind az által el feletkezuen tiz-
 tekről auagy iatekbol tefznec törüent, mint Ptole-
 mæus hogy iatec közben halalra valo sententiatis
 szokot vala, mig felefege Berenice rolla, meg nem
 szolita, ki mondani: auagy ezac szunyadoznac
 ackor, mikor az feleletekre kellene halgatnioc,
 mint Philep Kiraly, az Machetes törüenyeben:
 a(64.)uagy ha nem alulznakis, de mintha törüeny
 teuőc sem volnanac, nem halgatnac az igyefekre,
 mint az minemü birakra talalt vala Demofthenes
 egy halalra valonac fel vőt periben.

Vadnac ollyakis, kie irigyfegből, giülőfegből, Nem szabad
 haragbol, bozszufagbol felelemből, auagy fizetefert az biraknac
 és aiandekert lelkec ismeretec ellen valo törüent aiandekert
 tefznec. Az törüeny teuőkne, bölczekne, Iften itelni.
 felőkne, igaffag szeretőkne, és főfuenfeg giülő-

Erafmus.

Nem szabad
 az biraknac
 aiandekert
 itelni.

- lőkneć kel lennieć, mint az Ietro beszedeből meg
 Exod: 18. V. tettzic. Aiandekot penig az biraknac, ès itelõ
 21. Exod: Mesterekneć vgyan nem kellene el vennieć, mert
 23. V. 8. Iften erõffen meg tiltotta, mikor azt mondgya
 Moyfes által az tõrueny teuõkneć: Az artatlant ès
 igazat meg ne õld, se aiandekot el ne vegy, mely
 Eccl: 20. V. meg az bõlczeketis meg vakitya, ès az igazaknac
 31. mondafokatis el forditya: az bõlczis azt mondgya
 hogy az aiandekoc, vacka tefzic az itelõ birakok-
 nak szemeket. Ide valo amaz pelda beszedis:
 Nints oly kis aiandec, mely az fel függesztefre
 melto nem volna.
- Prou: 22. V. Azert ha szinten akariakis az telhetetlen birac,
 10. de soha nem szolgaltathatyac az igaffagot fogyat-
 kozafnelkûl ki az aiandec vtan, mely dolgot ha
 el hinnenec az mostani tõrueny teuõc ès proca-
 lfa: 5. V. 23. torok, ennye loc halokban nem eyteneć magokat.
 Im tinekteć, kie aiandekert igazza tefziteć az ha-
 mifembert, ès az igaznac el vonzatoc igaffagat.
1. Sam: 8. Hidgy ennekem az telhetetlen embert, az penz ès
 V. 3. aiandec, az itelefben soha iora nem vifzi, mint
 ezt à Samuel fiainac Ioelnec ès Abianac peldaioc
 bizonyitya, kikis az fõfuenfegneć aduan magokat,
 aiandekokat kezdenec fzedni, f-az tõruent el for-
 aitac. Sõt ha valakit meg akarfz keferteni ki le-
 gyen, könnyebben mint aiandekal soha uegere
 nem mehetz, mert ackor mindenre rea veheted.
 iol tuttac ezt meg az poganyokis, ès azert az
 aiandec el veuõ birot meg is büntetteć.(65.)
- Vayha Cambyfes most elne, ki Sifametećneć
 bõret le vonatta vala (miert hogy à mint Hero-
 dotus irya fizetefert hamis tõruent tõt vala) ès az
 itelõ fzekere czinaltatuan, fiat Otanest bele ûltete,

hogy atyarol tanoluan, igazat itelne: niluan ez mostaniackalis volna varrogatafa. De meg veri az Isten mind azokat, valakic az igazat hamifra, és az hamiffat igazra fordityac. Midőn Philippus Pulcher nec tanaczabol, az ötödíc Celemen Papa, Fulgof. egy Olasz vitez tüzre itelt volna, és halakra vitet- nec: igy szola, az iffiu, te ifzonyu ver szopo kegyetlen Celemen, holot fenkihez sem haythatom feiemet ez nagy halalert, mellyel te bofzfuzagbol engemet illetz, az igaz birohöz Christushoz appella- loc, ki minket meg valtót, kinec itelő szeki elei- ben hilac tegedet, mind Philep Kiralyal, ily nagy gonoffagnac tanatzloiaual, hogy mind ketten esz- tendő ez nap alat ő előtte ielen legyetec, a holot az en igyemet meg mondom, és igaz törüenyünc szolgaltatic. Es nem loc időre, az idő alat mind ketten, hertelen meg halanac.

A Castuloni negyedíc Ferdinand Kiralyis, ha-
 fonloul citaltatec, az VR Christus itelő szeki elei-
 ben, hogy harmintz nap alat ot ielen lenne és
 ime czodalatos dolog, ez idő alat azis meg hala,
 mint Fulgofus irya. Rudolphusis, Auftriæ Dux oda
 citaltatec, az viteztlől kit halakra iteluen, az vizben
 vettetet vala, f am azis, esztendő be teluen, mi-
 dőn egykor tobzodnec, vaczora vtan az hideg el-
 lele, f leg ottan meg erezuen lelki ismeretinec
 urdalafat, monda, oda vagyon az en eletem, el
 mult az esztendő az fő itelő birohöz idesztetem.
 Ime mely nagy ereye vagyon az lelki ismeretnec,
 mely az egy ideig aluuo bünt fel serkenti. Iol
 mondotta volt Ifidorus, hogy semmi büntetes nints
 nagyob, az gonofz lelki ismeretnel. Mit mondgyac
 ez pelda felől egyebet, hanem ezt, hogy ahol az

Tanolliatoc
 törüen te-
 uóc.

emberi fegetfegtől(66.) meg fogyatkozik az igaz ember-
nec igye, fokszor igyis menyből igazat szolgaltat
Isten.

Iol meg laffatoc azert, törüeny teuóc, itelő
mesterec, birac, prokatoroc &c. és ez peldakat,
fzetetec előt forgatuan, minden dolognac iol ve-
gere mennyetec, minec előtte törüent mondanatoc,
baratfagert, fizetefert, atyafifagert, giülőfegert, fe-
lelemert, femmit fe itellyetec, az almot mikor tör-
uent tesztec fzetetekből ki üzzetec, és Istenesen
lelketec ismerete fzerent igaz törüent szolgaltaffa-
toc, edgyic felnee sem keduezuen: mert ha igy
nem cselekefztec, lelketec ismeretitis meg fertitec,
f az külfő bünteteftis, az foc romlast és puztafa-
gotis ket kezzel vonfzatoc magatokra.

Az hamis
tanukrol
Exod. 20. V.
16. & c. 23.
V. 4.

Szolhatnec it az hamis tanukrolis, kie auagy
fizetefert, auagy barátfagert, neha boszfzufagbol,
f-neha felelembőlis, hamis dolgot bizonitnac,
mellyet Isten erőffen megtiltot, szolhatnec, az em-
ber ragalmazokrolis, czelezapokrol, hazugokrol, és
hizelkedőkrőlis. kikis mind vezedelmesec orfza-
gunknac, és nem czac egy vagy ket iambornac
artalmasoc, hanem közönfegesen fokaknac romla-
fokra valoc, de röüidfegnec okaert, mind ezeket
czac ezben foglalom be, hogy ha meg nem ter-
nec, Istent feluen, io lelki ismerettel nem vifelic
magokat, mind magoknac, maradekoknac, f-mind
az közönfeges orfzagnac puztafagot és romlast
szerzenec: Mert az minemü czapafockal Isten fe-
nyeleti, az töb paranczolatinae által hagoit, azo-
nokal fenyeleti, az hamis tanukat és az többitis,
valakie ő szent felfegenek paranczolatyat meg nem
tartyac: Amazokat penig az többi közöt ellenfeg-

Leuit: 26.
V. 31. Deu:
27. V. 27.
& c. 28. V.
27. Thre.
2. V. 17.

gel is, romlaffal, puztafaggal fenyegeti. Hat ezeketis. Atyafiui szeretemben ellyünc tehat, és ne szerzöc meg se egy, se maskeppen egy maft, hogy Istenis velünc legyen.(67.)

Veszedelmes azis orszagunknac, hogy egygyic az mafic iofzagara törekeedic, az vralkodasnac kiuanafatol egetteten, fokszor ereye felet valo dolgot probal, magat, ereieben fel fuualkoduan, mafnal fellyeb valonac tartya, egyebeket meg vtal, keuelykedic, és maga ereieben bizic, maga niluan vagon, mely szerenczetlenec legyenec affele dolgoc, az mellyec fel fuualkotfagbol, és maga ereieben valo keuelykedesből lesznec, mert az Isten az keuelyeket mindenkor meg szokta kissebiteni és ha szinte minden hiftoriakat fel hanyunc vetünkis, vgy talalyuc, hogy soha gyalazo büntetefnelkül Isten az keuely akaratosfagot, és fel fuualkodot kiuanfagot nem hatta, a mint Spinæus mondgya.

Az mafet ne kiuand, mert romlast hoz.

Az keueliek-ról.

Lib. 2. fol: 58.

Mikor az Satan magat fel emelne, nemde mind az velle egyet ertö Angyalokkal egyetemben nem mind pokolig meg gyalasztateke? Adamis vallyon f-nem nagy romlast hozaye reanc keuelyfegeuel?

Gen: 3. V. 17.

Amaz ereiekben fel fuualkodot Goliath, kinec Dauid feiet ueue, mint iara? Daidnac keuely akaratyabol eset meg szamlalafatis nepenec, 70. ezer ember nec dög halal miat valo veszefeucl, ostromza meg Isten. Iofias kiraly oknelkül fel fuualkoduan szalla taborban AEgyptusnac Necho kiralya ellen, f am mint iara. Sennacherib, amaz keuely Aman, Nabuchodonozor és Herodes keuelyfegec miat, nagy szegyent vallottanac. Igy iaranac, ö törüenben az főfö Papoc, Pharifæufoc, Effæufoc és Pap vrakis, az Vy törüenben penig Cerinthus, Arrius, Nero,

1. Sam. 17. V. 51. 2. Sa: 24. V. 15. 2. Par: 35. V. 23. Iffa: 36. V. 37. Efther: 7. V. 10. Dan: 4. V. 27.

Iulianus, és fokban többennis, így Chroefus, Xerxes, Cyrus, Sefoftris, Hannibal, Lyfander, és Plautianus.

Pompeius az birodalomert, keuelyfegeből oknelkül valo hadat indita Iulius Cæsar ellen, de fze gyent valla. Abfolom, Antonius és többekis fokac, keuelyfegeből hi(68.)uatallyokon felyül valo meltofagot ohaituan előbbi meltofagokatis el vefztec. Temistocles Ariftideft nem fzenuedheti el, Sylla Mariuft, de fze gyen vallas, keuelyfegek nec az uege. Mert holot az keuely fziüü ember, vtalatos legyen Iften elöt, fzükfeg minden keuelynec meg gyalafztatni. Meg erdemli tehat, az mi idöncbeli foc fel fuualkodafis, mely vagyon minden rendbeliekben, hogy ha meg nem alazzuc magunkat, kiffefbeget vallyunc ellenfegünc elöt.

Prout: 11. V.
3. & c. 16.
V. 5.

Io fzerenczedben fel ne fuualkodgial.

Gyakorta romlaft hoz az io fzerentfeben valo fel fuualkodafis, mert az io fzerentfe batorra, az batorfag keuelle ye tetzi az embert, az keuelyfeg penig romlaft vifel magaua, és azert auagy vgyan el kel affele helynec vefzni, auagy az ő erötlenfegenece ifmeretere iutni. Az batorfagban valo eles, gondufeletlenbe tetzi az embert, Ifteneröl el feletkefzteti, az imatfagban meg tunyitya, erötlenfegerölis el feletkefzteti, és mint ha mind öröcke allando volna io fzerenczeie, vgy gondolkotattya, efzeben nem vöuen azt, hogy meg fzocta legyen az io fzerencze bolonditani az embereket. Ez gondolatokban laffan laffan fel kezd fuualkodni ember, alituan, maga ereieből, böltfefegeből, igaffagabol köuetkezetnec lenni io fzerenczeiet, és így keuelle ye leuen, magat czudallya, magaban kezd bizni, hivatallya kiuül ereie felet valot probalni,

Iftennelkül: innet szarmaznac ofztan amaz mon-
 dafoc, mint Timotheus Hertzege, ki mindent ma-
 ganac tulaidonituan monda: Ezt en czelekettem,
 nem à szerencze: Illyen vala Sophoclesnel Aiax
 mondafais, ki midõn az attyatol intettetnec, hogy
 Iften segitsegebõl igyekezzec giõzedelmet venni,
 nagy keuelyen azt felele, hogy az felelmefec ès
 tunyac szükõlkõdnenec Iften segitsegenelkül, de õ
 Iftennelkülis mindeneket veghez vihetne.

No azert mikor az batorfagban valo eles, em-
 bert mind(69.) Iftenerõl f-mind maga erõtlenfejerõl el
 feletkeftetuen, fel fualkoltattya, ès keuelye teszi,
 nem alufzic Iften, hanem az mint Seneca mondgya,
 vgy mint boszfszu allo Iften, az keuelyec vtan me-
 gyen, boszfszut allani. Ide valoc azoc az historiaioc
 kie az keuelyfeg vtan, meg gyalasztattanac, vgy
 mint Saul, Hercules, Theseus, Milciades, Paufa-
 nias, ès Euripidesnel valo Oedipus eletec bizo-
 nitya. Chilon kerdettetuen, Iften menyorfzagban
 mit mielne, felele: az fen valokat, le hannya,
 f-az ala valokat fel emeli, mint züz Mariais Vrunc
 Iesufnak szent annya, azont enekli. Errõl talaltac
 az Poetac az Icarufrol ès Phætonrol valo fabulat,
 akaruan meg bizonitani hogy az vakmerõ keuely-
 fegnec bodogtalan legyen ki menetele. Icarus mi-
 dõn, viafzbol czinaluan maganac szarnyat, igen
 magaffan repûlue, el oluada viafz szarnya, f-az
 tengerben efec, Phæton penig az nap szekeret ès
 louait igazgatuan meny ütõ kõuel veretec agyon.
 Igy iarnac minden keuelyec.

Az õltõzetbeli változtatás, gögõffeg, és tzifra-
 fagis iob refzre mindenkor, az eletnec, erkõltnec,
 ès meg szinte az közõnseges allapotnakis változa-
 tásnak.

Az tzifra õltõ-
 zetekis
 fogiatkolz-
 tatnac.

In loc: Manl:
& rom: 1.
Declam.

fat hozza reanc, az mint Philippus foc helyen biznitya: Az minemü foc fele tzifrafagot gondoltanac az ruha vifeleiben az Magyaroc, niluan meg czac azzalis ielentic, regi egy igyűfegektől valo el tauozafokat, és az miat reaioc kőuetkezendő romlafokat. Az polgari rend à nemes őltőzetre, az Nemeffeg az Vrakera, az Vrac az feiedelmekere üz nec, vgy annira hogy maid alig tehes immar valafztaft közöttőc. Ha most Demonax elne, volna niluan mit mondani. Ez latuan egyet ruhazatyaban keuelykedni monda, hozza haioluan, az kőntőft ez előt az iuh vifeli vala, ielentuen velle, hogy noha draga ruhat vifelne, de azert tudatlan volna.

Az ruhat harom dologert kel vifelnünc. Előszőr taga(70.)inknac rutfaganac, és azoknac az refzeknec, mellyeket à természet el takargatni tanit, tizteffegesen valo el fedezgetesere: mafodszor, az hideg és heufeg ellen tagainknac otalmazasara. Harmadszor à testnec ekeffegere, nem kenyeffegre, buyafagra, és tzifrafagra. Holot azert mostan minden rendbeliec, kitfinec és nagyoc, afzfzonyoc és ferfiac, gonofzul ellyenec az ruhazattal, felő hogy az miuel Elaias fenyegeti effele keuelyeket, raytoc

lla 3. V. 11. ne tellyec, mert annira neuekedic naponkent ez gonoffag, hogy czodalatra melto legyen, Iftenec türhető szenedese. De talam nagyob gonoffag ez, hogy sem mint czac testi büntetesre volna melto, lelekbennis meg akarya büntetni: noha az testi büntetes sem szünic meg, hanem ehfeg, döghalal, és had szüntelen sanyargat bennünket, à mint ezeket szemünkkel iol latyuc.

Ellenfegedet

Sokszor azis nagy romlaft hoz, midőn ember

ellenfeget femminec veli, mert holot az ellenfeg-
 nec czac kis ereie fe legyen, meg vetendő, niluan
 femmiue leszen az ellenfege elöt, valaki femminec
 alitya ellenfeget. Az kie feelmefen és rettegue
 czelekefz nec az hadban valamit, azoc maid iob-
 ban rendelie dolgokat, és inkab vigiaznac, f gyak-
 rabannis iarnac nyereffeggel, hogy fem mint azoc,
 kie nagy pompaual és keuelyen tartyac magokat,
 mintha czac ellenfeget fem volna, noha erős el-
 lenfegetl vagyon igyec.

femminec
 ne tarczad.

Ioh. Spinaeus
 de tranquil:
 animilib: 2.

Ez fele akaratoffag, és velünc szemben szallot
 ellenfegünk nec femminec tartafa, vayki fokszor
 mar minketis meg futamatot ellenfegünk elöt.
 Senki ne tartfa tehat ellenfeget femminec, hanem
 igen vigyazzon, és könyörögiön Iften nec, mert ha
 czac femminec veli ellenfeget, meg czalatic. O ki
 fokszor czac az mi idönkbeis keues nep, eröt ha-
 talmat vöt vigyazo ferenfegeuel, az keuely és ötet
 femminec alito pogany ellenfegen. Az Athenæbe-
 liec hat(71.) ezeren diadalmat vö nec, Xerxes nec zaz
 ezer gyalogbol, és tiz ezer louafbol allo taboran,
 miert az keues nepet femminec tartya vala. Az
 velentzefekis szegyent vallanac vintzentzanal, és
 meg veretenec az Nemetektöl, kiket femminec
 tartnac vala, mint szinten az Spaniolokis Rauen-
 nanal, és az Mufzkakis Lengyel Sigmond kiraltol
 Boristhen viznel.

Ezent erőfsiti, az Cotraecai viadalis az Bel-
 gackal, az Pictoniaiis az Anglufockal, f-az Nico-
 polbeliis az Törököckel. Antigonus czac femminec
 tartya vala ellenfeget, de az hartzon vesze, foc
 febekben esuen. Lattunc affele tantzot ez egy ne-
 hany elztendökben, hogy az kie nagy keuelyen,

ès paua modra gögöfön, (femminec alituan ellenfeget) mentenec az hartzra vagy ostromra, ki oda vezet f-ki futua szaladot benne: lattunc ollyatis hogy mig az ellenfeget nem lattuc, fottig mind io vitezec voltunc addig, igr f-vgy vagtuc az poharral öket, de maga keuleyfezünc miat, magunkat karofitottuc meg. Nem adot Isten előmenetet, mert magunkban bizuan, ö tölle nem kertünc iol legitfeget, ès czac czufnac alitottuc ellenfegünket. Azt akarya Isten, hogy meg ifmeriüc erötlenfegünket, f-tölle keruen eröt diadalmat, ne tarzuc femminec lenni ellenfegünket, hanem fereniec legiünc dolgainkban.

Mertekle-
teffeg kell
az taborban.

Nem io az taborbeli foe tobzodas, refzegfeg, etelben ès italban valo mertekletlenfegis, mellyeket Liuiusis az romlafnac okaihoz szamlal. Alig volt fokaig allando az à köffeg, mely az refzegefeknec tanatfokbol igazgattatot, alig romlot el valaha valamely köffeg, mely az refzegefec miat nem vezet volna, ès alig volt valaha oly köffeg, mely iol nem birta volna magát, az iozan eletü gonduifelőc alat. Hogy lehetne fokaig bekeuel maradando, az ollyan orszag ès köffeg, melyben az lakofoc nagy kinyefen az tob-(72.) zodaiban giönyörködne? Cato Cenforius ezodalkozic vala raita, hogy maradhatna fokaig az á varos, melyben egy kis halatska dragab volna, az ökörnel. Mert (á mint Pythagoras bizonyitya) az emberec, az buya tobzodaiban be merüluen ès meg hizuan, tunyacka, ès keuleyecke, f-az dologra szokatlanocka lefznc, melyből romlas szarmazic reaioc.

Dan: S. V. 2.
Az io lakas
pufztafagot
hoz.

Ez tobzodas, ès refzegfeg volt oka, hogy (á mint Daniel ès Herodotus iryac) Darius ollyan könnyen iuta Babylonhoz, midön Batfazar kiraly

nagy lakodalmat szerezuen, az főfő nepeckel refzegefkednec. Az Romaiakis gyakran meg giözet-tettene az Numantziaiaktol, mind addig mig Scipio raioe nem küldetec, ki az taborbeli tobzodaft, buialkodaft, bordelyfagot &c. meg tiltuan, fenyitekben tarta az vitezeket. Az Sichimitac, az etelben és italban valo zabalodas közöt, Abimelech et fidalalmazac vala, de magokis el vefzenec, f-varofokis el rontatec: Az Philiftheaufokis tobzodafockor fzörnyen vefzenec Samfon miat. Holo-phernefnec Iudith afzfzony feiet ueue, midön amaz refzegen heuerne taboraban. Az Troiabeliec, midön az Görögöknecc tettetec el menefec vtan, az nagy louat be vittec volna Troiaban, és örömökben tobzodnanac, refzegefkednenec, és el aluttanac volna, am gonofzul romlanac vefzenec.

Iudic: 9. V.
27. & c. 16.
V. 25.
Iudith. 13.
V. 9.

Honorius és Theodofius ideiekben, az feiedelmeknec tobzodafoe és gonduifeletlenfegec miat, fzörnyen pufztittatec az Gothufoktol Roma, mind Olafz orfzaggal. Azzal czalatec Annibalis meg Fabiufol. Paulus AEmilius, azt mondgya, hogy azert folztatnanac meg kiralyfagoktol, az önnön fzolgaioktol à feiedelmec mert, minden fele gongyoknac terhet, fzolgaiokra biznac, ő magoc penig az io lakafnac örüendeznenec. Grimoaldufis vgy czalta(73.) vala meg, az Gallufokat, hogy futafat tettetuen, az Gallufoc eleffel teli hagyot taborara rohananac, ot etelnecc italnac aduan magokat, batran oktalanul vigiazoknelkül, fzellet feküfznec refzegefgekben, midön az ellenfegtől fza bliara hanyattatnac. Cyrufig hafonloul czalta meg Tomyris fiat, f-vgy vere meg taborát.

Iozanfac, és mertekleteffeg kel az viteffeghez,

ezzel von Pompeiufon giözedelmet Iulius Cæfar, ezzel bira el Afiat, Alexander, ezzel oltalmaztat het zaz efztendöc által, noha foc ellenfeg ment reaioc, az Lacedæmonoc az ő szabadfagokat. Mostis vallyon f-mi tefzi ily giözedelmefecke és rettene- tefecke, az Törököket? Nem üz nec taborokban fris lakafra, nem tobzodnac, nem refzegefked nec, fokat ehez nec fzomiuhoznac, felenye tekozlaft mint mi nem tefz nec: Kenyereket hufokat taborhoz kefzitic hazoknal, meg fzoktac az viteffeghez illendö niauualiat, és azert ha a fzükfeg hivanya, czac azon riskafaua, lo huffal, verrel, és fos hufbol czinalt porbol főzöt domikauualis el el nec öc, f-meg fem laffodnac meg dolgokban: Ezzel biriac am öc magokat.

Mi pedig az taborbannis, igaz vgy meg kiua- nunc minden pompafagot, io lakaft, és refzegfe- get, mint hazunknal, maga meg honnis karos az. Sokszor vgy ifzunc az io borban, hogy maf nap, iol fel iö meg az naxis, f-mi megis mind hadna- gyoftol az fefzekben alufzunc és hortyogunc. Soc hadnagyfag vagon mely alat nem talafz annyi kopiat, menyi tzegert czac az Duna partonnis latz. Nem vitez emberhez fem hadnagyhoz illendö, az refzegfeg, delig aluuas és hortiogas, kiualtkep- pen holot az egefz kerelfztyenfeg reya bizza ma- gat, hazaiat, felefeget, gyermeket. O ki hafznos volna, ha miis abrakra foguan magunkat, hatrab hadnanc az io lakafban, és az vitezi fzenuedefhez fzok(74.)uan, takarofon költenűc tabori elefünket, az io viteffegben öruendeznenc, f-faradoznanc, nem az dufka italban.

De miért hogy mi á fzep mertekleteffeg nec

követői nem vagyunc, és egytzerfmind fel lakiuc azt, az miuel fokaig el elhettünc volna, fokfzor fzükleget és fogyatkozastis erez taborunc, melyből dolgainkban valo meg lassodas, egymafra valo fel tamadas, koborlas és foc gonofz szarmazic ki, el annira, hogy meg az elef hordoc se maradhaffanae karnelkül: mely miattis gyakran koplalafra iut igiünc, és az ellenfeg elöt valo el futamafra.

Az henieles, restfeg, munka meg futas, és tuniafagis felette karos hazanknac, minden rendbeliekben, mind szerzetesben, tanitoban, polgari rendben, f-mind az vitezlő nepben. Mert holot az emberi elet munkanc giümölcszeuel taplaltaffec, hazanc penig minden ellenfeginc ellen, nagy faratfagos fegyuer vifeleffel otalmaztaffec, soha nagyob veszedelme nem köuetkefzhetic, mint ha munkalkodafat el mulatya, és otalmara valo faratfagat meg futya. Effele henielő tuniafagbo mint az viragbol az giümölcs, szinte vgy szarmazic ki, hazanknac el aroltatafa, romlafa, pufztulafa, és az vitezi erötől valo meg fognatkozafa.

Az puhafag nem illic az viteffeghez, nemis lehet az igazan vitez, valaki futya az viteffeggel együt iaro faratfagot, mely vgyan nem lehet faratfagnelkül, mint ezt azoc meg koftoltac, kie által mentec raita, mennyi foc ehfeget, szomiufagot, heuet, hideget, elöt, hauat, niughatatlanfagot, munkat, és törödeft, kel az vitez ember nec el vifelnie, ki foc edes almat el hadnia, és felelmes vtakat be kel faratfagal iarnia. Ezt az tiukafzo vitezec nem szoktac, f-azert nem czoda, ha egy elfőben kemenyen foguan az dolgot orofzlanioknac mutogatyac magokat, de czac hamar ismeg ki fa-

Az puhafag-
nac karos
volarol.

raduan az munkabol, tyic fziüüuecke, ès (75.)mint az niul felelmefecke lefz nec. Fel fe ued tehat az ho penzt, ha faradni, Ostromra, Strafara, ès az houa á szükfeg kiuannya menni nem akar fz, ne lopiad meg hazankat.

Artalmas az
viab viab
feiedelem.

Vadnac ollyakis, kik vntalan vyab vyab feiedelmeket kiuannac, meg vntalan az ielen valokat, kikis igen karofoc az orfzagnac. Mert effele valtozafoc iob refzre mindenkor gonofzbra fzoctanac fordulni. Iol monta volt Ifocrates, hogy foc emberec nem fzenuedhetic el az ielen valo allapatot, hanem maft nagiat kiuannac, mellyel mind magoknac, f-mind egyebeknec vezedelmet ferez nec. Erról valo AElfopufnal az vy kiralt kiuano bekakrol, es előbbi allapatyat gonofzbra valtofoztato (igy!) szamarrol valo fabula. De nem vezic az efszelen emberec efszekben, mely karos dolog legyen ez. Az io feiedelmeket ès Vrakat nem tudgyac Iftentól io neuen uenni, f-meg böczülni (mert az emberi termefzet, az el veztes vtan vezic efszben, mely io volt, az mitól meg folztatot) de mikor valtozuan az Vrafag gonozbra talalnac, az kórmöckelis ki afnac azt, kit az elót meg böczülni nem tuttac.

1. Sam: 8. Karos minden valtozas, ès kiualtkeppen az feiedelemfegben valo vezedelem hozo, meg tettzie ez, az Samuel ideiebeli Sido nepnec, kiraly kiuanafabol, mellyert Iften öket eröffen meg dorgala. Pericleft, kit elteben meg nem tudanac bötfülni, holta vtan, az Athenasbeliec nagy buzgofaggal ohatyac vala, mint Plutarchus irya meg adatni. Azont irya Dion Auguftufrolis. Sokfzor miis meg koftoltuc ezt, de meg fem vezic efszünkben. De

V. 5. & c.
10. V. 19.

ezzelis büntetni akar Isten, hogy ha az iot venni, io neuen nem tuttat, az gonofztis el vegyűc.

Vegezetre vadnac vgyan foc több fogiatkoza-fokis, mellyekis romlafra okot adnac (vgy mint arultatas, az vitezec közöt valo nem io rend tartas, az laffufag és ezekhez ha(76.)fonloc) de miért hogy azokrol ide hatrabbis, hol edgiüt f-hol mafut szolloc, mostan irafomnac elfő refzet el akaruan vegezem, azt mondom, hogy nem az Euangeliomi tudomany, melyben mi vagyunc, hanem az ide fel elő szamlalt gonoffagoc, hozzac és hofztakis reanc ez foc infeget és pufztafagot. Mert oly igen nagy az Istenec igaffaga, hogy az emberek nec bünöket soha büntetefnelkül el nem szenvedheti, és noha mind az ket felt igen meg szokta előbbi büneiért ostorozni, mind az által leg inkab, azokat faniargatya, kie ertuen az ő akaratyat, az kőfztöc niargallo gonofzagot meg nem büntetic, hanem szabadgiaban hadgyac teriedni. Haly pel-dat mind az kettőről.

Az Benjamin nemzetfegeben, az Gabaa beliec közzül nemely latroc, el ragattac és meg ferteltettec vala, egy Leuitanac felefeget. Mikor azert ez ektelenfegnec meg szerzői büntetefre kiuantotnanac, f-az tilzt vifelőc azt nem czelekednec, az több tizen egy nemzetfeg, Isten parantfolatyabol, nagy erőuel indulanac Benjamin ellen. Es iollehet igaffagoc vala vgyan az bozfzuallashoz, mindazáltal az Benjamin fiaitol az elfő és mafodic ütközeten 40. ezeren vagatanac le az Ifrael fiaiban, maga ő maga hatta vala Isten, hogy fegyuert fognanac, f-megis őc hullanac el. Vallyon mi ennec az oka? Igaffagoc volt vgyan az Ifrael fiainac 11.

Judic: 19. V.
23 & c. 20.
V. 46.

nemzetfegenecc, de azért az előbbi bűnökert, es gonoffagokert, ökis meg faniargattattanac. Vegre penig az Beniamin fiayiis, miért hogy igazat nem töttec vala, hat zasztol meg valua mind szabliara haniattatanac, faluioe, varofoc tűz miat emefzte-
tec meg.

Ide valo az Görögöc historiaiokis, Parifnac la-
torfagaiert, és meg nem büntettefeiert, meltan fo-
ganac fegyuert, az Troiaiac ellen, az Görögöc. Hat
miert oltoroszta Isten és fosztotta megis meg loc
fő feiedelmektől őket?(77.) Nem ezért az fegyuer fo-
gafert, hanem az előbbeni gonoffagokert, de vegre
lam az büntetést ki nem szolgaltato feltis foftig
ronta. Az Lacedæmonoc nem akarac Scedafus
leanyinac meg szeplőfitőit meg büntetni, s-vgyan
azon helyen meg giőzetenecc, szabadfagokat el velz-
tec, és tellyeffeggel meg romlanac, vgy iara Co-
rinthufis az Romaiac miat. Arunx felefegecenecc el
ragattatafaertis, á mint Plutarchus irya, szörnien
pufztittatecc és egettetec az Gallufoktol Roma.

Valamikor azért az tzegeeres bűnöc, meg nem
büntettetnecc, mind az egefz nemzetfeg, és köffeg
meg romlic. Mikor az Magiftratus az szaruas vet-
keket meg nem bünteti, közönfegecc büntetefec
niomiacc el, Isten rendeleteföböl mind á magiftra-
tuft, s mind az köz nepet, vgy mond Strigelius.

Li: 2. Chron:
pag. 312.

Azokaert mindenkor az varofnac iöuendö romla-
lanac iegieül tartfad, valamikor á rut pelda ado
gonoffagokat szabadgiaban latod, minden bünte-
tesnelkül niargallani. Az mig meg marad á köffeg
közöt, az igaz tudomany, az igaz Istennecc tizzte-
lete, és valakie igazan hiacc Istent segitfegül, s-az
ifzoniu bűnöc meg büntettetnecc: addig enged

Isten az orszagoknac és varofoknac. Valamenyfer penig à tudomány és az Istennek tisztelete meg vesztegettetne, az felelem meg lagittatic, keuesen tefzne, kőniörgeft magoc és egyebek maradafokert, és nem czac fokban vetkezne, hanem fenyiteknelkül is bünt tefzne az emberek, ackor tudgyad minden ketfegnelkül, hogy auagy ielen vagon immar, auagy czac igen közel, az vtolfo veszedelem, à mint ezt minden időbeli hiftoriac, Afianac, Görög orszagnac &c. romlafoc bizonyitya.

Nem szamlalom immar az puztafagnac több okait it elő, nemis giőznem annyian vadnac azoc, hanem minden keresztyent intec, főkeppen az feiedelmeket, Vrakat, ne(78.)mefeket, és főfő nepeket, kikne, peldaiokhoz szabia az köllegis magat, hogy im az febet en meg mutattam, f-az ki foc romlafunkbol valo szabadulafunkat akarya, ne gondollyon az oruoffagnac keferülegeuel, lam vgyanis keferüt keferüel szoktae ki üzni, erős görthöz erős æc kel, hanem az intefeket io neuen veuen, ez elő szamlalt gonoffagokat hadgya el, Istenhez terien. Ha ezt czelekefzfzuc io, Istenis velunc lefzen, es fogadafa szerent el nem hagy ellenfegunc ellen valo igiünkben, f-ha ötet halgatyuc, az földne, iouaual elegfzunc meg, holott ha nem akariuc ötet halgatni, löt haragra geriefztiuc fel, fegyuerrel emefztet meg, mint Efaiafnal fenieget. Melyrölis hallyunc immar rőuideden.

MASODIC RESZ.

Melyben meg mutattatik, bizonios ielekből, hogy meg ennelis nagjobb niomorufag feiünkre szallandó, ha az elő szamlalt vetkekből ki nem akarunc terni.

Szollec ide fel az pufztafagnak okairol, most immar azt hozom ki, es bizonios iegiekből meg mutatom, hogy meg ennelis nagjob romlaftol kellessék felnünc, ha az ide fel elő szamlalt gonoffagokat el nem akariuc hadni. Mert bizonios dolog az, hogy mikeppen az tűz heufegnelkül nem lehet, és meg giuluan, mind addig sem alofzik el, mig az meg egendő eszköz el nem fogy rolla: azonkeppen az felő bünöc sem lehetne büngető romlas és pufztafagnelkül, mellyec mindaddig sem szünne meg, valamig az ingerlő eszközöc, Isten és atyanc fiai ellen valo gonoffagok hatra nem hagiattatnac.(79.)

Az meg lőt dologbol kel az iövendő-ről iteletet tenni.

Ezeokról hogy iob ertelmet veheffünk, tudnunkel, hogy az köuetkezendő dolgoc felől, mire legyenec menendők, iob és bizoniosb iteletet nem tehetünk, mint az regi historiakbol. Mert azoc mint ha vgyan iöuendölnenec iöuendő allapatunc, felől midön elönkben adgyac, az regi hatalmas birodalmoc, erős orfzagok, és kazdag varac, varosoc, minemü okokert, mint f-hogy romlottanac és pufztultanac, ielentuen, hogy valahol azoc az okoc mafut talaltatnac, veszedelmet és pufztasagot volnanac az lakofokra hozandoc.

Valaminemü dolgok rontottac, az regi feiedelemfeget, vgyan azonoc rontyac az mostaniakatis:

Mert egh alat femmi nintfen vyfag, mellyet vynak Eccel. 1.V.10.
mondhatnal, meli az elõt valo idõkbennis nem
volt volna, mint Salomon mondgya. Valtoznac
vgyan az emberek, az idõc, az heliec es neminemũ
dolgoe, de vgyan azon dolgoe ionec ifmeg elõ,
mellyec immar az elõttis volnanac, à mint Thu-
cydidefis errõl bizonfagot tefzen, monduan az
Coreyrabeliekneec partolkodafoknac meg irafaban:
Sok ifzoniu dolgok lõttenec az varofokban, mellyec
lenniis szoktanac, f-lefznekis mindenkor, valamig
ezen emberi termefzet lefzen, akar kegietlenbec,
f-akar iobbac, de abrazat fzerent valamenyere
meg valtofztatnac, vgy mint az indulatoknak okai,
ès az idõc kiuanyac. Ezeket igy lenni nem ta-
gadgya, valaki az mi idõnkbeli hiftoriakat, az mi
elõttünc lõt hiftoriackal egybe hafonlitya. Es igy,
az mi elõttünk meg lõt dolgokban be nezuen, az
ielen valo dolgoknac ki menetelek felõl könnyeb-
ben itiletet tehetünc.

Mikor azert az regi hiftoriakat iol meg haniom Nagiob rom-
laltol felõ.
vetem, ès el nezem, miczoda dolgok ès okok miat
romlottanac legyenec, az regi kazdag orszagok, ès
hatalmas feiedelmec, f-vgyan azon gonoffagokat
mofcis kõfztünk lenni(so.) talalom, mellyekert ez elõt-
tis orszagok pusztultac, bizoniara nints mit tennem
(bator mãft mondhatnec, de igazat kel itelnem,
azt itelhetem, hogy ha mind igy megiünc el benne,
femmi iob, hanem naprol napra, sokkal niomorul-
tab állapotot kel feiünkre varnunc. Mint errõl
immar en elõttemis, fok értelmes emberek iõuen-
dõltenek. Es bizony attol felõ, hogy az nap niugoti
birodalomis, vgy ne iarion, mint az nap keleti
iara, mely az elõ kõnyben elõ szamlalt gonoffa-

gokert, tellyeffeggel el pufztula és iob refzre po-
ganfagra fordula.

Engedgye az felfeges Vr Iften, fzent fianac az
VR IESVS CHRISTVSNAC erdemeiert, hogy legyen
ambator heiaban valo ez en iouendölefem, de igen
felec, hogy be kezd telyefedni ha meg nem terünc.

Mind à Z.
iras f-mind
az bölcz
ember töb
romlaffal
feniegetnec.

Mert mind à Z. iras romlaffal pufztasaggal fenie-
geti az köfztünk valo sok Istentelenfeget, f-mind
az regieknec iouendölefec azt tartya, hogy az örök

Iften az Deac kerefztienfegetis latuan engedetlen-
feget fzenten, vgy meg bünteti, f-rontya, mint az
Görög kerefztienfeget. Am Lichtenberger Ianos, ez
előt, mint egy fزاز tiz efszendöuel azt iouendölte volt,
hogy az Török mind az Rhenus vizeig, nagy Colo-
niaig fel menne. Azont mondotta volt az Ambergai
Prädikator Vintschelburgeris. Ezek penig az mit
egieb dolgokrol prophetaltac, mindenkor be töltene.

Hafonlokeppen egy Siciliai Joachim atyais, ez
előt harom zaz hufz efszendöuel, nem czac azt
iouendölte volt meg, hogy az harmadic Frideric
ideieben, Papa minden ő feregeuel nagy niomo-
rufagot és infeget fogna latni, hanem afztis Pro-
phetalta, hogy meg, vegezetre, vgyan valoba niaka
fzakadna, az Papafagnac, vege lenne, és el pufz-
tulna. Amaz edes beszedü Lactantiufis, az Sybil-
laknac, egieb Prophetaloknac, és az Medufoknac
egy regi Hyda(81.)fpis kiralioknac iouendölefeből,
nagy Carolynac azt mondgya, hogy az Romai neü,
meg valaha el töröltetic ez földnec fzineröl, és az
birodalom ifmeg vizzha fzal Afiara, és mint hogy
ez előt, az nap keleti birodalom vralkodot, az nap
niugoti penig neki fzolgalt, igy ez vtannis amaz
uralkodnec, f imez neki fzolgalna.

Ezent erőfsiti Danielnec amaz birodalom felől valo prophetalafais, mely az vtollo nap előtt az Istenec szentei ellen fegyuert vala fogando, à mint ez birodalmon Philep Melancton az Törökö-^{Dan: 7. V. 21.} ket és Saracenufokat ertette, kinec ha szouat fogattac volna az feiedelmec, immaris sockal iob allapatya lőt volna orfzagunknac. Mit mondgyac az Gog és Magog felől, kikről Ezechiel szol? azokis ^{Ezech: 38. V. 2.} itelet előtt szörnien mondattatnac az hiueket haborgatni. Jol ertic ezt lokan az Astrologufoc közzül, és azert mar regula iöuendöldögetic, hogy Magiar orfzag és Becz tartomanya, nagy faniarufagra iutnanac, és firalmas allapatra, az immar io refzre fejekennis tölt, f-jobbanis feieken telic ha meg nem ternec. Boiarianakis iait, giaz ruhat kialtnac. Hafonlo dolgockal feniegetnec az tanitokis.

De mi szükseg erről lokat szolni, ha magunkis feiünkön lattiuic Iftennecc rettentő atkat lenni, mellyel Moyfes és Abacuc által fenieget, f-egiebüttis fok helien: monduan: hogy ha nem halgatnuc őtet, és meg nem tartanuc az ő paranczolatit, őis ellenünc forditana ortzaiat, és valamig ellene iarnanc, de mindaddigis hetzerte inkab meg lokafitana niomorusaginkat, ellenfeg kezeben adna: vaffa tenne az eghet feiünc felet, és az földet ertze, hogy se gabonanc se fanc ne teremhetne meg az ő giümölczet. Ismeg hogy mezei fergeket boczatana magunkra és barmunkra: dög halalt, ehfeget, romlast, puztafagot, és rabfagot, hozna feiünkre, és az mi lako földünket az ellenfeg kezben(82.) adna. Oluafd meg erről. Leuit: 26. v. 14. Deut. 28. v. 15. Thren. 2. v. 17.

Immar azert ha mind addig öregbül büntető

Exod: 14. V.
28.

czapafunk, míg Istenhez nem térünk, mi pedig nem hogy szót fogadnánk, de annál inkább megkemenyedünk, iele bizony az reánk következendő nagyob faniarufagnak, melynek nem lehet ímég egy bizonyos iele, mint az io intefnek helt nem adni. Pelda erről az Pharaoh meg kemeniülese és fzo fogadatlansaga, ki noha sokkal ostromoztatot vala, de vegre az engedetlensegert, mind nepfeltől vegfő czapast szenuede. Chroesus nem fogada meg: fzepe intefet egy Lydufnak, hanem mind addig ingerle az Perfakat, hogy mind magát s-mind az Lydufoc orszagat el pusztita. Xerxes sem ada helt Artabanus intefenek, de karauál tanola meg, mint Herodotus irya, engedetlensegének veszedelmes voltat. Effele ielekről ide hatrab maid többetis hallunk.

Hatart vetet
Isten az bi-
rodalmok-
nac.

Tagadhatatlan vgyan, hogy az birodalmoknak neuekedesere meg hataroztatot bizonyos elztendőc, és magoc ki teriefztefereis bizonyos tzelec vettette-
nek legienec Istentől, mely elztendőket és hataros tzeleket, mikor ki töltie és el eric. az vtan ofztan, változafokat szenvednek azoc az birodalmoc, és hatalmas orszagoc, mellyec az előt mindeneknek rettenetefec voltanac: mind az által azokat az esztendő szamokat, és hatarozot tzeleketis, az embereknek magoc vifeletekhez kepeft, iobbulafoc auagy gonofzbulafoc fzerent, neha meg szokta Isten reuiditeni, vagy hofzfabitani.

Phil. in locis
Manlij. &
in Postil.

Hogy az birodalmoc meg hataroztatot időig és tzelig, viragozhaffanac és neuekedheffenec, arról eleg peldainc vadnac. Es ha minden hiftoriakat fel haniunc vetünkis vgy talallyuc, hogy nemely erős birodalmac, őt szaz elztendeig birhattac magokat, fokac azt az időt meg fem(ss.) erhetec, és czac

igen kevelec hagtae által, s-mindenic az Iftentől Peuc. in lib. neki vettetet hatart be töltuen, auagy tellyeffeggel de diuinat: el romlot, vagy mas birodalom ala vettetet, auagy & in Chron. valtozuan valami mas allapatban maradot meg. nicis. Mint erről eleg peldakat szamlalnac elő Philippus és Peucus.

Azert az feregeknek amaz hatalmas Iftene, ki Job: 26. V. meg az vizeknek és tengereknek is hatart vetet, 10. Pfal: hogy aradafa se touab ne tarthaffon se szeleiben 104. V. 10. ne teriedhessen, hanem czac az mint ő akaria, az, 1er: 5.V.22. az hatalmas Isten, az feidelemfegeket, sem hadgia touab hatalmaskodhatni, és nagjób birodalomra ki teriedhetni, hanem czac az ő bölts tanatfanac akaratyától, az mint el hatarozza. Ezt erősi Danielnec az Sido köffegnek maradafa felől töt hetuen hetekről, az az 490. elztendőkéről valo Prophetalafa. Mint vgyan azon Danielnec, az Balthafar orfzaga felől valo kez irasis, mellyet Daniel meg magirazuan, azt mondgya à királnac, meg szamlalta (vgymond) Isten à te birodalmadat, és be tellyefitette azt.

Ezent bizonyityak mind azokis az mondasoc, Dan. 2. V. valamellyec oly birodalmat tulajdonitnac Istenec, 21. & c. 4. hogy ő valtofztaffa el az időt ő ueheffe el, és V. 22. 1. adhaffa el az birodalmot, ő tehessen kiraliokat Sam. 13. V. szegeniekből, s-az kitől akaria el vehesse orfzagat, 13. 2. Sam: 7. V. 8. mint am Daud kiraly imillyen szep dicziretiis: 1. Reg. 11. Aldot vagy Vram, mi atyanknac Ifraelnec Iftene, V. 31. & c. öröktől fogua, mind öröcke. Tied Vram az Nagy- 14. V. 8. lagoffag, hatalmassag, ditföfleg, és giözedelem, s-te 1. Efd. 1. V. neked legyen az dicziret, mert mindenec tieid, az 2. Pfal: 21. mellyec az eghben és földön vadnak, tied Vram V. 31. az orfzag. Tieid à kazdaglagoc, s-tied à ditföfleg, 1. Par. 29. V. 10.

mindeneken te Vralkodol, az Te kezedben vagion,
az erő és hatalom, az nagyfag és mindeneknec
birodalma.

2. Par: 13. Az feidelemfegre csak hiiaban vagiodic ember
V. 8.
Rom: 3. V. Isten(84.)nec akaratyá ellen, mint az Ieroboam pel-
1. 1. Sam: daiabolis ki tettzic: mert minden hatalmaffag If-
2. V. 8. tentől adatic, és ő az, ki az porbol, és sarbol
Pfal. 113. feidelemfegre emeli fel à szegenieket, ki az kit
V. 6. Eccl. akar az tömletzből kiralyfagra emel fel, f-vifzont
4. V. 14. az fejedelemfegből az kit akar le vet. Mint ket
Gen: 41. V. felekről eleg peldaine vadnac. Iofephet, Daudidot,
40. 2. Sam. Gedeont, és fokakat többeketis, kit fogfagbol, f-kit
2. V. 4. az fejedelemfegből az kit akar le vet. Mint ket
Iudic: 6. V. felekről eleg peldaine vadnac. Iofephet, Daudidot,
14. Gedeont, és fokakat többeketis, kit fogfagbol, f-kit
szegenyfegeből kiralyfagra, és vrasagra vit fel. Pha-
raho, Sennacherib, Nero, Valerianus, Dionyfius
Tyrannus, Joachim, Sedecias, Baiazeth &c. az
feidelemfegből Istentől le haniattanac.

Touab sem mehet penig egy hatalmas fejedele-
lemis, hanem csak az meddig el boczattatic Isten-
től. Csak az Istentől neki rendeltetet hatarig, ter-
iedhet, dulhat, folzthat, ölhet, vaghat, rabolhat,
puftzthat, és egethet, annal touab semmivel sem
mehet, főt ha megienis fzerentfetlen leszen. Pelda
erről az Perfiái birodalomnac, meg hatarofztatafa,
mely Constantinapolyhoz nem mészze volt, az
Hellefpontus, az hol Asia és Europa el valic.
Valameniefzer azon az hataron által mentec auagy
az Pérfac, vagy az Chaldæufoc, de mindenkor
meg giözettetven, szegient vallottac, Darius Hyf-
táfpis és Xerxes azt által hagian, karockal tertec
meg. Ettől vagion hogy az Görög birodalomnac
refze volt vgyan Aliaban és Europaban, de Africa
ki nem teriedhetet. Az Romai birodalomis az
Euphratefig niutozhatot ki, ha tul ment azon, va-

laki közüllőc kart vallot, mint Craffus, Julianus, Carus Narbonensis, Vlpus, és többekis.

Erről teszen bizonsagot, valahol az szent iras emlekezie az Sido kereftienfegnec, Istenetől valo tanats kerdeferől, ha kelleffec-e fegyuert fognioc, auagy nem, mint az Ifraelnek Beniamin ellen valo fel tamadafaban lőt kerdefekis. Miert hogy Soliman mindenkor szereztesetlen hada(85.)kozot az Perfackal? Mert tudni illic, az ő hatarat altal hagta volt. Gör vezefekor, az minemü remülesben voltunc, és erőtől meg fogiatkofztac, mint az harmad-evi rablafkoris, nemde sockal inkab nem puztulhattunc volnae, ha Isten az ellenfegnec ackorbeli dihüsseget, menniei segitfegeuel, meg nem hatarofzta volna.

Iudic: 20. V.
23.

Nem oknelkül szamlalam ezeket ily fok szoual elő, mert auagy czac ezis, erőffeget szolgaltat, ez mafodic refznec meg erősfitefere, mely attol feltet vala, hogy nagioib romlaffal meg ne faniargattafunc. Az nagioib romlafnac reanc következefenec, nagy iele ezis, hogy hatart vetet Isten az feiedelemfegeknek magoc birhatafara. Nemelynec őt zaz efsztendőben leszen valtozafa, mint az Ifrael fiafnac orszagoc, inkab minden őtöd fszaz efsztendőben, valtozot. Aegyptusbol valo ki iöuefektől fogua, Christus Vrunc születefeig 1508. efsztendőc szamlaltatnac, mellyekben három refzben allapattac meg, egyfzer az vezerec és birac alat, az Salomon templomanac czinalafaig, mely ki iöuesec vtan 480. efsztendőben kezdetec. Az vtan Nabugodonofor kiraly, mind kiraliostol Babyloniaban fogua viue őket, kie Saultol fogua, Zedechiafig 505. efszten-deig birtac vala magokat. Vtolfzor az mafodic

Hatara volt az mi birodalmunknakis.

templomis, mellyet Cyrus engedelméből, rabfagokból való meg iőuefek vtan czinaltanae vala 500. ezftendeig alla, ez vtan Vespasianus által azis elrontatec.

Hafonlokeppen az Affyriaiakis 520 ezftendeig birtac Afiat, az vtan az Medufoc ki foglaltac kezekből mint Herodotus irya. Cecropftol fogva Codrufig 490. ezftendeig tarta birodalmoc az Atheniayiaknac, változec az vtan. Az Lacadæmonoc kőffegeis annyi ideig zőldellec. Macedoniais közel addig. Nemely hatalmas orszagoc penig czac felennyi ideigis alig tartottac. Az Medufoc hatalmoc(86.) 220. ezftendeig tartot. Cyrnftol fogva Dariufig az Perface 230. az vtan Sandortol elrontatec. Az Görög birodalom 250. ezftendő taiaig tarta, az vtan elszakadoza. Nemellyec het zaz ezftendeig hatalmalkottac, mint az Carthagobeli kőffeg, az Romai kőffeg, és keuefec többekis.

El mult immar őt szaz ezftendeie, hogy az Magiaroc erős orszagot zerzettec volt magoknac, és az szomfzed orszagoknak rettenetefec voltanac, de hogy az ő teriedefeis meg hatarofztatot legyen, eleg bizonfag rolla, ez foc infeg, romlas, pufztafag, és rablas, mellyeket szűbeli banattal, és keferü kenyhullataffal latunk ielen lenni. De vgyan ez az Iftenec bölts rendelefe, hogy mikor az birodalmoc el eric azt az hatart, mely ő tőlle nekie vettetec, touab ofztan ne neuekedheffenec, hanem, az ő feiedelmeknec és gondvifeldőőknecc meltofagoc alab alab szallyon, és birodalmoc meg változec, mint ezt az Balthasar kiraly hazaban, az falra irattatot harom szoc, meg bizonyityac, mellyeket Daniel igy magiaraz meg. Mene, az az, meg szam-

lalta Iften à te birodalmodat, és el töltötte azt, mintha mondana, bizonios hatart uetet Iften birodalmodnac. Thekel, az az, fontban vettettettel, és kennyebnec talaltattal, az az, alab szallot meltofagod. Phares az az, meg ofztatot à te orfzagod, f-adattatott az Perfaknac és Medufoknac, mint ezt bõuebben meg magjarazza Peucerus.

Az feiedelmek meltofaganak alab szallafa nagjób romlafnak iele.

Jer nezzünc az mi időnc allapatyara, f-meli igaz legien ez maid fel talalyuc. Minden orfzagokban alab szallot fockalis, az kerezftien feiedelmeknec meltofagoc, ez elõt egy nehany efszendõuel, Magyar orfzagban io feiedelmec voltanac (hogy az többirõl ne szolliac) Huniadi Ianos, Matyas kiraly. Moftan penig noha az io feiedelmec, minden ereieckel azon volnanak, hogy ily foc romlafinkban otalommal lehetnenec, mind az altal latiuc, hogy az emberek(87.)nec gonoffagoc, feliül haladgia fockalis, az iambor feiedelmeknec meltofagokat, mert az alattoc valoc, szofogadatlanoc, f-engedetlenc nekic. Mi valal szegeny Magyarorfzag f-mielõl, és auagy czac ebben maradhatnal meg immar. De nagy iele az te iõuendõ nagjób romlafodnak, ha gondot magadra nem vifelfz, elõtted iaroidnac meltofagoknac alab szallafa.

Mert mikor Iften valamely orfzagot meg akar feiedelmestõl rontani, vagy az elõtte iaro feiedelmit giülõlteti meg, az alatta valockal, vagy giermek és meltofagnelkül valo feiedelmeket botfat nekic: mikeppen hogy az mellyet fel akar magasztalni, meltofaggal és bõlts feiedelemmel erõfsiti meg azt, pelda rolla Abimelech f-az Sichembeliec. Ide ert-heted amaz szokat Efaiafnal: Ime az feregeknek Vra Iftene, el vefzi Ierufalembõl és az Iudabol,

Iudic: 9. V.
23.
Ifa: 3. V. 1.

az vastagot és erőffet, tudni illic, az kenierneec és az vizneec, minden taplalafra valo ereiet, az erős és hadakozo vitez ferfiat, az birot, az Prophetat, az bõltfet és az ven embert, az õtuen elõt iaro feiedelmet, és erős meltofagut, az tanatfot, bõlts mester embert, és efzes ekelen magiarazo oratort. Es giermec feiedelmeket ad õ nekiec, és az erõtlen kifdedec vralzkodnac õ raitoc, &c.

Az iora in-
tõnec habor-
gatafa, es
szouanac
meg nem fo-
gadafais, tób
pufztafagot
hoz.

El tauofztathatna vgyan ez romlast meg Ma-
giar orfzag és az õ regi meltofagat valameniere,
mind enni zurzauarbannis meg tamogathatna, ha
az felsõ gonoffagokat elhagyuan, az Sido keresz-
tyenfeget kőuetne, és ez kőnyünc vtolfo refzebeli
iora intefemet meg fogadna, mellyet en, nem giü-
lõfegbõl hanem fzeretebõl az vegre szedegettem,
foc tudos emberekneec irafokbol ki, hogy ha fegy-
ueremmel nemis, iora intefemmel az Poganioc
ellen valo igieben hafznalhatnec, edes hazamnac
és nemzetemneec. De ha iora intefemneec helie nem
lefzen, felec raita hogy(ss.) feien kezd telni. Mert
mint regen inkab meg faniargatta azokat, kik az
io Intefneec helt nem attac, igy most sem fzenuedi
büntetefnelkül, az Vr Isten.

Seuerinus és Victor, regenten hafonlokeppen
feddic és dorgallyac vala, az õ ideiekbeli gonoffa-
gokat, mind Papokban, feiedelmekben, vrakban és
kõffegben, nagy torockal hirdetuen, az Istenneec
reaioc, és minden marhaiokra kőuetkezendõ, pufz-
tito haragiat, ha meg nem ternenec. Neuetic és
czufolyac az Pispõkõc, ez iora intõ iambor tani-
tokat, mint szinte mostis, de nem fok idõre meg
vaslala fogokat. Mert el mene vgyan Seuerinus
egy nehaniad magauval az szo fogadatlanoktol: de

ezac hamar az vtan, Anno Domini 400. tayaban, megindulanac az Suaboc ès Czehec, f-az Dunan által keluen, fzőrnien faniargatac az Romai birodalom alat valo, fzo fogadatlan kerefztieneket, elöl vtol valahol mit kaphattanac, mindent meg emefztettec, mindeneket niakafztac, Paduat, Saltzburgot, Ratifbonat meg veuec, ès mindaddig faniargatac õket, mig az ot lako regi gonofz kerefztyeneket, fzinte ki nem giomlalach.

Tarta ez vezedelem maid zaz egefz elztendeig, nehoh penig meg touabb is, mint Syriaban, Palæftinaban, Aegyptufban ès Africaban, az holot az Saracenufoc ès Araboc az egy mas kőzõt haborgo, kerefztieneket igen el niomoritac. Az Longobardufoc tolis az vtan fokot fzenuedenec, ackoris oly allapatya vala az keresztienfegnec, mint ha mar mind el vefzne, vagy ez vilagnac lenne vege. Moftis azert meg oftoroz ha fzot nem fogadunc, vagy egy vagy maf ellenfeggel. Ne vegye tehát ez intefnec dorgalo befzedit fenkiis nehez neuen, lam meg az pogan feiedelmekis, nagy böczületben tartottac, az iora intõ, ès az õ ideiekbeli embereknec vetkeket meg dorgalo poetakat.(89.)

De laffuc mar az tőb vezedelem őregbitõ ieleketis, hogy auagy czak azokis pœnitentiara geriefzenec fel minket. Mikor Iften valamely heliet, meg akar rontani, előb tanitokat ès iegieket botfat, mint Pharahohoz, Moyfett ès Aaront foc czodakal, Noet az őzõn vizkor, Christus Vrunkat ès az Apoftolokat az Jerufalem vezedelme elõt, amaz foc czodackal mellyeket Jofephus meg irt. Variais penig egy ideig az meg tereft, mint az Niniuebelie-Ion: 3. V. 4. ket 40. napig, az Jerufalembelieket penig, 40.

esztendeigis el vara. De ha sem az inteffel, sem az czodakal nem gondolnac, nem kefic ofztan az bünteteffel Iftenis. Az iora intefnec meg vetele- nec büntetefferről szoltam, haly immar az külfő iegiekről is.

Valami leszen az eghen, földön és vizben szo- katlan, vgy mint, ket vagy három napnac latafa, üstökös czillag eghi seregec, föld indulafoc, viz aradafoc és ezekhez hafonloc, de soha sem hiiaba valoc, hanem meg azokis veszedelemmel feniege- tic, az engedetleneket, mint erről eleget irnac, Peucerus de diuinat. Ioannes Garcaeus in meteo- rologia, Hemmingius in Syntagmate Camerarius in lib: de ostentis. Iriac Tucidydes és Xenophon hogy Görögországban, regen oly nagy fogiatkozás lőt volt az nap fenieben, hogy mint eyel igaz vgy meg lattzattanac az eghen valo czillagoc. Vgan ackor, 60. egefz nap lattzot egy üstökös czillagis. Ezek az reaioc következendő nagy verontast, ha- dakozaft, ehfeget és dög halalt iedzec, mellyec rövid időn reaioc szallanac.

Az eghen
valo iegiec
romlafnac
ielei.

Mikor az Romaiac, az Macedoniabelieckel ha- dakoznakac, az holdban, azt irya Plutarchus, fo- giatkozás lőt volt. Seneca penig vgyan ackorban lőt üstökös czillagrolis emlekezie. De nem foc időuel az vtan az Macedoniai birodalomnak vege lön, f-Antiochufis szörnien ron(so.)ta az Sidokat. Ar- cadius ideiebennis, nagy üstökös czillag tamadot vala, mind az földig voltac aghai: ielente amaz arultataft, mely Arcadius ellen, szinten azoktol tamada, kikre magat bizta vala. Az negiedic Hen- ric ideiebennis, egy nehany holnapig nagy üstökös czillag fenlec az eghen, ismeg rendelt seregec, ve-

refec, lattattanac, hallattatot oly nagy czattogas pattogas, mint ha ket nagy erős had menne szemben. Veres fegyuerac, meg szallot varofoc, egő fakliac, tűzes dardac voltanac az eghen. Löttenecczoda gyermek szülefec, meg az kis gyermekekis meg szolaltanac az ő annioc mehekben, az meg fzeget kenierből is ver folt ki. De am ezec vtannis, az Papac hitetlenfegec miat, nagy haborufag, zur zavar, és had indittatec, mely maid tarta 38. esztendeig.

Es mint hogy az eghen valo czodac, mindenkor valami változast ielentnec, így az föld indulafis mindenkor valami nagjobb niomorufagot, hadat, vagy partüteft peldaz, mint ezt Pliniufis bizonitya, mikor azt mongya, hogy foaha Roma varofa föld indulaftol meg nem refzktettet, à mikor valami következendő dolognac elől iaro kőuete nem lőt volna, s-Constantinus Ducas ideieben az Törökőknecc, Constantzinapoly fele valo ki rohanafoc előt lőt, nagy föld indulafis erőfsiti.

Az föld indulafis változafnac iele.

Az vizeknecc szokafoc és termefzetec felet valo megaradafis, mindenkor valami niomorufaggal feniegetnec, vgy mint dragafaggal, szüec esztendőuel, embereknecc, és barmoknac dőgiuel, varofoknac giuladafiuual, földes vraknac változafockal, és hadackal, mint ezis meg tettzie imez peldakbol. Mauritius Czafzar ideieben az Tyberis vize, oly nagjot aradot vala, hogy az varos kapuiannis befolna, de ifzoniu dőg halal lőn vtanna, mint az vtannis, hogy az vizeknecc Olafz orszagban, nagy aradafi vtan, har(91.)mad esztendőre dőg halal tamada. Anno 1316. Az Nillus nagyon meg aradot vala, de nagy dragafag lőn vtanna, és dőg halal, mint az 1586. esztendei ar viz vtannis dragafag.

Az nagj arvizis változafst hoz.

Paul: Diaconus lib: 18.
Funecius sub anno
Chrif: 590.

Roma varofanac czinalafa vtan An: 552. az Tyberifnek meg aradafa vtan, nagy eghes tamada. Az Albifnakis ki aradafa vtan, mely An: 1435. volt, vtanna valo elztendőben, Mifena ket izben tüz miat fzörnien pufztula, mint az vtannis An: 1445. azon viz aradafa vőue elől, azon varofnak, az vtan ket elztendőuel, tüz miat minden templo-miual valo romlafatis. Az földes vrac valtozafatis fokfzor ielenti, mint az Albifnac An: 1537. lőt meg aradafa vtan, ket elztendőuel, vgyan azon holnapban, Georgy és Frideric hertzeg meg haluan, azoknac az földnec refzeinec vrafaga Henrikre szalla. Iulius Czafzarnac az minemü czodac elől vőttec halalat, az Padus vize megaradafais edgie vala.

Apoc: 17. V.
15.

Az Z. Ianos latafaban, az fok vizec, foc nepekne magiarafztatnac lenni, (igy!) mint hogy vgyan fokfzor, foc hadakis, és pufztafagoc kőuetkefztenev vtanna. Anno 1524. amaz Thuringiaban lőt nagy ar vizeket, az parafztfagnac fel tamadafa kőuete. Az őtődik Caroli ellen valo partűteftis, az Rhenus vizenec amaz nagy aradafa vőue elől, mely An: 1552. lőt vala. Otthonac Vitelliuffal lőt hadakozafatis, à többi közöt, az Tyberifnec nagy arya vőtte vala elől.

Immar azert, ha az mi orfzagunk allapatyara terünc, vgy talallyue hogy, effele egbi, földi, f-vizi czodac altal, minketis intet, intis az Vr Iften, ielentuen velle, hogy ha meg nem terünc, tehat mi fe vetheffünc fenkireis, mikor ofztan ő Z. felfegeis meg rontat az ellenfeggel. Erre int vala amaz föld indulaffal, mely Geör el vezefe előt(92.) Bets tayat igen meg rafzta vala, de mint hogy nem

iobbulanc, czac hamar az Vr Isten hadat hoza reanc f-egy nehany veg hazunkat el vőue tőllünc, mellyeket noha io voltabol Isten ifmeg vizzha adot, de ifmet el vezzi ha io neuen venni nem tudgyuc. Erről emlekefttet vala, amaz üftökös czillagis, mely Eger el vezze, ès Kereftes alat lőt vezze-delem előt fzent Iakab hauaban vala. Sokat rom-lec ackoris orfzagunc.

Mit fzollyac amaz nagy ar vizekről, mellyec fzokas felet Annó 1598. valanac, ki telec vgyan az idegen nepnekis orfzagunkban tőt pufztitafa, ès bar ne volna valami ereie meg hatra, de maga mind az dög, embereke, ès barmoke az ellenfeg f-mind az dragafag, im meg moft is vaflallya fagunkat. Annac felette, mar egy nehany eiftendőtől fogua, fok egyeb czodacis feniegetic orfzagunkat, őfzue menő feregetek, kopialokat, louafokat, menyifzer lattunc az eghen? Tudgiad azert hogy meg ezekis nagio romlaffal feniegetnec, ha meg nem terünk noha lokan czac femminec alityac.

Az Ierufalem vezzedelme, tükörül, romlafunknac neuekedeferől valo emlekezet volna, ha latni akar-nanc. Az benne valoc kiualtkeppen negy faniaru-faggal giötrettene: Előfzör amaz három refzre fzakadot partofoc, Ianos, Simon ès Eleazar, rontottac őket, fzinten az ellenfegnec Ierufalem alat letekoris, vgy meg vakultac vala. Mafodfzor rettetes dragafag ès ehfeg fonnialftotta őket, mely miat egy mas fzaiabolis ki vontac az falatot, ideget, faru talpat, ebet, maczkat, polyuat, fzenat, galamb ès barom ganet, főt az önnön magzatio-katis (mint Eleazar leanya Maria) ehfegekben mind meg öttenec. Harmadfzor az ifzonyu dög

Peldanc vol-na Ierufa-lem.

halalis foc ezert hordot el benne. Negiedfzer noha egy időben nagy romlas vala raitoc, az partol(93.)kodas, ehfeg és dög miat, mind az által az ellenfegis mind addig zaklata őket, mig varofokat el nem ronta, f-magokat rabfagra nem viue.

Az partolkodafis nagioh pufztafagnac iele.

Ezekben mindenikben refzünk vagyon nekünkis mind orfzagoftol: mert menyi partolkodas, és vizzha uonias löt legyen, miköfztünkis, immar egy nehany efsztendöktöl fogva, egy nehany helieknece romlafi tefznece rolla bizonfagot, mellyec nem az poganioc, hanem az egymas köztö valo haborkodafoc miat romlottanac el, mint ez meg tetzic az keresztes hadnac fel tamadafabol, és az ket feiedelem Ferdinand és Ianos köztö valo villongasbolis. Vgyanis mikor valamely orfzagnac romlafa el közelit, effele partolkodafoc, vgy mint bizonios ielec, vefzic elöl. Gallia czac az magoc köztö valo vizalkodas miat romla, igy Görög orfzagis. Igy az Romai valtozafnakis kezdete Syllanac és Mariufnac, Iuliufnac és Pompeiufnac, Antoniufnac, Brutufnac, és Caffiufnac partolkodafokon von eredetet.

Mit kelleffec varnunc az mostani partolkodafobolis hazanknac nemely refzenec és Erdelynec is refzre it meg tanittatunc reia. Nem iauallom az taborbeli foc pantolodaftis, ki Capitanyat, hadnagiat feiedelmet gialazza, f-ki szolga tarfauaal harfolodic, vagion ezec köztötis foc atkozodas, taualyi szitoc és egymas vefzedelmet szomiuhozo giüldfeg, imez segitfegre idően maga pufztit el bennünket, mely miat az ellenfeg ellen fel kötöt fegyuert ellene kel, ember halallalis keketelen ki vonnunc, amaz penig az Luthereketis az Töröckel edgyüt akarya le vagni, auagy az prædan

kötődic. Elöttünc vagion az ellenfeg, bator ne haborgaffuc egymast, mert ha mind igy megiünc el benne, vegre nem sockal iarunc iobban az Sidoknal, kikis egy mast öluen, vaguan, noha erös ellenfeg szallotta vala feiekre hazokat, vegre mind el vezzenec.(94.)

Az ehfegben és dragafagban sem mondhattyc magunkat refzetlennec lenni, mert az töb minket niomorgato infeg közöt im az nagy szükfegis, mind orfzagoftol fogiatkosztat minket, és bar ellenfeg szorongatnais, de anniera neuedet mar mindennec az arra, hogy csak ez miattis el kellene niomorodnunc. Mostis ki nagy dragafag kenfzeritet legien fokakat szokatlan eledelekre, niluaban vagion, hogy sem mint fokat kellene rolla szolnom. De talam az dög halalban nints refzünc? mitsoda melylyefzte tehat czac taualyis, illyen igen meg minket? Ki firattya, Vrat, felefeget, edes magzatit, f-ki attyafiait, és io baratit, f-megfem erezzük raitunc az Istenec czapafat. Iarul ezekhez az ellenfegis, mely edes hazanknac hol edgie, f-hol mafic refzet, egheti, rabollya, pufztitya, és edes nemzetünket holtig valo keferő rabfagra vizsi, szemünc lattara. Mind ezec Istenhez terefre intenenece, de vegfő romlas az vege, ha szot nem fogadunc.

Az dragafag-galis faniar-gat Isten.

Az dög ha-lalis igen faniarita.

Ezek mind igy vadnac vgyan, de czoda nagy vakfag boritot megis el minket, im menyi foc infeg és romlas legyen raitunc, minniaian iol lathatyuc, czac akariuc, f-megis mintha betegec sem volnanc, vgyan el hittünc magunkban hogy nagy iol vgyon dolgunc. O ki nagy büntetefe ez az Vr Istenec, hogy noha raitunc minden vezedelem, de még sem erezzünc niaualiankat. Valami nagioib romlaf-

Nagioib pufz-tafagnac azis iele, hogy magunc sem erezzünc niaualiankat.

nac iele ez: mert mikeppen az oruos Doctoroc halalos ielnece tartyac, midõn az beteg ember nem erzi niaualiaiat, ès hol fayon neki, meg mondani nem tudgya, azonkeppen az egefz kõffegnece vegfõ romlafanac is niluan valo iele, ha mikor az kõzõnfegece niomorufagoc nem ereztetnece, ès nem rettetnece. De bñntetõ oftora ezis az Vr Iftennece.

Az artalmas tanacz megfogadala bñntetõ iel. Nem oknelkül fzoktac mondani, hogy mikor Iften az (95.) gonofzokat meg akaria bñntetni, elõfzõris okoffagtol ès elmeiektõl folztya meg õket, az az, teuelygni hadgia õket efzekben, hogy magoc romlafokra gonofz tanatfot kõueffenece, az iot penig giülõlliece, mint am Homerufis bizonitya, monduan.

Hunc Deus, vt puniat, priuabit lumine mentis. Ezt hogy Iften meg bñnteffe, efzenece vilagatol folztya meg: igen bizonios iele azert, az kõuetkezendõ romlafnac, mikor Iften az feiedelmeknece efzeket meg vakitya, hogy az bõltfeknece tanaczokat hatra vetuen, az tudatlanoknac ès hizelkedõknece tetzefeken maradgianac meg. Mihelen ezt lenni latod, ottan bizonial tudhatod, hogy vefzedelme kõvetkezzec annac az helinece.

Mikor Ierufalemet Nabuchodonofor meg fzalotta volna, io tanatfot ad vala Ieremias Propheta 17. & c. 39. Sedecias kiraly nac, hogy adnac meg az varoft, f- V. 5. & c. bekevel maradhatnanac. Nem tetzec ez á kiralnac, 52. V. 7. ès az meg kemeniedet polgaroknac, de am el vefzenece, mind kirali oftol, varofoftol, ès Babylonban rabfagra vitetenece az kie meg maradanac. Meg akara Iften bñntetni õket, f-azert veue el efzeket. Achitophel Abfolonnac hafznos tanatfot ad vala, 1. Sam: 17. hogy eyel ütnece meg az Daid taborat, ès ha meg V. 14. fogadta volna, Daid meg giõzetet volna, de az

mint az iras mondgia, az Vr akaratyabol bomlot el az Achitophel hafznos tanatfa, azert hogy gonofzt vinne Iften Abfolomra, és így az artalmas tanatfot kőuete Abfolom romlafara.

Roboamnakis, akaruan ötet Iften meg büntetni, elzet vőue el, hogy az iffiaknac artalmas tanatfokat kőuete. Mikor Alexander Afiaba az Perfac ellen menne hadaual, Memno egy az Perfiái hadnagioc közzül, azt tanatfollya vala Dariufnac, hogy ne ütkőznenec meg Alexanderrel, hanem az falukat pufztitanac el előtte, had fogiatkoznee meg(96.) elefből, f-ne mehetne előb, és minden ereieckel Perfiabol Macedoniaba mennene ő magoc hadakozni, hafznofbnac iteluen hazaioktol tauol letet az tabornac, hogy nem közel. Igen io tanats vala ez, de el kel vala az Perfiái birodalomnac romolni, f-azert Darius meg fofztatec elzetől, és az artalmas tanaczon marada meg. Így veszi el Iften annac elzet, az kit meg akar büntetni. Vagyon nekünkis refzünk ezben, tudgiac ezt azoc, kik az tanatfban foroguan, ertic mind az io, f-mind az karofb tanatfot, mellyet, az ő veghez menefeből könnyen meg is itelhetnec.

Nagy iele azis az reanc kőuetkezendő nagiob romlafnac, hogy külömb külömb nagy gonofflagoc hallattatnac orankent, az gonoffzok fokafulnac, és az ifzoniu vetkec közönfegesen f szabadgiaba teriednec, mert iob refzre min(den)kor, elől f zoktac ezec az varofoknac, és nemzetfegeknek pufztulafokat és romlafokat venni, effelec penig mind addig fem fzunne meg bünt bünre rakni, valamig az vetkeknek eghbe valo fel kialtafa az felhőket által hatuan, az Iftennecc igaz bozfzu allafat, fel nem

1. Reg: 12.
V. 13.

Diodor. li:
17. Bibliot.

Az gonofflag-
nac fokafu-
lafa is na-
giob vesze-
delemnec
iele.

geriefztic: Erről hoztam elő az első könyünc ve-
geben peldatis elő.

Aralmas az
idegen fe-
gitleg.

Iarul azis ide, hogy azoc az orzagic, mellyec
az idegen földről legitfegre hivattatott, vitezeckel
elnec, ellenfegec ellen, az hitoriac szarent, fokaig
allandoc nem lehetnec, mert azoktol az seregektől,
kiket magoc oltalmokra hittanac, és kiktől iot
varnac, auagy tellyeffeggel el rontatanac, auagy
loc puztafagot szenuednec. Eleg peldaine vadnac
mind kettőről. Pelda rolla Görög orzagnac rom-
lafa, és Török kezre valo kelese, az Romai biro-
dalomnac Heraclius ideieben valo pusztulafa, pelda
Ferdinand ellen Solymannac Magyar orzagra fe-
gitfegül hiuattatafa. Vefzedelmes az idegen legitfeg,
főkeppen midőn külbmb hitü és erkölcsü vitezec
az legitfegre menőc. Menyi ka(97.)runkra legyen czac
az valonoknac kösztünk valo loc dulafoc, foztafoc,
és ektelen czelekedetec, loc szegeny atyanc fiai
keferü könyhullataffal nezic, egy felől az Pogan-
fag, mas felől az szükfeg és ehfeg, niomorgat, har-
mad felől szinten ő magokis el puztitnac, kik
legitfegünkre iöttenece volna.

Ezec orzagunknac töb kart, hogy sem mint
hafznot tefznec, mert az keresztieneket, mint egy
ellenfeget vgy dulyac, puztityac, iambor afzizo-
niokat fertefztetnec, züeket rontnac, falukat eget-
nec, és fok czintalanfagot czelekefznec, f-az mi
nepeinknekis, erköltsöket gonofz peldaiockal meg
veztegetic. Nem czoda azert, ha az mi taborunk-
nac, ilyen keues előmenetele vagyon, mert az
ollyan had, mely taborban szállafakor, az köffeg-
nek könyhullatafat és atkat vizzi el, vti költfegül
magaual. minec előtte az ellenfeffel szemben

menne, immaris foc latorfaga miat, el anniera meg remül, hogy fegyuert sem tud fogni, nem hogy diadalommal tudna iarni. Ha azért ezbennis iob modot nem kerefünc, felec rayta, hogy vtolfo kar ne üffe fülünket.

Ezke digis az taborbeli foc ektelenfegert, ennelis inkab meg rontot volna Iften, de czac az ő nagy irgalmaffaga tartot ez ideigis meg minket, az ő nagy irgalmaffaga tartot ez ideigis meg minket, az ő feregehez az Aniafzentegyhazhoz valo szerezetiből, melyet szent fiaban igen keduell. Mert noha fok haborufagnac szelet boczatia meg az huekre is, mindazaltal oly nagy az ő kegielme, hogy telieffeggel el pufztulni nem hadgia, azokat az helieket, mellyec az ő szent Euangeliomanac szallaft adnac. Nem az gonofz vitezeket nezi ebben, hanem az ő igaz hiueinec buzgo kőniörgefeket, kikert fokfzor meg az gonofzockalis iot teszen, mint Pharahoual és az AEgyptufbelieckel, addig mig Ioseph és az Iacob maradeki czendes szallaft talalanac nalloc.(98.)

De mikeppen hogy mindenkor el pufztultac azoc, es meg oftoroztattanac, kic az keresztieneket haborgattac, es őket szamkivetefre üztec: az mint ezt az elfő könyben meg bizonitottuc: azonkeppen most sem hadgia büntetefnelkül azoknac kegietlenfeget, kik az Euangeliomi tudomanban leuő keresztieneket (kiket őc Luthereznec, Eretnekez nec) kergetic, öldözie és haborgatyac, bizon penig egiebert femmiert nem, hanem czac azért, hogy az egy Iesus Christusnac erdemeuel idueffegekre meg elegenduen, az idueffeghez nem szükfeges emberi agybol egytzeris f-mafzoris ki foldoztatot alakoza-

Az Luthereknec haborgattatafais icle az nagiob romlafnac.

fokat, nem iauallyac, és az Isten igeiből, meg mutattyac az Papa hűtinec hamis voltat.

Sokat kialtanac vgyan ellenünc, szidalmaznac, és oly dolgokat is fognac reanc sokszor, mellyekben sem hitünc, sem tanatsünc nintfen. Az Sidokat, kik az Vr Christuft niluan szidalmazzac, bekeuel el fzenuedic, minket penig igaz kereftieneket, faluiokbol, varofokbol, iofzagokbol ki üznek. Hamiffan azt fogiac reanc, hogy mi legyünc minden raitunc valo infegnec az mi tudomaniunkal okai, és akar ar viz tamadgion, fzaraffag, dragaffag, dög halal, f-akar hadac miat valo pufztulas, auagy akar mi egyeb közönfeges niomorufag legienis raitunc, leg ottan minket kapnac elő, és nagy torrockal iuöltic, hogy mind addig sem szünnek meg ez fok czapas, mig az Luthereket ki nem giomlalnac földökről, és az loc Baluaniozast ifmet be nem vennec közikbe.

De regi alnokfaga ez à pokolbeli ördögnecc, hogy effele hamis fogafockal, szokta az hiueket meg giülöltetni. Mi peniglen iol tudgiuc azt, hogy az Satan mindenkor igy karomlotta tagiai által, az Istennek kedues szolgait. Achab haborította vala meg, az ő atya hazaual az Irael nepet az(99.) Baluan Isten vtan valo iarafaual, f-megis szegeny Illyes

1. Reg. 18.
V. 17.

Exod: 5.V.4.

Amos 7. V.
10.

Prophetara keni. Pharahois azzal vadollya Moyseft és Aaront, midön Isten mondafabol az nepet meg akarnac szabeditani, hogy az nepet őc tennec engedetlenne, meg foguan az szolgaltatul. Amos Prophetais, midön Ieroboam ellen valo haragiat Istennek meg mondotta volna, am Amafias, hamiffan azzal karomla őtet, hogy partot ütöt volna Ieroboam ellen, és az föld el nem vifelhetne az ő beszedet.

Mit mondgyunc Ieremias Prophetarol, kitis az Ier: 38. V. 4.
 ō haragofi azzal vadolnac, hogy arulo leuen, az
 Babyioniabelieknee akarion tōb iot, hogy nem az
 Isten nepenec? Christus Vrunkatis azzal vadolyac
 az Pharifæufok, hogy ellenfeget vigien tanitafauac Ioan: 11. V.
 reaioc, monduan: Mit czelekedgiünk, mert ez em- 47.
 ber loc czodakat teszen, ha igy hadiuc ötet, min-
 niaian hiznec nekie, f-vgy el iōuen az Romajac
 el veszie ez helt ès nemzetfegünket. Szent Iftuantis, Act: 6. V.
 m̄ntha haborufag szerzō, ès Isten tizteffegenec 13. & 7. V.
 karomloia volt volna, meg kōuezec. Szent Pal ès 59. & c. 16.
 az ō tarfai ellenis az Philippibeliec ezt kialtyac V. 20. & c.
 vala: Ezec az emberec fel haboritiac az mi varo- 17. V. 7.
 funkat, holot Sidoc legienec. Theffalonicabannis
 illyen szokat szolnac vala fellōlōc, ezec à kic ez
 szelles vilagot meg haboritottac, im ideis iōttenec.

De mi szükfeg errōl fokot szolni, ha niluan
 vagon, hogy mind az Prophetac, f-mind az Apof-
 toloc ideiekben, effele hamis fogafokat gondolta-
 nac, az Satan fiai, az hiuec ellen, mint mi elle-
 nünkis az Papistac: de meg feleltenecek ezekre mar
 regen, Tertullianus, Athenagoras, Cyprianus, Iusti-
 nus, Arnobius, ès többennis fokban, f-meg mutattac
 ezeknec hamis voltat, az kerefztienekre kent foga-
 foknac. Nem hogy azert az mi tudomaniunc volna,
 ez fok pufz(100.)tafagnac oka, de fōt, ha Isten kegiel-
 meffegebōl ezt nem otalmazta volna, immaris
 regen mēg ennelis inkab el rontot volna ben-
 nünket.

Ne haborgaffac tehat az Papistac az kerefztien
 tanitokat ès halgatokat, hizem ha mi nehezec va-
 gion ellenünc, azt nem fegyverrel, hanem à szent
 irasbol szeretettel ès czendeffegel kellene el igazi-

tani, közönfeges conciliomban, melyre lenne minden felől bantafnelkül szabad el menni, ki ki mind ot hozna elő vallását, és ha valamellyiknec tudomania szent iras ellen valonac lenni talaltatnec, ne kabalkodnec, hanem adna helt az szent irasnac, és maradna meg az szent irasban nekünc aianlattot IESVS Chrifthus tudomaniaban, ahoz ne toldozna foldozna semmitis, mert tökelletes az, és elegendő arra, hogy azbol hiuen az Iesus Chriftuft

Ioan: 20. V. Iftenec amaz fianak lenni, eletet veheffünk az ő 31. neuben, mint szent Ianos Euangelifta bizonyitya.

De valamig igy haborgatnac minket az Papistac, és az szent Euangeliomnac ioszagokban, szallast adni nem akarnac, mind addigis több több saniarufagot varianac bator feiekre, mert bizonios iele ez valami nagjob romlasnac következesenec, amaz

Zach: 2. V. feniegető mondafok fzerent: Az ki titőket meg üt, 8. Luc: 10. az, az en szemem feniet űti meg: Az ki titőket

V. 16. az, az en szemem feniet űti meg: Az ki titőket 23. meg vtal, engemet vtal az meg és az Prophetak- V. 38. nac haborgattatafokert és meg őlettefekert, azzal

Pfal: 94. V. nac haborgattatafokert és meg őlettefekert, azzal 23.

2. Reg: 9. V. feniegeti Isten az halaadatlanokat, hogy pufztan 35. hagiattatnac nekic az ő hazoc. Mert effeleknc

Isten az ő alnokfagokat meg szokta fizetni, és az ő gonoffagokban vezti el őket, vgy mond szent Daud. Igy haborgattya vala Iezabelis Illies Prophe- tat, de az ebeckel etete meg testet Isten erette. Ieru- salem soc iambor Prophetakat és tanitokat őle meg, de vegre ő magais, el rontatec erette. Igy iartok tiis(101.) Papistac, ha beket nem hattoc az igaz kerefztieneknec. Meg tartya Isten az ő sereget, de titőket el pufztit.

Szolhatnec fokot arrolis, mely nagy kegietlenfe- gec legien az Papistaknac ellenünc, mint töriec

farafzac elmeieket, az mi romlafunkra valo igieketben, de miért hogy erről ide felis szoltam rőuideden, mas az hogy niluabbannis vagion, hogy nem mint fokat kellene rolla szolnom, mert az ki, meg gondollia, az Elztergomi Erfefegből, az szomoliani iofzagbol, és az Geretzi tartomanibol, mint üztec kergettec ki az kerezstieneket, és czac Canifa alattis miczoda szandeckal voltanac hozzanc az Papiftac, bar az odafel valo baborufagokrol ne szollakis, igaznac lenni nem tagadhattia: hanem it czac azt mondom, hogy el anniera aradot ellenünk valo irigyfegec, hogy immar, meg az meg holt kerezstien tanitoc sem maradhatnac bekeuel koporfoiokbannis miattoc, hanem loc czufolaffal és karomlaffal ki haniattatnac nemely helieken mint Gretzbennis. Mely dologban alab valoc meg az ertelmefb poganioknalis, kie az koporfoknac meg haborgatoit, erős bünteteffel szoktac vala meg büntetni. De vallyon f-mit arthatnac vgyan az meg holt testeknek ezzel, ha mar az ő lelkec Isten orfzagaban niugfzie, f-valaha ez ki haniattatot testekis oda vitetnac? Semmit sem. Nem erzie azoc mar az faidalmat, czac kar gialaznioc.

Az kerezstieneknek az koporfokbol valo ki haniattafokis fenietgetnac.

Ne talam vgyan veszedelmeket erzie ezzelis, mert nem hogy az ő hiueinec ily nagy bozfzfufagokat fzenuedne el Isten, de meg azokertis bozfzfut allot, kie gonofzoc leuen, koporfoiokbol ki haniattattanac, vagy czak fel bontattanac is. Az harmadic Otto, nagy Carolinac tetemet, Anno 1001. koporfoiat fel afatuan meg neze. Nem tetzec ez az ertelmefeknek, kie az koporfokat felafni bűnec tartyac vala: és ime Ottonac almaban Carol meg ielenec, (102.) feniegetuen, hogy nem fokai

Georg: Fabrifcius in lib: de origine Stirpis Saxo:

volna elendő, miért hogy az meg holtat meg haboritotta volna. Meg hala penig Otto ez vtan mafodie eíztendőben. Daudid kiraly, ki afata Saulnac és Ionathafnac czontyait, de nem foc időre az vtan, paraznafagban efec, f-minden dolgaiban laf-
 Herod:lib: 3. fub lőn. Cambyfesis, fel afata Amafis kiralnac tettet, mellyet meg veretteten, meg egettete, de az vtan az Szerezenec, Macromoc, és Ammonoc ellen valo hadaban szerenczetlen lőn.

Nagy Sandoris be mene Cyrus koporfoiaban, f az ot valo iraft meg magiarasztata: az vtan ofztan őis hamar időn meg hala. Dariufnac fia Xerxes, Belufnac koporfoiat meg afata, ot az ofzlopon valo iraft meg oluafa, mely illyen vala, hogy annac gonofzul lenne dolga, az ki az temeteft fel bontuan, az ot valo iueg edent, (melyben olai kőzöt halua fekfziec vala) teli nem tőltene. Fohafzkodec ezen Xerxes, hagia, hogy Olaiat meg tőltene, de noha czac alig vala egy tenerni hiia, foha meg nem telec, és azert nagy fzomorufaggal mene el
 Aelianus lib: onnat Xerxes. Az vtan őt zaz ezer emberrel indula
 13. az Görögök ellen, de igen meg verettetec, és haza teruen rut halallal hala meg, eiel az maga leaniatol meg őletteten. No azert mind ioknac gonofzoknac temetefeknec fel bontoit, fokfzor Iften meg oftorozza, f-nem hadgia meg ezeketis ily gonoffagokert büntetefnelkül. Meg erdemlic vgyanis azoc ezt, kie az meg holtaknacis irigylic három refni földőket.

Tudom hogy gonofz neuen vefziec ezeket töllem, az Papa fiai de nints mit tennem, iob Iftenec engeduen, ez foc gonoffagot hiuatalom szerent meg fzolitanom ennekem, hogy nem mint az em-
 Act: 5.V. 29.

bereknek kedueskeduen, ily nagy meltatlanfagot, szolitatlan hadnom. Latom hogy magoc vezedelmekeket szomiuhozzac f-azert czelekednec illienkeppen. Melyről miert hogy szolitaft erdemlenec, (103.) vegiec io neuen igaz intefemet, kőuetuen Daudnac peldaiat, kitis midőn Nathan Propheta meg dor-galt volna, nem zugolodec ellene, hanem egy altalliaba meg valla, és bana vetket. Mert ha szot nem fogadnac, czac az iora intőnec meg vtalafaertis, meg veri Isten őket, mint Amos Propheta niluan ielenti az iora intőknek meg giülőlese, mely igen ellene legien Istenec, de lassuc mar az tőb dol-gokatis.

Amos. 5. V.
10.

Az sem io, (mert felelmes nagio b romlastol) hogy ollyakat űtettünc fokszor giülelkor az tanatfban, kik az miről tanatfot kellene tartani, semmit sem ertnec hozza, és bar valaki io tanatfot adgionis, miert hogy őc fel nem talaltac czac szegien letekben sem fogadgiac meg, hanem az karoft kőuetic. Ettől vagion, hogy (az mint Robertus Gaguinus irya) neha neha, tőb karara leszen az kőffegnec, midőn az Pap tanatfahoz szabiac az dolgot, hogy nem mint, mikor valamely efzes nemes embert rendelnec az dolognac veghez viuefere. Mert az Pap nem tudom mitfoda telhetlen keuely akarato fagbol, mindeneket maganac tulaidonit, de imez az nepen kőniőrūluen, és az kőzönfeges kart magaenac tartuan lenni, az mit ioban lehet az kőffegnec vgy hafznal.

In hiflor:
Franc: lib:
9. cap. 3.

Illyen vizfalkodo tanats vala, mint Plutarchus iria Thocis, ki (midőn Hannibal Pœnus Nagy Antiochus kiralyhoz menuen, az kiralynac az Romaiak ellen io tanatfot adot volna) ellene aluan

az io tanatfnac, az kiralt el haita, f-nem hadgia meg fogadni. Illien vala Demoftenefis Philippus Macedonac, az Perfac ellen valo tanats tartafaban, mint Iunius ès Laconis, Galbanac tanatfi. Vadnac mostis effelec. De iol meg laffac az feiedelmec ès Vrac, tartfnac szamot az tanatfokra, ès azoknac veghez menetelekre, f-azokbol tanollyanac bõl-tfelegeet.(104.)

Az uegezeft
meg nem
allani karos.

Artalmas iel azis, hogy giüleft hirdetuen loc viab viab vegezefeket tefzunc, de nem allyuc mind meg, maga iob volna semmit sem vegezni, hogy nem az vegezeft meg nem allani. Es vgy vagian vgyan, hogy az loc törüeny, karofb hogy sem hafznofb az kõffegnee, mint Ariftoteles, Cornelius Tacitus, ès Horatius tanitnac, de azert az egytzer el vegezet dolgot ès törüent, nem kellene fel bontani. Az vegezes ellen az tiukafzo vitezec ki loc niomorultat czinalanac, ès czintalanfagot czelekedenee, ez egy nehany efsztendõkben, fzemünkkel latyuc minniaian, de kinec efik fziue meg raita? ki foga az fzegeeniec mellet? ki fzolgaltata ki az vegezeft? Semmi Tõrõc nem kel, igy magunkis el fogiathatyuc egymast.

Kiki mind
czac magara
vifel gondot.

Ide valo azis, hogy az orfzag giülefekor kiki mind többet tanatskozic az maga dolgarol, hogy nem az orfzagnac kõzõnfeges ès fzükfeges dolddolgairol, f-vgian fokaigis halogatyac mind kezdetet, f-mind veget az giülefnec. Nem io vgyan az herte(le)nkedefis neha, de karos ollyankor az halogatas, mikor az idõnec mi volta nem vraft, hanem taborban fzallaft kiuanna. Nem oknelkül mondotta volt Tõrõc Czafzar az keresztienec giülefe felõl, hogy am tanatskozzanac õc, en

Az hofzu ta-
nac karos.

tudom dolgomat, f-el is iaroc benne, mellyet mi vegre mondot legien megis bizonita.

Ratisbonaban midõn giüles volna, ès az velentzefec, Alexanderrel, az kerefztien feiedelmeket, az Tõrõc ellen ingerlenec: Budabannis penig, az Tõrõc romlafarol tartananac tanatfot, azonközben, az velentzefeket á poganfag fzõrnien ronta. Methonat meg võue, ès nagy fokafagot vün rabfagra. Az Vormatziai giüleskor, Nàdor Feier varat, orzagunknac erõs baftiaiat, szinten Z. Ianos niaka vagafan Anno 1521. Sultan Zuliman, nagy kõnien meg võue. Mas efsztendõben az Noribergai giüles alat ifmeg, ket(105.) zaz ezer emberrel el induluan Rhodot meg fzalla f-hetedic holnapban megis võue. Az Spirai giüleskoris, Laios kiralt Anno 1526. azon napon melyen Feier varat meg vette vala Mohatfnal igen meg vere, hazanknac is refzet elfoglala, czak ackoris eggiel maffal három fzaz ezer ember vefze el fzellet az kerefztienfegben. Nagy oka lõn, egy kofzoros Barat Tomori Pal ez Laios vefzedelmenec, ackor iob lõt volna berbitelni az Claftromban, ne dobolta volna, idõ elõt fegetfegnelkül az iffiu kiralt, az ellenfeggel valo fzemben menefre.

Az Saltzburgi Pifpõc fegitfegere kellet eckor menni, maga iob volt volna, ez egy embernecc el vefzni, hogy nem ennyi kerefztienfegnecc így romlani. De vallyon vgyan mit vegefztec ackor az Spirai giülesben? Az igaz kerefztienec romlafokrol lõn az tanats, mint meg afztathaffac fegyuereket kerefztien verrel, az volt fõ dolgoc. Azomban Iften ez tanatfot, (mint az mostani Papiftae vegezefeketis) czak neueti az eghbõl, ès büntetõ oftorul el

botfata Sultan Szulimant, ki nem foc idő muluan, hadat indituan, az ver szomiohozoknac erdemec fzerent meg fizete, mert Auftriaban nagy erőuel vgy mint harmad fel szaz ezer emberrel be szalla, Betfetif meg szalla noha meg nem vehete. Igy fizete meg mind az keresztieneec verec szomiuhozoknac, f-mind az vizzha vonio Magyaroknac gonoffagokat. Soc ver ontaft és puztafagot teuen.

Io gondvifelő feiedelmektől meg valni nagioh romlafnac iele.

Vegezetre, az bőltfec arrais szamot tartottac, hogy mikor Isten auagy az io feiedelmeket és gonduifelő vrakat el vőtte, auagy giermec és vakmerő feiedelmet adot valamely helynec, az olyan helyre kőuetkezendő nagy(ob) romlafnac ielenec tartottac azt lenni. Mert az meg kefertefnec peldaiabol, meg tanoltac hogy valamikor az kőffegnec és orszagnac közönfeges haborufagaban, meg halnac, az te(106.)kintetes, Isten felő, és hatalmas emberec, de nem fok időre az vtan, nagy valtozasoc kőuetkez nec. Az Vr Isten effeleket, kie az ő hiuatalokban igazan el iarnac, előb hogy sem, az veszedelem közönfegesen valamely helyre kőuetkez nec, ki veszi ez vilagbol, ne lassac az iővendő gonofzt, és az őrcoc niugodalomra vizsi.

Gen: 19. v. 12.

Loth midőn Sodomabol ki ment volna, az egefz varos kenköves tüzzel vesze el. Ierufalemből is az veszedelem előt, Isten ki viue hiueit, ne lennec refzefec az veszedelemben. Salomon halala vtan, az Ifrael nepe ket fele valec, és magoc kőzöt kezdenec hadakozni. Iosaphat kiraly halala vtannis, kőuetkezec az Philifthæufoknac és Araboknac maradekira valo kirohanasoc. Az Babyioni fogfagis Iofias kiraly halala vtan lön. Meg haluan Theodosius Czafzar, Olafz és Spaniol Orszagot, az

1. Reg: 12.
V. 16.
2. Par: 21.
V. 16.
2. Reg: 24.
V. 10.

Vandaloc, Gottoc &c. szörnien pufztitac. Szent Agofton halala vtan foc pufztafagoc, és az igaz tudomannac meg homaliofitafa kőuetkezenec, mint Luther Marton halala vtannis, az feiedelmec között valo karos hadac, és az tanitok között valo foc vízfha voniafok lőnek. Huniadi Ianos, és Mattyas kiraly holtoc vtan, Magyar orszagot lassan lassan iob refzre mind el foglalac az Törökőc. Ez egy nehany elztendőkben, mely főfő és tekintetes hadnaginktol, regi hallot latot Vraktol, és vitezektől folztattunc meg, kiki mind meg gondolhatya. Es maid anniera iut dolgunc, hogy ha még egy nehaniat közzülüne Isten ennyi foc haboruinkban ki veszen, czac feiünket sem tudgyuc kihez haitani. Mit ielenczenek ezec, ez felfő példac, io refzre meg abrazollyac. Nagiob romlással feniegetnec.

De im még sem veszüc elzünkben, niomorult allapatunkat, f-azert nem tudgiuc, az bőlts embe-
reket, és vitéffeghez ertő hadnagiokat, meg bőtfülni, maga bizoniara(107.) ha valaha, szinte most volna szüklegünc ugyan egytzer reaioc. Talam azt velic nemelliec, ez egy nehany elztendőbeli lassufagos, és foc pufztafaggal meg lőt, kided és el változható io szerentfenkből, hogy vgyan nagy iol vagion dolgunc, de iol meg lassuc hogy meg ne czalliuic magunkat, szinte ackor kel leginkab felni, mikor nagy batorfag vagion kőfztünk. Nem szoloc immar it az vitéffegről, noha szükleges volna itt is, mert az mint azzalis elünc, fok nem io feniegető ielec talaltatnac abbannis, hanem az hol ide hatra helie leszen, nem mulatom asztis el.

Ez ieleket azert en meg gondoluan, akar ki mint igerieis, az Poganfagon valo diadalmunkat,

Valamig Istennel meg nem bekel-

tünc alha-
tatos beke-
fegünc nem
lelzen.

alhatatos szabadulafunkat, és bekefe-
ges meg mara-
dafunkat, de en az hizelkedefnec beket hagyuan
ez ieleknec, és töb fogiatkozafoknac ereieből,
femmikeppen nem igerhetem, valamig Iftenünkel
meg nem bekellünc, mert Iftentől, ki az giözedel-
met adgia, femmi iot, nem varhatunc, főt oran-
kent geriefztiüc inkab, hogy nem haragiat oltanuc
ő szent felfegene. Io modgia vagion ő Iftenfege-
nec benne, mikeppen az ő hiueit, meg tartfa, de
niluan meg rontya az gonofzokat, kie fem az io
inteffel, fem az czapafockal, nem gondolnac, és
minden el vőt iokrol halaadatlanoc.

Oly ha vgyan falditanam en, hogy ha szinte
meg szabadulnankis, az Papiftac legy ottan, Bal-
uany imadafra, kepec tizfzetetire, és hamis Ifteni
szolgalatra, kenfzeritenec minket, és ha kie lel-
kec ifmeretec fzerent nem engednenec, azoc ellen
fegyuert fognanac, melyből vizzha vonias tamadna,
mint az töb kerefztien orszagokban megis löt im-
mar ez fokfzor. Bizony dolog penig az, hogy illyen
szandekal (czac hiiaba töric feieket) az poganfagot
orszagunkbol valoban ki nem giomlallyac, főt ha
egy ideig el(108.) giözzükis, hamar ifmet kezünkön
vefztiüc. O ki iol latya Iften à fziueknec allafit,
ha latya az ő igeié ellen valo igiekezetiüket, foc
akadekokat vet elönkben, azockal meg tartofztat
minket, és ha akaria az Töróc alattis meg örzi
szent igeiét.

Bizony dolog azis, hogy ha szinte meg szaba-
dulnankis, de nem lehetne fokaig allando bekefe-
günc, ha ifmet az Baluaniozafra ternene, mert
vagy egy, vagy mas fele ellenfeget, hozna ifmet
az Vr Iften reanc, ki altal meg rontana bennün-

ket. Bizonfagom erről Moyfes Propheta, ki minec Deut: 4. V. 25. vtanna, meg tiltotta volna Ifraeltől az Baluany kepeket, valamely lenne, ferfiunac, vagy Afzfzony allatnac abrazatyara, vagy akar minemü földi lelkes allatnac, és az eghen repelő madarac kepere: földön cziufzo mafzo allatnac, vagy föld alatt, az vízben lakozo hálnac hafonlatoffagara. Meg tiltotta volna, az napnac, holdnac, czillagoknac, és eghiferegeknek imadafatis, példaiul elő hozuan az Horeb hegyen az Isten fzaunanac hallafat, de semmi abrazatnac nem latafat, az vegre, hogy meg czalatuan, valami baluan kepet, magoknac ne czinalnanac. Ezeket elő fzamlaluan, vegezetre ofztan az Vrnac mondafauaal, így petfetle be befzedet.

Mikoron (vgymond) fiakat, és vnokakat neméz, és kefelend azon az földön, és meg czalattatuan meg fertefztetitec magatokat, baluant czinaluan akar minemü allatnac hafonlatoffagara, eckeppen gonofzt czelekeduen à ti Vratoknac Iftenteknek előtte, hogy őtet haragra ingerellietec. Ime bizonfagul hiuom ti ellenetec ez mai napon, az menynyet, és á földet, hogy hamar ifmet el vezztec, az földről, melliet az Iordanon által menuen birandoc vattoc, nem foc ideig lakhattoc azon az földön, hanem töről titöket az VR arrol az földről. Es szellel hint titöket min(109.)den Pogany nemzetfeg közöt &c. Im niluan mondgya Moifes, hogy nem fokaig birhatnac az igiretnec földet, ha Baluany kepeket czinalnanac és tiftelnene az Sidoc. Hafonlokeppen azert, ha fzaadofoc lennenkis az Törököktől, de vgy fem birhatnuc igen fokaig bekefegefen orfzagunkat, ha ifmet az Papiftac Bal-

uaniozafokra hailananc, mellyekert oftorozot Iften ez ideigis minket. De laffuc immar ez irafnac harmadic refzet is.

HARMADIC RESZ.

Melyben azt mutatom meg, hozzanc hafonlo niomorufagban, mihez tartottac magokat, az mi elöt-tunk valo Sidoc, poganioc és keresztienecc, és mit czelekettenecc.

ELő szamlaluan az mi foc romlafinknac okait, és nagioib pufztafag köuetkezefenecc ieleit: immar azt kel fzorgalmatofon meg tanulnunc, mikeppen tauofztathaffuc el, mind az ielen valo niomorufagokat, f-mind az minket feniegető nagioib romlaft. Melyről hogy iob ertelmet veheffünc, im mostan előfzör peldaiul elő szamlalom, az mi előttünc valoknac magoc vifelefecket, az vtan ofztan nekünkis mit kelleffec czelekednünc meg mutatom. Ha ki maradafat akaria edes hazaianac, nemzetfe-genec, felefege nec, giermekeinecc, rokonfaginnac és io baratinac, legien(110) az io intefnec meg fogadoia, f-vgy az fzepp kiuanatos fzebadfagot meg nier-hetiücc Iftentől.

Az Sidoc mint vifeltecc magokat az pufztafagnac ideien.

I.
A z. iraft
oluafnac à
Sidoc.

Az Sidoknac Iftenfelő vezeri és kiralyi, mikor az Iften haragiat feieken lenni lattac, az Moyfes ötődicc könyuet, Iftennec parantfolatya fzerent, vel-lec hordofztac, azt fzorgalmatofon oluafnac, abbol

tanoltac meg, mit banyon Isten, s-mit szereffen, Deut: 17. V. 19.
 és ha lattac valamit az ő attyoc szerzefekben, az Iof. 1. V. 8.
 Vrnac parantfolattiaual ellenkezni, leg ottan ellene 2. Reg. 22.
 mondottac, és az magoc között valo gonoffagokatis V. 13. c.
 el hagiuan, minden dolgokat az Isten törüeniehez 23. V. 3.
 szabtac. Ez szerent valamikor az ellenfeggel meg Iudith. 5.
 ütkösztenec, mindenkor giözedelemmel iartac, de V. 4.
 valamikor Istent meg vetuen, Baluaniozafra,
 f-egieb gonoffagra hailottanac, nem czac az el-
 lenfegtől meg giözettenec, hanem ehfeggel, draga-
 faggal, dög halallal, és több czapafockalis ostoroz-
 tattanac, mind addig mig ismet meg nem tertenec.
 Rakua az szent iras effele bizonfagockal.

Az z. iraf-
 hoz szabuan
 eleteket a
 Sidoc meg
 giöztec el-
 lenfegetet.

Az Irael nepe, Baluany imadafaert, büntetefül Iudic: 3. V.
 adattatot vala az Syriai kiralynac alaia 8. eszten- 7. & V. 13.
 deig, de meg teruen Istenehez Othoniel altal meg
 szabadittatec, s 40. esztendeig bekefegec lön. Az
 vtan mikor ismet gonofzt czelekettenec volna Isten
 ellen, Eglon Moab kiralytol meg giözetenec, ki-
 nec 18. esztendeig szolgalanac, hanem az meg
 teres vtan, vgy szabadita meg Isten őket. Az vtan-
 nis mikor Istentől el hailot volna, és büntetefre Iudic. 4. V. 3.
 Iabin kezeben adattatot volna, meg ismeruen bü-
 net, vegre meg tere, Istenhez fel kialta, s-az Vris
 raitoc kőniörüluen, az(111) hufz esztendeig valo infeg-
 ből ki szabadita őket Debora altal. De ismet Bal- Iudic: 6. V.
 uaniozafban esnec be, kiert az Madianitaktol ször- 1. & V. 26.
 nien pufztittatnac: meg teruen penig Istenhez & c. 7. V.
 kialtnac. Istenis Gedeont szabaditoul adgia nekiec, 22.
 ki az Vr paranczolatya szerent, leg előszöris az
 Baluant ronta el, s az vtan ellenfegennis diadal-
 mat vön, czac három szaz magaual.

Azon Irael fiai, mikor Thola és Iair holtoc

Iudic. 10. V. 7. v. tan, regi bünökhöz vy gonoffagokat rakuan, az Baluanioknac à Baalnac ès Aftarothnac, f több hamis Ifteneknekis szolgálnanac, meg haraguec az Vr raita, ès tizen nioltz efsztendeig az Philifhæufoc ès Ammon fiaí kezekben adattanac: Vegre gonoffagokat meg ifmeruen, így kialtanac fel Iftenhez. Vetkefsztünc teneked, mert el hattunc tegedet mi Vrunkat Iftenünket, ès à Balnac szolgaltunc. Szemekre hanya vgyan Iftenis haladatlanfagokat, meg mutatuan nekic menyí ellenfegtől mar meg szabadtotta volna őket, f-mind az által el hagyuan ötet, idegen Ifteneket tífzteltenec volna, ès azért többbe mar meg nem szabadtana. Mennietec el (vgymond nekic) ès hiiatoc azokat az Ifteneket segitfegül, kiket magatoknac valafstottatoc, f-szabadtfanac meg oc titóket az keferüfegnec ideien. De megis ezt mondac az Vrnac. Vetkefsztünc, am bar vgy fizes minekünc, az valamint akarod, czac hogy szabadtis meg mostan minket. Es ezt monduan, minden idegen Iftenec Baluaniat ki haniac hatarokból, f-az Vris köniörüluen, meg szabadtita őket.

- Afa Iudanac kiralya, miért hogy az ferfiu parznakat orfzagabol ki vefzte, ès ki tífztita az Baluanioknac, mellyeket az ő elei czinaltanac vala, minden rutfagat, f-az Priapus vtalatos Baluany kepetis, el ronta, fzepe bekefeggel bira, az Ifrael kiralya Baafa ellen orfzagat, az szerecze-(112)neken,
1. Reg: 15. uanioknac, mellyeket az ő elei czinaltanac vala,
V. 11. minden rutfagat, f-az Priapus vtalatos Baluany kepetis, el ronta, fzepe bekefeggel bira, az Ifrael kiralya Baafa ellen orfzagat, az szerecze-(112)neken,
2. Par: 14. kie tiz szaz ezer emberrel, három szaz fegyueres fze-
V. 13. kerrel, mentec vala ellene, nagy diadalmot vön, főt Azariafis, Iftenec lelke által, Afanac f-az velle valo nepnec így fzoła: Az Vr vagion ti veletec, mert tiis ő velle voltatoc, ha kerefenditec ötet, meg

talallyatoc, ha penig el hagiandgiatoc, el hagy őis titőket. Sok időtől fogua mar, az Ifrael, az igaz Iftennelkül, papnelkül, Doctornelkül, és törüen- nelkül vagion, ki ha meg tert volna, az Ifraelnec Vrahoz Iftenehez az ő niomorufagaban, segitsegül lőt volna az őtet kerelőknec. De ez időben nintfen, sem á ki menőnec, sem á be iőuőnec bekefege, hanem vagion az ot lakozonac nagy niomorufaga, el annyera hogy egy nemzetleg az mafiktol, eggic varos à mafiktol el rontaffec, mert az Iften minden faniarufagal giőtri őket. Ti peniglen legietek batrac, és kezeiteket le ne erefszitetec, mert á ti munkatognac iutalma vagion.

Meg tettzie ez mondasbol, hogy az ideigis azert romlot volna az Ifrael nepe, hogy Iftenet el hagyuan, Baluant tisztelet és imadot volna. Achaz kiraly, Baluaniozafaert, fok infeg giőtre Iu- dat, mint Ofee Ifraelnec kiralya ideieben, az Bal- uaniozo Ifrael az Affiriabeliektől szörnien pufztit- tatec. Ezt Ezechias kiraly fel kerese, mi lehetne az nagy romlalnac oka, s-fel talaluan, az igaz Ifteni tiszteletet heliere allata, az Baluaniokat min- denűt ki irta, az ertzkigiotis, melliel Baluanioznac vala el ronta. Mely dologert, Iftenis minden ellen- fegen giőzedelmefte teue őtet, és czac Angiala altalis, az Sennacherib taboraban eiel 185. ezer embert vagata le. Nagy diczeretet teszen az iras ez kiraly felől, hogy sziue szerent kereste volna az ő Vrat Iftenet, és minden hamis Ifteni tiszteletet, ki giomlalt, volna. Ezekhez soc hasonlo peldat ta- lalhatz, czac az Machabæufoc historiaiabannis, kikis meg ifmeruen vetkeket, Iftenekhez(113) meg tertec, és soc szep diadalmat vőttec ellenfegeken,

2. Reg: 16.
V. 3. & c.
17. V. 7.

2. Par: 29.
V. 6.
2. Reg: 18.
V. 4. & c.
19. V. 35.
2. Par: 29.
V. 12. & c.
32. V. 21.

kiknek peldaiokat ha miis kõuetnüc, sockal iobban lenne dolgunc.

II. Touaba mikor az Sido kerefztienec, romlafok-
 Kõniõrgeffel nac okat fel talaltac, ès Iftenekhez meg teruen,
 ès bõitõref- fel voltac valami nagy erõs ellenfeggel szemben szallottac,
 fel voltac buzgo kõniõrgeft tõtteneç igaz hitbõl, kõzõnfeges
 giõzedelmefec az Sidoc. bõitõt (de nem Papifta modra valot) hirdetteneç,
 ès sziuõk szerent kertec Iftent, hogy az reaioc kõ-
 vetkezendõ nagioç vezedelemtõl otalmazna meg
 õket, ès az ellenfegen adna diadalmot venniec.
 Iftenis meg halgatta imatfagokat, f-minden igiek-
 ben velleç leuen, õ maga hadakozot eretteç, ès
 ellenfegeket meg verte. Pelda rolla, az Moyfes kõ-
 niõrgefe, ki midõn kezeit fel emeluen imatkozneç,
 Iofue giõzi vala el az Amalechet, le erefztuen pe-
 nig kezeit, Amalec el biria vala Iofuet. Mely dol-
 got latuan, az kõre le ültetec Moyfett, Aaron penig
 ès Hur ket felõl az õ kezeit tartiac vala, f-mind
 eftueig vagateç Amalec. It az imatfag hafzna nil-
 uan lõn.

Exod. 17. V. 11. 3. Par: 14. V. 11. Afa kiraly, midõn Zara Szereczennel meg volna
 viuando, elõb így kõniõrge: O en Vram Iftenem,
 nem külõmb te nallad, keuefec altal segellye meg,
 auagy fokac altal. Segely meg minket o mi Vruc
 Iftenünc, mert te benned vagion minden bizodal-
 munc, ès az te neuedben bizuan, iõttünc ez fo-
 kafag ellen. O Vram te vagy az mi Iftenünc, erõt
 ne vegien te raitad az ember. Ez vtan meg üt-
 kõzec, ellenfegeuel, meg giõze, ès mind fottig vaga.
 Mikor az Ammonitac ès Moabitac Iofaphat ellen
 2. Par: 20. V. 3. taborban szallottanac volna nagy erõuel, ès mit
 czelekedni nem tudna, hanem czac Iftenhez fo-
 liamni, kõzõnfeges bõitõt hirdete, kitfintõl fogua

nagyig, minniaian az Vr eleiben giülenec és nagy buzgo kõniõrgeft tõnec, keruen Iftent, hogy holot õ nekic annyi ereiec ne legien mellel az ellenfeget el(114) giõzheffec, otalmaznaia meg õket. Es ime az ellenfeg eggic az mafikat õ magoc leuagac magokat, Iofaphat nepeuel czac az holt tefteket talala, és oly nagy nierefeggel iara, hogy harom nap fem giõzec az prædat el takarni.

Ezechias kiralyis, mikor az Sennacherib ka-^{2. Reg: 19.}romlo leuelet meg oluafra volna, fel mene az Vrnac hazaba, ki teriefzte az Vr elõt azt, f-igy imatkozec. O Vram Ifraelnec Iftene, ki az Cherubinon ülfz, czac te egiedül vagy ez földnec minden kiralyinac Iftene, te teremteted menniet és földet. Haitis le Vram füleidet, és halgas meg, nifd meg szemeidet, és lafd és hald meg Sennacheribnec minden befzedet, ki el küldõt hogy az elõ Iftent nekünc szemünkre hanna vetne. Vram el pufztitottac vgyan Affyrianac kiralyi, az Pogany nemzetfeget, és mindenec földet, és az õ Ifteneket az tüzbe hantac, mert nem Iftenec valanac, hanem emberi kez nec czinalmanyi, fabol és kõbõl valoc, és el rontottac õket. Moftan azert õ (ò) mi Vruc Iftenünc, fzaadits meg minket az õ kezekbõl, had ifmeriec meg ez földnek, minden orszagi, hogy czac te egiedül vagy az Vr Iften. Es igy nem czac ellenfegetõl meg fzaadula, hanem az Iftenec Angiala kartis tõn ellenfegeben. Iudithis imatfaga utan batorodec meg, az refzeg Holophernefnec feie vetelere. De az kõniõrgeftis^{Indith: 13.} refteflyüc mi, f-ritkannis õrülhetünc az io nie-^{V. 6.}refeg nec.

Harmadfor ereiekben fel nem fuualkottanac, III.

- Az Sidoc fem io fzerenczeiekben el nem hittec magokat, fem magok-ban fem io fzerenczeiekben nem biztanac.
2. Par: 14. V. 11. fem io fzerenczeiekben el nem hittec magokat, hanem vagy fokban voltanac vagy keufesen, de czac Istenben biztanac, és nagy batorfaggal vittanac meg ellenfegeckel az Vr Istenec neueiert, hazaiokert, f-maradekokert. Azert Istenis nem hatta, hanem foc ioval latogatta meg őket. Bizonfag erről az Afa kõniörgefe, bizonfag az Daudid mondasais, ki így szola, mikor Goliathal szemben me-
1. Sam: 17. V. 45. gyen vala: Te en(115) ream fegyuerrel, dardauaal, és paiffal iõsz, en penig te read, az feregeknek Vranac, az Ifrael ferege Istenenec neuben megyec, mely Ifrael nepet ma te meg czufoltad. Es az Vr tegedet az en kezemben ad, meg verlec tegedet, el valasztom tõlled az te feiedet, és az Philifthæufoc taborokbeli holt testeket ma az eghi madaraknac adom, és az földi vadaknac, hogy mind az egefz nep tudgia meg, hogy Ifraelben vagion az Vr Isten, és ismerie meg ez az egefz fokafag, hogy nem fegyuerrel, sem nem dardauaal tart meg az Vr, mert õue az had, és titõket az mi kezünkben ad. Es így el giõze az nagy oriaft.
1. Sam: 14. V. 13. Ionathalis Isteneben bizuan, az inaffauaal ketten, az Philifthæufokra mene, és egesz taborokat meg haborita. Ide valo Iudas Machabæufnakis mondasafa, kitõl az Syriaiaackal valo ükõzetekor, mikor kerdene az maga vitezi, hogy vihatnanac meg õc keufesen, oly nagy és erõs fokafaggal, holot megis badgiattanac (így!) legienec ehfeg miat? így felele, bizuan az Vr Istenben. Kõnyü dolog (vgymond) az fokaknac az keufec kezekben adattatni, és mind egyet teszen az menniei Isten elõt, fokackal szabaditani meg, és keufeckel, mert nem az feregnec fokafagaban all az hadnac meg verefe, hanem

menyből vagion az erőffeg. Oec mi reanc fokafagokban vakmerõn ès keuelyen iõnnec, hogy el vezeffenec minket, az mi felefegekinket ès giermekinket, ès fakmant tegienec bennünc: mi peniglen az mi életünkert ès tõruenyinkert viuunc: ès az Vr õ maga meg rontya õket mi elõttünc. Ti azert ne fellyetec tõllõc. Ez fzepe bizodalommal meg romlec ellenfege, f-õ fzepe nierefeffel iara.

Tuttac ezec, hogy czac Iftentõl adatic az giõ-
 zedelem, azert fem io fzerenczeiekben, fem ereiekben, tanatfokban, hatalmokban, giorfafagokban, merezfegekben, fem fokafagokban, fegyuerekben, ès erõs eppitmeniekben nem(116) bizztanac, fem penig keueffegekben el nem remültenece, hanem Iftenben bizuan vagy fokban vagy keuefen voltanac, maradafaert az Vr nepenec, nagy batran fzeemben fzalottanac ellenfegeckel, ès az Vrnac neuben meg vertec õket. Vgyan fem fzeabadul meg az kiraly nagy ereie altal, fem az Orias meg nem tartatic az õ ereienek fokafagaban. Czalard az lois az meg tartafra, ereienec bõuõlkõdefe meg nem tartya õtet. Hanem menybõl adatic az diadalom, õ mikor akarya, czac keues altal, ès akar mi erõtlen efzkõz altalis, nagy giõzedelmet adhat. Adis penig az õ benne bizoknac.

Annac felette mikor az ellenfeget meg vertec,
 diczeretet monduan, nagy halakat attanac az Vr Iftennece rolla, hogy õ felfege, annyi foc ioual latogatta volna meg õket. Az Ifrael nepe halat ad Iftennece, az Pharahon võt diadalomert. Iofaphat kiraly hafonlokeppen, az diadalomert be menuen Iudaval az Ierufalemi templomban, nagy diczeretet mond az Vrnac. Debora ès Barac fem mulattyac el

3. Efd. 4. V.
50.

Pfal. 33. V.
16.

III.

Halakat at-
 tac Iftennece
 à Sidoc.
 Exod: 15.
 V. 2.
 2. Par: 20.
 V. 28.
 Iudic: 5. V. 1.
 Judith. 13.
 V. 17. & c.
 16. V. 1.

az ellenfegnec meg giőzefe vtan az haladaft, hanem fzep diczeretet mondna az Vr Iftennec. Iudith Afzonyis, az Holophernefen vőt giőzedelem vtan, arra int mindeneket, hogy diczerneiee az Vr Iftent, ki ő altala szolgáló leania által, meg őlte volna az ő nepene ellenfeget. Az Holophernes taboranae meg futamafa vtan penig, Iudith fzep halaado diczeretet enekel az Vrnac. Halat attanae azért mindenkor az el vőt iokert Iftennec az Ifrael fiai.

V.
Deut: 20. V.
14.

Oetődfzör midőn az Ifrael fiai, hatalmat vőttene az ellenfegen, tuttac, hogy az Vrnac parantfolatya fzerent, egy arant kellene el ofztani az egefz fereg kőzöt az prædat, és az fakmanion nem őltec, vagtac egymalt, hanem az ellenfeget fottig vagtac, onnat meg teruen, az ragadomant fel fzetec, és egy arant el ofztottac magoc kő-(117)zöt, Ifteneket fem feleitettec el, hanem az Iften tizfteffegereis fzakafztottac az nierefegben. Mikor Moyfes Iften parantfolattyabol Phineeft, az Madianitac ellen el küldette volna, meg giőze ellenfeget, és az ragadomant egybe horduan: az Vr azt hagyta Moyfesnec, hogy az prædat egy arant ofzfza el azoc kőzöt, kie az hartzra ki menuen vittanae, és mind az egefz tőb lokafag kőzöt: de az Vrnac refzere valotis ki fzedne, és Eleazar Papnac adnaya: f-vgyis czelekedec Moyfes.

Iofueis nem tarta maganae az ragadomant, Iof: 8. V. 17. mellyet Hai varofban kaptanae vala, hanem az fzerent ofztatec el az Ifrael fiai kőzöt, mint Iften hatta vala Iofuenae. Daudis mikor Siceleg varofnae fel duloit, kie foc nepet és maganakis ket felefeget fogfagra vizie vala, el erte volna, meg

1. Sam: 30.
V. 22.

ütközec vellec, ès eftuetól fogua mas eftueig mind vaga ôket, ès negyuennel tób el nem fzaladhatna benne. Iara Daudid ot nagy nierefeggel, az rabokatis eppen minden ragadomannyal meg fza badita, f-az ellenfeg marhaiabannis fakmant tón. Valanac pedig nemellyec, kie az hartzon nem löttekne, az prædaban egyeb refzt fem akarnac vala adni, hanem czac felefegeket giermekeket, kiket meg fza baditottanac vala. De Daudid igy fzoia: Nem vgy czelekedgietec en atyamfiai azokbol, mellyeket Iften nekünc adot, ki minket meg ôrzöt, ès az reanc rohant latrokat kezünkben atta, fenki fe fogadgia ez ti mondaftokat, hanem annyi refze legien az hartzra mentnekis benne, mennyi az partekanal maradotnac, egy arant ofztozzanac: f-vgyis lön.

Vegezetre nem az ragadomany kedueiert hadakofztanac, hanem Iften tizteffegeiert, hazaiokert, maradafokert, felefegekert, giermekekert, ezuegiekert, aruakert, ès bekefegekert az Ifrael fiai, mint ez az Daudid peldaiabol, ès(118) az Machabæufokebol vilagofon meg tettzie, mert kezec voltanac inkab meg halni az hadban, hogy nem mint nemzetegekne ès az Isteni tizteletne romlafat pufztulafat fzemeckel latni. Nemis eftene addig á prædanac, mig ellenfegeket el nem giöfztec, hanem Iudas tanatfat, meg fogattac, ki arrainti vala ôket, hogy addig mig az ellenfeg fen allana, ne adnac prædalla fra magokat, mert meg had volna ellenec, hanem á feregben maraduan, verneiec meg elöb ellenfegeket, f az vtan fzedneiec fel à prædat batorfaggal. Eze az ragadomanybol az erötlenekne, özuegyekne, arvagnac ès venek-

VI.

fo uegre hac
dakofztana-
az Sidoc.

1. Mach: 3.
V. 21.

1. Mach: 4.
V. 17.

nec igaz refzt fzakafztottanac, az többiuel ő ma-
 2. Mach. 8. gokis igazan ofztolftanac.

V. 28. & 30.

Igy vifeltec magokat az Sido kerefztyenec, azert Iftenis vellec volt, és foc dihüs ellenfegeken tötte giözedelmefecke őket. De mi nem vagiunc ez io dolgoknac meg tartoyi, f-azert tudunc ily ritkan iarni nierefeggel. No ha valaha mar meg akarunc f szabadulni, fzükfeg dolgainkat Ifteni felelem fzerent io rend tartafban foglalnunc. De laffuc immar az Poganyok is mint vifeltec magokat.

Az regi Romaiac, és egyeb kerefztyen f-pogany feiedelmec mint vifeltec az veszedelmes haborufagnac ideien magokat.

Az regi Romayac, bizonios könyuekből tanoltac meg, mihez kelleffec magokat az raitoc valo faniarufagokban tartanioc, mellyeket Sibyllaknac neufztenece, és azokat oly böczületben tartottac, mint az Prophetac irafit mi. Mikor azert, amaz Romay f szabad köffeg meg eppen(119) volt, az tanatf-
 bol tizen öt bölts és tizteffegbeli embert valafztot-
 tanac, ez könyuekhez, kiket fő Papoknac hittanac, f-ha mikor à köffeget valami nagy infeg és nyomorufag gyötrötte, ezec az Sybillas, az az iöuen-
 dölő könyueket, nagy fzorgalmatoffaggal, meg hantac vetettec, és azokbol ertekefztenece felölle, mi-
 keppen alhatnanac az köffegen Vralkodo fok romlafnac, pufztafagnac, és haborufagnac ellene: f-valamire tanittattanac azokbol, meg fogattac, és ily talaltac orvoffagot magoknac.

Effele könyvec gianant lehetnenece nekünkis, az Prophetac irafi, és Euangeliftake, ha fel kere-

I.
 Az Sibillas
 könyuekből
 tanoltak az
 Romaiak
 hadakozni.

snűc és meg fogadnuc az bennec valo io tanatfot, mert azoc nem czac az pufztalagnac okaira tanitnac meg, hanem afztis elönkben adgiac, mikeppen tauofztathaffuc el, az kőuetkezendő infejctis, és az ielen valotis mint f-hogy razhaffuc le niakunkrol. De am minden io meg alofzic bennűnc, mert nem az fzent irafbol, hanem czac emberi tettzeből akariuc azokat el tauofztatni.

Szokafoc volt az is á Romayaknac, hogy mikor valami nagy nyomorufagban voltanac, minden tífztartoktól el vőttec á tífztet, és czac egy bizonios fzemelt rendeltenec, kit Dictatornac hittac, annac elegendő hatalma volt, vgy mint fő Emengnec, az egefz kőffegnec gondgia vifelefere, és mindeneknec veghez vitelere. Ez vifelt gondot minden fele dologra. Nem terheltec az nepet, az tífzt vifelőknec fokafulafockal, tuduan hogy az el farat lonac, czac farka f nyergeis nagy tereh legyen. Mi nallunc tőb tőb tífzt vifelőc rendeltetnec az harborgo időkbennis, kie magoc hafznockal, fokfzor karofokis az kőzönfeges ionac.

Dicziretes dolog volt azis ő kőzöttőc, hogy az kőffegnec adaiat, vagy el engettec, vagy sockal alab ffallitotac. Tőrvenc, per patuart, le ffallitotannac, bofzfufafogot(120) el engettenec, adoffagot fel fzaaditottanac, az fzaad fzolgakat varofockal aiandekofztac, az foglickat el boczatottac, és valami kinczec volt á kazdagoknac, mind egyben hordottac, az arrat fel iedzettec, igr kazdagitottac meg tarhazokat, f az vtan ifmet meg fizettec. Meg talalod ezt az Romay Czafzaroc hiftoriaiokban, kiknec io fzaakafokat tőb Pogany feiedelmekis, nem czak az Romayac kőuettec lokan.

II.

Az infeg alat nem tartotac foc tífztartot á Romaiaac.

III.

Az adot alab ffallitottac, és az gonofz tífztartokat meg bűntettec.

M. Antoninus Philofophus, midõn az Marco-manufoc, Quadufoc ès Sarmatac ellen valo hadaban, latna tarhazat penztõl meg ürültneclenni, akaruan az io feiedelem az fzegeenyfegre valo fel vetefet az uy rouafnac el tauofztatni, minden draga marhaiat, ès ekeffeget el adata, f-nem nyomorita nagioadoul az kõffeget. Az vtan giõzedelmefen meg teruen, az veuõknecl penzeket meg aduan, vizzha võue marhaiat. Egy nehany tartomannac fizetefet el engette ez, az nyuzo folzto tiztartokat meg büntette. Hadrianus Auguftulis az ados leueleket el egettette. Tiberius Czafzar Aemilius Rectufnac kit Aegyptufban hagiolt vala, az fzegeenyfegnecl fattzoltatafaert haragiaban azt ira, hogy õ az õ iuhainac czak giapiokat akarna el nyirettetni, nem bõrõket le uonattatni.

Ezen Tiberius kerdettetuen, miért valtofztatna ritkan meg az tiztartokat, azt felele, hogy azert czelekedne azt, mert mint az fekeleyre fzallot legyec, mellyec raita meg elegettenec, nem olyan artalmafoc, mint azoc helyekben vyab ès ehebbeknecl fzallafa, igr az vyab vyab tiztartokis, mohobban ragadoznanac az kõffegen, az regi megtõlteknel. Az tizedie Vefpafianus latuan az fzegeenyfegnecl fogiatkozafat, az tår haznac üres voltat, ès az kintstartoknac f tiztartoknac meg kazdagulafokat, kezde figielmetefen az gond vifelõkre vigiazni, ès ha mellyiket meg(121) erte valamiben, leg ottan meg büntette, ki miat pelda bezedben kezde lenni, hogy Vefpafianus fzinte vgy elne az tiztartockal, mint à Spongiaual, mert mint az Spongiat az viz ital vtan, igr amazokatis az kazdagfagnac el fziufafa vtan, igen meg fzokta volna faczarni.

Szokas volt ezis az Romayaknal, hogy midõn valami nagy dologrol, mint az ellenfeg ellen valo hadakozafnac modgiarol kellett tanatfkozni, mind az tanatsbeliec, f-mind az tõb kõffeg, minniaian õfzue giültenece, tettzet, mondat, ès az ellenfeg ellen valo haduifelefnece modgyat, ki ki mind mit mondana hozza fzepe czendeffeggel meg mondottac. Ha ki az fzegegyece kõzzül hafznos tanatfot, ès io vtat mutat vala benne, meg aiandekofztatic vala. Meg fem hallyac mi nallunc az kõz legenynece fzauat, maga fokfzor az dologhoz iobban hozza fzol, egy fzegegye legeny, ki minden ideiet á vitteffegben tõltõtte el, az giengefegnek fzolgalõ vitteffeg nem latottaknal. Titkon kel vgyan az ellenfeg ellen valo vegezefnece lenni, de azért az foc ember mondatabol, az tanatfoc, foc magoc kõzõt elmelkedefre melto dologrol emlekefztetnece meg, am bator magoc tudnac ofztan fõ vegezefeket.

III.
Az tanaczra
mind be
giültce az
Romaiaic.

Az Romay birodalomban, mindenkor bizonios fzamon valo vitezeket tartottanac, kiknece fzabadfagoc volt, ès iõuedelmece, iofzagokat birtac, ès az vegekben lakuan, mindenkor eleffel, hadi fzerfzammal kefzen voltanac, f-nem czac az vegeket meg õrõttee, hanem kûllyebbis vetettec á Romay birodalomnac hatarat. Ezt czelekette Maximilan Czafzaris, az Velentzefec ellen inditott hadaban, f-hafznatis võtte. Nehez ugyanis akor ket fele kapni, mikor mar taborban kellene fzallani.

V.

Az ütkõzetkoris io fzokafoc volt à Romayaknac, mert foza modnelkül vakmerõuen, ellenfegeckel fzembe nem(122) mentenece, hanem taboroknac edgyic erõs refzet, mindenkor meg hattac dondarban, hogy ha valamellyic fzarniaban az vitezce

VI.
Dondart hat-
tac az Ro-
maiaic az
ütkõzetkor.

meg faradnanac, vagy meg toliatnanac, az allo feregből, mehetnenec legitfelegre, ès az meg toliatot hadat allathatnac helyere. Igy azert ha szinte egy vagy ket ütközeten veztetténekis, nem futamodot mingyaraft meg az egefz tabor, főt nagio batorfaggal ellenfege nec forduluan, viadalt vyyitot velle.

VII.
Az vegez
vtan nem
töltöttec hi-
iaban az
időt.

Az regi Pogany feiedelmec, arrais gondot vifeltec, hogy az vegez es vtan, nem mulattac ideieket hiiaba, hanem Saluftiufnac intefekent, heuenieben dolgokhoz lattanac. Vgyanis giorfafag kel az hadhoz, nem laffufag. Nem iauallom az eretlen, vac, efsztelen ès magagondolatlan giorfafagotis, de diczerem azt az fietfeget, mely az io modgiaval lőt vegez es vtan, nem alufzfa el dolgat. O ki hafznos az farat, ès meg remült ellenfeeggel heuenieben banni, de vifzontag nagy karos, az kefszen valoknac, dolgokban halafztaft tenni. Iulius Czafzar nagy hofzfu vtakat, nagy giorfafaggal ueghez vit, vgy anniera hogy fokfzor, előb szemben fzallot ellenfegeuel, menetele felől valo hirnél. Soc hafznat vöttec az Görögökis, hogy az meg remült Perfaknac, fziuet venniec nem hattac, hanem serenyen fogtak dolgokat.

Illyen giors az Törökis dolgaban, mert az előt mindent el rendeluen, ès vegezuen, az mi szükfeleges az hadhoz, egy vagy ket nap, annya földet el megyen, menyit alig vinne veghez egy holnapig az mi fekete tyukaszo hadunc. Az vegez es vtan, nemis tölti el ideiet czac semmiben, hanem dolgához, kemeny serenfeggel fog. Ezzel giözi dolgat el. De szegiennec tartyu c talam mi ezektől, tanolni, maga meg az Poganioktolis diczeretes volna tanofagot venni, az io dologban.(123)

Az ketfegeben efet, és vtolfo szükfegre fzorult ellenfeeggel, az regi feiedelmec, nem minden felelemmelkül fzallottanac fzemben, fõt fokfzor elis hattac öket, tuduan azt, hogy az giözedelem felől valo ketfegeben efes, mint Iofephus irya, batrabbacka tefzi az ellenfegeket, mert vgyanis, á mint Iouius iria, az vtolfo szükfeg dihülfegre forditya öket, és azokat, kie vgyan tellyeffeggel ketsegefec eletec felől, iob refzre mindenkor, az felenkekből igen erőfflecke tefzi. Mikor az Leuctricai giözedelem vtan, melyben á Thebanufoc az Spartanufokat meg vertec vala, Iafon Phæreufhoz küldöttenece volna, keruen ötet az hadnac tarfafagara, amaz ezt felele, hogy nem kellene az ketfegeben és vegfő niomorfagban efteckel hadakozni, mert az Iften fokfzor az erőtlenekeket emelne fel, és az hatalmasbakat le uetne, mely dolognac az Thebanufoc engeduen, meg bekeltenece á Spartanufokkal.

Vefpafianufis, az Sidockal valo egy ütközetiben meg hagia vitezinece, hogy meg ne vinanace az halalokat kiuanó embereckel, mert az ketfegeben eftecknel femmi fem volna erőffeb. Artaxerxesnekis fő hadnagyi Artabafus és Megabyzus, az Atheniayackal nem akaranace meg vinya, feluen hogy foc kár ne lenne az nepekben, ha az halalra keferedet, vakmerő, és halalockal femmit fem gondolo ferfiackal, meg ütköznenec, f-azert frigyetece az Athena belieckel azt irya Diodorus. Agefilaufis gondoluan, hogy vtolfo szükfegekben erőfben vinanace, el fzalla hadaual á Meffaniayacelől. Maximilian Czafzarnace hada Anno 1513. annyera meg fzorult vala Vincentianal, hogy vage ehfege, vage az Velencefeci miat kell vala el vefzniece. Ot

VIII.
Vigiazaffal
ütköztec meg
ellenfegec-
kel.
Lib: 1. de
bello Iuda:
cap. 14.
Lib: 2. Hist:

Iofeph li: 3.
de bell: Iu-
dai: c. 8.
vel 14. iuxta
alios.

Li: 11. Bib-
liotheca.
Polyæn: lib:
7. & Front:
lib. 2. c. 1.

Fronſpergius monda, hogy femmi mas tanatloc hatra nem volna, hanem ez hogy, kemenyen be ſzoritanac kezeket, és ſzemeket fel nitnac f-ime az meg ſzorult keues nep, maganal ſockal ſzamofb hadat vere meg.(124)

IX.
Io hadnagiok-
kat tartottac.

Mit mondgyac immar, az had elõt iaro hadnagykrol? Had elõt iaro feiedelmeket, és hadnagiokat, oliakat valaſztottanac, kik bõltſec, és ſerenyec leuen dolgokban, nagy batorſaggal magokis ſzemben mentenec ellenſegeckel, és az vitezlõ dologban magokis io peldat aduan, biſztattac batoritottac az vitezeket. Mert iol tuttac, hogy mikenpen az Hadnagynac ſelenkſege miat, mind az egeſz ſereg meg lankad, azonkeppen az õ vitezi batorſagauat, az dolognac batorſaggal valo czelekedefere geried fel, és vyul meg. Ily nagy ereie vagyon, az Vrac és főfő nepec peldaioknac.

Az hadnagi
elő allion,
az ütközeten
ne buieck el.

Vgyan ſzükſegeſis penig az ütközeten ielen letec az io Hadnagioknac, az ellenſegnec el giõzeſere. Mert az minemü az efzes Kormany tarto az haioban, olyan az io feiedelem és hadnagy az taborban, ki ha ielen vagion, mindenec iob modgyauat viſeltetnec, de ha tauol vagyon, az egeſz orſzag veſzedelemben forog. Tudode hogy az olyan Hadnagyc, kie czac fizetefert ſzolgalnac, nem oly hafznofoc, mint az feiedelem kinec ſaiati az orſzagbelieck: mert affelec ſeluen hogy ha mi vetket tefznec, õc leſznec okai, nemis batran czelekeſznec, ſ magokatis feltic veſzedelemtõl, de az io és kegyes feiedelem, mint edes atya, vere hullafat ſem ſzannya alatta valo Iuhaiert, ſ azért õrõmeſt ſzembeis megyen az ellenſeggel az alatta valokert, kiknec giapiokat el võtte.

Erről elég példákat számlálnék, ha szükfegefneek alitanam lenni, mert ez niluan lenne Iulius Czařarnac, Sandornac, Atilanac, Hunyadi Ianofnac, Matyas kiralynac peldaiokbol, de miért hogy mindeknél niluan vagyon, imez egy emlekezetre melto peldaual meg elegfzem. Az Bartholdufoc foc ideig hadakozanac az Brabantinufockal, de valamig im Ezeknek feiedelmec ielen nem lón, mind(125) addigis giőzedelmefec valanac az Bartholdufoc. Vegre az értelmefbec ezekben vőuec, hogy nem egyebert fzallana ő reaioc annyi vezedelem és verontas, hanem ezert hogy az ellenfegneek előtte iaro feiedelme magais mindenkor ielen volna, melyben nekic refzec nem volna, vgy mint kikneek feiedelmec czac bōltfőben feküüő czezemő gyermek volna.

Egyenlő vegezefből azert rendelee, hogy az ő giermetske feiedelmeket taborokban el viuen, az ütközetre menőkneek eleyekben helyhefztetneek, had latnac őtetis ielen lenni, kit megis czelekedeneek. Es imè latuan az bōltfőben feküüő kifded Godefriduft, ielen lenni, ezodalatos dolog mely nagy batorfagot vőneek az ő vitezi, el annyera hogy mind eleteket, f-mind ioszagokat ő erette el fzanac, inkább el vezteni, hogy fem mint kemenyen nem vini. Nagy batorfaggal azert az giermetsket az egefz nep elöt ket fa közöt fel függefztuen, ellenfegeekkel kemeny viadalt tartnac, nem futnac mar, hanem viteffegre gerieduen, kefzec auagy mind halni, vagy az Bartholdufokat meg verni. Nemis czalatanac penig meg, mert harmad napi viadal vtan igen meg verec az Bartholdufokat. Egy kis giermeek, de tőrueny fzerent valo feiedelemneek,

ily hafznos lón ielen lete, melyből vilagofon ki tettic mely fokot hafznalyon az io feiedelemnec az ütközeten valo ielen lete.

X.
Otalmaztac
igaffagok-
ban, az pol-
garokat.

Igaffag fzeretöc, kegiefec, edes atyac, gondvi-
felöc, otalmazoc, és az polgari rendhez engedel-
mefekis voltanac, az regi feiedelmec kie ditfiretre
meltoc, mint Auguftus, Antoninus, Nagy Caröly
fia Laios, Hercules, Tit: Flaminius, Traianus,
Aristides &c. voltanac. Cyrus nem oknelkül mond-
gya Xenophonnal: az kiket (vgymond) tarfainknac
akarunc lenni, io tetemennyel és szollaffal kel
azokat fel halafznunc. Illyen vala C. Czafzar, mint
ezt czac(126) egy leuelebennis, mellyet Oppiufnac
és Corneliufnac irt, fel talalod, lafd meg lib: 9.
Epift: Ciceronis ad Atticum. Athenodorus, Auguf-
tus Czafzar meftere, azert inti vala Auguftuft,
hogy ha iol akarna az birodalommal elni, harag-
iaban femmit fe czelekednec, ha mikor meg ha-
ragodnekis, előb hogy fem valamit vagy mondana,
vagy czelekednec, az Görög 24. bötüt mondana el.

Az feiedel-
mec három
rendbeliec.

1.

Az feiedelmec és tizt vifelő Vrac, három rend-
ben vadnac. Az első rendbeliec azoc, kie mint az
edes atyac, és io paztoroc, io gonduifelőc az
köffegre, hafznofoc, kegiefec, és mint az gyertia,
egyebeknec szolgaluan magat fogiattya el, igy ökis
magoc fogiatkozasockalis, tiztkekben el iarnac, f-az
közönfeges ionac szolgalnac, minden mereg és
fulaknelkül. Effelec voltanac, Daudid, Salomon,
Iofaphat, Ezechias, Iofias, Zorobabel, és az kikről
ide fel szolec, kiknec ideieben bodog allapatya
volt, az alattoc valo köffegnec. Mafofic rendbeliec
azoc, kie berefec, kie egy ideig, az czendes idök-
ben, imigy amugy el iarnac tiztkekben, de az ve-

2.

szedelmes állapotban, el változnak, nem erőfeszec, és meg lassodnak az közönséges iora való gondúfelelben. Illyec voltak, Olias Iotham királyoc. Illyen volt Honoriusis a Romai birodalomban, ki nem volt vgyan kegyetlen, de az gondúfelelt el hagyuan, henielefben és io lakásban foglalta magát. Mikor Rauennaba hirt vittec volna neki Roma veszedelme felől, semmit sem bankodot ily nagy közönséges romlásan, és annyi foz ezer ember halalan, hanem czuffagot üzöt az lakodalomban. Effelec hasonlatofoc az herekhez, kic az mehektől giüttetet mezet meg elzic vgyan, f-magokat legel-tetic, de ő magoc semmit sem dolgoznak. Szamo-foc ezec de karofoc.

Harmad rendbeliec azoc, kic kegyetlenec, farkafoc, irgalmatlanoc, minemünc voltanac, Ahas, Manaffes, Nero, (127) Caligula, Phalaris, kic az alattoc valokat oknelkül meg ölic, nyuzzac fosztiac és puztityac őket. Ezec karofoc az köffegnec. Ezt iol ertettec az regi okos feiedelmec, és azért az ő birodalmokban, vgy vifeltec az köffeghez magokat, mint az edes atyac. Vgianis ackor vagion bodog állapotya az köffegnec, mikor előtte iaro feiedelmèt, edes attyanac, f-nem farkafanac ismeri lenni. Az minemüeket az Vr Istent fokakat adgyon minékünkis, f-az kiket illyeneket adot, azokat io voltabol ily foz romlásinkban töllünc el ne vegye.

Az regi feiedelmec hazaioknac, és nemzetfe-geknek szerezőiis voltanac, f-azert kezfec voltak hazaioknac és nemzetfegeknek maradafokert minden veszedelmen, f-meg szinte az halalonnis által menni. Abraham, Iosue, Gedeon, Iephta, Samson, Ionathas, Daud, tenerekben teuec lelkeket, edes

3.

XI.

Nemzetfe-
ket szereztec
a regi feie-
delmec.

- hazaiokert és nemzetfegekert, nagy szerentfeket Probaltanac, loc munkat és faratlagot vöttenee
1. Mach: 3. fel. Iudas Machabæus, mely kez löt legyen edes
V. 59. nemzeteiért halaltis szenuedni, innen tettzie meg, hogy így szol nepenec fegyuerkezzetec fel fiaim, legietec erőffec és keszec reggelre, hogy meg viyatoc ez nemzetfegec ellen, kie minket és á mi szent heliünket el rontani giültec őszue: mert iob
1. Mach: 9. minekünc ez hadban meg halnunc, hogy sem mint
V. 10. à mi nemzetfegünkneec és szentfeginkneec romlafat latnunc. Tauol legyen mi töllünc az, hogy előttöc el foffunc, ha el iöt az mi eletünkneec ideie, hallyunc vitez modra meg á mi atyankfiaiert, f-ne hozzunc gialazatot magunkra. Vegre penig vgyan halaltis szenuede.

Illyen hazaioc szeretőc voltanac Pompeius, Leonidas, Publius Decius fiaual, Pub. Rutilius, Zeno, Codrus, Brutus, kik kezec voltac inkab nagioc szenuedni, hogy sem hazaiokat és nemzetfeeket fogiatkozni latni. Es eze(128) az arulokat, Pribekeket és hazaioc gonofzat kiuanokat, megis buntettec, mint ez meg bizoniodic az Machabæusoc, Metius Suffetius, Pausanias hiftoriaiokbol. Acker vagon iol az köffegneec dolga, mikor az ő nemzetfegetöl szerettetic. Hectornac hazaiához és nemzetfegehez valo szereteti vilagofon tündöklic, amaz szep intefből, mellyel az vitezeket biztatya monduan: Nagy io hir neü edes hazankert verünket ki ontanunc. Mert az töb polgaroc (vitezec) az ti emberfegtec által otalmasztatnac meg, és az által maradnac bekefegben, az anyac, magzatoc, templomoc, io törüeniec, kegieffeg, szemermeffeg és tilztafag: Azert halaltokat ne szannyatoc ezekert,

1. Mach. 7.
V. 24.



f-mikor ofztan az ellenfeg hazaiaba futua fzalad, ackor kiki mind f szabadon birhatya iofzagat bekefegben.

Az vitezlő nepnec touaba, bizonios io rend tartaft f zabtac, ès felelemben tartottac őket, az regi io conduifelő feiedelmeç, nem hattac modnelkül f szabad akarattyokon iarni őket, ès ennie foc korboraft tenni, mint az mi vitezinc tefznec, kie miat meg azokis maid alig lehetnec bekefegefec, kie az tabort eleffel taplallyac. No iol mondotta volt egy Törőc feiedelem, hogy nagy oka legyen az mi romlafinknac, az vitezeknec fenyitec ès felelem alat valo nem tartafoc: mert noha nem mindenkor azon egy io rend tartas ès felelem vagyon az Törökőc taborabannis, mind az altal nagiof fogiatkozás vagion ez dologban mi nallunc, hogy nem ő nalloc. Seidlitzius azt mondgya, vti könyueben, hogy ő az Törőc taborban latta, legottan meg őlettetni azt, valaki penznelkül az mas faytiat tikmonyat, fzőleiet, almaiat erőuel el vőtte volna, femmi volna ez mi nallunc, de fockal gonozb dologoc lefznec.

Simon Vignofius fzeç peldat hoz elő monduan, mikor az Törőc Chioft el foglalna, erőffen meg tiltatot, ho(129)gy valaki az ot lakofoc marhaiat ne bantana, az Paffa fia, attyahoz valo biztaban egy nehany fzőlő feyet, le fzakafzta f-az taborban be viue. Mellyet meg ertuen az attya, meg fogattata, le vetkefztete, az fzőlő feieket nyakara kötőztete, ès az varofban fzellel hordofztatuan, kemenyen meg vefzőztete. Ide valo amaz Törőc viteznec pel-daiiais, kineç egy afzfzony vadolafara, (hogy teyet akarattya ellen meg itta volna) meg hafittatec az

XII.
Io rendtartas
volt az vi-
tezec közöt.

giomra keffel, és az tey benne talaltatuan meg ölettetec. De nints ez fenyitec mi nallunc, mert büntetesnelkül több dulaft tefznec az mi vitezine az kerefztyenec marhaiaban, hogy sem az ellenfe geben. Mas törüenben tartottac az regi feiedelmec, az vitezlő nepet, mint az ő törüeniekből ki tettzie, mellyekben feiec vezztefe alat meg hattac az Capitanioknac és Hadnagioknac hogy fenyitekben tarezac az nepet, senki gabonaiat, fayat, Olaiat, fauat, iuhat &c. ne banczac, földgiockal meg elegendienec.

Voltanac több szép diczeretes szokafokis az regi io gonduífelő feiedelmec között, de ez egy néhányal meg elegenduen, és az regi Magyaroknac hadakozásbeli io szokafokatis hatra hagyuan, (vgy mint mellyet fel találhatni az mi Historiainkban, Sigmund és Matyas io kiralioc vegezefekben) azt mutatom meg, hozzac hasonlo romlásban, az regi Nemetec mit czelekettenec.

Vrunc születefe vtan, het zac elztendőuel, Nemet orszagban az kerefztieneknek firlmas allapatyoc vala. Ez időben még az Magyar, Czeh, Lengiel, s-Horuat orszag, Auftria, Stiria, Carinthia, Saxonia, Westphalia, Frifia, Vandalia, Misnia, Morua, Slesia, Dania, Brandenburg, Meckelburg, Pomerania, Rufsia, és Prufsia, mind edgyüt vonzaczac vala az igat, az Poganiocokal. Eze azert az kerefztyen vallafon valo Nememeteket, (igy!) Franco- niaba, Hafsiaba, Tu-(130)ringiaba, Boariaba, Sueuiaba és az Rhenus vize mellet szörnü ver ontással, és romlással faniargatyac vala, mint az Saracenufokis Galliaban, kik Spaniol orszagbol nagy erőuel ki iöttec vala. Ez infegben, az iambor feiedelmec

Az regi Nemetec mint vifeltetec magokat.

Caroly fiaul Carolomanuffal, és Pipinus az ő fiaul, hazaioknac meg maradafa felől tanatfkoz-
nac vala.

Hozanac azonban Romabol Zacharias Papatol leuelet, melyben arra inti őket, hogy az telhetet-
len Papokat folzfzac meg az egyhazi gonduifelefstől,
mert valamig affele tudatlan, keuely, és telhetetlen
Papokra biznac az Ecclesianac gonduifelefet, de
mind addig se remenlenec ellenfegeken valo giö-
zedelmeket, holot mostis azert ostoroztatnac, hogy
az Istenec neue karomlással illettetnec affele go-
nosz eletü Papoktol. Amazoc meg fogadac Zacha-
rias inteset, és bizac az Ecclesianac meg iobitafat
és tiztitaafat Bonifaciufra, s-Vilibaldra, kie minde-
nüt bölts ferfiakat rendelnec vala tanitokul. Egyed
és Apollonius Ratifbonaba, Saltsburga Virgilius,
és fokan többennis, Erhart, Hidolph, Pirmannus,
Burchard, mind el valanac ofztua, kik az nagyra
vago Papoc ellen ofzlopul vetuen magokat, noha
foc haborufagokat szenuettec töllöc, mint Boni-
facius irafaban fel talalod, de fenkiuel semmit sem
gondoltac, az tizzteffeg kiuanast és kazdagfag giü-
teft hatra hattac, tiztan eltec, és az tanolafra
attac magokat, dorgaltac penig az nagyra vago
Papokat, am Bonifacius az Moguntinomi Pispökrölis
le vona az Pispökfeget, s-vegre Martyromma lön.

Ackor az időben, az dezmac harom refzre vol-
tac ofztua. Edgyic refz á szerzeteseknek adattatot,
de nem effele kez kenyer euő hereknec mint most
vadnac az Claftromokban, kiket most Hieronymus
igazan mond ket labu szamaroknac, hanem azok-
nac kie vgyan ezac az tanolafra(131) attac magokat.
Mafic refz az szegenieke volt, kie erőtlenc leuen,

Az dezma
harom
refzre ofzlot.

kezi munkaiokból nem elhettene. Az dezmanac harmad része, az ország otalmazo vitezeknek adat-tatot. De most ezac a szerzetefec koporityac magokhoz, maga ha az szerzeteffegnek neueuel, nem fedeznek el magokat, noha Nagyfogofoknak, szentfegees erdemüeknek, kiuannac hiuattatni, ezac egy halafzo horgot is alig kellene biznia, reayoc oly tudatlanoc, nem hogy lelkeket, mert az ki vaktol vezettetic, mind ketten az veremben efnek. Luc. 6. v. 39.

Ez io feiedelmec azert egymast ertuen, az alattoc valo kőffegetis iob allapatra hoztate, Sueuianac, Alfatianac, és az Tigurinusoc feiedelmit, miert hogy az gonofz eletü szerzetefeknek partiokat fogtate, ki üztec, és előb menuen, hol az Rhenus f-hol az Duna fele, femmie töttec ellenfegeket. Igy szabaditottac meg Galliat és Nemet orszagot az ellenfegtől. Vegre ofztan Pipinus am Nemet feiedelemmeis lön.

Laiosis nagy Carolynac fia, meg tiltotta volt, az szerzetefektől, az arañas, ezüftős, giöngiös, felyem ruhat, és fegyuer vifelest. Meg hatta volt aztis, hogy minnyaioknak egy regulaioc, f-egy öltözetec lenne, az Benedec szerzeteffege szerent, miert hogy ez szerzet, noha nem az Apostoloktol szarmazot, de azert elebbi leuen, az iffiufagnac tanitalaban és könyü irafokban, fokot szolgalt volna. De minden io vegezes fel bomlec, mihelt az foc fele szerzetec tamadanac, mert azolta nagioib vagiodas lön az Isteni szolgatnal az penz giütefre, az Benedec szerzetebeliekis, meg kezdenec az ioban laffodni, kezdec imatlagokat penzen el adni, vegre im an-niera iutanac, hogy minden iobol ki fogianac.

Nagy Carolynac, fianac Laiofnac, és vnokaia-nac Lo-(132)thariufnac holtoc vtan ifmeg, nagy ver ontaft kezdenec az Galliaban és Nemet orfzagban lakozo, keresztyeneken, az Northmanufoc, Vandalufoc és Magyaroc tenni. Annac okaert Laios Arnolphusnac fia, hadat az Magyaroc ellen indita, kikkel az attya frigiet vetet vala, de igen meg verrettetec f-ő maga futua fzalada. Az Magyaroc Ratifbonaban és egiebüttis fzellet nagy ver ontaft tefzne, egyházakat törnec, Papokat, Baratokat, Pifpököket, és Vrakat niakaznac, egetnec, és rabolnac: Nagy aron vőuec meg az Nemetec ackor az frigyét á Magyaroktól, és mind Henric és Othoig adot fizetenec nekie.

Eckor ofztan ez io feiedelmec, fel kerefuen romlafoknac okat, minden kep mutataft, tettetes iamborfagot le vetuen, az kep mutato szerzetes fzentfeget akarac ki giomlalni, Paffauianac Pifpöket Bilgirinuft, arra valasztac, hogy az egyházakat mindenüt iob allapatra hozna, az fzinne valo iamborfagtol meg tiztitana, kiben elis iara. Es mikor á Saltzburgi Heroldus Pifpöc, nem akarna neki engedni, az Boariay feiedelmec am meg fogac, és fzemeit ki toliac. Igy mind az egyhazi rendben, f-mind az Polgari köffegben ackor, fzepp iobbitas lön, az Magyarockal az frigy meg vyittatec, az alat alattomban valami az hadakozafhoz fzükkfeg vala, mindenre fzorgalmatos gond vifeles lön. Vegre mikor ez feiedelmec mindeneket iol el rendeltec volna, fordulana az ellenfegnec, és nem czac az Danokat, Northmanokat, és Vandalokat tellyeffeggel ki üzec, és annyera iutatac, hogy boldogoknac tartanac magokat, ha czac az magoc tartomaniok-

ban meg maradhatnanakis, hanem az Magyarok-
 nis diadalmot vőnec. Annac vtanna iambor tani-
 tokat küldenec az Magyarokhoz, vellec frigyet ve-
 tenec, kezdenec vellec őfue hazafulni, és laffan
 laffan öketis meg teritec az kerefztyen hütre.(133)

Ezeket akaram az regi feiedelmeknec hiftoriaiok-
 bol elő fzamlalni, az vegre penig, hogy tündöklő
 peldainc lennec az ő czelekedetec, orzágunknac
 ily firalmas loc romlafaban, és az minemű nagy
 dolgot immar elis kezdettunc, vgy mint kie ily
 nagy vilag biro feiedelem ellen inditottunc hadat,
 tudnuc io moddal ezeknec peldaiokhoz kepeft,
 dolgainkat forgatni, ne iarnanc vgy mint, loc
 fzepe fzomfzed orzágoc, erős nemzetfegec, kazdag
 varac, varofoc, és hatalmas feiedelmec iartanac,
 kie mind el pufztultac, el veztec, és poganfagra
 fordultac. Azt hogy el tauofztathaffuc, az iora in-
 teft fogadgiuc, és az igaffagnac teriedefet meg ne
 tartofztaffuc, ha fzinte az igaffag valamely Vrban,
 vagy fzemelyben, meg dorgalis valami vetket, vgyan
 ő tizti az, f-nem illie hogy fenkiis ötet meg za-
 bolazza.

NEGIEDIC RESZ.

*Mely io vtat mutat benne, és meg tanit veia,
 mihez kelleffec mi nekünkis ez loc romlafokban és
 ver ontafokban magunkat tartanunc, ha azt akar-
 iuc hogy az Pogany Törökőknc kemeny vas igai-
 kat niakunkrol le razhaffuc, és az raitunc vralkodo
 loc infejekből, valaha immar egytzer valamenyere
 meg szabadulhaffunc.(134)*

Az regi kerefztyen és Pogany feiedelmec, hoz-
 zanc hafonlo infejec alat, Iftenec és az okoffag-

nac vezerleteből mit czelekettene, f-mihez tartottac magokat, io refzre elő fzamlaltam ide fel: azokbol azert immar rend fzerent vegyünc tanofagokat. Előszöris penig azt lassuc meg, mit tanullyunc az Sido kerefztyenektől, f-az vtan az több Pogany és kerefztyen feiedelmektől is mit.

Mint vífelliüc ez foc infeg alatt az Sido kerefztyenfegpeldaiához kepeft, magunkat kerefztyen modra.

Ha ez infegekből valo fzaadulafunkban io modot akarunc kerefni, fo ha iobban meg nem tanulhatyuc, mihez kelleffec magunkat tartanunc, mint a fzent irafnac az Sidokrol valo hiftoriaiabol, mert hanem ha vgyan türfököc lefzünc, és femmi iot nem akarunc erteni, de ot am vgyan fzankba rágattatic mit kelleffec czelekednüc, mint ez irafnac harmadic refzeből ezt meg tanulhattad.

Először azert, az Sidofag peldaiához kepeft, oluaffuc, vífgalliuc és hannüc veffüc fel miis a fzent iraft, azbol kereffüc fel Iftennece akaratyat, azt fel talaluan, valamit ő fzent felfege töllünc kiuan, io keduel haladek nélkül czelekedgiüc meg. Az lelki paztoroknac, gondgiöc legyen reya, hogy az Ifteni tífztelet, Baluaniozaffal, és emberi talalmányal, meg ne fertefzteffec. Az Pap Vrac és fzerzetefec hadgyac hatrab az emberi fzerzefről valo foc Canonoknac, Decretomoknac, Legendaknac, Breuiarnac &c. hafzontalan oluafafit, f-egyeb illetlen dolgokatis, niffac fel fzemeket, vegiec elő az Bibliat, azt oluaffac, és iol meglaf-(135)fac, mi legyen Iftennece abban ki ielentet akaratyá, azt meg ertuen, fe magokat fe egiebeket ne czallyanac meg,

I.
Kereffüc fel az fzent irafbol Iftennece akaratiat és czelekedgiüc meg.

hanem az mit az iauual, iauallyac ôkis, az mit penig tilt ôc fe otalmazzac.

Az balvanio-
zaft el ta-
uofztaffuc,
es minden
gonoffagot.

Pfal: 50. V.
16.

1. Tim: 2. V.
5.

Ioan: 14. V.

6. Rom: 8.
V. 34.

Immar ha az szent iraft oluaffuc, leg ottan ezt talallyuc Isten akaratyanc lenni, hogy ô szent felleget meg ismeruen, idegen Isteni tiszteletet, Baluany imadaft, az ô neuenec hiiaban valo ve-
2. uefet, innep tõrest, és egyeb meg tiltot gonoffago-
kat hatra hadgiunc, eletünket á menyere ez giarlo
8. testben lehet az tõrueniehez rendellyuc, és min-
den szükfegünkben, egiedül czac az atyat, Fiut, és
szent Lelket hiiuc segitfegül, nem mas által penig,
akar minemü kedves teremtet allatya legienis Isten-
nec az, hanem czac amaz Isten és emberec
közöt egy közben iaro, Iesus Christus által, ki
valtfagul atta ô magat mindenekert, és ki nélkül
fenki nem mehet az atyahoz, mert ô efedezic mi
erettünc: Az mint Theodoretufis (in enar: ad Col-
lof: c. 2.) tanit, hogy az te hâlaado kõnyõrgefede-
det az Christus által boczaft Istenhez, nem az
Angialoc által.

Hadgiuc el tehat az elfõ refzben elfõ szamlalt
foc fele Baluaniozaft, f-foliamiunc minniaian igaz
hitbõl tõredelmes fziuel az kegielmes, és velünc
czac egiedül iol tehetõ irgalmas Istenhez, ki az
Baluaniozafert leg inkab szokta büntetni az embe-
reket, mint szinte az tiszteffeg szeretõ iambor ha-
zas ferfiuis, hogy noha foc vetkei és fogiatko-
zafit meg engedi felefegenec, de hazaffac tõrefet
el nem szenuedi. Ha ezt czelekedgiuc, ennelis in-
kab el nem szakadunc Istentõl, és az hafzontalan
Baluanioe vtan, nem iarunc, kie minket meg nem
szabadithatnac, az Vr Isten sem hagy el, hanem
igirete szarent meg szabadit, és az ô szent neue-

Iud: 10. V.
14.

iert giőzedelmeffe tetzen minden igiünkben. Ha 1. Sam: 12.
 penig megis Baluany imadoc, kep tiztelőc lezűnc, V. 20.
 f-azon(136) regi gonoffagokban maradunc, mellyekben
 ez ideig voltunc, vgy meg vakit az Vr Istenis ben-
 nűnket, hogy meg az hafznos efzkőzőckel es io
 alkalmatoffagoockal, sem tudunc orszagunc szab-
 dulafara elni, mint hogy ez ideigis, noha mine-
 künc iob alkalmatoffagunc volt vgyan az hadhoz
 az ellenfegnel, de miert hogy az Baluaniozas köfz-
 tűnc erőszackal otalmasztatot, nem elhattűnc velle,
 mert büntetefül Istenis akadekot vetet bele, ehfe-
 get, dragafagot, vizzha voniaft, dög halalt, had
 vifelőc betegfegit, efőt, hauat fzelet, ar vizet, hi-
 deget, felemfegget, &c. boczatot tartofztataful az
 vitezekre, melliec miat el kezdet dolgunkat, mint
 Buda, es Canifa alattis, felben hattuc.

Mafodfzor az emberi talalmannac otalmazoi,
 ne haborgaffac az ceremoniaknac, es emberi talal-
 manioknac (kie az idueffegre nem fűkfegefec) meg
 nem tartafaert, az szent Euangeliom fzerent valo
 igaz kerefztyeneket, ne öldőzcec, ne kergeffec, ne
 haborgaffac, ne fzialmazzac, es ne Eretnekezzec
 őket, mert őc czac az Iefus Christuftol vőttec ne-
 uezetet, neki attac az kerefztfegben magokat, ő
 velle megis elegefz nec idueffegekre, vgyanis kihez
 foliamhatnanac iobhoz, ő szent felfegenel? Ha mi
 külömbőzzűnc az külfő czeremoniakban valamit ő
 tőlőc, azoc fenkit sem: iduezit nec, bar meg tar-
 taffanakis, sem nem karhofztatnac, ha el mulat-
 tatnakis, főt fokac karhoztatnakis ha meg tartat-
 tatnac. Senki az külfő Ceremoniakat vgy ne otal-
 mazza, mint ha azoknelkül nem iduezülhetne,
 mert meg kerdic meg valaha, hol tanitot Vrunc

II.
 Ne kergeffec
 az Papiftac
 az kerefz-
 tieneket.

ez loc emberi talalmanioknac (kiket ő hafzontalanoknac mond. Matt. 15. V. 9.) tartafara. Nintfen femminemü teremtet allatnac, az Iftenec törüenie fzerent arra valo hatalma, hogy az Vrnac paranczolatya ellen valo, emberi talalmaniokra, valakit eröuel haiczon, f-meg nem tartafaert fel mezarollyon.(137)

Ha valamely Magiftratus, paranczol valamit effele dologban ollyat, mely az Isten paranczolatyaual ellenkezie, az ő hagiadat nem vagiunc kötelefec meg tartani, mert ollyankor iob Istenec engedni, hogy fem mint az embereknec, mint az Apoftoloknac, és Saul kiraly fzolgainac Hiftoria-iokbol meg tanulhatod, amazoc, az Chriftus neuben, prædicalni tiltatuan, annal inkab hirdetic vala az Euangeliomot: imezeknec penig az Prophetaknac meg ölettetefe paranczoltatuan, nem emelec fel az Vr Papiai ellen kezeket, noha az kiraly paranczollya vala. Pharahonac fem engedene az Aegyptomi Babac, az ferfi Sido gyermekeknek fületefeckorbelt meg ölettetelben, hanem Iftent feluen az ferfi gyermekeketis meg tartyac vala. Hat az io dologban, fzauokat fogadgiuc vgyan, de az gonofzba ne fogadgiuc, ha fzinte meg birfagolnakis.

III. Harmadfor ez kenyünc elfö refzeben elő fzamlalt, tiz paranczolat ellen valo vetkekbölis meg teruen, minden innep törefte, füleinknec nem tifztelefet, giüldfeget, irigyfeget, vizzha voniaft, haborufagot, perpatuart, gilkoftagot, paraznafagot, faitalanfagot, buiafagot, tifztalanfagot, hamiffagot, hamis tanubizonfagot, torkoffagot, refzegfeget, tobzodaft, orzaft, toluailaft, ragadozaft, koborlaft, keuelyfeget, föfuenfeget, iora valo refteget, Iften

Act: 5. V.
29.
1. Sam: 12.
V. 17.

Exod: 1. V.
17.

Hadgiuc el a
loc gonoffa-
gokat.

igeiehez valo idegenfeget, és summa fzerent minden gonoffagot, hadgiunc el, teriünc Iftenhez, es ellyünc kerezftieni iambor eletet: az gonoffagot penig fenkinec el ne fzenuedgiüc, az kic közönfegecs botrankozaffal vetkeznee, azokat fzemely valogatafnelkül bünteffücc meg, f-ha igy kezdgiüc az Iften mondatat, az Baluaniokat hatra hagyuan, és eletünket meg iobituan, meg örizni, velünc lefzen Iftenis, f-meg veri ellenfegünket. Ha (vgymond 1. Sam: 7. Samuel) az ti tellyes fziuetekből meg tertec az V. 3. Vrhocz, tifz-(138)ticzatoc ki közülletec az idegen Ifteneket, à Baalt, és Aftarothot, és kezczizetec el az Vrnac az ti fziueiteket, és fzolgalyatoc egiedül czac ő neki, f-ő titőkct ki fzabadit á Philiftæufoc kezeből. Meg fogadae ez Inteft, Iftenhez terenecc, és el giözec ellenfegeket. Igy lefzen ha fzot fogadunc az mi dolgunkis.

De mi nem hocy Iftennecc el kezczizenücc fziuünket, f-hozza ternenecc, hanem főt fzem latomas fzerent valo nagioeb, es több több gonoffagot tefzünc ellene, Iftentelenül fzallunc taborbanc, gonofzul indulunc, ha oftromra vagy hartzra kel menni, vafarnap kel annac meg lenni, mely dolog ha tertenetből, egytzer, ketfzer efnecc, ily nagy bün nem volna, de hocy vgyan vegezefből lefzen, annac artalmas voltat foc hiiaba valo faratfagunkbol, karvallaFunkbol es io vitezinknecc el hullafokbol, efzünkben vehettücc volna. Az napon vgy kellene, derec keppen 1. Mac: 2. fegyuert fogni, ha tellieffeggel az ellenfegtől, el V. 14. tauofztathatatlan keppen, magunc oltalmairt kenfzerittetnenc, mint az Ifrael fiai.

Touaba, mint az Ifrael fiai, mikor feieken lat- III. tac az vefzedelmet lenni, közönfegecs böitöt hir- lo volna

mostis az
közönfeges
bõitõt meg
tartani.

detteneec, ciliciomban õltõfzteneec, f-vgy efedefzteneec
szabadulafokert Iftenneec: igr felette io volna, hogy
ily foc romlafinkban, mijs meg alazuan mi ma-
gunkat, bizonios napokon, es helyeken, egy fziuel
lelecek, mind kiezin f-mind nagy egyben giûluen,
fzenuedefben, bõitõlesben, kõniõrgesben, ès Ifteni
fzolgalatban foglalnuc magunkat. Ezt ha ezeleked-
nuc iob vege lenne foc faratfagunknac, kõnnien
modot talalna Iften szabadulafunkban, ès czac
kiezin efzkõztis talalna, mely által io ki menetelt
adna dolgainknac, mint regentennis hogy az kiket
kerefekre meg szabaditot, akar mi erõtlen efzkõz

Iud: 7. V. altalis giõzedelmefecke tõtte(139) õket, igr fzolgaltata
22. & 45. Gedeonnac az 300. emberrel, Samfonnaec à fzarar
V. 15. allual, az Sidoknac amaz 4. pokloffal. 4. Reg:
7. v. 8.

v. Oetõdfzõr, à Sidoc peldaiokhoz kepeft, fe io fze-
renczenkben, fe erõs vegh hazainkban, fe erõnk-
ben, fe fokafagunkban ne bizzunc, mert ezec, ha
Iftentõl nem fegittetnec, czac hamar femmie lefz-
nec, fe keueffegünkben ketfegben ne effunc mert

Valtozo az
io fzeren-
czeis.

1. Sam. 11. lan, ès fokfzor az kiket egy elõfzõr taplal, vegre
V. 11. &
31. V. 3. azok ellen kegietlenul fordul, mint az mindennapi
dolgaine forgafabol ezt iol latyuc. Saul kiraly-
faganac kezdetin iol fzolgala á fzerencze, de vegre
meg valtozec. Ioas kiraly, Ioiadas ideieben, az õ
io tanaczan iaruan, fzerenczes lõn dolgaiban, holta

2. Par: 24. vtan Baluany imadafra teruen, ès Zacharias Papot
V. 24. &
25. V. 15. iora intefeiert meg õletuen, maga is præda lõn az
& 26. V. 7. ellenfegnec. Igy iara Amafiasis. Ofias elfõben Iften
felõ ès io fzerenczes vala: vegre io fzerenczeieben

fel fuualkoduan, f-hiuatallya kiuül valo dologban magat foglaluan, meg poklofodec. Azert az io fzerencez valtozo, hafzontalan benne bizni.

Erős vegh hazainkban fe bizzunc, mert nints, ^{Az erős vegekhez, fe bizzunc.} nemis volt fohais czac egy erőffegis oly, mellyet az ellenfeg fokaig valo viadallal és oftromlaffal, el nem rontot és meg nem vót volna. Igazan mon-dotta Cicero, hogy femmi nintfen emberi munka és kez által lőt oly, mellyet az regifeg el nem rontana, és meg nem emesztene, az mit kez czi-nal, kez azt elis ronthatya. Hierufalem erős hely vala, ket nagy hegyet foglalt vala el, edgyikne-c neue Moria, mellyen á Salomon temploma eppitte-
tec: masiknak Sion, kin az Daudid vara volt. Mikor azert Daudid az Siont vitatna, ez erős helyne-c oly nagyot tulaidonitnac vala az⁽¹⁴⁰⁾ Iebusæufoc, hogy ^{2. Sam: 5. V. 6.} batran azt merne-c az erőffeghez kepeft mondani, hogy az vakoc és fantakis meg otalmazhatnac az ellenfegtől Siont oly erős volna: De Daudid Isten-ben bizuan meg vőue. Ez pelda tanit, hogy Isten-ben bizzunc, nem az erőffegben. Io vgyan az ellenfeg ellen, erőffegetek tartani, azokat, porral, goliobiffal, minden hadi fzerfzammal, eleffel, erős, és io gonduifelő merefz vitezeckel meg erőfiteni, f-vgyis kell lenni, de az bizodalom czac Iftenben helyhezteffec, azockal penig mint Istentől adatot efzközöckel czac vgy ellyünc.

Erőnkben fem kel biznunc azt mondam, mert ^{Ne bizunc erőnkbenis. 2. Sam: 15. V. 14. Dan: 4. V. 30.} nints oly hatalom, kazdagfag, és erőffeg, mellyet Iften czac hamar femmie nem tehet. Kit meg bi-zonyit Daudidnac és Nabogodonofornac peldaio-c, kie nagy meltofagbol és hatalmaffagbol, le haniat-tatuan, vgy tanultac meg, az emberi erőt, az If-

teninel, fockal alab valonac lenni. Ahab és Iehu ideiekben, az Ifrael kiralyinac nagy ereiec vala, de Iehu fia ideieben, oly erőtlen lön az orfzag, hogy ötuen louafnal tőbet sem allathata elő az kiraly. Hat erönkben sem bizhatunc, mert ha magunc ereievel akarunc Iftennelkül nyerni, meg ront Iften. Az mit az erőről mondec, az fokafagban valo bizodalomrolis azont mondom, mert sem az

Sokafagban
se bizzunc.
2. Par: 25.
V. 8.

Mely peldakbol meg tanolhatni, hogy sem az fokafagban nem kel fel fuualkodni, sem az keveffeg miat ketfegben esni, mert fokszor csak az mi idönkbennis, keues nep altal, nagy dolgot veghez vit Iften, keues nep altal, loc pogant meg vert, erős hazat meg vőt. Pompeiusnac 7000. louafa vala, Iuliusnac czac 3000. f-megis az keueffel verete Iften, az fokat meg. Darius szantalan nepe semmi lön Sandor keues nepe előt. Xerxes 110000. nepe hasonlokeppen elsőben három zaz Lacedæmontol, az vtan Themistoclestől rontatec, vegezetre Pausaniaftol tellyeffeggel meg veretec. Fabius Aemilianus harmintz ezered magaua, ket zaz ezer

Az keueffegben sem kel ketfegben esni.

Gallust hullata el. Pompeius 40. ezeret vagata le Mithridates nepeben, maga nepeben czac huszan fem efenecek el. Lucullus nepenecek keues karauual, mert zazan ha efenecek febben, ötön halanac meg, Triganes (így!) taboraban zaz ezer gialagot, ötuen ezer louaft vere meg.

Az keues nep altalis azert Isten diadalmat adhat nekünkis, czak ő hozza teruen, az ő neueben szentül hadakozzunc, mert hatalmas Isten, és nem czac az keueffeg által, meg uerheti az fokafagot, hanem oly felelmet és meg remülest boczathat az erős hadra, mint szel zugaft, és meg indult fereg-nec zörgelet, hog bar femmi had meg indult ne legyenis, vgy tetedgyec az erős ellenfegnek, mint ha nagy fokafag rohanna reya, es azert felteben futafra adgia magat. Igy remite meg, és futamtata el az VR Isten regenten az Syrufokat, noha femmi erő nem megyen vala reaioc. Iouianus Pontanus lib: 2. de fortuna cap: 15. Theodosius Augufufrol szep ide valo historiat ir, ki mikor meg ütöközendő volna czac keuefed magauual, Arbogafiuul Francuf-fal és Eugenuffal, hogy nagy szel vez tamaduan, artzal ellenfegere, giőzedelmefse tötte volna⁽¹⁴²⁾ ötet. Samuel ideieben az Philifthæufokat Isten, mennyei villamaffal remite el: mint az Quadufokatis M. Antoninus ideieben. Ne fely tehat edes nemzetfegem te Magyar nep, veled leszen Isten, noha erős és szamos ellenfegel vagion (te igen meg romlot, és keues leuen) igyed: hanem bekellyel meg Isteneddel, f-köniü leszen az ellenfeget meg rontanod, ha fogadod io, iobban el romlafz, ha szot nem fogatz.

Hatodszor, mikor Isten ellenfegünket meg veri, és raitoc hatalmat ad vennünc, adgyunc miis, mint

2. Reg: 7.
V. 6.

1. Sam: 7.
V. 10.

VI.

Hala adoc

legiünc If-à Sidoc, nagy halakat ő szent felfegenec, hirdelfünc
 tenhez. 5. io tetemenyet és szolgallyunc halaado köszönettel
 1. Theff. 5. erette, szent Pal intefe szerent, ki hogy mindenek-
 V. 18. ról halakat adgyunc Iftenec, azon ker. Boldog
 ember az, á ki az kegielemnec minden aiandekara
 ahoz ter, kinel minden kegyelemnec telyeffege va-
 gyon, vgy mond szent Bernhard. Hadgyuc el tehat
 Serm: de mi, az nierefeg vtan valo fel fuualkodaft, refzegfe-
 ingratit: get tobzodaft, es hala adatlanfagot, Iften verte
 meg ellenfegünket, nem mi: neki köfzönyüc meg,
 nem magunknac hizelkedgiünc: Mert ha ezt nem
 mielliüc, nag czapafa ne szallyon Iftenec az hala
 Prouer: 17. nem adafert, feiünkre, attol felö, mint hogy az
 V. 13. halaadatlant azzalis feniegeti Salomon, hogy nem
 tauozic el az ő hazatol az gonofz.

VII.

Egy arant
 ofzfuc az
 nierefegot.

Vegezetre, az Sakmanyon az nierefeg vtan ne
 ölyüc vagiuc egy maft, hanem vagiuc fottig az
 ellenfeget, f-az vtan effünc az Prædanac, az nie-
 refeggel penig ofztozzanac egy arant az vitezec,
 mint az Sidoc, de iol meg laffac, hogy az Iften
 tiztfeffegere valo refztis, az az, az Ifteni szolgálatra,
 egyhazi emberec, Ofkolaban tanulo iffiak, erőtlene-
 özuegiec, aruak és szegeniec taplalafokra valo refzt
 előfzör ki adgyac az nierefegből, f-az vtan az töb-
 biuel ő magokis ofztozzanac egy arant, mert ezt
 Iften(143) vgyan meg paranczolta, f-az Sido kerefz-
 tyenekis, meg attac, mint az Sidokrol irt histori-
 ac meg bizonyityac. Hadgyuc el tehat mi, imez harom
 gonofz és artalmas fzokaft. Az nierefeg előt az
 Num: 31. V. prædanac valo efeit, öld meg előfzör az bogarat,
 28. 2. Macc. 8. V. 28.
 1. Sam. 30. f-az vtan ved el az mezet, de, egymaft rayta, ne
 V. 26. öllyetec vagiatoc. Az ragadomannyal egy arant valo
 nem ofztozaft, kiert moftis foc szegeny legeny fa-

polodie: S-Az Isten tiszteffegere valo resznek ki nem adafat, mert ezek mind karofoc.

Ezeket tanolhatyuc az Sidoktol. Ha ki többet akar töllőc tanolni, oluaffa historiaiokat, eleg szep dolgokat tanolhat czac akaria töllőc, en ennyi foc zur zauar időben czac vtat mutattam benne, előd-ben aduan az ő peldaiokat. Ezekhez kepeft oh kereztyenyfeg, vayha miis Istenhez teruen, velle meg bekellenenc, noha igen meg romlottunc, de bizony meg szabaditana meg Isten. Ez bizodalmat erőfsiti bennem, azoknac historiaioc, kiket az Isten az ő tölle valo elszakadafert, ellenfeg kezben adot, de meg terefec vtan, mindenkor meg szabaditotta őket: és czac edgyet fem oluafoc közzülőc, kit az Vr Isten az meg terefben hozzaya nem fogadot volna. Vayha miis egy arant fognuc, egy arant Istenhez ternenc, az fzerent mint ide fel rolla szoltam (de fokaknac nehez ez) minem meg rőuidültec az Vrnac kezei. Mint egy Manaffest, Dauidot, Nabuchodonozort, ismeg az fogfag, és niomofufag vtan, kiralyi meltofagokban helyhesztette, igy az mi kiraliunknakis meg adna regi meltofagokat, f-nemzetünknekis regi szabadfagat, és szep kazdag orfzagat. De femmi io remenfeg nem lehet mind addigis felőlle, valamig az Baluaniozas otalmaszatic, az kerezptienec kergettettetnec, az foc gonoffagoc el nem hagiattatnac, és az hadakozasban iob modot nem kőuetünc. (144)

Az regi Pogani és kerezptien feiedelmektől elegiesleg mostani infegünkben mit tanulhatunk.

Ezektől, hogy iob ertelemmel valo tanolfagot vehelfünk, ezt iol meg ertzüc, hogy kiualltkeppen

harom dologra nagy fizamot tartottac az regiec, mellyeknek viragzafabol iol tuttac az kőffeget otalmazni. Elfő az hazaffag volt. MASODIC az bekefeg. Harmadic az viteffeg. Ez harom dologban forog mind az egesz vilagnac dolga, az hazaffag, bekefeg vagi had vagion mindenüt. Ez harom dologra fő gondot vifeltene. Ier lassuc azért rend szerent, mindenikből mijs, mit tanulhaffunk.

AZ SZ: HAZASSAGROL.

Az hazaffag-
rol.

Regenten az szent hazaffagot az Sido és Poganiagbol meg tert keresztynec, főt még az Poganiokis, nagy böczületben tartottac, vgy mint Istennek oly szent szerzetet, mely forrasa volna minden diczeretre valo ionac. Mert ebből szaporodnec rendel egy mas vtan az emberi nemzet, ezből szarmaznanac az böltfec, io feiedelmek, erős vitezec, és minden rendbeli emberec, f-az mennyei karis innet telnec be. Tamattanac az vtan loc teuelgöc, kie az Istenec szent szerzetet meg vefztegettec, hol egy f-hol maskeppen, f-nemellyec vgyan egy általliában karhofztattakis, és tizta(t)lan eletnec, paraznafagnac, tartottac. Ezeknek maradeki mostis azoc kie á szent hazaffagot tiztatalan eletnec tartyac, és az szerzetefektől meg tiltyac, tettetes züzeffegnec szineuel tamogatvan magokat, (145) kie nem czac meg tiltyac az Papoktol, Baratoktol, és Apatzaktol az szent hazaffagot, mint à Calixtus Decretomabol, és az Elibertinum conciliumbol can: 33. f-az Tridentinomibol meg tettzie, hanem tiztatalanfagnac is mondgyac ő benne az lenni, mint Syricius és Innocentius,

Karomliac az
Papistac az
szent hazaf-
lagot.

karomloul az olyan Papokat, kic törvény hazas tarfaktol magzatokat nemzenec, buyafagnac kőuetőinec, ès vetkekneec tanitoinac neuezie lenni.

Nemellyec peniglen nem altallyac azt hazudni, hogy az paraznalkodafnal az Papoknac felefeget venni nagyob bün, mint egy fzemtelen Spaniol Iefuitais, Isten ellen ès foc iamboroc botrankozafara, 1581. ezftendőben ki boczatot irafaban, nem altalya azont mondani. De vőttec ketfegnelkül az Papiftac ezt, az regi Eretnekektől, ès az őrdögötől, mert az hazaffag minden rendbeli embereken, tizzteletes ès fertelemnelkül valo agy, de az őrdög az ő tagiaival giülőli azt, kiktől tanoluan az Papiftac, keues tizzteffeget tefznec à szent hazaffagnac, vgyan azon okockal otalmazuan kepmutato züzeffeget, mellyeckel az regi Eretnekec.

Greg: à Val-
lencia in re-
fut: Apol:
Herbrandi
pag. 78.

Mert mint az Encratitac, azert sem akartanac az hazaffaggal elni, hogy az Vrat kőuetneec, kiis felefeget elvona: igr az Papiftakis, Christus kőuetefeiert nem elneec, az szent hazaffaggal. De noha Vranc az hazaffag kiuül, elt, iauallotta mind az altal azt, ès az nős Apoftolokatis fel vőtte: ő maga penig mint Clemens mondgya, nem az nemzefert, hanem az meg valtafert küldetet vala. Mafodszor mint az Montaniftac, az hazaffagban előket, egymastol el valasztottac, czac fzerzetteffe lenneec, igr az Papiftakis, azont mondgyac ès czelekfzie. Harmadszor, Tatianus azt mondotta, hogy az hazafoc ket Vrnac, Istenneec ès az Satanac ès testneec szolgálnac, azt mondgyac az (146) Papiftakis hogy az testneec szolgálnac inkab hogy nem Istenneec az hazafoc. Es ki giözne mind elő szamlalni, oluaffa meg Clemensnel ha ki akaria,

Az regi eret-
nekeket kő-
uetic à Pa-
piftac.

f-meg talalya, hogy az mi okokkal az regi Eretnekec az hazaffagot, gialaztae, azonockal és hafonlockal kiffebbitic az Papiftakis.

Hogy penig az hazaffagnac az Papi rendtől meg tiltafa, őrdőgtől vőt tudomany legyen, ezbólis meg tettzie, mert niluan mondgya fzent Pal, hogy az hazaffagnac meg tiltafa, teulygefneec lelke, és őrdőgi tudomany legyen. Nem menthetic it az Papiftac azzal magokat, hogy it fzent Pal az Tastianufokat és Manichæufokat nezte volna, kie tellyeffeggel karhozattatae volna, az hazaffagot: mert nem fzol czac egy bizonios teulygefről, fem az Apoftoloc vtan ottan mingyaraft kőuetkezendő bizonios időneec refzeről, hanem in plurali teulygefekneec lelkeineec és őrdőgi tudomanioknac neuzei, és kiualtkeppen az vtolfo időkben mondgya leendőkneec.

Az fem menti meg az Papiftakat, hogy nem minden rendben karhozattatae az hazaffagot, fem mindenektől tiltyac meg, hanem czac az Papoktol, mert az Manichæufoc fem mindenestől fogua tiltotatae mindenektől meg, hanem czac az ő valasztotoktol, nagyob fzentfegneec és tőkeleteffegneec okaert, az töb halgatoioknac penig meg engettec. Vallyon azert az Manichæufokatis ez mentfegel ki vezűke az fzent Pal mondasabol? Sőt fzent Pal meg mutattya, hogy kiualtkeppen azokrol fzollana, kik nem mindenestől karhofztattyaec az hazaffagot, hanem kepmutatafert, az az, külfő fzentfegneec és tőkelleteffegneec fzineiert. Es bizoniara fzinten ez okaert tiltyac meg az Papoktol és fzerzetefektől az hazaffagot, hogy tőkelletefb fzentfegre és tiztasagra nezneec, de vgyan vyal mutatya Z. Pal az ő

1. Tim: 4.
V. 3.

tettes és kep mutato züzeffeket, mikor azt (147) mondgya, hog azoknac az teuelygö lelkek nec az kep mutatas alat, meg bellyegefztetet és meg fer-
teztetet lelkek ismerete vagon. Mely ö tiztatalan-
fagoc mar niluanis vagon, melyről lokan pana-
fzolkottanakis, mint Irenæus, Epiphanius, Cypria-
nus, Chrysoftomus, Hieronymus, Saluianus, Bern-
hardus, Mantuanus, és tóbekis.

De mondanad, nem ioye tehat az hazaffag
kiuül valo tizfta elet, f nem szabade az Papoknac
tizfta züz eletre fogadaft tenni? Felelet, Ha kinec
az Vr Isten azt az aiandekot atta hog az nõtelen-
fegben züzen elhet, vaé az özüegyfegeben tizftan,
melto hogy ellyen az Isten nec aiandekaua, de
hogy az egefz Papi rend, Isten paranczolatya kiuül
arra kenfzerittetheftec, hogy holtig valo züzeffegre
kötelezze magat, az ellene vagon á szent Pal ta-
nitafanac, ki nem hogy azokat paranczolat alat
haitana, mint á Papiftac, az holtig valo züzeffegre,
kik nec aiandekoc nints reya, és kik nec iob meg
hazafodnioc, hogy sem mint geriedeznec: de meg
szinten azoktol sem merte paranczolat alat az
hazaffagot, meg tiltani, az kik nec aiandekoc volt
az tizftafagra, mert nem volt Iftentől paranczo-
latya rolla.

Nem io azert azokat kik nec aiandekoc reya
nints lehetetlen dologra kenfzeriteni. Nem kenfzerit-
nec, mondanad, fenkitis az züzeffegről valo foga-
das tetelre? Io, de vallyon f-nem eleg kenfzeritefe
az, hogy Pap, Barat fenki valoban nem lehet ad-
dig, mig holtig valo fogadaft nem tetzen, hogy
meg nem hazafodic: ha ki szabad akaratyabol
holtig valo züzeffeket, auagy tizfta özüegyfeget

akart volna vifelni, aiandeka leuen reya, mint á Prophetac és Apoftoloc közöttis voltac ollyanoc, diczeretes dolog volt volna, de az kenfzerites nem io. Bizony az Apoftoloc foja fenkit ez fogadas tetelre nem eröltettec, sem ő (148) maga Christus Vranc nem fogattatta azt vellec, mikor az Apof-tollagra hitta, hogy holtig valo nõtlenfeget, zû-zeffeget, és õzuegyfeget fogadnanac, mert különbben egyhazi emberc nem lehetnenc. Most penig az Papistac, arra eröltetik az embert, lõt fokszor oly iffiackalis tetetnec arrol fogadaft, kie mæg az magoc ereieket, meg sem tuttac keferteni.

Ez fogadaft penig bündöc boczanatyaert, és öröc idueffegekert telzic, noha sem az hazaffag, sem az züzeffeg, nem oka, az bün boczanatyanac, és az idueffegnec, hanem czac az Iezus Christufnac aldozatya: és az Scholafticusoc oly igen nagyot tulaidonitnac ez fogadafnac, mint az Rofariumban elő hozattatic, hogy az Barat fzerzetnec, leg alab valo, és kiffeb czelekedetitis, vgy mint az ülest, allaft, aluuaft, eueft &c. iobnac és fellyeb valonac tartfac Isten elõt lenni, hogy sem mint az hazaffagbelieknec az Istenec tiz paranczolatya fzerent hitbõl lõt czelekedetec volna. Itillye meg az Isten és akar mely iamboris, mellyic kedvefb Isten elõt, az Barat aluuafaie, vagy az hazas embernec hitbõl valo imatfaga. Bizony szent Agofton, keresztelõ Z. Ianos züzeffeget, az Abraham hazaffaganal nem meri fellyeb valonac mondani, vgyanis vallion f-miuel iob valamely niakas Baratsnac hazaffag kiuül valo elefe, Peter, Philep Apoftoloknac hazaffagoknal?

Mindennc

De hogy ezen fokat ne mulaffac, im rõuideden

meg mutatom, hog' az egyhazi szemelyektől sem tilalmas, az Z. hazaffag. Az Vr Isten mind ő f-mind szabad az hazaffag.
 Vy törüenben fel vőtte az egyhazi tiztre az hazas szemelieket, és ne vellied, hogy czac ő törüenben, volt volna szabad az Papoknac meg hazafodnioc, im az vy törüenbeli Apoftoloc, és Apoftoloc vtan köuetkezet iambor Pispökökről, és egyhazi szemelyekről is az ő peldaiokbol szabadnac lenni bi-(149) zonyitom. Ezecc közzül hazafoc voltanac, Peter, Philep, Lucas Philogonius, Nazianzenufnac az atya, Hilarius, Dionyfius, Fauftinianus, Syluerius, Hormifda, Talatus, Valerius, Leo, Felix, Oceanus, Numidicus, Seuerinus, Chæremon, Spiridion, Bafiliumnac az atya, Niffenus, Philogonius, Apollinaris, Sinefius &c. f-ezeknec peldaiokbol azt hozom ki, hogy ha ezeknec szabad volt Isten szerent, hazafoknac lenniec egyhazi emberec leuen szabad az mostani egyhazi embereknecis meg hazafodnioc.

Hogy penig ezzel bizonitanom szabad legyen, ezzel erőfsitem, mert az regi Z. atyakis az Eretnekec ellen, kie az hazaffagot tiltottac, az hazas Apoftoloc peldaiat vettetecc. Clemens Alexandrinus, mond az Eretnekec ellen: Auagy az Apoftolokatis Lib. 3. Strô:
 meg vetike, mert Peter és Philep giermekeketis nemzettenecc, Philep penig vgyan leanitis atta ferhez, szent Ignatius afztis erőfsiti hogy iob refzre mind nõföcc voltanac az Apoftoloc, mikor azt mondgia: kiuanoc az ő niomdokokon Istennecc orszagara meltonac talaltatni, vgy mint Abrahamnac, Ifaknac, Iakobnac, Iofephnec, Efaianac es az több Prophetaknac niomdokan, ifmet mint Peteren, Palen, és á több Apoftoloken kie nõföcc voltanac, és nem buyafagert hanem maradekoc szaporitafa-

Ad Philadelph:

ert felefegec volt. Chryfoftomufis mond, az Apoftol be dugya fzaioakat az Eretnekeknek, kik az hazaffagot karomlyac, meg mutatuan hogy az nem tiztatalan legyen, hanem annira böczülletes, hogy szinten az szent Pifpökfegreis fel meheffen ki azzal. Latode hogy elne ez erőlfeguel az atyac. Ereye vagon tehat ittis, f-az Papoknakis szabad az hazaffag.

1. Cor. 9. Nemde nintfene (vgymond szent Pal Apoftol)
 V. 5. hatalmunc reia, hogy felefegünket velünc hordozuc, mint az több Apoftolokis, és az Vrnac attiafiai, és Peteris, auagy(150.) talam czac nekem és Barnabafnac nints erre hatalmunc? Hogy penig ez mondaft nemellyec arra magyazzac, hogy az Apoftoloc valami kazdag afzfzoniokat hordoztac volna magockal ez szeles vilagon szellel, kiktől költfeguel taplaltattanac volna, az á magyazat ellene vagon á szent Pal ertelmenec: mert azt akaria ot szent Pal meg bizonitani, hogy hatalma legyen ő neki az Corinthiai giülekezetet, maga f felefege szükfegere valo költfeguel terhelni, mikuppen Peter és az több Apoftolokis, hogy azoktol az giülekezetektől kiknek szolgálnac, magoc és felefegec taplalafara (kiket vellec hordoznac) költfeguet vefznec. De ő azzal az hatalommal azert nem elne, mert az Corinthiai giülekezetet, nem akarna meg terhelni. Nem hogy meg terhelte volna penig, ha affele kazdag afzfzoinokat hordozot volna velle, kie segitettec volna, hanem Kőniebitette volna inkab őket. De vgyan nemis szol in plurali foc afzfzoniokrol, hanem in fingulari szol, és azt gynaekanac neuzei hű felefeget ertuen raita, az az oly felefeget auag tarfot, ki mint egy huga hű

volna. Ezt bizonyítja ez íge periarkein, mert oly alacsony ért, kinek szellel való hordozására hatalma legien az vranac, ha pedig feleségek nem volt volna, erővel nem hordozhattak volna őket az Apostolok, s nemis illet volna.

Keptelenis pedig azt mondani, hogy Peter el hagyuan az ő maga tulaidon feleséget, valami más idegen kazdag alacsonyokat hordozot volna szellel, az poganioc között loc különb különb nepec, nemzetfelek között, hofzsu és veszedelmes vtakon. De nem szükfeg ezen lokat törödnünc, mert az Apostoloknak törvény szerezent való feleségek felől ertette ezt Clemens, kinek sententiaiat Eusebiusis elő hozafual erőssiti lib: 3. cap. 35. Es hogy keuefbet ketelkedgiel benne, niluan való az Papoc hazafaga (151) felől szent Palnac tettse, ki Titusnac Tit: 1. V. 3. így ír. Rendely tanito plebanofokat az varofokon, olliakat kic veteknelkül leuen, egy feleségü ferfiac és hű gyermekek legienec.

Ide valoc imez erőfgekis lokafodgyatoc és Ge: 1. V. 28. neuekedgiotec: Nem io emberneec egiedül lenni: Gen: 2. V. paraznafagnac el tauoztatafaert, kinek kinek tu- 18. 1. Cor: 7. V. 2. laidon feleségek legien, és kinek kinek tulaidon Vra. Ha meg nem tartoztatyac magokat, hazafodgianac meg. Iob meg nőszni, hogy sem griedezni: ha feleséget veszelz, nem vetkeztel. Ha ferhez megien nem vetkezie, szükfeg az pispökneec egy feleségü- nec lenni. Az egyhazi szogac az Diaconufoc, egy 1. Tim: 3. V. 2. feleségü ferfiac legienec, fioc és hazoc előt io elől Hebr: 13. V. 4. iaroc. Böczületes az hazafag mindeneknel, és fer- telem nélkül való agy. Ezecc és ezekhez hasonlo heliei az Z. irafnac, sem papot sem köffeget, sem fenkit, ki nem rekefztenecc, valakinecc az hazafag

kiüül valo tizta eletre, Iftentől aiandec nem adatot, főt, mindeneket köteleznec az szent hazaffagra, valakic az kiüül tiztan nem elhetnec.

Ne tiltfac tehat meg az Papiftac, az papoktol azt, lam szinten az ő Canonokis, nemelyeknec meg engedic, mint az aprob rendekről (extra de clericis coniugatis ca: cum olim) azt iriac, hógy az napkeletiec az apro rendekben (az az, az Cantoroc, Lectoroc, Acolytac, ès Subdiakonufoc) meg nõznec, az fellyeb valo rendekben penig az elõt meg lõt hazaffaggal elnec. Az napniugotiaknalis az Subdiaconufoc meg hazafottanac loc ideig diftine. 32. de illo Clerico. Az Diaconufokis kic az fel szentelefkor proteltaltac rolla, hogy õc meg nem tartofztathatyac magokat, hanem meg nõfnec, szabadosoc voltanac meg hazafodni, ès mind az altal az egyhazi szolgalatban maradhattanac dift. 28. ex can. 10. Ancyrano. No azert ellyenec õkic az hazaffaggal, f-ne bofzantfac az Iftent az faitalan elettel. (152)

Io ès fzepep dolog vgyan, ha ki az hazaffag kiüül akar az züzeffegben f-akar az õzuegyfegben tiztan elhet, ellyen az Iftenec aiandekauul, de ha kic tiztan nem elhetnec, oly geriesezefeket erzenec magokban, akar kic legienec azoc, Papoc vagy baratoc, tehat ollyankor fogadgiac meg Ignatiufnac fzuuat, ki azt adgya tanatful, hogy affelekne az züzeffegnec igaiat ne vefec niakokban, mert vezedelmes annac birafa, ès igen nehezen õriztethetic meg, mikor az nem akaroknac erõuel paranczoltatic. De moft bizuan ereiekben, züzeffegget fogadnac az Papoc, maga nem tarthatyac meg hanem ifzoniu dolgokat, az ő lelkec ifmeretec

tudgya czelekefz nec, f-megis züzeffeguel kerked nec, mint azis, ki minap velle valo befzelgetefemben, niluan mere nagy esküeffel mondani, hogy ő olyan zűz volna, mint az vilagra születefekor volt, maga elete vifelefe (mert ritkan iozan, neha ketzeris refzeg napiaban) maft mutatna. Lat Iften minde- neket. Loth el eset az io lakas vtan, el eshetic ő is. De iol mondgya effelekről Erasmus, hogy moftan az Papokat nem az Istenes kegieffeg, hanemaz egyhazi iőuedelmec herelic meg, az az tefzic zü- zecke.

De mondanad: miért fzolal erről ily foc fzo- ual, holot oruoffagot akar fz romlafunkban mu- tatni? Nem oknelkül, mert azt akartam meg mu- tatni, hogy nem az paraznakat, hanem az Isten felő hazafokat aldgya meg Isten. Nemzenec vgyan az hazaffag kiuüllis magzatokat fokban, de azoknac nem tőlti be maradekoc az földet, mert nem al- dattatnac meg Iftentől, mint az igazaknac nem- zetfegec, és azert az ő maguoc ki giomlaltatic, mint az bōlts mondgya, hogy az paraznaknac fia ^{Sap: 3. v.} el fogynac, és az fertelmes aghybol valo mag ki ^{16.} giomlaltatic. Es azert fenki paraznaul ne ellyen. Ha ki tizftatalan el akar Pifpóc, Vr,(153) Papa, f-akar kōffeg legyen, bünteffec meg szemely valogatafnel- kül, mert az paraznafagert el pufztulunc. Sőt ha ki lattya hogy tizftan nem elhet az hazaffag ki- uüll, akar nőtelen legyen, vagy őzuegy f akar Pap Barat, ne fereze meg lelki ifmeretet, ne tizftata- lankodgiec, nem czalhatya meg az Iftenec sze- met, hazafodgiec meg inkab, lam azt Iften fenki- től fem tiltotta meg.

Annac okaert ellyen minden ember, ki mas

keppen tiztan nem elhet, az Z. hazaffaggal, ep-
picze orfzagunkat, fzaporicza nemzetfegűnket lften
fzerent, ès fe ő magat ne czallya meg az tetetes
züzefleguel, (mert kepmutato züzeflegnec neuezi
Hulderichus Anguftai Pipőc, ki Anno 900 elt, az
Papoc züzefleguet) fe orfzagunkat ne fogiatkoztaffa
meg fenki is. Lam regen az Romaiaknal, ha ki
harom fiat fzaporitot, fzabadsfagual aiandekofztatot
meg: ha penig kefőn atta magat az hazaffagra, azt
vgy mint ki az Romai kőffeget meg czalta volna,
meg bűntettec, ès efszendőnkent, annyi fizetett
vőttenec az tarhaz iőuedelmere raita, mennyeucl
el taplalhatta volna giermekit, ha előb meg haza-
fodot volnais. Mijs azert az kőfztűnc valo tilalmas
buyafagot hatra vetuen, igazan adgyuc az hazaf-
fagra magunkat, had eppüllion az mi maradekink-
bolis orfzagunc, f-igy hagyhatunc maradekokat
vtannunc, kie az poganioc ellen oltalmazzac or-
fzagunkat, f nemzetfegűnket.

AZ BEKESEGRÖL.

Az bekefeg-
ről.

Az giőniőrüleges ès kiuanatos bekefegnekis, fe-
lette igen fzeretőyi voltanac, mind azoc az regiec,
valakie orfzagoc maradafat, ès nemzetec iouat ki-
uantac, ès azert az bekeffeggel ellenkező dolgoktol
igen otalmaztat magokat. Ezeknec peldaiokhoz
kepeft, miis bekefegnec ès eg-(154)gyeffegnec legiűnc
fzeretőyi ès kőuetőyi, otalmazuan magunkat mind
azoktol, valamellyec az bekefeget fel bontyac. Bi-
zoniara penig czac ot maradhat meg az fzep be-
kefeg, ahol az igaffag vralzkodic, mely kinec kinec
az miuel tartozic, azt meg adgia. Az Helueciayac

erőflec voltac, mert mindennec ki fzolgaltatot igaffaga, fenki meltatlanfagot nem czelekedet, mely miat fzeretet és nagy io akarat volt egymafhoz mindenekben. Erős orfzag az, melyben az igaffag fzepe bekefegben tartya, és fzeretben az lakofokat, nagy erőuel fem arthatni annac.

Oh kiuanatos és giõniörüfeges igaffag, bekefeg és egyeffeg, vallyon f mikor iõfz, az mi el epe-det, és nalladnelkül meg fzakafzkodot fzegeny orfzagunkban, magadnac fefzket uetni, és lako heliet fzerzeni? vallyon f-mikor foldozod meg el fzakadozot ruhaiat edes hazanknac? mikor vetz veget az mi foc romlafine miat valo budofafinknac? O kedueffeges bekefeg, mikor czendefitefz le vgyan orfzagunkban, ennyi foc valtozafokat? Terüly mi hozzankis valaha immar egytzer, talalfz foc pufzta helieket ittis földünkben, eppits meg, azokat iob allapatra. Te mindenható Iften ki vagy ennec ad-hatoia, kõniörüly mi raitunc, és adgy bekefeget orfzagunkban, f-az foc pufztafagot és romlaft for-dicz az poganyfagra és azokra az heliekre, mellyekben Z. neued fegitfegül nem hiuattatic és az te Z. fiad nem ifmertetic.

Nem kiuanniac vgyan fokan az bekefeget, f-kiualtkeppen azoc kie nem az kõzõnfeges iora, hanem az magoc hafznokra nez nec: de az ertelmefec fziuõc fzerent ohaityac, és buzgo kõnyõrgefec altalis kerie Iftentõl. Mert iol tudgyac mely hafznos dolog legyen az bekefeg. Az bekefeg ideien, zõldellenec és viragoznac minden rendec az tör-uenyec, tizteffeges deaki tudomány, és kezi melfterfe-(155)gec. Ackor mind hazoknal batorfagban lakhatnac, f-mind vtokban bekeuel iarhatnac az em-

berec: akkor az köffegis, nyaiara, menefere, mehere, marhaiara czendelen gondot viselhet, ki ki mind bekefegben lakhatya iofzagat, örökfeget, elheti erdeiet, retet, vizet, fzőleiet, fzanthatya vet-heti földet, és taplalhatya magat f-haza nepet igaz maiorfagabol: Akkor vagyon az bornac, buzanac, és baromnac bőfege, akkor az oltfofag, és az fzeptifzteffeges lakodalmoknac, iatekoknac, és vigafagoknac czendeffegben rettegefnelkül ki fzolgalta-tafa, foc több iockal egyetemben, mint az Saturnus ideiebeli boldog allapatrol irnac az Poetac.

Vay ki dragalatos az bekefeg. Bodog varos az, mely ennec fzeretőye. De most az foc vizzhavonias, minden iot fel fordetot, és minden helieket retteffel, felelemmel töltöt be. Budofic most az igaffagnac ki fzolgaltatafa, mind igaffag ha ki iobban biruan magat, maft el niomorithat. Igy nem lefzen az bekefegnec helye nallunc. Az ki azert orfzagat f-nemzetfeget fzereti, őrizze magat az bekefegnec ellenző dolgaitol. Legien az igaffagnac fzeretőie, fenkit bozfzufagal ne illeffen, valamit maganac nem akar, azt maffal fe czelekedgie, mint az természetnec törüenieis meg tanitya, hiret neuet, marhaiat, fe giülőfegből fe irigyfegből ne bancza, mindennel iot tegyen, fzeretteffe mindennel ő magat.

Fő gondgioc az Ifteni tiztelet vtan, erre legien az vraknac es feiedelmeknec, hogy az külfő dolgbannis kinec kinec igaffaga ki fzolgaltaffec, otalmaztatsanac az alattoc valoc, f-vgy lefzen hogy az köffegis földes vrahoz feiedelmehez valo io akaratra indittatic. Ezen kiuül, akar mint giőtörtel-sékis az köfseg, de miért hogy Plautus mondafa fze-

rent gonofzul keret marhanac gonofzul kel el⁽¹⁵⁶⁾ vefzni, ha az kőfseg feletteb meg erőltetic, az bekefegnec niluan fel kel bomlani, és az erőfzackal vont ragadomannac mas kezre kel kelni. Soha egy erőfzac által keretet birodalom, fem volt fokai allando. De még fem vefzie ezt fokan efzekben, f-azert kiozzac illyen igen az kőfseget, el anniera hogy az mint a pelda befzed tartya, fockal nagio b oruoc, és toluaioc legienec azoc kőzöt, kie arany lanczot vifelnec, hogy fem mint azoc kőzöt, kie vas bekokban fogua tartatnac.

Ide valo egy Diomedes neuü toluainac hiftoriaia, ki midön fogua vitettetuen, Alexandertől kerdettetnec, hogy merne az mafet toluailafaua ragadozni, Sandornak igy felele: Egy haiotkam vagion, ő kiraly, f-te hozzad vgy mint tengeri toluai vgy hozattatom, holot te mind földön vizen fockal több toluai fagot czelekedgiel en nallamnal, és egelfz orfzagokatis hatalommal magadnac foglaly. Az mi az dolgot illeti, te igaz ollyan toluai vagy mint en, czac hogy te en nallamnal hatalmasb vagy, és femmi fzükfeged nem leuen, telhetlenfegedből koborlafz, en penig fzege nyfegemből. Ha az te kazdagfagodnac czac ezered refze nekem engettetet volna, en nem toluailanec. Ha azert az törünieket meg tekintyüc, mellyec az ragadozast tiltyac, bizoniara te fockal gonofzab vagy en nallamnal, vgy mint ki, mig en eggiet fofztoe, addig ezeretis fofztafz meg. De ez külömbfeg vagion mi kőztünc, hog te hatalommal és kegietlenfegel oltalmazod czelekedeteket, az törünyeket labod ala tiprod, és valamit mielfz és fzo lafz, vagy io vagy gonofz, de minden alatta va-

loknac diczerniec kel. En penig szegenyfezem miat toluailaffal kerefuen kenieremet, halalra iteltetem.

Az köffegnec
igaffaga szol-
galtaltec ki.

Nehez touaba azis az köffegnec, hogy igaffaga elő nem vetetic, igaffagaban az feiedelmektől és vraktól meg⁽¹⁵⁷⁾ nem halgatattic, panafza be nem vetettetic, supplicatioia el nem oluafatic, hanem vagy el szaggattatic, vagy el haniattatic, mint Antigonus fia Demeter kiralyis czelekedet az Macedoniayackal. Sokan gondufeletlenfegec miat, akar mi czelczapokra, és kazdagfagban telhetetlenekre bizzac az szegenyfegec meg halgatafat, mely miat fokfzor (á mint Diocletianusis panafzolkodic raita) ketten harman egyben szoluan, arra haitiac az feiedelmeket és vrankat, az mire akariac. Ezt el tauofztathatyac, ha magoc kezdic az alattoc valoknac panafzat, á mint kiuantatikis töllöc, meg halgatni, f minden rendnec igaffagat ki szolgaltatyac: mely dolgot Domitianushoz valo irafaban martialis (igy!) nagyra böczüll, mikor az feiedelem iosagos czelekedetenec mondgya, az alatta valoknac ifmeretfeget lenni. Vgyanis mint az Puplican fiahoz, olyan, á mint az Alphonfus kiraly czimere ielenti, az io feiedelem az alatta valokhoz.

Vagion meg mas nehezfegeis az köffegnec, mert, haza, rete, szantofölde, modgianal fellieb adoztatic, maga igaffag kiuül foc szolgalatra botoltatic, meltatlan birfagoltatic. Földes vra, mind az köffegnec, f-mind az vton iaroknac foc karauul, bűdös borat raita ketfzer arran tartia. Ezzetre fem volna io, kinec az köffegnec ketfzer arrat le kel tenni. Ide valo az pintnec, köbölne, refnec, fontnac és egyeb merteknec meg hamisitasafais. Az vendeg fogadoknac, és kufaroknac dragafag ezina-

lafokis. Ezeç ès ezekhez hasonlo dolgoc, az io tõruent, ès az igaffagot fel bontyac, ki miat az bekefegis fel bomol. Ezeket tehat, ès minden egieb dolgotis mely az bekefeg ellen volna, mindenüt ki irtfuc orfzagunkbol, legiünc eggiefec, f meg latyuc hog mind ennyi loc haborukbanis, iob allapatya leszen orfzagunknac. De mint hogy az idõ allapatya azt kiuanya, el hagyuan az bekefegrõl valo tõb fzomat, fzolloc az(158) vitezlõ hadakozalrol, nem hogy az hadnac kiuanonia volnec, hanem azert hogy ha immar haborufag ront ès pufztit bennünket, tudgiuc az hadatis kerefztieni modra vifelni.

AZ HADROL ES VITESSEGRÕL.

Harmadic dolog melyre az Regieç gondot vifelteneç, az vitezlõ hadakozas vala, melyrõl leg elõfzõr ezt vegyuc efünkben, hogy az hadakozast noha keduellic az iffiac, kie mi legien az had nem tudgiac, de az ertelmefec azt mindenkor futottac, tuduan annac karos voltat, melyre az loc idõtõl meg tanittattanac. Es bizoniara ha valami vagon ez vilagon, mellyet minden keppen futni kel, el tavofztatni, ès giülõlni, az had az, az mint Erasmus mondgya, melynel femmi nints ifzoniub, niomorultab, vezedelmeß, ès kõzõnfegeç pufztufagot ès romlaft hozob: el annyera hog az regi poetac, kie mindeneknec termefzetit igen meg vifgaltac, ès fzeç talalmanioccal meg abrazoltac, nem oknelkül lattaffanac mondani, hogy Pokolbol az Furiaknac, az dihüffegre vono Pokolbeli afzonyoknac fzolgalatyoc altal tamadgion az had.

Chili: 4.
Centur: 4.

Az Vr Isten az embert, nem az ver onto hadakozásra teremté. Egies allatokat fel fegyuerkeztete, az Bikat szaruauual erősite, az orofzlant körmeuel teue rettenetesse, kanoknac erős agyarakat, az Elephantnac nagy erőt ada, kinec eggiet f-kinec maft, mindeniknec fegyuert ada: ezac az embert teremté mezitelen, fegyuertelen, giengen, hufal és lagy börrrel veuen körniül, nem latz hadakozashoz valot semmitis benne, magauualis io tehetetlen, ha maftol nem segittetic, sem szolhat, sem iarhat, sem ehetic, ezac riuafauual ker segitset, hogy auagy ezac ezbölis könnyen, meg ismertethesse, az ember(t) nem hadakozásra,⁽¹⁵⁹⁾ hanem tarfafagra teremtetnec lenni. De minec vtanna, az arany időc el muluan, az ver onto hadakozas fel tamada, kezdenec az emberec fel meszaroltatni, azolta mar, minden niaias vigafagoc, minden szepsegec, baratsfagoc, és egyessegec fel bomlanac, f-mind azoltais nints czendes allapatyoc az orzagoknac.

Czodalatos dolog penig hogy fokszor szinten azoc ingerlic az feiedelmeket az hadakozásra, kiknec oltanioc kellene, meg nem gondoluan ki foc valtozasoc és puztasfagoc, szarmazzanac ki belölle. Bizony ha ki iol meg rostallya, mitfodac köuetkezzenec ki az hadbol tellyes minden ereieuel futtya, gialazza, szidalmazza és tauofztattya azt, vgy mint minden ionac ellenset. Vallyon f mit latz az hadban szomorufagra inditodognal egyebet? szemben all az ket had, dohoc trombitac harfognac, czattognac á szerfzamoc, vilamlanac az fegyueroc, szolnac az agyuc, rikoltnac fikoltnac az seregec, az eghec le szakadni, f-az

föld meg nyilni lattatnac. Ifzoniu kialtafoc és oly fene dolgoc lefz nec, hogy meg az erős és bator fziü embertis ideig (tudgiac az kie probaltac) fellemffe teszie. Azomban köuetæezie az ütközet, ember mefzarlaf, foc ezer lelec vefzedelme, holt testeknec, (kie czac ackor eleuenec valanac, és kemenyen viuanac) ifzoniu és fzomoretó nezeze, mezőknec és vizeknec verrel foliafa. Leszen fokfzor, hogy az attyafi attyafiat, io barátja barátjat, fzmofzedgia fzmofzedgiat akarátja ellen fel tagollya. Eze az fzepe dolog? De haly meg többetis.

Az had alat halgatnac az io törüenyec, fza badfagot vefz nec magoknac minden latorfagoc, ackor az gonofzoc büntetefnelkül ölnec, vagnac, dálnac fofztnac és ragadoznac. Ackor az barmoc el haitatnac, el tiportatnac az vetefec, az lakofoc el fogynac, meg öletnec, vagy fzerelmes (így!)(160) emberektől az halálnalis keferüb rabfagra vitetnec, el egettetnec az faluc, pufztittatnac az tartomanioe, erős varac, és foc költséggel, f-munkauaal epítettet varofoc vag el rontatnac, vagy ellenfeg kezre iutnac. Az Polgaroknac kazdagfagoc idegen latroc kezere kel, mindenec retteg nec felnec, firnac, iaigatnac, fapolodnac és törőd nec. Ki firatya Vrat, attyat, Annyat, felefeget, giermeket, attyafiat, f-ki io barátjat. Nints az mü nec keleti: az fzege niec ehez nec, és idegen földön, elsőben, hidegben, fARBAN vizben foc nyomorufagot fzenued nec. Az kazdagoc vagy el vefzet iauokat firatyac, vagy meg marat refzet, feltie el vefzteftől, mind egy, f-mind mas keppen niaualiafoc.

Ackor az gienge fzepe züzeknec firalmas hazafagoc, vagy Pogany kezre iutafoc, özüegieknec és

aruaknac szamos fokafulafa. Az emberfegnek, iamborfagnac, Ifteni szolgalatnac, igaffagnac, tilztelefges tudomanioknac, és io rend tartalnac nints helye. Az venec kefergnec ideiec hozfszufagan, pulztulnac az faluc, az köffeg szegenyedic, keuefednec az Vrac, az portac alab szallanac: neuedic az dragafag, fogiatkozic az szabadfag, es fumma szerent az had alat, mely nagy infegeg legyenec, fenkinek nielue elegendôkeppen elő nem tudgya szamlalni, bar arrol semmit ne szollyakis, hogy az vitezec egy keues ragadomanyert ô magokat el adgyac, és foc niugthatatlanfagot, ehfeget, faratfagot, veszedelmet vesznec fel magokra:

Ezeket nem a vegre mondam, mint ha melto és igaz okbol, hadakozni szabad nem volna, hanem az vegre, hogy az hadakozalnac artalmas voltat elfzünkben vöuen lennenc inkab az bekefegnec, hogy sem mint az viadalnac szeretőyi, és az menyere lehetne, meg melto okert se kapnanc minden kitflin dologert fegyuert, mert még az igaz okbol tamadot had sem lehet karnelkül, nem hogy az ha-(161)mis okbol tamadot volna, fôt az nem szükfeges hadaknac, vgyan bodogtalan ki menetelec vagion, mint Peucerus, Gualtherus, és Strigelius iryac. Nem szükfeges okbol tamadot hadac penig azoc, valamellyec vag az Iesus Christuban valo hütneec otalmazafaert nem lesznec, vagy az pulztitoc ellen hazanc otalmaert, vagy az szomzfzed nemzetfegnec, kinec otalommal tartoznac, vtolfo szükfegeben valo fegitfegert nem vetettetnec fel, auagy valami mas igaz okbol nem indittatnac, hanem irigyfegből, keuelyfegből, giülőfegből, fel fuualkotfagbol, erőben, fokafagban valo bizoda-

lombol, hirnec, neü nec, kazdagfagnac, birodalomnac neuekedefenec fzomiufagabol, vagy hafonlo dologbol tamadnac. Az ily hadac fzerenczetlenc.

De iol meg laffac az feiedelmec, hogy igaz ès melto oknac fzine alat, fzokafoc fzerent hadat ne indiczanac, mert loc pufztalagra okot adnac velle, fokfzor penig fzingen abba az veszedelemben eytic magokat, melytől valo feltekben, el tauofztatafnac okaert hadat inditottanac, mint az Macedoniai kiraliok, ès Crœfus. Az igaz ès melto oknac fzine penig az, mikor az igaz oc mutogattatic, el fedeftetic penig az meltatlan oc: mint peldanac okaert, Crœfus Cyrus ellen ez fzin alat indita hadat, hogy Aftyagefert allana bofzfzut, maga keuelyfegből mintha kezeben volna az giözedelem, irigyfegből banuan Cyrus neuekedefet, ès felelemből, feluen hog vegre ôtetic elne giözne, inditotta vala ez hadat. Cyrus az Maffagetac ellen azert hadakozec, mert kiuannya vala őket meg hodol tatni, de maft tettet, mint ha az kiraly nen, (ki hozza nem ment vala) raita töt bofzfzufagat akarna meg allani. Illyen azis: Az Töröc kazdagfagat ohaitom, no hadat inditoc ellene, f-az hüt dolgat tettetem okanac lenni.

Nem elegendő okoc igy ezec, f-ha czac ezekert in-(162)ditalfz hadat, tőbet artalfz hazadnac, hogy fem az ellenfegnec: mert minec elötte taborban fzallanal, immaris fokat artottal azoknac, kiket otalmaznod kellene, fartzoltatod az nepet, fizetteted őket, fokra erölteted, nyuzo folzto pufztitockal mindeneket be töltesz, ès giakran az nie refegnel tőbbet vesztesz. Holot egy kis bofzfzufagot, el nem fzenuedhetz, magadat nagy bofzfzu-

faggal illeted: holot az fzaadfadgot akarod otalmazni, magadat rabba tetzed, holot egy kiczint akarfd nierni, magadat és az alattad valokat foc karba, romlafba, pufztafadba eyted. Az io és Iften felő kerefztyen feiedelemnec, ezeket, és az hadnac mind eleit f-mind vtollyat, iol meg kel roftalni, hanni, vetni, minec előtte hadat inditana, hogy többet ne artfon, hogy fem mint hafznalhatna hadakozafauat orfzaganac.

De ha vgyan nem lehet egyeb benne, hanem hadban kel az ellenfeggel fzallanunc, mint hogy Iftenünkert, hütünkert, orfzagunkert, maradafunkert, őzuegiekert, aruakert, &c. neha neha fegyuertis kenfzerittetünc fogni, mert az bekefeget az ellenfeg vagy nem akaria, vagy czalardul, tehat az legyen fő gondunc, hogy mennel keuefeb karal legyen meg az had vifeles. Mely dolog hogy fzepe modgiaual meheffen veghez, ier laffuc meg rend fzerent immar, az regiektől ez dologban mit tanulhatunc, f-az ő peldaiokhoz kepeft miis iobban tudgiuc dolgunkat forgatni.

I.
Az köffeg
terhet

köniebiczüc.

Leg előfzör penig az foc tífztartoknac fzamos voltokat, fzalliczuc mijs alab, ne vonattaffec az köffeg ereie, és fizetefe annyi foc fele, az adotis az menyere lehet, fzalliczuc alab, az foc perpatuar vízfha vonyas giomlaltaffec ki, egy mas(hoz) fzeretet plantaltaffec heliebe: kiki mind ereie fzerent io akaratbol, giarapicza taborunkat, fenki az közön-(163) feges iotol, kintfet meg ne vonnya, el ne tagadgia, ne iariunc vgy mint Constancinapolyban az Görögöc, kikről Leonardus Chiensis igy ir: minden el afot fzantalan foc kincz Pogany kezre kele. Oh immar fzegegy niaualias Görögöc, kie mindenkor

szegényfejteket haniatoc, ame fel talaltac hizem az ti el reitet kazdagfagtokat, mellyet az varos segitsegetől meg tagattatoc. Ofztan az mely költséget az Baluaniokra vesztegetünc, az hol semmi hafzna nints, sem Istennec nem kedues:

Dicite Pontifices in sacro quid facit aurum, iob azzalis orszagunkat otalmaznunc, hogy sem, mint Constancinapolyban, Drinapolyban, Nandor Feier varban, Tömös varban, Szigetben, Budaban, Szekes feier varban, f-több heliekbennis, igy az Poganfagot kazdagiczue velle. Az has hizlalo szerzetefektől is az olyan iöuedelmet, mellyet az regiee az vitezeknec, kie fegyuereket az ellenfeg vereuel fzepezen meg viragoztattac, rendeltenec volt, fordiczue orszagunc otalmara, mint Alphonfus, ezelekedec az templom kinczeuel, az köffeg könniebfegieert. Ha ki Pap, az földi Vrac modgiara valo vralkodast hadgia el, fegitteffenee az vitezec azzal, ő penig tanitson, prædicallyon, intfen, dorgallyon, fedgyen, vigafztallyon, és mint az fo olyan legien, ez az ő tizti, az többit hadgia ez vilagi feiedelmekre.

Touaba, hogy az hadakozas, io modgiaual leheffen, erős és io vitez ferfiac kellenee hozzaya, kiknec legyen mindenkor bizonios szamoc, és hogy mindenkor kezzen leheffenee, iarion meg bizonios fizetefec. Igy otalmazta kez hadaual ez elöt orszagunkat az io és viteffegre termet Mattyas kiraly, kinee czac hire elöttis futot Machomet Czafzar, vadnac foc io vitez legeniec mostis, de fizetefec imigy amugy szolgaltatic ki, foc köniörgefec és fo-(164)giatkozafoc vtan azis, nints szabadsfagoc, nints iöuedelmec. Nints böczülleti az io vitez embernec,

II.
Vitezeket
tarczunc és
nekic meg
fizessünc.

noha nagy szükfegűnc volna reia. Mikor az szükfeg vitezeket fogattat velűnc, ackor minden valogatafelkül, akar mely tudatlantis fel vefzűnc, ezac tudgia fel kőtni szablaiait, mind vitez, maga ezac nem efic az falatis ki fzaibol, puskaiait ha ki fűtiis, tauol tartya orratol, akar hol effec, ezac pattanion. Nem melto ezac feregbeis effeleket allatni, ne ruticzac meg rofz voltokkal, az io ès igaz vitezeketis. Oka ennec az fizetetlenfeg, ès az vitezeknec bizonios fzamon valo nem tartafa.

Mikor vitezeket fogadunc, loc igireteket tefzűnc nekic, ha el ofzol az had, nints femmi kelletec. Ha kic fzegeny vitezec kőzzül edes hazankert, ès nemzetünkert feieket az meszarfzerekre vinni nem fzannyac, f-meg febefednec, femmi gondufeles ala, fel nem vetetnec, el fem temettetnec ha meg hálnac. Bizony ezzel nem geriefztiüc, hanem remitiüc inkab az vitezeket az viadaltol. Az Tőrőc halalra fut az hartzra, mert ha fzinte meg czonkulis, tudgia hogy tifzteffege lefzen, Zaimfag, Ifz-pahiafag, Bekfeg, Sold adattatic neki, f-meg fem lefzen kolduffa. De nem fietz elő te fzegeny legeny, mert tudod hogy io katonaban, io koldus fzokot lenni. Az regi feiedelmec, meg aiandekofztac azokat, kic valami nagy dolgot probaltanac. Latna ezac az vitezlő nep mostis az tifzteffeget, aiandekot, mas keppen futna az viadalra: igy nem czoda, ha vgy fel tőlle mint az tūztől, mert femmi hafznat nem lattya maga vetefenec: ha mit nieris, amaz hatul iaro deliatskac (kic á bokorbol nezic az dolognac sullyat) erőuel el vonfzac tőlle, melly dolognac gondolatya, loc io legent tartofztat az elfő ütközettől.

Tanullyunc annac felette, ezbennis az regiektől, hogy(165) az kőffegre nagy gondot vifelliunc, takar-gaffuc, otalmazzuk őket, czinalliunc erőffegeket, mellyekben az rabloc ellen maradhaffanac meg. Mert ha nepünket el hordgyac, és mint Esztergom alat letünkben, foc edes atyagnac, anyagnac, hol-tig valo keferues firalmokra, czordaul haytiac el őket szemünc elől, mind marhaftol barmoftol, az varac és pufzta Castelioc, bizony nem otalmaznac minketis meg, f-nemis taplalnac el: edgyic az ma-fickal volna io. Igy eppite regen meg Paduat és Ratifbonat Alphonfus, az Magyaroc ellen, az Vrakra f-Nemesekre meruen az keriteft, à szegeny-fegnec könnyebfegeiert. Scander Bekis Epyrusban, minden eleffel őszue, varosokba helyhezftette vala be az föld nepet. Töróc Czafzar ellen.

De mi vgyan femmi gondot az kőffegre nem vifeliunc, f-nem, hogy az ellenfegtől otalmaznac, de főt magunc pufztityuc el őket, hazokat föl egettiuc, el vonszuc elefeket, ruhaiokat, költfegeket el ragadozzuc, hazoc nepet meg szeplőfityuc, f-ő magokat mint egy tikot fel mezarollyuc. Szi-uem fay raita, mely nagy ektelenfeget tefznec, nemely Iftentől szakattac raitoc. Eze az kerezftienyi viteffeg? Igy kelle az kerezftienfeget otalmazni? Magunkis el pufztityuc igy magunkat. Az Töróc fem czelekedi azt, az alatta valockal. O ki foc porta szallot az kobarlo vitezec miat le. Eze altal meg nem szabadityuc Magyar orszagot.

Nem diczerhetem aztis, hogy az első ütközetre, az vitezeknec czac az illő fillőie boczattatic, kiken iob fziuet vezzen az ellenfeg, az io legeny, kinec loua, szerfzama, tudomanya volna, hatra marad,

III.
Otalmazzuc
az kőffeget.

III.
(Tudos és
erős vitezec
elől menie-
nec az üt-
közetre.)

vagy ha el boczattatikis, de az tudatlanockal. Iobbitas legyen ezben. Nam az Töröc, tudos vitez embereket valogat elöl iaroban, az penig el hifzi, hogy kinec kinec halala oraya, el tauofzhatatlankep-(166)pen meg vagyon Iftentől rendelue, f-azert sem előb, sem vtolban, az rendeltetet oranal meg nem halhat. Mi vgy rettegünc mikor affele helyre megyünc, mint ha, valami eshetnec Iften akaratyá kiuül ot raitunc: maga czac haiunc szala sem efhetic el Iften hirenelkül. Tudom hogy fokan maft ertnec it ez helyen, de miért hogy az Iftenec gonduifelese, minden teremtet allatiara ki teried, nagy batorfagual azt merem mondani, hogy ha szinten egy felől tiz ezeren el hullanakis Dauidkent melletted, vgyan meg sem arthatnac az te hiuatalodban teneked, ha Iften ot nem vegefzte halalodat. Ha egy vereb el nem eshetic Iften akaratyá ellen, sockal inkab az ember. Efzedben ved, hogy nem azt mondom, hogy Iftenedet kefertuen, valami hiuatalod kiuül valo dolgot probaly, az mely dologbannis Iften hireuel efhetnel vgyan el, de megis büntetefül boczattatnec read, Iftentől az czapas, mert nem kellett volna Vradat Iftenedet kefertened: hanem azt mondom, hogy ha hiuatalod vagion reaia, semmit ne fely, Iften markaban eleted, ha nem vegefzte, nem halhatz meg, ha vegefzte, nem futhatz el, f-azert bizd Iftenre magadat, f-kapy bizuafst az ellenfegbe. Ha meg halz, legy igaz hitben, f-idvezölsz.

v.

Ne tobzod-
giunc az ta-
borban.

Tanullyuc meg az keues étellel, itallal valo meg elegendetis az taborban, szabiuc az viteffeghez magunkat, ha mi ehfeget kel szenuednünc, ne sze-gienliuc keuessel meg elegendni, nem lehet ot min-

den vgy meg mint othon, vigiazas, iozanfag ki-
uantatie ot, nem fris lakas. O ki foc törödeffel,
niughatatlanfaggal, és türeffel megien veghez az
io viteffeg. Tudode mint iara Frideric Czafzar
hada, az nem vigazo io lakas miat? David az ^{I. Sam: 30.}
tobzodo Amalecitakat, igen meg vere. Az Syba- ^{V. 16.}
ritakis, midön három szaz ezer embert, szallitottac
volna taborban az Crotoniatac ellen,(167) az io lakaf-
bol tamadot conduifeletlenfegee miat, öröc kifib-
fegekre meg verettetenec. Vöttec hafznat az mer-
tekleteffegnec az mi eleinc, vezzie az Törökökis
vennüc mijs, ha reia szoktathatnuc magunkat.

Ha szamtalan foc Hiftoriat fel forgatzis, vgy
talalod, hogy czac egy tartomanyis alig volt, bo-
dog allapatban fokaig allando, valamely refzeg
tanatfoktol igazgattatot, alig romlot valaha vala-
mely orfzag el, mely az refzegefec miat nem ve-
fzet volna el: és alig volt valamely bodog alla-
patban, mellyet iozanoc nem szolgaltattac volna.
Nem czoda tehat, hogy Darius könnyen meg vötte
Babylont, holot Baltafar vendegfeget üzöt az
vrackal és Nemefeckel, mert iol mondgya Pytha-
goras, hogy az io lakas miat az emberec, reftec,
és dologra szokatlanoc lefznec, melyből romlafoc
köuetkezic. Paulus Aemilius, miert fosztaffanac ne-
mely kiralyoc meg szolgaioc miat orfzagoktol, an-
nac azt az okat adgya, hogy minden dolognac
terhet szolgaiokra bizuan, ő magoc henielnenee
és tobzodnanac, mint az elfő refzbennis szolec
rolla.

Troia varofa foc ideig viuatec, de vegre az
nem vigiazhato io lakas vtan el vefze. Tutta ka-
ros voltat Scipio Aemilianus az taborbali vende-

gelkedefnec, f-azert mikor Carthagot vitatna, mel-
tan büntette volt meg amaz Nemes embert, ki
ackor fatoraban baratual lakodalmat üz vala, mi-
kor mas az ellenfeffel viuic vala. Vayha mijs
alab hagyhatnanc az io lakasban, ki fockal iob-
ban volna dolgunc. De nem bannya az Töróc tob-
zodafunkat, mert tudgya, hogy nekünc karos, neki
hafznos. Fabius Maximufis efzefen czala meg Han-
nibalt: Campaniat neki el hagia foglalni, hogy ot
mulatna, tuduan hogy faratfagoc vtan, annac az
orfzagnac edeffeges giümölczet meg koftoluan, henie-
lefre, f-io lakafra adnac magokat, f-vgy tu-(168)niacka,
ès oftobacka leuen könnyebben meg giõzettetne-
nec. Ez remenleg nemis czala meg. Hadgiuc tehat
az nem taborban valo, lagyfagra indito tobzodaft
f-hafznofb lefzen.

Miert hogy penig az ollyatan vitezekis, ritkan
niernec, kik vakmerõkeppen, modnelkül, ès fereg
rendelesnelkül, mennek az ellenfeffel fzenben,
f-mint ha mafzor nem kellene, minden ereicket
egytyer f-mind ki vizie az veszedelemre, nem
hadnac allo fereget, dondart, melybõl az el farat-
taknac niugodalom, az meg veretteteknec legitfeg
adathatnec, tanullyunc abbannis io rend tartaft,
mert az modnelkül valo vakmerõfeg igen vesze-
delmes. Batrac ès merefzec legiünc vgyan az har-
tzon, mert audentes Deus ipse iuuat, Iftenis az
merefzeket fegiti, de ez batorfagnac ackor vagion
helie ès ideie, midõn mindeneket fzeppen el ren-
deluen, ès io modiaual el helyefztetuen, az el-
lenfeffel fzenben meg kel ütkõzni.

Vgyanis mi nem abban all az io vitezi bator-
fag, hogy minden rend tartafnelkül fuffunc az el-

lenfegre, f-leg ottan hatat adgyunc neki ha meg latyuc: mint ez elõt hat eſztendõuel, hogy az tabor indulafakor, Eſztergomot, Budat femminec tartyuc vala, Nandor Feier var fem tart vala mar meg bennünket, vgy czapiuc vala az czikot az lenczeuel, de ha reia kelenc, czac kezèt fem merüe ellenfegünknecc fogni. Hanem az io vitezi batorfag abban al, hogy el rendeluen dolgotat, mind halalig kemenyen hartzoly, meg allyad az fart, hatat ne adgy, ès ha egieb benne nem lehet, az fokafag ellenis, kemeny viadalt tarcz, hogy ha meg halfzis, az ellenfeg fogiafual legyen halalod. Az pittzen valic el az io batorfag.

De nem tartyac, ehez fokban az mi vitezinc közzül magokat, niakra főre rendnelkül rohannac fokfzor az el-(169)lenfegre, fokfzor czac allo fereget fem rendelnecc, fem zazloiokat, fem Hadnagiokat meg nem variac, f-ha meg ernec futamni, mafzor bottal fem verhetic elõ. Nem vgy nem, keuesben vagiunc mi az ellenfegnel, ha tiz vag hufz mi benñunc el efic, czac kilfõ itilet fzerentis nagioib kar, hogy fem az Tõrõcnec 40. vagy 50. ezer, kõnnyeb az kazdagnac fزاز penzt költeni, hogy fem tizet az fzegenynecc, f-azert halkal kellene czelekednñunc. Bizoniara ha egy ütkõzeten tellyeffeggel veget erhetnñuc az Tõrõknec, nem volna kar minnyaiunknac, egytzer az fzerenczat, de meg ackoris io modgiaual, vegh ütkõzetül meg probalnunc, de mint hogy naponkent vyab vyab erõ iõ reanc, vgy kel minekñunc egy eſztendõben io moddal, az ellenfeggel meg vinunc, hogy mas eſztendõbennis, vitezinket elõ allatuan, hadat tamafzthaffunc.

Mind ezeknecc felette, giorfafagotis tanolliunc

Giorfafagot
kiuan az
had.

az regiektől, előb minden hadi szerfzamunkat, és tabori ezközőket el keziczünc vgyan, de mikor olztan az tanatfnac vege vagyon, ne mulatozzunc, hanem heuenieben fogiunc az dologhoz, hogy az ellenfeg czac efzebe se vehesse, ellene valo indulafunkat. Sokat hafznal à mint Philippus mondgya az giorfafag az hadban, hogy az meg remült ellenfegnec az egybe giülefere, idő ne adattaffec, mert sokszor többet hafznal az mondgia Peucerus, az meg eret és okos ferenyfeg, az nagy hatalomnal, mint az Athenasbeliek nec à Perfiái kiralioc ellen valo giorfafagoc erőfsiti. De vizfontag felette karos az ollyan halogatas, mely az mi hadi indulatunkban ielen lenni talaltatic. Nem hiiaba mondgya Lucanus:

VII.

Tolle moras, semper nocuit differre paratis. Hadgy beket az halogatafnac, mert az haladec mindenkor artot az kezzen valoknac. Mikor Annibal Capuat meg(170) vötte, Romatis azon remüles alat, ha meg szallotta volna, meg vehette volna, de lassufaggal el veszte. Sokszor töt mar minekünkis, mind egy f-mind mas okbol eset varakodas, és halogatas kart, de im megis kefo és hozfszu tanatfot tartunc az otalomrol, kesen mozdulunc az hadakozast telre hadgiuc, az segitfegre rac labon megyünc, és minden dologban kefedelmefec vagyunc. Diczeretes dolog az io vegezes vtan, ferenyen fogni dolgunkhoz, mert az szükfeg, veszedelmesse teszi az kefedelmet, varaft penig vgyan nem tehet. (szeret?)

(VIII.)

(Fottig kel
vagni az
ellenfeget.)

Nem io dolog azis, hogy ha mikor az ellenfeget meg veriükis, nem tudunc az giözedelemmel elni, nem vaghiuc fottig, hanem vagy meg lasso-

dunc, vagy haza terünc, mellyel á fzepe nierefeget markunkbol ki boczatuan, ellenfegünknece nagyob fziuet és egybe gyülefne valo idõt adunc. Fottig kellene az ellenfeget az nierefegekör vagni, nem minden nap Pap faytya, f-azert az alkalmatoffagot nem kellene el mulatni, mert nem kiffeb io, az faratfaggal nyertet, meg otalmazni, mint szinte kerefne, fõt maid nagyob az vitezi diadalommal elni tudni, hogy fem giõzedelemmel iarni: kit iol tud vala az, á ki Annibalnac azt veti vala fze-mere, hogy az hadban tudna vgyan nyerefegeuel iarni, de velle elni nem tudna. Soha fe veld hogy mindenkor nyerefegeuel iarhafs, ha ma nyertel, holnap el vefztheted. Vendeg az giõzedelem, nints bizonyos lako helye, ha ma nallad fzallot, holnap mafnal fzalhat. Azert mig nallad tart fzallaft, ad-dig las dolgodhoz, mert ha el repül czac banatot hagy vtanna, mint Aufonius ielenti. Hijaban ke-fereg penig az maga karan, valaki afitua mulattya el dolgat.

Az mi vitezine keufet gondolkodnac vege fe-lõllis az hadnac, mikor valamit nyernece fem tud-gyac alhatatofon õrizni, mert az ellenfeget bekeuel boczatuan az præ-(171)danac efnece, ot õlic, vaghiac, huzzac, vonfzac egy maft, mely miat fokfzor az ellenfeg czoportot veruen, fziuet vefzen, nekic for-dul, f-iol meg ofztya kõfztõce az prædat. Karos effele had minekünc, ha modot nem fza-bunc benne. Az fzegeeny legeny fzerenczere veti feyet, f-mas vonfza el tõlle. Az vrac és Nemefec, az fzepe fza-badfa-gual, és iofzagual, mellyet az föld fza-badulafauual niernece elegendgyenec meg, az tõb ve-kony nierefeget igaz ofztaly fzerent engedgyec, az

IX.

Nem kel az prædanac elni, es egi-maft ot ta-golni.

vitezlő nepnec, kie loc faratfagual, ès verec hul-
lafauual, iutottanac hozza: de azokis iol meg laffac,
hogy előb el fogiaffac az ellenfeget, f-az vtan effe-
nec az præda fzedefnec.

X.
Io hadna-
giokat tar-
czunc.

Iobitas legyen, az Hadnagyfagnac, Capitanfag-
nac, ès vaidafagnac, tudatlan ès meltatlan fzeme-
lyekre valo bizafbannis, mert ezekre fokfzor ollyac
valasztatnac (tiszteffeg adaffec az iouanac) kie mæg
az io, bator ès hires vitezeckelis, nem tudnac femmi
oly emberfegetis czelekedni. Az hadnagion furdol
(fordul) meg io refzre, az ütközeten valo fzerencze.
Az io vezer mæg az erőtlen vitezzelis, nagy dolgot
veghez vizfen, az tudatlan ès felenc, az iouanac
fem tudgya hafznat venni. Azert fzoktac mondani,
hogy felenkieb legyen, az fzaruas Hadnagyfaga
alatt, az orofzlan fereg, hogy nem mint az fzaruas
fereg, az orofzlan Hadnagy alat. Tudos vitez em-
ber kel az Hadnagyfaghoz, ki nem czac felelem-
ben tudgya nepet tartani, hanem egefz hadatis
tudgion igazgatni, takargatni, fereget bölczen ren-
delni, ès az ellenfeguel okofon meg ütközni. Bar
ne legyen ackor loc Hadnagyunc, mikor hazul in-
dulunc, czac legyen az fzükfeg helyen. Nem hijaba
kiuan Ciceo, negy dolgot az io feiedelemben, az
vitezlő dolognac tudomanyat, az meltofagot, io fze-
renczet, ès az iofagos dologknac ereiet, auagy az
nehez dologknac fzenuedefinec, giözhetetlen türe-
fet.(172)

Igazan mondgya tehat, az ki Plutarchufnal azt
mondgya, hogy az had előt iaronac, mind elől
hatul fzemeinec kel lenni. Azokaert kiuantatic az
io vezertől, hogy az munkaban faradhatatlan, ba-
tor ès erős az veszedelemben az czelekedesben

giorfalagos, és conduifelő legyen az tanaczban, mind eleit vtollyat meg nezuen az dolognac. Oe maga is penig ielen legyen az sullyas űtközeteken, és nem czac ne fuffon, hanem maftis kit bottyaual, f-kit fzepe biztatafaual, tartolztaffon az futaf-tol. Ennec hafznos voltarul peldat montam ide fel. Vefzedelmes hadnagy, karos feiedelem az, valamely az Iuhoknac hafznokat el vefzi, f-az ellenfeggel fzenben nem mer fzallani, hanem akar mely tudatlanra bizza dolgat.

Intem it ez arant, az veg hazackal biro Capitan yokatis, hogy feiedelmeknec tőt esküuefeket, hitőket, tizteffegeket, f-főkeppen Ifteneket meg gondoluan, vitezec legyenec, veg hazakat, soha hütre az Poganfagnac meg ne adgyanac. Akar mit igerienek és fogadgianakis nekiec, de ne hidgyec, alnoc az Törőc, és hazug, ha tulaidon verenec tőt fogadafat meg nem allya, sockal inkab te veled tőt kötetet fel bontya, mint Tömös varat, Giulan és több helyekennis. De bar szinte meg allanais fogadafat, vitezec legienec az Capitanoc, feiec fen allafaig, hüfeggel meg tarczac feiedelmünknece, az felfeges Romai Czafzarnac, az erőffegeket: Az ellenfegnec soha meg ne adgyac, ha meg halnakis, iob tizteffegekre, hiuatallyoc fzerent vitezül meg halnioc, hogy sem mint afzfzony ember neuet vifeluene, örőc gialazattyokra, eleieknece és maradekoknac nagy kiffefbegekre, it az eleuenec közöt gialazatos halalt fzenuedniec, fzialalmaztatnioc. Ha ki czac fzot tetzenis az meg adas felől, bünteffec meg, mint az Athenasbeliec kie, midőn Xerxes az varoft meg adatni kiuanna, Lycidast(173) (á mint Herodotus irya, vagy az mint Demofthenes Cyrfiluft)

XI.
Hütre vegg
hazakat meg
ne adgyanac
az vitezec.

czac azert verec agyon kőuel, hogy az meg adas felől szolna, mely peldat io volna mostis kőuetni. De az feiedelmekis meg laffac, hog az vegekneec el vefzefeket femminec ne tarczac, azokat melto szemelyekre bizzac, eleffel, költséggel, porral, goliobiffal, f-neppel meg erősiczecz, ha penig valamelyiket meg szallyac, az regi io kiralyoknac peldaioc fzerent segitfegre sieffenec, mert ezekre valo gondufeletlenfeg miat, foc veg hazac el vefzhetnec, mint hogy elis vefztec.

XII. Az több vitezeketis mind feienkent kerem, hogy feiedelmekhez, és vrokhoz, hiuec legyenec és igazac, őket soha el ne arullyac mint az Papai Frantziac latrul czelekedenec: kőueffec inkab Dariufnac Zopyrus neuű szolgayanac alhatatoffagat, és vrahoz valo hüfeget. Ez Zopyrus latuan hogy Babylont, (kit meg szallot vala) Darius meg nem vehetne, ily fortelt gondola magaban, orrat fület maganac el mettze, f-veres ortzauaal be mene Babylonba, tettetuen mintha, Darius ezert czelekette volna raita, ez nagy kiffefegget, hogy az varos alol valo el szallafrol szollot volna neki, és nagy szidalommal gialazza vala Dariufnac kegyetlenfegget. Ezt vgyan el hiuec az ben valoc, őtet Hadnagya teuec, de nem foc időre Dariufnac az varost meg ada, kiert Dariufis nağ tiztessfegben tartotta őtet. Ez peldabol nem Pribekfegget, hanem feiedelmekhez valo hüfeget tanollyanac az vitezec. Sokakat adgion az Vr Isten, az hatalmas Romai Czafzarnac effele hiueket.

XIII.
Helt ne valogaffanac az vitezec.

Touaba neis valagaffanac az vitezec az ütőzetkor az helysfegben, hanem kőueffec az Athenafbelieket, kic nem tartottac kiffefegnec, hogy az

Arcadiabeliec előttőc rendeltettek volna, főt azt mondac, hogy őc semmit sem⁽¹⁷⁴⁾ gondolnac uelle, hol rendelic őket, hanem valamely felől lefz nec, de őc vitezül meg allyac helieket. Ezt czelekedgyec az mi vitezinkis, ne szidalmazzac egymast az fő helyert, legienec vitezec, f-ha szinten az alab valo helyre rendeltetnekis, emberkedgyenec kemenyen. Sokszor lattunc olyan dolgot, hogy az kie keuelyfegből, nem Istenekert sem hazaiokert, hanem czac az hir neuert menuen ellenfegekre, az fő helyben valagattanac, nagy szegyent vallottanac, az kie penig az alab valo helyyel tartottac, tiszteffegre emeltettenece fel, f-az ellenfeget meg vertec.

Az had elöt iaro szemelyec vifellienec gondot reia, hogy felelem alat tarzac az vitezeket, az vitezekis, Hadnagyoknac engedgienec, szouat fogadgyac, és az munkat egy akarattal fogyac, ha ki vetket tetzen bünteffec meg: egy mas közőt ne haborigianac, egy mast ne rutollyac. Mert soha czac egy feidelem sem vifelheti iol taborat, ha fenytac alat, és szo fogadasban, nem tartatnac az vitezec. Az Athenasbeliec czac addig lehetenece, és egyeb köffegbeliec, io szerenczesec, mig io törüeny alat felelemben tartatanac, de mihelt Alcibiades, és Hyperides, az io törüent, fenieteket nyakokrol le razac, leg ottan az regi meltofagbol alab efenec. Bodog vala Sandor, mert szo fogado vitezi valanac.

Az io vezerec neis tarzac ellenfegetek semminec, mert semmi hamarab szegyent nem vallat vellec, mint az magoc fel fuualkotfagbol tamat keuelyfeg, és ellenfegek nec meg vetefe: és mint

XIII.

Felelem legien az vitezec közőt.

XV.

Ellenfegetek semminec ne taracz.

Xerxest, kinec taboraban 100000. gyalog, és 10000 lounaffa vala, meg szegyenite az Athenasbelieknek, kic czac 6000. valanac, kiczin ferege, azert hogy femminec velne ellenfeget: azonkeppen egyeb efele keuelieket is meg kiffebbit. Kis afzfzon napian, Anno 1514. midõn Lengiel Sigmond kiraly az Mufzkackal, keues ne-(175)pet szemben akarna vinni, femminec tartatec az Mufzkaktol, de azert õ lôn giõzedelmes. Ide valo az Cotræayi had az Belgackal, az Anglusokal az Pictoniay, és az Tõrõkõckel az Nicopoli, mint Spinæus irya. Senki ne tarcza tehat ellenfeget femminec, keues és erõtlen voltaert, mert Istentõl vagyon az giõzedelem.

Ez dologrol az Darius peldayais szep tanofagot szolgaltat minekünc, hogy ellenfeget embernek, nem kel femminec tartany, és az giõzedelem elõt diadalommal kerkedni. Mert bar tõbben legyenekis az ellenfeg taboraban, de az keuesektõl is meg verettethetnek: egy szakacz loc iuhoktol sem fel: egy farkas loc iuhot õlhet meg. Azert szokta vala Antifthenes mondani, hogy iob az loc gonofzoc ellen az keues iockal hadakozni: hogy nem mint az keues ioc ellen á loc gonofzockal. Ez bölcz ember ielenteni akarta, hogy nem az Istentelen vitezeknek fokafagaban kelleffec az diadalmot kerefni, hanem az keues Isten felõknel, noha czac femminec tartatnac az fokafagtol.

XVI.
Igaffag fze-
retõc le-
giünc.

Az feiedelmec és Urac annac felette, legyenec igaffag fzeretõc, edes atyac, kegyefec, gonduifelõc, otalmazoc, az polgari rendet fzeretõc, és az alatoc valoknac verekelis õrõmeft szolgoloc, mint az regi feiedelmec, kiknek az kõffeg nyaualiaia fait, és kic igaz tõruent szolgaltattanac mindenec, ter-

mezset és törvény ellen az nepet nem terheltec. Tanollyanac az maftaniakis, iarianac el tizzteken, meltatlan adoual, hamis rouaffal, fzolgalattal, prædalaffal, erõ f Zackal, verontaffal, hamis törvényel, kegyetlenfegel, hamis Isteni tizztelettel, hamis vammal, hamis dezmaual, alnoc harmin tzaddal, bor valtfaggal, bor foglalaffal, perpatuaral, aiandekal, birfaggal, à kőffeget ne terhellyec, mert fزامot kel valaha nekikis hiuatallyokrol, az Vr Istenec adni. Keferü lefzen penig à fزام adas ha ki beres(176) feiedelemnec és földes Vrnac talaltatic lenni, ha hafznat, adoiat, fizetefet, fzolgalatyat az kőffegnec el vőtte, de az ellenfegtől ötet fegyuereuel nem őrzőtte, az foc adot tzifrara, io lakafra és kinieffegre vefztegette, f-hazaia otal-mara nem teritette.

Erreis gondot vifellienec, az kikhez illic, hogy az mikor vegh hazat az Poganfagra meg fzallanac, ne mulaffac ideieket az vitezec heiaba, hanem kiki mind tehetfege fzerent laffon dolgahoz, fenki ket felől valo fizetefet fel ne vegyen, az mire fizetefe arrol embert tarczon, és az var viuafst minden kemenyen fogya, az pattantyufokra gondvifeles legyen, hafzontalan löueft ne tegyenec, nem czac fzollion hanem talallyonis az algyu. Az oftromlas-bannis gyakolas legien, io mod legyen, edgyic mafikat ot eryl, meg fegicze, f-azoc fزامofon legyenek, hogy ereieckel el birhaffac az ellenfeget. Ha nem fzegienlenüec az var vitatasban, fokat tanolhatnanc az Törőktől. Adgyon az VR Isten meg valaha, oly io vezereket előnkben, kic ezekre vifellienec io gondot, és az el nyomorodot fzegeny Magyar nemzetnec, fzollgallyanac iol, meg mara-

XVII.

dasara, kiket Isten immaris meg adot fokfzor és ez vtannis kez volna meg adni: Ha az kősztünc valo foc Istentelenfeg, el aradot foc vetkec, és az foc kár vallot embereknec sapolodafoc, immar Eghben Isten eleibe fel hatuan, az mi io fzerenczanknac kut feiet be nem zarlottac volna, hogy mi reanc ki ne aradhaffanac.

Ezt hozzac mi reanc az foc bünöc, és taborban indulafunkor beli foc feslet gonoffagoc, mel-
 lekbe fel szoktunc öltözni hazul mozdulafunkor, nem hogy ki tiztulnanc belöllöc. Es maid annyera iutunc, hogy ha ki gonofzt akar tanolni, bar ne mennyen mashoua erette, hanem czac az taborba, eleg gonoffagot tanolhat. Mert ot(177) meg lattya (böczüllöm az iamborat) hogy iob refzre minnyaian, az gonoffagnac attac magokat, haborog az Magyar: az Spaniol latorkodic, ezic, ifzie, tobzodic az Nemet: az Czeh hortiog az io lakafban, afit puha-
 laga miat az keuelyfegtől meg refzegült Lengyel: az olaz buyalkodic, az Balon paraznalkodic: fertelmefkedic az Frantzuz, az Gallus virag eneket fu: tobzodic az Anglus, az Scotus torkofkodic: enyeleg az Tot, arulkodic az Horuat, és czac keufet talalfz ki magat igaz kerefztyenül vifelne. Nem illyen neppel hadakofztac regenten Abraham, Mofes, Iofue, Gedeon, Debora, Barac, Iephta, Samuel, David, Iofaphat, és az több Isten felöc, hanem iambor vitezec voltac taborokba, és ha szinten gonoffagban talaltakis valakit, meg büntettec, hogy az egefz tabor egy nec kettő nec vetkeiert ne büntetteffec, kik nec peldaiokhoz kepeft, legyen minden gonoffagnac büntetefe mi kősztünkis, mind hon, f-mind taborunkban, f-vgy Istenis velünc lefzen.

Moft mæg az Vr Iften hozzaya hi, kegyelmeffeget nyuytya, ès azzal aianlya magat, hogy vala-^{Deut: 30.} mely oraban hozzaya fel fohazkodunc, büneinkből ^{V. 1.} ki teruen, meg halgat, irgalmaz, meg szabadit, ès ôfzue giüt azoc az nepec kôzzül, kie kôzze szellel el ofzlatot bennünket. Ha szinten az eghnec vtolfo refzeig, el hintettünc volnais, mæg onnetis ôfzue giütene, ès fel venne minket az Vr Iften, ès be vinne minket abba az földbe, mellyet az mi atyainc birtanac, ès birnya fognuc azt, ès meg alduan minket, inkab meg fokafitana, hogy sem mint az mi atyainkat, mint erröl Moses által fogadaft tót: czac az kiuantatic hogy meg teriünc ô szent felfegehez, minden Baluanozast, ès gonoffagot el hagyuan.

Holha penig ô szent felfegehez, az velünc czac egyedül iol tehetö Iftenhez, ki czac egyedül gyogithattya meg(178) febeinket, meg nem terünc, soha ne variunc iob, hanem naprol napra nyomorultab allapatot feiünkre: mert Iftennelkül senki sem vehet diadalmat ellenfegen. Az meg löt dolgokbol ezt meg tanolhatnuc. Vallyon az mafodie Geyza ^{Aemil: lib. 5.} ideieben 1147. efszendöben mikor meg Luther ez vilagon sem vala, mi hafznat vöuec az Europa beli keresztyenec, Afiaban erös haddal valo faratfagoknac? Azt hogy az eleft el foguan az ellenfeg, az nagy ehfeg miat vgyan le omlottac az embe-rec, ki miat szegyen vallafokra kelletec Damafcus ^{Krantz lib: 7. c. I.} ès Afcalon alol el pironkodnioc. Fridericus Barbarofaualis Anno 1189. maid hafonloul iaranac, ô maga-is meg hala, f-nepenekis iob refzet az dög halal emefzte meg: az maradeka kôzöt ifzonyu partütes tamada. Az vtannis Anno 1198. nagy eröuel boczattatec el Henrik Czafzartol, az Mo-

guntziai Pispóc, de az Czafzar halala miat haza kenfzerittetec terni.

Magyar Andras Kiralyis, 1212. ezftendöben, orfzogat Banc Banra Bizuan, nagy eröuel mene az Saracenufokra, f-egy elöfzör iolis iara, de vegre bekefeg kerefre kenfzerittetec. Az Mafodie Frideric Czafzaris Anno 1229. nagy haddal mene Aliara, ès foc io fzerenczeuel iara, de öis meg tartofzta-
 ttec, mert mas felöl ithon Gergely Papa Frideric orfzagara tamada, Czafzar hon nem leteben, ö magat Czafzartis ki atkoza, ès alnokfagauaal (mellyel mindenkor azon volt, hogy az kereztyen feiedelmeket hadban külduen, masfelöl orfzagokat el foglalhaffa) az Magyar, Czeh, ès Gallilai kiraliokatis Czafzar ellen izgata. Igy kenfzerittetec Czafzar ackoris az hon valo partolkodafnac meg oltafara, felben hagyuan à fzep nyerefeget, haza terni. Eekorban kezde az mi földünkreis, az Tataroc birodalma ki teriedni, mely Afianac ès Europeanac nagy romlafara lön. Mert mikor Papa Frideric ellen agyarkodnec,⁽¹⁷⁹⁾ az Tataroc öt zaz ezeren nagy eröuel be iöuenec, Magyar Czeh ès az fzomfzed orfzagokba, tüzzel vaffal mindenüt pufztitanac, Henriket le vagac, Bela kiralt futua fzalafztac. Szörniü dolog czac à mi orfzagunkbannis, harom egefz ezftendeig, mely nagy inleget czelekedenec, egyhazakat dulanac, rontanac, fzantalan kereztyent le vaganac, foc züzeket rontanac, foc nio-
 morultakat ezinalanac. Ez romlafnac okat Papa Friderikre, Frideric Papara, hannyac vetie egy-
 mafra, de az hamis kereztyieneket, foc Baluanyozafokert, az mostani karomloc ellen, Luther elöttis igy fanyargatta meg az Vr Iften.

Az Saracenusoknakis vezerijs Bondogober és fia Melchfait, nepeckel indoluan, nem foc időre, egefz Afiabol, és Syriabol, mindenüt ki giomlala az kerefztieneket, mikor Papa, foc zurzauart hintene az kerefztyenec közöt, ő maga Siciliaert, és Neapolifert hadat az Suaboc ellen indituan, mas felől ifmet az Nemetec ellen az Gallufokat furdaluan, f-harmad felől vizzontag az Spaniolokat gerefztuen az Gallufokra. Francianac kiralliais Laios, Ruprechtel és Carolyal egyetemben, Anno 1249. minden ereieuel a tengeren az Saracenusoc ellen indola, de foglia efec, f-az mit nyert valais feie valtfagaiert kelletec adni. Az vtan ifmet azon Saracenusoc ellen valo hadat, mas Laios kiraly indita el Franciabol Anno 1270. de afztis mind fiaf-tol, nepeftől az dög halal emefzte meg. Ez vtan az tizedic Gergeli Papis, nem foc idő muluan, Lugdunumba Conciliomot tön, az Claftromokra, Pifpökökre, és monoftorokra nagy adot vete, mely rouas foc monoftorokat kenfzerite marhaianac el zalogofitafara. Ackor Rodolphus Czafzaris, egy nehany varoft engede Papanac, de ennekis az kerefztyenfeg femmi egyeb hafznat nem uőue, hanem Papat az(180) maga feyere neuele velle, ki maganac nagy fumma penzt giüte, és az Czafzartol kezeben bozattatot varofokat, vgyan valoban maganac foglala: de az mi vegre az conciliomban az adot rendelte vala, azt veghez nem viue, mert az Saracenusokat el nem kergete. Az vtan Virboc ellenfeg keppen haborgata az kerefztyeneket, kie foc változast fzenuedenec, f-vegre Ottomany Czafzaris fzörnyen fanargata őket.

Orchanefis Ottomannac az fia, szantalan ke-

refztyen vert onta ki, f-egy nehany varoftis vön meg, az Görögöktől: Hafonlokeppen czelekedec Amurathesis, mert Europaban Anno 1363. be iöue hatuan ezer emberrel, és az partos Görögöket, főt meg Palæologustis (noha segitfegre tetteti vala iötet) eröffen ronta, Gallipolt, Drinapolt meg vöue, Anno 1369. f-maganac Görög orfzagban felzket vete. Az vtan Bolgar orfzagban, Seruiaban, fzan-talan kerefztyen vert onta ki, kiknek Defzpotit le vagata, Lazar Defzpotot fogua viue. Es immar ez idötöl fogua, mind terietten teriedet, az Pogany birodalom Europaban. Mert az vtan az fia elfö Baiazeth, az Bolgaroc és Seruiusoc ellen nagy haddal indola, kiket orfzagokbol mind Marc Defz-pottal ki törle. Illyriat, Albaniat, minden ellen allafnelkül mind egefz Magyar orfzagig, fzdörnü rabfagual fanyargata, elfö Layos Magyar kiraly ideieben: igy Theffaliaban és Thraciabannis, mind az Conftantinapolyi Bofphorus fzorofs tenger tor-kaig, nagy rablaft tön, és Conftantinapolytis meg fzalla. Ackor Sigmond, ki Layos vtan Magyar ki-raly lön és az Romay Czafzarfagotis az Czeh ki-ralyfaggal birta, Baiazeth ellen az Görögöc segitfe-gere hadat indita, de mind nepeftöl Nicopol alat fzent Mihaly nap taiban, Anno 1395. igen meg veretec.

Egy (Ez) giözedelem vtan Baiazeth vionnan meg fzalla(181) Conftancinapolt, Thraciat, Myfiat, Darda-niat, Macedoniat, mind el rabla, és egefz Görög or-fzagban nagy pufztafagot tön, meg veszi vala mar Conftancinapolytis, ha Tamerlanes miat, az vtollo meg fzallas vtan, mafodie efsztendöben, az maga földenece otalmazafara, haza nem kenfzerittetic vala

menni. Calepinus Celebinnelis hafonloul iara Sigmond kiraly, mert Seruiaban ő tölleis Colummbaciumnal (így!) igen meg veretec, Anno 1409. Az vtan mikor az Töröc birodalom elfő Mahometre szalla, ez Daciaban és Seruiaban az Olahfagot és Bosznafagot (kie az Magyaroknac és Görögöknecc adoztac) igen lanyargata: ez vtan ifmet az mafodie Amurathes, mely ifzonyu nagy ver ontast töt legyen az kereztyenfegen, czac mondanijcs firalmas, mert Macedoniaban amaz hires, neues, szepfeggel, és kazdagfagual tündöklő Theffalonica varoft meg vőue: foc kereztyen tartomanyokat, Phocist, Atticat, Bœotiat, Aetoliat, Acarnaniat, és Peloponefus fzigeten innen minden helyeket, mind szinten Corinthus hailafaig, nagy hirtelenfeguel meg hodoltata. Az vtan Epirust à tutorfagnac szine alatt el foglala, Illyriaual és Albaniaual eggiüt, foc verontaffal. Seruiat az kereztyenektől el nyere, benne Scopiat, vy hegyet, Zophiat el foglala, György Deszpót futua szalada, akara Pannoniatis (ki ackor kiralynekül vala) ez egy faratfagual őueie tenni, be iőue azert Magyar orfzagba, nagy pufztafagot tön, Nandor Feier varatis meg szalla, noha szegienere mene el alolla. Ez idő taiban aprolec nyerefeggel iaranac vgyan az kereztyenec, de hogy Eugenius Papa tanaczabol, Lázlo kiraly Amurathesffel töt tiz efsztendeig valo frigyet, Iulianus Cardinal fel bontata, duplaual fizetec meg, mert Z. Marton nap efszin 1444. efsztendőben Varnanal igen meg veretenec, ot vesze Lázlois, és fegyuer, viz. rablag, ehfeg, f-hideg miat, mind oda maradanac az io vitezec.(182)

Ez nierefeg vtan Amurathes az Magiarokat és

az Velencefekeket igen giötre, azockal frigyét vetuen, minden ereyét, az Görögökre fordita, kiket igen meg vere, egefz Peloponefust meg uöue, Anno 1445. Onnet Macedoniara teruen Vallonatis meg vöue: Magyar orfzagra meg vizzha tere, Hunyadiual foc viadalt tarta, vegre megis vere. Ez Amurathefnek fiais, az Mafodic Mahomet, het nagy erös birodalmot vön meg az kerefztyenektöl, az Conftancinapolyit, és Trapezontiomit: tizenket orfzagot, f-ket zaz varoft fzakaszta el foc ver ontalfal az kerefztyenektöl. Ezec mind előb lönc, hogy fem Luther Marton czac ez vilagra fzületet volnais, melyből niluan vagon, hogy Luther előt meg szinte Magyar orfzagotis, pufztitotta legyen az Poganfag. Ihol kerefztyen oluafö, gondolkodgyal ez Hiftorianac oluafafabol rolla, mely nehez legyen Iftennekül, az ellenfeget meg giözni, im mind ennyi foc izbeli igyekezetekbennis, mely kis labat vehettene az kerefztyene az Poganyoc ellen, el annyera, ha szinten mit nyertenekis valaha, mely nagy hamar ifmet el vezttettec. Az ö igyekezetec, gondolkodgyal rolla, hol egy f-hol mas akadec miat, vgymint ehfeg, dögg halal, part ütes, vizzha vonyas, arultatas, feiedelmec, és hafonlo fogiatkozafoc miat, mely igen meg tartofztatot. És ezekről valo gondolkodasodban, ved efzedben, hogy az Vr Iften az Baluaniozafert és egyeb gonoffagokert, nem hatta fokaig az kerefztyeneket diadalmockal elhetni, hanem meg rontotta öket: fokszor penig szinten ö maga Papa, tartofztatta meg öket, az öruendetes giözedelemtöl, az melyre, valami kis öfuent nitottanac volnais. Igy akarta Iften az nagy kep mutato fzentfeguel tündöklö

Papat, foc lelki f-tefti paraznafagaert, vac vere-
 feggel bűntetni, laffan laffan ó magat Papat fo-
 giatuan ackor, mikor vagy halgatoiban fanyargatta,
 vagy(183) ó magauaal adatot okot, az ellenfegen vőt
 giözedelemnec felben hagyafara.

Mely dolgot az ki iol meg roftal magaban,
 tudgya mit kelleffec itelni amaz hijaba valo cza-
 czogafrol, mellyel Luther hüti giümölczenec mond-
 gyac, az mi idõnkbeli foc romlafokat lenni. Bizo-
 nyara czodalom, ki miczoda ortzauaal meri azt
 mondani. Mert akar fzemelyeben, f-akar tudoma-
 nyaban mondgiac Luther Martont az Törökneec
 raytunc valo el hatalmazaffanac okanac lenni, de
 mind egy f-mind mafkeppen hamis. Mert az mi
 az Luther Zemeliet illeti, arrul azt mondom, hogy
 az miczoda dolgokert az Z. Iras az pufztafagokat
 valamely helyre fzallani mondgia, azokat az dol-
 gokat Luther ideie elöttis talalom lenni: Annac
 fölötte az Hiftoriakis bizonfagot tefzneec rolla, hogy
 mikor mæg ez vilagon fem volt Luther Marton,
 immaris az elõt, az poganfag, foc kerefztyen vèrt
 ontot volt ki, Afiaba, Aphricaba, Aegyptusban,
 Syriaban, Palæftinaban, Macedoniaban, Epyrusban,
 Dalmatiaban, Seruiaban, Myfiaban, ès fzinten Ma-
 giar orfzagbannis, mint à ki nem vac fel talallya
 az hiftoriakban: mely ver ontafra zületefe elõt
 Luther okot nem adhatot, holot caufa prior fit
 effectu, elõb kel az forrafnac az patakyanal lenni.
 Az mi penig az Luther hitit ès tudományat illeti,
 miert hogy az Luther Marton elõt tagagiac lenni
 az Papiftac, ha ez vgy volna, vgy fem adhatot
 volna, ez foc pufztaffagra okot az Luther hüti,
 holot mæg nem volt volna, mert oc nélkül femmi

nintzen. De maga egy altaliaba hamis az, hogy az Luther hiti az Luther Marton zületeffe elöt nem volt volna, holot mind az ő f-mind az vy Testamentomban azon egy közben iaro IESVS CHRISTVSBAN valo hit által iduözültenece legienece kegielemből az Attyac, az Apoftoloc bizonfag tetelec fzerent Actorum 15.(184) mint Luther Martonis, kiis ezen hitben volt. Ezt en bőfegeffen, es az szent irasbol erős bizonfagockal, meg bizonyithatnam, de it mas dologrul vagion az en beszede. Oluafd meg ez könyünc præfatioiat, rőüdeden czac ottis fel talalod, hogy az mostani Papifta hütnel sockal előbbeni legien, ez Luther Marton vallassa: Noha penig mikor meg ingien sem születet volt Luther Marton, immaris vgian azon valasban voltac az ő előtte valo igaz keresztyenekis, de azert, vgian nem az à hit, hanem az attul az hittül valo el szakadas, az soc baluanyozas, es az emberec közöt el arradot soc gonoffagoc voltanac, minden romlafnac es pufztafagnac okai, mint è hol ide fel helye volt, ezt en bőfegeffen bizonietottam.

Leuit: 26. v.
14.

Ha penig meg nem terünc azokbol az soc Baluaniozafokbol, és gonoffagokbol, bizony meg ennelis inkab meg ront az Isten, à mikeppen fenyegetis Moyfes által monduan: Hogy ha nem halgattoc engemet, és minden en paranczolatimat meg nem tartandgyatoc, hanem meg vtallyatoc az en törüenyemet, és az en itiletimet meg vetitec, hogy meg nem czelekefzitec az mellyeket en rendeltem, és az en frigiemet fel bontiatoc: enis azt czelekefzem veletec, hogy meg latogatlac titöket felelemmel, meg emesztö dögös betegfequel, és

hideg leleffel, kie à te szemeidet meg emefzec, és lelkedet giđtőrie. Czac hiiaban utitec à földben à ti gabonatokat, mert az ellenfeg emefzti meg azt. Az en meg haragut ortzamat forditom elle-netec, és el hullotoc, az ti ellenfegitőc előt, és azoc vralzkodnac ti raitatoc, az kie titőket giülől-nec, s-mikor lenki nem űzis ti futtoc. De ha meg igy sem engettec ennekem, hetzer kemenben meg oltorozlac titőket, à ti büneitekert. Mert meg ron-tom à ti keuelyfegteknek kemenyeget, és az eghet olyanna tefzem az ti feietec felet, és meg ke (185)me-nyitem, mint az vafat, és a földet mint az ertz ollya tefzem. Czac hiiaban valo leszen minden erős munkatoc, mert nem termi meg az ti földetec az ő giümölcszet, sem az fac nem adgyac meg az ő hafznokat.

Hol ha megis en ellenem iartoc, és engemet nem halgattoc, az ti bünteteftekneec oltorat, hetzer inkab meg fokalitom az ti büneitekert. Es kegiet-len mezei vadakat boczatoc ti reatoc, hogy titőket el fogiaffanac, és à ti barmaitokbol ki tizticzanac, és á ti vtaitoc pulztac legyenec. De ha meg ezekel sem gondoltoc, hanem vac merőül ellenem iartoc: bizony enis ellenetec iaroc, és hetzer inkab meg oltorozlac titőket á ti büneitekert. Es fegyuert hozoc ti reatoc, mely ti raitatoc boszut allyon, az en szőuetfegemneec meg rontafaert, és mikor á ti varofitokban be giültőc, ackor dög halalt boczatoc kőzitekbe, és adattattoc á ti ellenfegitec kezeben: minec vtanna az kenyerneec taplalafra valo ereiet el vezem, vgy hogy tiz afzonyallatoc fütneec nek-tec egy kementzeben kenyeret, és mertec szerent igazan be adgyac á ti kenyereteket, elztec de meg

nem elegetec. Hogy ha pedig mind ezec által sem halgattoc engemet, de vac merőkeppen iartoc ellenem, enis ellenetec iaroc az en reatoc meg bufult haragomban, és hetzerte inkább ostorozlac titőket á ti büneitekert, vgy hogy az ti fiaitoknac és leanyitoknac hufokat ezitec meg, és el rontom á ti palotaitokat, és á ti faragot kepeiteket el töröm: á ti holt testeiteket, az ti Baluanyitockal egybe, együue hanyatom, és meg vtal titőket az en lelkem.

Es puztaua tefzem á ti varasitokat, á ti Z. helyeiteketic el rontom, és nem leszen az vtan nekem kedues, az ti io illatu aldazattoc. El puztitom az ti földeteket, vgy annyera hogy az ti ellenfegitec, el almelkogyanac raita, kie azon á földön fognac lakozni. Titőket pedig szellel hint-(186)lec á Pogany nepec közé, és fegyuert vonatok ki ti vtannatoc, hogy az ti földetec puzta legyen, és varositoc el rontassanac. Ackor az föld az ő szombatit meg szenteli az ő puztafaganac minden napiain. Mikor az ti ellenfegtek földében leiendetec, akkor á föld meg szenteli az ő szombatit, és meg nyugszic az ő puztafaganac szombatin, mert nem nyugot meg az ti szombatotokon, mikor rayta laktatoc. Az kie pedig ti közzületec meg maradnac, azoknac sziuőkbe felelmet adoc, az ellenfeg lako földében, vgy annyira hogy az fa leuel zördülese előtt, szinte vgy fuffanac, mint á szablya előtt, és ha fenki nem kergetijs őket, el hullyanac. Vgy hullanac egy masra, mint ha ki vont fegyuer volna vtannoc, ha fenki vtannoc ninczenis: és á ti ellenfegtec előtt meg nem maradhattoc, el vesztec á Pogany nepec között, és á ti ellenfegtec

földe emeszt meg titóket. Ha valakie pedig ezek-
től is meg maradnac közzületec, az ti ellenfegtek-
nec földében el fonnyadnac, az ő hamiffagokert,
és meg ostoroztatnac, az ő attyoc és az ő magoc
bünökert.

Effele czapafockal fenyegeti Isten a Baluanyo-
zokat, és gonofz bünben előket, valamig meg nem
ternece Istenekhez, hogy azért azoc ennelis inkab
feiünkön ne tellyenec, teriünc igaz hitből az mi
kegyelmes atyankhoz, buzgo sziből keruen ő szent
felfeget, hogy az ő veghetetlen nagy irgalmassaga
szerent, az mi Vruc Iesus Christufert, otalmazzon
és tarczon meg minket bekefegben, az ő szent
neue diczeretire. Hol ha pedig az kösztünc valo
Baluanyozafokert, és foc gonofz bünökert, ennelis
nagyob változast boczatana reanc, és infeget, (kitől
Isten otalmazzon) vigasztallyuc ezzel magunkat,
hogy nem történetből, hanem az Istenec bölcz
rendeleséből, io vegre boczattatot reanc, szeretet-
ből: hogy ez világ fiaival el ne veszfzünc, (187)
mint hogy mindenkor kereszt alattis tartya hiueit,
és ha ionkra vagyon hamar ifmet meg szabadit:
de ha szinten holtig tartanais raytunc, megis
benne bizzunc, am ez világ legyen aze, a ki huz-
hatya vonhatya, az öröc boldogfag, az Vr Iesus al-
tal mienc holtunc vtan, azzal biztassuc magunkat.

Mind az által hogy irgalmassagból, raitunc kő-
nyörüllyön, és ez foc infegekből meg szabadiczon,
igaz hitből io remenfeggel, minden keresztyen
ember, io lelki ifmerettel, velem egyetemben
mondgya ezt: Abrahamnac, Izaaknac, Iakobnac,
hatalmas kegyelmes Istene, mi Vruc Iesus Chris-
tusnac diczőleges szent attya, és te hozzád folya-

moknac kegyelmes gyamolya, ki az te szent fiad-
dal és szent lelkeddel egyetemben teremtettet
mennyet, földet, tengert, és ezekben valo loc rend-
beli szep allatokat: egyedül czac te vagy igaz
Isten, ki vralkodik minden feiedelmeken, és nem-
zetfegeken, czac az te kezeden vagyon hatalmassag
és minden birodalom, f-te ellened senki sem alhat.
Ime Vr Isten irgalmassagodbol az mi eleinket te
regenten, Scytiabol hatalmasson ki hozad, Panno-
niaban őket it le telepited, az Poganmassagbol meg
terited, és loc iockal meg latogatuan, ez földet
nekiec örökfegül adad: Az Pogany Törökóc penig
és Tataroc, sokmassagokban fel fualkoduan, ezt a te
tölled minekünc adattatot földet, töllünc torkon
verue el akaryac vonni, loc duffagot, és pusztafa-
got tefznek orszagunkban, f-ninczen kihez romla-
funkban feiünket haitanunc, mert az kikhez biz-
hatnanc azokis pusztitoinc.

Meg erdemelyüc Vram Isten ez büntetett, mert
el hattuc à te paranczolatidat, Baluanyokat tisz-
teltünc, és loc gonoffaggal fertesztettüc meg ma-
gunkat, de holot nalladnal több gyamolyu(n)c ne le-
gyen, és czac te egyedül tehets (188) iot velünc,
megis te hozzad folyamunc, nem az mi igassagunc,
hanem az te szent fiadnak, az Vr Iesus Christuf-
nac erdeme szerezent könyöröguen szent felfegednec,
és keruen tegedet, hogy az mi erőtlenfegünkben
batoricz meg minket, és mint regenten, Abraham,
Moyfes, Gedeon, Iudith, David, Iosaphat, Esaias,
és á szent kiralyoc ideiekben, meg segitetted az
te kiczin feregedet: és ellenfegeket meg uerted:
azonkeppen minketis ily nyomorussaginkban ne
hadgy el, hanem vifeld gondunkat, es tamadgy

fel mi mellettünc, az te menniei eröddel, és legiczigeddel, az mi meg nyomordot szegen orszagunkbeli Aniazfentegyhadnac oltalmazaffaert, és az poganioknac igayoc alol valo meg szabaditaffaert. Ted mi nekünc az poganyokkal valo minden hadakozafsinkat hafznoffa, es soc io szerenczeckel öruendeteffe. Ne nezd Vr Isten az mi Taborunknac, es az benne leuő vitezeknec niomorito mi voltokat, es soc mod nélkül valo czelekedeteket, f-az szeginfigen valo kegyetlenfegetet, hanem az te szent fiadnac artatlan köntöfueel, az ő gyarlhoffagokat, fedezd el: es ne szaly itiletben mi velünkis szegin szolgaiddal, neis fizes mi nekünc az mi erdemünc szerint, mert mi bennünc semmi io ninczen, hogy minden dicziret egiedül czac te szent felfegednec tulaydonittaffec. Az te kezeidben vannac az feiedelmeknec szivei mint az vizek nec folyafsi, annac okaert az mi feiedelmünk nec, Vrainknac, hadnaginknac es vitezinknec sziveket, aiandekozd meg batorfagnac es erőfseg nec lelkeuel, hogy az poganyoc ellen valo hadakozaffunkban, eggiet ertheffene, egiet akarhaffanac, és orszagunknac szabadulaffara nező dolgokhoz, nagy batorfaggal es Isteni felelemmel, egi arant nyulhaffanac.

Meny ki az mi feregünckel mi Vranc Iesuffunc es edes Istenünc, az ütközetekre es vstromokra, viaskodgial (189) egiüt mi velünc az poganyoc ellen, es tancizad az mi vitezinknec kezeket az hartzra, es uyokat az viadalra. Te vagy Vr Iesus minden te benned bizoknac paifa, es oltalma, annac okaert az mi vitezinknec feyeket, fedezd el az ellenfegnec dühöffege ellen, es oltalmazd meg min-

den vezedelemtül, az hartzoknac helein es napiain. Az pogan ellenfegnec penig (ki tegedet nem ismer) fziuet, Isteni erődnecc altala rettencz meg, remecz meg, es üzd ki orszagunkbul őket, hogy ottis fufanac ahol senki nem bantya, es nem kergetijs őket. Irgalmaffagod fzerint O szent Lelec Isten az mi Taborunkat vezerellyed, bölcezen igazgaffad, batoriczad, es Naprul napra giözödelmes dyadalommal latogaffad: Aly boszut penig, az fokafagban fel fualkodot, es az te szent neuedet legiczegül nem hiuo pogan ellenfegen, had vegiec eszekben az idegenekis, hogy nem alufzol te Iraelnec Istené, ki az kerefztyenfeget örzöd, es imeryec meg mindenec hogy nem az fokafag, hanem czac te egiedül vered Vr Isten meg az hadat. Hogy mi meg menekeduen az foc infegbül, te szent felfegednek O Z. haromfag es egy bizony Istenfeg, bekefegben szep diczirettel nagy halakat adhaffunc, Amen.

Conclusio Authoris.

Auftria, Pannonia atque ferax, Germania fortis:
Ni caueas, lacera fronte caniftra feres.

*Az egy öröc teremto Istenec, ki Attya,
Fiu, es szent Lelec, czac egiedül adaffec
az dicziret, diczöfeg, es tisztesszeg.*(190)

EZ KÖNYŰBEN VALÓ DOLGOKROL IRATTATOT
MUTATO TABLA.

A.

- Abimelech mint iart az uer
ontafert, folio 48
- Abfolon gonofzul iar 46
- Achab az Naboth szöleiet el
veszi 60
- Agefilaus es Lyfander harago-
loc 50
- Agis nem baratya az vfurafok-
nac 58
- Aiandekozniis kel az vitezö-
ket 165
- Aiax Iftennelküis nyerni akar
69
- Albis aradafa mit iegyzet 92
- Alexander 6. Papa mondafa,
26
- Alphonfus tzimere 158
- Amyntas mint iart az buia
Perfackal 52
- Annibal Capuat meg uezfi, de
meg reftül vtanna 170
- Antiochus Epiphanes mint iart
az kerelztyenec haborgata-
saert 42
- Aristides es Temistocles gonofz
akaroc 50
- Arnolphuft az fergec öttec meg
42
- Artalmafoc az ragadozo Tifz-
tartoc 58. 59
- Artalmas az io fzerentfeben fel
fualkodni 69
- Artalmas az tunyafag 75
- Az vizekis fenyegetnec nyo-
morufaggal 91
- Aruloc ne legyünk 174
- Artaxerxes 49
- Afa király rontya az baluanyo-
kat 112
- Afa kiraly mint könyörgöt
112
- Afiat meddig birtac az Affy-
riaiac 86
- Aftiages kiraly mint fizette meg
Z. Bertalan halalat 43
- Aulus Vitellius verontafa 49
- Az adot alab szállitottac az
Romaiaac 119. 120
- Az baluanyozokat romlallal fe-
nyegefi Iften 21. 22

Az barátoc ordoiat nem Iften
fzerzette 26

Az Brabantinufoc útközetre ki
vizie tfőtlemó kiralyokat 126

Az Christus kőzben iarafaua
nem elegefz nec meg (I) az
Papiftac 17

Az feiedelmec meltofaganac
alab szallafa karos 88

Az főfuenfeg karos az orfzag-
nac 55. 59

Az gyilkoffág pufztafagot hoz 48

Az idegen fegitfeg karos 97

Az io es gonofz tanatfrol 96.
104

Az reghi Nemetek mint vifel-
tec magokat 130

Az Sz. Dauid Soltarat Maria
tifzteffegere forditottac à Pa-
piftac 18

Az meg holt fzenteket fegit-
fegül hinni baluanyozas 17

Az Sidoc mint vifeltec mago-
kat 111

Az uegezes vtan nem mulat-
tac heiaban az reghiee 123

Az vtolfo fzükfegre fzorult es
magat halalra szant ellen-
feggel felelmessen útköztec
meg az reghiee 124

B.

Baiazet hada az Bolgarokra 180

Baluanyozafert romlottac az
Sidoc 113. 21. 22. 114

Baluant ront Ezechias, kiert
Iftenis meg veri ellenfegit 113

Bekefeg fzeretóc legyünc 155

Birfaggal nem kellene az Mifet
emberekre hanni 41

Bonifacius 8. kerkedefe 17

Bofzfu allas vefzedelmes 49

Bóitóltec nyomorufagokban az
Sidoc 114

Brabantinufoc útközetre ki vit-
tek bóltfőbely kiralyokat 126

Buiafagert vefz nec az Gotufoc
52

Büntetni kel az paraznakat 154

Bünönc fzerint oftoroz Iften 32

C.

Capitanokat iokat tartfunc 172

Carulus Carolomanus, & Pithi-
nus iobbitaft tettec az Eccle-
fiakban 131

Caffander mint iart 19

Cafsius es Antonius ellenfegec
51

Chiof alat mint iart egyy Bafa
fia az fzőlő feiekert 130

Christus egyedül az kőzben iaro
19 (II)

Corinthufban io fzokas volt a
lopoc ellen 56

Croefus hamis hadarul 162

Cfodackal is tanit az Iften 90

D.

Damafcus alat mint iartac az
kerelfztyenec 178

Dariuft meg veri Sandor 142

Darius meg veszi Babylont 168
 David mint megyen szemben
 Goliattal 115.
 David meg veszi Siont 141
 Decius Mundus buiafagarul 52
 Drinapolt Amurath meg veszi
 181

E.

Eberhard Erfec mondasa az
 Papok felől 31
 Eggyhazi iöuedelmet el venni
 karos 55
 Eggyarant ofztozzanac az vite-
 zec 117. 143. 144
 Eggyamhoz igazac legyünc 158
 Ellenfegetet femminec ne tart-
 sad 71. 72. 75. 76
 Ellenfeget vit Isten oda, az hon-
 nant az igaz tanitokat ki üz-
 tec 45
 Elöb az romlalnac el viszi Isten
 az hiueket 107
 Elöl iaras io vitez nec valo
 166
 Encratitac teuelgese az hazaf-
 sag felöl 146
 Ereie felet valo dolgot ember-
 nec nem io probalni 69
 Eretneki ockal tiltyac az Pa-
 pifstac az szent hazafagot 147
 Erödben ne bizzal 115. 141
 Erös veg hazban ne bizzunc 140
 Eszet veszi el Isten annac, az
 kit meg akar verni 96. 104
 Eszueftö tanatf karos 104

Eugenius Papa töue Lafzlot
 hüti szegette 33
 Ezechias kiraly mint kereste
 fel az romlalnac okat, 113
 Ezechias könyörgefe Sennache-
 rib ellen 115

F.

Fabius es Scipio vizzhat von-
 nac 51
 Fabius meg tfallya Hannibalt
 168
 Fegyuerrel oltalmazzac szerze-
 seket az Papifstac 41
 Feiedelemre nem io tamadni 46
 Felelemben tartfuc vitezinket
 175
 Felö nagyob pufztafagtol 86.
 99. 101
 Fottig vagiuc ellenfegünket 171
 Földindulas valtozaffal fenye-
 get 91
 Frideric Czafzar hada Afiara 179
 Frideric Czafzar Papa miat fel-
 ben haggya nyerefeget 179
 Fridericus Barbaroffa mint iar
 Afiaban 179 (III)

G.

Gabaa beliec paraznasaga az
 Leuita felesegeuel 53
 Gedeon el rontya az baluanyo-
 kat, es meg veri ellenfegit
 112

Gergely Papa Friderikre tamad
179
Gyalazatot szerez az keulfeg 68
Gyermec fejedelemre iutni gon-
noloz iel 106
Gyorfalag kel az hadhoz 170.
177
Grimoaldus meg veri refzeg el-
lenfegit 74

H.

Hadatis ielentne a nagy ar
vizec 92
Hadnac artalmas volta 159. 160
Hadgyuc el az gonolzt ha meg
akarunc szabadulni 138
Hadnagyokon foc dolog all 162
Halat adgyunc az nyerefeg vtan
117. 143
Hamis törüent karos szolgal-
tatni 66. 68
Hamis okbol hadakozni mitfoda
162
Harom refzre ofzlot regen az
dezma 131
Hafzontalan az erőfzac 61
Hatara volt az Magyaroc vra-
faganakis 87
Hatart vető Iften az birodal-
omnac 83. 84. 85
Hazaiokat szerettec es otalmaz-
tac az regi feiedelmec 128
Hazanknak betegfeget nem er-
zenünc töb romlafnac iele 95
Hazaflag bötfülletes 145

Hazafoc voltac az Apoftoloc,
es az vtan valo tanitokis fo-
kan 150
Hector mint biztattya nepet
az viadalhoz 129
Hel valogatoc ütközetkor ne le-
gyünc 175
Herodesec büntetefe 42. 43
Hit meg fzeges romlaft hoz 33.
34

I.

Ierufalem romlafa, peldanc 93
Ioaft miatt verte meg Iften 41
Iob az beköfeg az hadnal 155.
156
Io vegre hadakoztac az Sidoc
118
Io rend tartas volt regen az
vitezec közőt 129
Io szerentfedben ne bizzal 115.
140
Io hadnagyunc legyen 127. 172
Iouendölmi az meg löt dolog-
bol kel 80
Iofaphat Iftenhez folyamic el-
lenfege ellen 114. 115
Iozanfag kel az taborban 168
Innepöt nem szentelni, rom-
laft hoz 35. 36
Iften vezeti az tanatfokat 96 (iv)
Iften meg tfufollya az balua-
nyokert az Sidokat az fzüc-
fegkor 112
Iftenben biztac az Sidoc 115

Isten tisztességereis szakasztot-
tac regen az nyeregegben 118

Istent hiuuc segitsegöl az Chri-
stus által 136

Isten parantfolattya ellen fenki-
nec nem tartozunc engedni
138

Isten, nem az sokafag, veri meg
az hadakat 141. 142. 143

Isten akarattya ellen nem hal-
hatunc meg 167

Iudit feiet veszi Holofernesnek
73

Iudas Machabaeus nem szanta
verehullafat nemzetsegeiert
128

Iulius es Pompeius egymafra
törnec 50. 68

Iulius Czafzar gyors volt az ha-
dakozafon 123

K.

Kar az iuhokat Farkas pafz-
torra biznia 60

Karofoc az Baratoc 27

Karos az vyab vyab feiedelemis
76

Karos az öltözettel gonofzul
elni 70

Kelemen Papa hamis töruent
mond 66

Kezmutato iamborfagot meg
ront Isten 24

Kereffüc fel Istennek akarattyat
az szent irasbol, f-ahoz szab-
iuc eletünket 135

Keufenis meg verne sokat,
142. 175. 176

Keufre bötfüllie az Papiftac
az hazaffagot, 149

Keues Tisztartot tartfunc 163

Ki hanyac az fidok közzülöc
az baluant, 112

Koporlokot förtöztetni fel afaf-
fal artalmas, 102

Könyörgöttene az ellenfeg el-
len az Sidoc 114

Köffeg panaszat meg hallyac
az Vrak 156

Közönfeges böitröl 139

L.

Lactantius mondafa 81. 82

Laios kiralt meg veri Szoliman,
az Spirai gyüles alatt 106

Lafzlo kiraly Varnanal Amu-
rettöl meg veretic 33. 182

Lichtemberger Ianos Iouendöl-
lese 81

Lucullus mint veri meg Triga-
neft 142

Luther Martony előttis pufz-
titot az Töröc 33. 184

Luther Martony oltalmaztatic
179. 180. 183. 184

M.

Magyar orszagot 3. esztendeig
biria a Tatar 180 (v)

M. Antonius miböl szöröz költ-
seget, az köffegöt kimeluen,
121

Manichaeust kőuetic az Papif-
tac 147

Maximilian Czafzar hada mint
iart Vincentianal 124

Medufoc meddig birtac mago-
kat 86

Meg veri Iften az szüleiec nem
tíftelőköt 45

Meg nem fogadni az iora in-
teft karos 89

Meg tartya Iften az ő igeinec
szallaft ado helyeket 98. 101

Meg szabadulunc ha ioc le-
szünc 138

Meg fizeffünc az vitezeknec 164.
165

Meg kel ölni, az ki veg hazat
meg adni tanatfol 174

Melto okbol szabad hadakozni
162. 163

Mertekleteffeg kel az taborban
167

Mi legyen az Vfura 57

Mig mi tanatkozunc addig
pufztitis az Töróc 105

Mig Iftennel meg nem bekel-
lünc, nem leszen alhatatos
bekefegünc 108

Mi nemü afzonyokat hordoztac
szellel vellec az Apoftoloc
151

Mithridates gyilkoffaga 49

Mithridates nepe vezefe 142

Modgyaual ütközzünc meg 169

Moguntiai Pipók Afiaara had-
dal megyen 179

Mofes imatfaga ellenfegőt ver
149

N.

Nagy dologert kel hadat indi-
tani 162

Nandor feier var el vezf az
Vormatiai gyüles alat 105

Nandor feier varnac elfő meg
szallafa 182

Napnac holdnac fenye vezefe
gonofzt ielent 90

Ne erölteffőc fölötteb az pol-
garfagot 58. 156. 157

Ne haborgaffuc az Luthereket
137

Ne huzzuc egymast az praedan
143. 144

Nem taborban valo az tobzo-
das 72. 73. 74

Nem az Euangeliumert hanem
bünökert ront Iften 77

Nem al az fokafagban sem az
fegyuerben az gyözedelem 116

Nem iduezitnec az Ceremoniac
137

Nem minden batorfag io 169

Nero meg őli magat 43

Nints az mi vitezinc kőzöt fe-
nyetec 130

Nillus aradafat dragafag es dög-
halal kőuete 97 (VI)

O.

Oltalmazni kel igaffagaban az
kőffeget 126

Orchanes haborgattya az ke-
relztyeneket 181
Orzas, toluailas karos orsza-
gunknac 56
Oltromlas io moddal legyen 177
Othoniel meg Izabadita az Si-
dokat 111
Otto 3. mint iart Nagy Carol
koporfoianal 102
Oet öt szaz elztendőben változ-
tac az Sidoc 86
őzuegyec, aruac, nyomorufa-
gaertis romlunc 59

P.

Papa nem birhatna hiuatallya
fzerint illy nagy vrafagot 28
Papa Czafzaroknal felyebb vral-
tatic 29
Papa zurzauart indit 180
Papa loc romlafnac oka 183
Papanac Isteni hatalmat tulai-
donitnac az Papiftac 17
Papara sem Peterről nem ma-
radot illy nagy vrafag, sem
Constantinustol nem adatot
neki 29. 30. & 31
Papnac tilzti mi legyen 164
Pattantyufokra gondot visel-
lyünc 177
Penzert botfatnac bünt az Pa-
piftac 25
Perfiai birodalom meddig állot
87
Philippus Pulcher mint iart az
hamis törüeny mondalert 66

Phinees mint fizetőt az paraz-
naknac 51
Pompeiuft meg veri Iulius Cæ-
far 142
Pribekeket es arulokat meg
büntettec az reghiec 129
Ptolemæus iatec közben hala-
los sententiat pronuncialt 64
Pufztafagot hoz az baluanyo-
zas 23
Pufztafagot hoz az Prædicato-
roknac haborgatafa is 38. 39.
42. 43. 44
Pufztafagot tfinal az parazna-
fag 51. 52. 53. 54
Pufztulunc az Isten igeienc
meg nem bötüfulefieriis 36.
39

R.

Rablaftol oltamazzoc az köffe-
gőt 116. 166
Ratifbonay gyüles alat Metho-
nara megyen az Töróc 105
Ratifbonat fel dullyac az Ma-
gyaroc 133
Regenten mindenkör kezzen
tartottac az vitezeket 122
Restfegec miat romlanac az
Troiaiac 73
Rhodot meg veszi Szuliman az
Noribergay gyülesalat 106(vii)
Roboam mit nyert kemenyle-
geuel 60
Roma miert pufztult 37
Romai had meg veretic az tob-
zodalert 73

Romaiac Sybillakbol tanoltac
119

Romlaffal fenyegetnek az bü-
nóc 81

Romlaff hoz az partütes 46.
47. 94.

Ruben meg büntettetic 46

S.

Sandor mint iart eggy toluaiial
157

Samfon buiafagaert mint iart
51

Saul mint vezet 48

Saul Alchimeleket meg öleti 50

Scander bec takargatta polga-
rit 166

Scipio ditferetes peldaia 168

Scopiat el nyeri az Tórók
182

Sibaritac mint iartac conduife-
letlenfegec miat 168

Sichimitac romlafa 51

Siciliai Ioachim iouendölefe 81

Sigmond Czafzar Nicopol alat
meg veretic 181

Sodoma vezefe miert löt 51

Syriabol es Afiabol küzetnec
az keresztyenec 180

Syriaiac feltekben lenki elöt
futnac 142

Szabad mindennec az hazaffag
149. 150. 151. 152

Szent hadoc volt az reghiek-
nec 178

T.

Taborunc gonofzal rakua 177.
178

Tamerlanes Tatar meg teriti
Baiazetet 182

Tataroc ki teriedefe reanc 180

Thebanomban had tamad az
paraznafagert 52

Theffalonkiat (így!) meg vezzi
az Tóróc 182

Tiltyac az Papiftac az hazaffa-
got 146. 147

Tilztec az tórueeny teuóknec 6.
4. 65

Tilzteket el hadtac az Papoc,
f-vracka löttec 28

Traianus gonofzul iar 43

Trapezontiomii birodalom ve-
zefe 183

Troia vezedelme miból indult
52

Troia mint vezet 168

Tórueeny ki nem szolgaltatasa
karoc 63

Tyberis arradafa Mauritius ide-
ieben 91

V.

Varastokertis romlunc 34

Varna alat fokban veznek ke-
resztyenec 33. 182

Valagataft tegyünc az vite-
zek-(VIII)ben 165

Valamig meg nem terünc mind
addig romlunc 83

Vafarnapi oftromrol 139

Vegh hazakat hitre meg ne
adgiuc 173

Vegh hazakat örizzünc 174

Vegezet az tanatfnac meg kel
allani 105

Vefpalianus spongya gyanant
elt az Tifztartokal 121. 122

Vefzedelmeket kiuanyac az Pa-
piftac az igaz kerefztyenek-
nec 39. 40. 41

Vefzedelmes az hofzfu tanats
105

Vefzedelmes az eröuel valo fzü-
zefseg 153

Vigyazni kel az taborban 167

Vy hegyet meg vefzi a Töróc
182

Virboc üldözi az kerefztyene-
ket 181

Vfurafoe pufztitoc 57

Vöftökös czillag ielentefe 91

X.

Xerxes mint iart Belus kopor-
foianal 103

Xerxes fzegeyent val fokafaga-
ual 142

Z.

Zophia Töróc kezre kel 182

Zopyrus hüfege Dariufhoz 174

Zugolodas nélkül, kel az Præ-
dicatoroknak fizetni 56

Ercs meg ezt Kerefztyen olvaso.

Az Typographus keduem ellen, vetketis töt helyen helyen az niomtatafban nem czac az Accentufoknac meg valtoztatafaban, az igeknec meg fzagatafaban, vagy kettönec öfzue foglalafaban, az Parenthefiseknec el hagyafaban, és hafonlo efe-
tekben, (mellyec az) nyomtatas közben megis fzoctac efni: ha-
nem fzinten az (szokban) es az locufoknac elő hozafaban is. Hol
penig elis hagy(ogatott) f-hol többetis töt hozza. Az tizenhato-
dic leuelig az le(ueleket) fem iegyzötte fel. Mely vetkec fő-
keppen illyen okbol estenec hogy magamnac, hol hon nem
letelem, f-hol betegfezem miat (az iobbitaft) mafra kellöt biz-
nom, ki nem fzinten peritus volt (az iobbítás)ban nintfenis
olly io (typographus) ki az oluafas közben mind (az hibat)
elzben vehetne. Iarul azis (ide) hogy az kõnyu niomtato Magya-
rul fem tud. En az vetkekben nemelleyeket im fel iegyzöttem,
(ezek)hez kepeft magattolis az többit kõnnyen meg corrigalhatod.
Azert io igyekezetemet ved io neuen, es legy egefsegen.(ix)

Folio 7. Verfus 26. szőlőkert. Idem V. 31. szentelt. fo. 9. V. 13. latriae. fo. 10. V. 23. meg. fo. 12. V. 5. ha az lelekne. fo: 12. V. 3. utálatosságához. fo. 13. V. 20. pone, mimodon talaltathaffec. fo. 16. V. 12. őrdögüezne. fo. 17. V. 8. Papis. fo: 19, V. 32. Anyaszentegyházat. fo: 20. V. 29. geried. fo: 25. V. 12. dele. Vrbanus Papa, pone Martinus Papa. fo: 29. V. 12, ezekhez. fo: 32. V. 1, akarnac. fo: 38. V. 18. vezedelmet. fol: 39. V. 11. igeienc. fo: 40. V. 4, kötec fel rea. Rontani. fo: 41. V. 7. fel menni. fol: 43. pro 34. pone 43. fo: 43. V. 29. varofat. fo: 44. V. 29. rabfagrais. fol: 48. V. 17. Achilleft. fol: 50. V. 11, Papiuual le. fo: 51. V. 19. ifzonyu. fo: 53. V. 32, Beniaminnac. Faluit. fol: 56. V. 10 koporittyac. V. 11. Nemellegekne. fo: 57. V. 4, keremenyből. V. 28. szólódben. f. 61. V. 27, az part ütefnec. fo: 63. V. 22, Ez ige vtan Friderik el hatta im ez igeke: hogy az keresztjenekne, főkeppen az Nemetekne hadna beket, monduan: fo: 64. V. 3, az. V. 21, de im. fo: 68. 11. es fel. fo: 70. V. 4. azoknac az ő. fo: 75. V. 25, pro kostoltac, pone tudgyac. fo: 76. V. 12. változtato. V. 24, az. fo: 78. V. 18, nyargallani. Item, 19. tisztelete. fo: 84. V. 12, akarattyabol. fol: 86. V. 24, tfinaltanac vala. fo: 89. V. 30. bezedit. fo: 90. V. 12 haly immar. fo: 93. V. 14. fogua. fo. 97. V. 25, el rontatnac. f: 105. V. 18, hertelenkedefis. fo: 106. V. 29. nagiob romlafnac. fo: 113. V. 17, hogy az. fo: 114. V. 14, győzi vala el. fo. 120. V, 16. am minden io. fo: 121. V. 10. Quadufoc. fo: 126. V. 19. meg verni. fo: 127. V. 7, mondana el. fo: 129. V. 17, akarattyokon. Item V. 30. gonozb. fo: 132. V. 21. vifeleft. Item. V. 23, fzerzeteffege. fo. 134. V. 21, nyakunkrol. fo: 135. V. 14. Historiaiabol. Item, törfőkóc. fo. 136. V. 17, az mint. Item. V. 26, hazaffag törefet. fo: 137. V. 21. külömbözünc. f:139. V. 16, fegyuert. fo: 142. V. 11, Fabiuf fo. 143. V. 22. azzalis. f: 145. V. 4. lelekről. f: 146. V. 11, Spaiior. V. 14 Eretnekektől. fo. 149. V. 29. O es vy. fo: 150. V. 1. bizonyitom. Idem: V. 12. vetettec. Idem V. 20. Elfaifnac. fol: 153. V. 10. ereiekben. V. 28. aldatatnak. fo: 154. V. 16. kefdn. fo: 155. V. 20. földünkben. fo: 158. V. 22. köffegne. fo. 159. V. 15. pufztafagoc. fol: 161. V. 5, idegen. V. 17. rend. fol: 163. V. 31. mafhoz. fol: 167. V. 30, vigyazo. fol: 168. V. 1. gondufeletlenfegec.(x).*

* E lap részben kiegészítés a műben levő sajtóhibák alapján.

